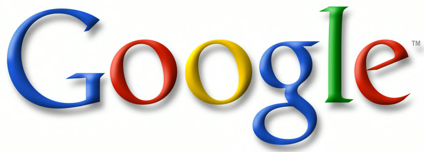

Ny Samling

af

Skrifter

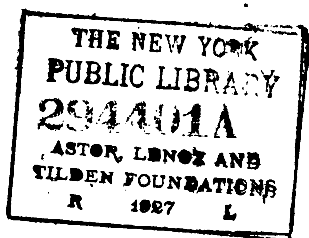
udgivne ved

Selskabet til de skjønne Videnskabers
Forfremmelse.

Første Bind.

Kjøbenhavn 1824.
Trykt paa Fr. Brummers Forlag,
hos Andreas Seidelin.

Selskabet

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
294401A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1927 L

Indhold.

Ved at begynde en ny Samling af dets Skrifter, har Selskabet anseet det for ikke overflødigt, at give en kort Udsigt over dets Begyndelse og Fremgang, deels for at vise den Punkt, hvorfra dets allerede for lang Tid siden hedengangne Stiftere og ældste Medlemmer gik ud, det Maal, de havde for Øie, den Vei, de toge, og det Skjel, hvor de stode stille, deels hvorledes de følgende dets Medlemmer have fulgt disse deres Forgjængeres Spor, og naar da deri have standset, eller derfra i eet eller andet ere afvegne, hvad da dertil har givet Anledning.

Den første Deel af denne Udsigt meddeles, som Indledning til dette Bind, Fortsættelsen gaaer frem i de følgende.

(1*)

"En ny Iver til at dyrke Modersmaalet — sagde Selskabet i Tilegnelsen af sine Samlingers første Stykke, til dets kongelige Beskytter høisalig Kong Frederik den Femte — viser sig hos det danske Folk, som en bekjendt Virkning af den patriotiske Tænkemaade, ved hvilken Deres Majestæt har indtaget Deres Undersaatters Hjerter, og af den Frihed vi under Deres Majestæts faderlige Regjering nyde til at tænke og tale."

"I det Haab — føies der i det følgende til — at blive en medvirkende Aarsag til at bevare de ædle Grundregler, efter hvilke Deres Majestæt behersker et frit og hengivent Folk, i Værker uforgjængeligere end Staal og Marmor, og at efterlade nogle Beviis af den Tænkemaade, som man har Ret til at kræve af en Nation, der regjeres af Indsigt og Ære, have vi oprettet et Selskab, der, som et Foretagende til Nationens og Sprogets Ære, rigelig belønnedes ved Forsikringen om Deres Majestæts allernaadigste Beskyttelse."

Saaledes aflagde Selskabets Stiftere i Tilegnelsen dets kongelige Beskytter Regnskab for dets Formaal og Bestemmelse; i Indledningen gjøre de deres Medborgere følgende Rede for deres Idrætter og Forhaabninger.

"Kunde vi, sige de, være lykkelige Midler til at ophjelpe saadanne Genier, som af Mangel paa Opmuntring og Anførsel ikke komme til Modenhed, kunde vi opvække dem til den ædle Frimodighed, med hvilken Sandheden bør at tale, og give dem virksomme Følelser for de Skjønheder, der gjøre Dyden elskværdig, da skulde vi, ved at forbedre Sproget og Smagen, opnaae en endnu større Hensigt, den at danne dydige Borgere."

Saaledes fremstillede Selskabets Stiftere deres Forehavende og Foretagende; paa det man nu maa kunne paaskjønne, hvorvidt de heri vare heldige, vil det være nødvendigt kortelig at vise, hvorledes de ved deres Fremtrædelse fandt Sproget og Litteraturen i deres Fædreland, og hvor-

dan i samme Tidspunkt Aanden og Tendentsen var hos de Nationer, der i saa Henseende kunde og maatte have meest Indflydelse paa dette. Ogsaa herom har man deels hine fortjente Mænds, deels andre deres værdige Samtidiges egne Ord.

"Faa Aar tilforn — hedder det i Samlingernes første Stykke*) — havde Fædrelandet mistet den Mand, ved hvem dets Sprog i Almindelighed havde i faa Aar vundet mere, end i hundrede tilforn, men i det man erkjendte, at han maaskee havde sine Ligemænd, følte man tillige, hvad man maatte kunde haabe, hvis han kunde faae sine Overmænd. Da maatte det skee, at sindrige og nyttige Skrifter toge til, Læsernes Tal blev formeret, og Sproget efterhaanden fuldkommet."

*) Hvad Indflydelse det har i de smukke Videnskaber, naar oplyste og polerede Folk stræbe at overgaae hinanden, Priisskrift (af Ove Høegh Guldberg). Fors. første Stykke, S. 65.

Uden her at indlade sig paa at undersøge, hvorvidt Holberg paa den Tid i sit Fædreland skulde have havt sine Ligemænd, og hvilke i saa Tilfælde disse maatte have været, vil man heller indskrænke sig til at anmærke, hvad og hans senere Skrifter med udtrykkelige Ord ikke sielden bevidne, at saa velkommen og velbædig den Aandsfrihed, der i hans tredie og sidste Skribentperiode blev ham til Deel, maatte være ham fremfor Andre, følte han noksom, at det var ikke selve Frederik den Fierdes Dage, der vare komne tilbage, og at de af hans Landsmænd, der i Mellemtiden vare gangne frem med og ved fremmede Nationer, stode paa et heelt andet Trin, vandrede i det mindste i meget forskjellige Fodspor fra hans. At han under slige Omstændigheder var ligesaa utilbøielig til at erkjende deres Vei for den rigtige, som de til at lade hans Gang skee sin fulde Ret, var kun alt for naturligt.

Den Litteratur, som i den Tid paa vor, og overalt paa Europas polerede Nationers Aand og Smag havde, om ikke udelukkende, dog overvægtig Indflydelse, den franske, havde i det her omhandlede Tidsrum lidt efter lidt taget en forandret Retning, og skjøndt den vedblev indtil Afguderi at prise og ophøie Ludvig den Fjortendes Periode, gik den dog ikke mere trolig i dens Spor. En i sig selv priselig Iver for Sandhed og Oplysning havde om ikke forvansket, dog forandret de Fordringer, man gjorde til de talende Kunster, som man undertiden, vel endog alt for udelukkende, betragtede blot fra den moralske og intellectuelle Gavnligheds Side; det var Voltaires, J. J. Rousseaus og Montesquieus Aand, der havde afløst Corneilles og Racines; at den hos hines talrige Efterfølgere alt mere og mere sank hen til en prosaisk Eensidighed *), var lettere at forudsee, end at forebygge.

*) Man erindre sig den patriotiske Tilskuers, den critiske Journals, Stenersens og flere deres Sam-

Var hiin Tankemaade den herskende i den franske Litteratur, da fandt det samme vel endog fuldere Maade Sted i den engelske, hvor just paa den Tid den saakaldte Dronning Annas — rettere Popes og Addisons — Periode var paa sit Høieste, og ligesom den da alt meer og meer tiltagende Forbindelse imellem begge disse Litteraturer gjensidig virkede til at befæste denne Tendents hos dem begge, saaledes virkede de igjen, saavel i Forening, som hver for sig, til at udbrede den over det øvrige Europa.

Et eget fra begge disse Litteraturers Indvirkning uafhængigt Fremstød havde just samme Tid den tydske Litteratur faaet deels ved Klopstocks Fremtrædelse med de første Sange af hans Messiade, deels ved den Forening, en Deel kraftfulde meest unge Mænd havde stiftet i Leipzig, at lægge

tidiges kraftfulde Kamp mod de Yttringer af denne Aand, der i vor Litteratur fra Tid til Tid lod dem høre.

Grunden til en selvstændig Nationalskole, der, uden at sværge til nogen fremmed Autoritet, ved egne forbundne Bestræbelser vilde søge det Sande og Rette. Dette Samfund, der snart talte Klopstock blandt sine Medlemmer, og fra hvis Stiftelse endnu i vore Dage den tydske Litteratur regner sin bedre Periode, virkede ikke blot ved de udvalgte periodiske Samlinger, det udgav, men især ved den venlige raadgivende Critik, det saavel indbyrdes, som ved de indsendte Arbeider, udøvede, og der, sagde vort Selskab, som heri valgte det til Mønster, har havt en saa almindelig Andeel i Smagens Forbedring, og de skjønne Videnskabers hastige Fremvæxt hos de tydske.

Disse sammentræffende Omstændigheder kunde i Følge Tingenes Natur ikke andet end have en kjendelig Indflydelse paa en Nation, der, skjøndt fra forskjællige Sider, stod i saa umiddelbar Berørelse med de trende ovennævnte, og der stedse har været maaskee kun alt for villig til at modtage

fremmed Indvirkning. Medens det franske Sprog, der just da meer end nogensinde begunstigedes af Hoffet, syntes mere og mere at vinde sig et nyt Hjem i Kjøbenhavn, og det tydske med Kraft hævdede sin Borgerret, som Modersmaal for en betydelig Deel af Statssamfundet, virkede den engelske Litteratur, ifølge Engellands og Norges hyppige Samfærsel, især paa sidstnævnte Rige.

Ogsaa havde man allerede sporet Frugter af denne tredobbelte Indvirkning; allerede havde en Tullin bebudet sig som Youngs hældige Discipel *), medens en Stenersen **) og flere havde vakt

*) Denne engelske Digter nævner Tullin saavel i sit Svar til den nord. Aufseher, som i sine afbrudte Tanker, Art. Poet, som sit særdeles Mønster.

**) Det første Digt, der tildrog Stenersen Opmærksomhed, hans choriambiske Ode til hans Søsters Ægteforbindelse 1754 (siden optaget i Selskabets Saml. sjette Stykke) er en Efterligning af Klopstocks an die Hagenbruch-Gutbiersche Verbindung.

Opmærksomhed ved lykkelige Gjenklang af Tydsklands nye Sange. Og de af en Luxdorph opmuntrede og understøttede saa kaldte borrhichianske Recensenter *) gave os Prøver paa en mere selvtænkt og sund Critik; men fornemmeligen havde tvende nylig fra videnskabelige Reiser hiemkomne unge Mænd, J. S. Sneedorf ved sine 1759 udgivne Breve, og T. Rothe ved sit samme Aar udkomne Skrift om Kjærlighed til Fædrelandet, viist, hvor ypperlig hiin i den nyeste franske Litteratur fremblomstrende priselige Iver for Fornuft og Sandhed under femte Frederiks faderlige Scepter trivedes paa Danmarks Grund.

Men saa lyse, liflige, og oplivende disse enkelte Straaler end spillede paa vort Parnas, fattedes de dog en Foreningspunkt, der kunde samle

*) Udgiverne af disse nye Efterretninger om lærde Sager vare J. Erichsen, J. J. Lund, Rottbøl, Pichl og fl., men Luxdorph var Sjælen af det Hele.

og styrke deres veldædige Virkekraft. Lykkeligviis vare de tvende nysnævnte unge kraftfulde Mænd ikke blot selv indbyrdes forenede ved Aar, Venskab, Studeringer, Synsmaader, og fremfor Alt ved brændende Kjærlighed for alt sandt og skjønt, ædelt og godt, hvoriblandt Fædrelandets og Fadresprogets Fremtarv og Hæder stod saare høit hos dem begge; men de vare og saa lykkelige at finde ligesindede Venner i tvende ædle Udlændinger, i hvem Danmarks Titus ikke længe tilforn havde vundet sit Rige to værdige og hengivne Borgere, Klopstock og Cramer. Begge havde været Medlemmer, den sidste endog Medstifter, af hiin leipzigske Forening, begge vare, som den ene af dem, i Anledning af Tullins nysberørte Maidag, udtrykker sig *), ikke blot opmærksomme paa Alt, hvad der angik deres andet Fædrelands Lyksalighed, Smag og Ære, men de toge og den op-

*) Nordische Aufseher, 1 Aarg. No. 52, i Indgangen til Anmældelsen af Maidagen.

rigtigste og meest levende Deel i Alt, hvad der kunde bidrage til at fremme noget af disse.

Neppe tager man Feil, naar man formoder, at den fælleds Deeltagelse, det tullinske Digt hos disse Mænd *) vakte, var en Anledning til, at man til Smagens og Litteraturens Fremme blandt os faldt paa at anvende det selvsamme Middel, hvis gavnlige Virksomhed man under lignende Omstændigheder nylig havde erfaret.

Hvad endnu forhøiede Haabet om, at dette patriotiske Foretagende hos os maatte krones med Held, var, at det ikke blot fra sit allerførste Ophav, fandt i en A. G. Moltke og H. E. Bernstorf **) Venner nær Thronen, dem og Selskabet uden at have behov at nævne dem, i titanførte Fortale tak-

*) Man see Rothes franske Oversættelse og Anpriisning deraf i Mercure Danois Decbr. 1758 og Sneedorfs Yttring i denne Anledning i Babues Svar paa nogle Breve.

**) Forsøg i de skiønne og nyttige Videnskaber, 1 St. Fort. S. 15.

nemmelig har erindret, men og en Beskytter paa Thronen, ved hvis Gavmildhed Selskabet, som det i *) dets første foreløbige Bekjendtgjørelse hedder: opmuntredes og understøttedes i det Forsæt, efter Evne at ville fremme Fædrelandets Ære og Bedste, ved at fremme en Deel af Videnskabernes og Kunsternes, samt den gode Smags Udbredelse blandt dets Landsmænd."

I dette Øiemeed foretog Selskabet sig ikke blot aarlig at udsætte tvende Priser, en poetisk og

*) Underretning om et Selskab, hvis Hensigt er at forfremme de skiønne Videnskabers og Smagens Udbredelse. Udførligt og fuldstændigt i Adresseavisen No. 55, den 21 Decbr. 1759, læses og med nogen Afkortning i de lærde Efterretninger No. 50 for samme Aar, hvorfra den siden i Bidrag til den danske Digtekunsts Historie IV B. S. 474-79 er aftrykt. Foreløbig havde man forberedet Publicum ved et Brev til nord. Aufseher (No. 115 Nov. 1759) der med megen Deeltagelse besvaredes af Klopstock; Bekjendtgjørelsen selv meddeles med en høist anbefalende Indledning af Reverdil i Mercure danois Decbr. 1759.

en prosaisk, men tillige hvert Aar til Trykken at befordre et vist Antal danske Udarbeidninger, der hørte til Smagen, og de skjønne Videnskaber, hvorved det lovede dem, der betroede Selskabet deres Arbeider, at de skulde nyde alt det, der indkom for disse, i Forhold til det Rum, de indtoge i udgivne Hæfter: da Trykken blev bestredet af en Sum, en høiere Gavmildhed havde betroet Selskabet til Anvendelse, og forsikkrede Selskabet tillige, at det ikke vilde glemme ved andre Midler at tilkjendegive sin Høiagtelse for herlige Originalskrifters Forfattere.

"Vi modtage — sagde det fremdeles — alle Slags poetiske Værker, naar deres Indhold ikke strider mod Religionen, Dyden, Sæderne, og den Beskedenhed, der især bør være Videnskabernes og Kunsternes Dyrkere egen. Nedrige Satirer og uanstændig Skjemt have vi med alle Veltænkende tildømt den visseste Foragt."

"Vi modtage og alle sindrige prosaiske Afhandlinger, der ere i Form af Fortællinger, Breve, Samtaler eller nogen anden, naar kun Veltalenhedens og Vittighedens Yndere skinne frem deri; ligeledes nyttige og med den gode Smag overeensstemmende Anmærkninger over den theoretiske og critiske Deel af de skjønne Videnskaber. Hid henføre vi beskedne Critiker over fremmedes eller danskes Værker, saadanne Critiker, hvilke alene sigte til Sandhedens Opdagelse; dog forstaaes dette alene om Værker, hvilke henhøre til Smagen, og de skjønne Videnskaber, men grammatikalske Krige befatte vi os aldeles ikke med."

"Alt, hvad der angaaer Skuepladsens Forbedring, holde vi saare vigtigt, og ønske, at Arbeider af dette Slags ofte maatte blive os betroede."

"Oversættelser af Gamles eller Nyeres for Mesterstykker erkjendte Arbeider, dog helst poetiske, skulle og faae Sted i vore Samlinger, men

(2)

saadanne maae de være, at Originalen kan regnes for en af Modellerne i de skjønne Videnskaber, og at Oversættelsen kan ansees for en oprigtig Copie, der udtrykker alle Modellens Skjønheder."

"Vi befatte os med intet andet end det, der er skrevet i Landets Sprog, og vi tør haabe, at sammes Forbedring skal blive een af vort Foretagendes Frugter."

Til Slutning erklære de, at dersom de vente nogen Belønning, da er det den søde Lyst at have gavnet deres Medborgere, det er alene den, de ønske, og som de, hvis Nysgjerrigheden tillader det, ville nyde stille og ubekjendte.

Saa fuldelig den første Deel af dette deres Ønske maa erkjendes at være gaaet i Opfyldelse, saa lidet have deres egne Fortjenester tilladt dem at opnaae den sidste Halvdeel deraf.

Taknemmeligt har ofte Fædrelandet, tildeels gjennem dets ypperste Ordføreres Mund, tilligemed Selskabets ovennævnte fire første Ophavsmænd,

J. S. Sneedorf, T. Rothe, J. A. Cramer og Klopstock, nævnt deres Medstiftere, den af den sande Critik og den classiske Smag saa høifortjente Qvintilius Luxdorph, og vore bedste Digteres og smagfuldeste Skribenters ypperste Raadgiver Aristarchus Carstens; og høist uerkjendeligt vilde det af Selskabets nuværende Medlemmer være, med Taushed at forbigaae de af dets Stiftelse, Indretning, Virksomhed, og indre Bestyrelse saa fortjente Samtidige G. Nielsen og J. A. Müller.

Ikke lettelig kunde det Foretagende at udsætte Priismaterier i Poesie og Veltalenhed være kronet med heldigere Udfald, end at den første poetiske Priis blev vundet af en Tullin, der da uden Medbeiler var vor ypperste Digter; og at den hidtil ubekjendte Forfatter, hvem den prosaiske Priis blev tilkjendt, Ove Guldberg, snart ved en Række af Arbeider hjemlede sig Ret til et lige Sted blandt vore Prosaister.

Hvad derimod det andet i Selskabets Bekjendtgjørelse bebudede Forehavende, aarlig paa kongelig Bekostning og til vedkommende Forfatteres Fordeel at udgive et Antal danske Udarbeidninger, angaaer, da har en paalidelig Hjemmelsmand andensteds *) underrettet os, at af alle de indsendte Skrifter, der maaskee kun var et eneste, som Selskabet, uden at være alt for gunstigt, havde kunnet bekjendtgjøre, og da det allerede i Fortalen til første Stykke af sine egentlige Samlinger havde bestemt dette et Sted i følgende Stykke, kunde det ikke her komme i Betragtning.

Saa gunstigt, som det første Udfald af Selskabets udsatte Priisopgaver havde været, saa ublide og mistrøstende syntes nu med eet Udsigterne at blive, i det, som en upartisk vel underrettet Samtidig udtrykkelig siger os: Selskabet

*) J. S. Sneedorff i sin patriotiske Tilskuer No. 157, i Recensionen af Schiermanns Poesie for Poeter (en Fordanskning af Popes Rygtets Tempel).

af Mangel paa indkomne Skrifter, som de udsatte — og i Fortalen til første Stykke bekjendtgjorte — Priser kunde tildømmes, maatte ophøre. Ogsaa hvilede det ganske fra Aaret 1761, da dets første Stykke udkom, til 1763, da det traadte i fornyet Virksomhed *).

Naar man imidlertid gjenkalder sig hine Dages Begivenheder og Udsigter, og betænker fra hvormange Sider slige Omstændigheder virke, vil man sikkerlig ikke fristes til at udlede denne Standsning af nogen Ugunst hos Nationen for Selskabet eller dets Foretagende. Tie Muserne mellem Vaabengny, da er som oftest deres Taushed endnu dybere og ængsteligere, naar de lytte det truende Vaabengny imøde. Neppe var imidlertid det overhængende Uveir draget forbi, og

*) S. Kjøbenhavnske lærde Tidender, for 1763 den tolvte Maj, i Indledningen til Selskabets Bekjendtgjørelse, at de ubesvarede Priisopgaver udsattes paa ny, dog saa at der tilføiedes andre, mellem hvilke Concurrenterne kunde have Valget.

man begyndte atter at aande frit, forend Selskabet vendte tilbage til sine patriotiske Bestræbelser.

Vare imidlertid end de befrygtede Farer overstandne, vare deres Følger dog derfor ikke forsvundne, mindre forvundne. Hiin høiere Gavmildhed, som hidtil havde udredet alle Selskabets Udgifter, maatte Mænd af hines erkjendte Borgersind i en saadan Tidspunkt vel ømme dem ved at falde til Tynge; de besluttede derfor at indgaae med en Ansøgning om, at maatte istedet for hiint ubetingede Tilsagn om alle Udgifters Bestridelse, bevilges en bestemt aarlig Understøttelse. Denne deres Ansøgning, der havde en formaaende Talsmand i Kunsters og Videnskabers trofaste Ordfører A. G. Moltke, og udentvivl en ikke mindre kraftig Anbefaling i sin egne beskedne Nøisomhed i Forhold til Formaalets Værdi, fandt allernaadigst Bønhørelse. Opmuntret — siger Selskabet selv i sin ufortøvet derpaa udgivne Bekjendt-

gjørelse *) — ved nye Prøver paa Kongens naadige Omsorg, at gjentage hine Forsamlinger, gav det tillige disse en formeligere Organisation, forøgede sig med nye Medlemmer, og udnævnte mellem disse sig en Secretair, den af sin mangeaarige utrættelige Virksomhed saa hæderlig bekjendte Prof. J. H. Schlegel. Ved at udsætte de ubesvarede Priisspørgsmaal tilligemed nye **), der efter Omstændighederne maatte synes mere tillokkende, gjentog det Indbydelsen til den anden Samling Udarbeidninger, med Tillæg, at det vedblev sit Tilbud at lade enhver Forfatter, efter Afsætningens og de øvrige Omstændigheders Beskaffenhed, høste Frugten af sit Arbeide.

For ikke at være uvirksomt, medens det oppebiede Frugterne af hine Indbydelser, besluttede Selskabet at skride ufortøvet til at udgive andet Stykke

*) Adressecontoirets Efterretninger for 1763 No. 52.
**) De nye Priismaterier vare et Poem over Freden, og en Lovtale over Niels Juel.

af sine Samlinger, men da dertil, hiint ovenomtalte ene Stykke undtaget, intet uden nogle Smaapoesier var i Forraad, besluttede Selskabets egne Medlemmer at afhjelpe denne Mangel, og gav Sneedorf med sin Oversættelse af Lovtalen over Du Guay Trouin, og Luxdorph med sin Satire Tossernes Lyksalighed, det Exempel, som siden en Carstens, Lous, og frem for alle i senere Tid Suhm, saa hæderligen efterlignede, at berige Selskabets Samlinger med deres Arbeider, uden derfor at modtage nogen Godtgjørelse. Om det Poem, som Luxdorph her prydede Samlingen med, sagde en competent Dommer: at man deri paa hver Side finder saa megen vel anbragt Vittighed, saa fiin Skjerts og saa lykkelige Vendinger, at Horats gjerne skulde have erkjendt dette Stykke for sit, om han havde levet blandt os *).

*) See den med S. betegnede af Stenersen forfattede Bedømmelse over de tre første Stykker af Selskabets Samlinger i Ugebladet Proteus No. 17, 18, 19 og 20.

Havde end Selskabets forrige Præmieudsætning henstaaet tvende Aar gold, da havde det derimod nu den Glæde, at den poetiske Opgave atter besvaredes af den Digter, man frem for alle maatte ønske Besvarelsen fra, og det med et Poem *), som Selskabet, uden at samle Stemmer, med een Røst, og største Ret kunde tilkjende Prisen; og blev end dette Tullins Mesterværk tillige hans Svanesang, havde Selskabet tillige den overordentlige Lykke, at i det selvsamme Stykke af dets Samlinger, hvor Tullin sluttede sin Bane, aabnede det Skranken for Ewald, ved at indrykke hans Lykkens Tempel, som han efter den patriotiske Tilskuers ædelhjertede Forfatters Opmuntring og Raad havde indgivet til Selskabet. Her — siger taknemmeligen denne ædle Digter **) — mødte jeg den Lykke, som gjorde Epoke i min Sjæl, som

*) Om Skabningens Ypperlighed. Ovenstaaende Udtryk er af Selskabets Protocol.

**) Fortale til Ewalds samlede Digte, 1 Deel S. 32.

gav den sin sidste Bestemmelse, som egentlig har modnet mig til Digter, hvis jeg ellers fortjener dette Navn." Jeg blev kjendt af de danske Musers ivrigste og viseste Beskytter, af en Mand, hvis Æresminde i alle Hensigter bør og vil være udødeligt, ifald det ellers nogensinde var betroet Digtekunsten at tildele det Held — med eet Ord af Hr. Conferenceraad Carstens."

Ikke vidste den nysnævnte Olding, til hvilken Grad han var Sandsiger, da han som Selskabets Ordfører i Fortalen til det Bind, hvori Tullins sidste og Ewalds første Arbeide staaer, ved at omtale en Sneedorfs og en Tullins kort paa hinanden følgende Tab siger: "Ikke alle Nationens gode Skribenter ere uddøde med dem; de leve og begge endnu i deres Skrifter, og skal leve op i de Genier, som fulde af deres Aand vil komme til, og ere maaskee alt færdige til at ligne og overgaae dem."

Hvad her sagdes om disse tvende Hedengangne som Skribenter, maa og siges om dem som Selskabets Medlemmer, saavelsom om de flere af Stifterne, Fraværelsen berøvede det; nye nidkjære og værdige Mænd, blandt hvilke det vilde være utaknemmeligt, ikke i Særdeleshed at nævne en O. Guldberg, traadte i deres Sted, og beklædte det med Ære.

Uerstatteligere vilde det Tab have været, Selskabet strax efter den her berørte Tidspunkt leed ved sin kongelige Velgjørers og Beskytters Kong Frederik den Femtes Død, havde ikke — som det i Tilegnelsen af andet Bind af Selskabets Samlinger sagdes — en Konge, der i den priisværdigste Ungdom havde søgt sin Lyst i at dyrke selv de ædelste Videnskaber, besteget sine Forfædres Throne.

Hvorledes under syvende Christians Regjering Digtekunsten og Veltalenheden til Kongens og Nationens Ære, mere og mere udbredede sig,

saa at Selskabet omsider derved fandt sig be=foiet at give sine hidtilværende Bestræbelser for=andret Retning, vil som Indledning til det næst=kommende Bind af denne Samling kortelig blive fremstilt.

Lovtale

over

Daniel Ranzau.

Den Mand er værd at nævnes lykkelig, hvem det forundes sorgfrit at bygge at boe bag Fredens skyggefulde Hegn; og dyrker han kraftigt den fredede Have, præger han Aandens Stempel paa de døde Masser, hæver han det Fornuftige til at aande i et høiere Liv, da maa han vel endog kaldes stor i sin Lykke. Ham yder den skjønnende Samtid villig sin Tak; de kommende Slægter studse, beundrende Kraft af en Menneskeaand. Hans Navn synger Bonden ved Leernes Klang, hans Roes gaaer over Havet med det prunkende Skib, og venlige Byer

(1)

smile som kjerlige Minder, og blomstrende Stæder stande som høitidsfulde Bautastene, naar hans Leer længst ligger brudt.

For at værne om Fredens Hegn gaaer Helten med det blinkende Sværd, Kraft i Arm, Mod i Bryst, rede til Kamp, naar Æren byder. Hvilken er hans Lykke? Uro og Møie, Strid og Farer. Han drager frem — og smilende Byer synke i Gruus, blomstrende Stæder stige i Flamme; Fortvivledes Jamren, Forladtes Sukke følge ei sjeldent de blodige Spor; men Han, den modige Aand, kaster kjekt sine Blikke ud over Tiden. Hans Hjerte maa bløde, men det brænder, det flammer af Kjerligheds-luen for Konge og Fædreneland. Pligt er hans Lyst. Om Taarerne flyde, om Laurbærret stænkes med Blod, saa gaaer han dog roesløs, Gud i sin Barm, den farlige Vei mod Døden.

Var da end Kamp hans Liv, var ham Livet blandet med Kummer, saa fyldte dog

allerede her Salighed ofte hans Bryst, hiinside svæver han, kronet med Seier; og er det: at mindes paa Jorden, for himmelske Aander en Fryd — den har han til al Tid fornummet: Ham til Priis sang Grækenlands Digter sig til Udødelighed. Ham til Lov overtraf Romerlands Taler sig selv. Ei heller var Du mit Fødeland! nogentid uskjønsom mod Dine henfarne Helte. Skjaldene satte sig ved Gravhøien — snart sang de Livet og stillede levende for Øiet i kraftigt Qvad den kraftige Daad — snart sang de Døden, der kjerlig aabnede Indgang til Himlens varige Glæder. Kjæmpeviser, udsendte blandt Folket, opluede Modet til lignende Idræt. Ogsaa i senere Old stod Ordets fromt-begeistrede Tjener og foldede et venligt Slør ud over Graven, idet han bag Sløret lod skimte Evigheds straalende Haab.

Men mit Danmark! Heltes herlige Fostermoder! Henved for trende Sekler siden svævede

et Navn paa Alles Læber, indenrigs, udenrigs; det berømmelige Navn paa den gjæveste, ædleste, christeligste af alle de Helte, Du nogentid bar. Du vilde forevige ham ved en Ærestøtte — som kaad Fjendehaand har mishandlet! Du vilde give ham Udødelighed ved Skuemynt — som Folket ei skuer! I Lunden reiste Du ham et Mindesmærke — men Mængden spøger i Lunden og ændser Mærket kun lidet! Skulle da Sekler udslette det levende Minde, fordi Saga, ellers saa rund, her sparsomt har ridset med Griffel, fordi ingen Tale, holdt ved hans Liig, blev os bevaret?

O! dersom de store Mænd, uden Navn, uden Eftermæle begroves i Nat, naar Livets Fakkel udslukkes, da var der kun liden Vinding for Fædrelandet af disse herlige Lys. Lang Tid behøver Naturen til at fremdanne dem; stakket Tid kunne de funkle — saa fare de bort som Stjerneskud. Da er det Konsten maa komme

og holde dem fast, og med lysende Skrift fæste dem evigt paa Fædrelandshimlen!

Jeg nægter det ei: Høit banker mit Hjerte. Jeg veed det: eftergrebet af Mangen, fanget af Ingen hænger den Laure, hvorefter jeg nu strækker den frygtsomme Haand. Jeg veed, det er farligt at følge Helte paa Spor, i Røg og Damp, paa vildsomme Stier. Jeg veed, der er sagt: "Hvo fuldt vil fatte den Store maa selv være stor"! og derfor zittrer mit Hjerte af Angst — men zittrer tillige af Vellyst: Formenes det dog ei den blysomme Vedbend ad Ulmens kraftige Stamme at slynge sit Hoved mod Sky! Er det jo dog som fra store Aander udstrømmede et Overflod af Fylde, og meddeelte sig den, der klynger sig til dem!

Har jeg, uden at skrækkes af Sporet, for dristigen rakt efter Lauren, da har jeg kun gjort hvad jeg ei kunde lade: Helten vakte min Ild,

og hvad mit Hjerte dybt og levende følte maatte jeg tolke.

Saa bred Dig da ud over Fødelandssletterne Afklang af Hjertets indre Tone! O! at Du maatte slaae an mod Danmarks Hjerter! O! at Du, stærk ved den Eviges Velsignelse, maatte tænde Begeistringens hellige Gnist til Flamme for Konge og Fædreneland!

Der gives Genier, hvilke fast vidunderligt udspringe af Naturen. Fra inden forarbeidede i Aandens hemmelige Verksted, gjære de og bruse, digte de og tragte, trænge de sig ud og rive sig af mod det udvortes Stof, indtil Kiselen smulrer og Demanten skinner. Mængden undrer ved Synerne og vil tilbede, thi disse Væsner aabenbare sig næsten som Affødninge af Himlen — og Geniet er vel og stedse himmelbaaret, fødtes det end under Straatag! Dog skyde

saadanne Selvskabere ofte vilde Skud. Ei sjelden vise de sig her overmodne, der umodne. Naae de og endelig den rette Modenhed, da er det ofte først seent paa Høst, ofte sidder mangen Qvist nøgen for Frugt.

Det maa derfor regnes til Lykke, naar Geniet, lig en ædel Plante, tidligt omhæges af forsterfaren Gartnerhaand, eller naar det er som vaagede tidligt venlige Skytsengle om den hellige Ild, at den ei skulde fortæres i vilde Flammen, ei heller qvæles af kolde Taager. — Til denne Lykke fødtes meer end sædvanligt Helten, jeg lover: Daniel Ranzau. Udsprungen af Cunos Slægt laae der alt paa hans adelige Vugge en glimrende Stamtavle, Gavebrev paa Hæder og Glands, Opfordring til ei at beskjemme de store Ahner. Ranzauerne funklede som Perler i Dannerkongens Krone, og det var som forædledes Blodet for hvert Kar det gjennemstrømmede.

Hvilken Forventning derfor, da Daniel Ranzau fødtes til Verden *)! Hvilken ængstelig Omhu at pleie den spæde Plante!

Faderen, Godske Ranzau, Herre til Wildsted og Nienhof, riig, anseet, Kongens Raad, betragtede, from som han var, sine Børn som Pant paa Himmelens Naade, som betroede Pant, dem han rene, ufordærvede maatte gjengive. Tidligt sporede han hos Daniel Ranzau Lynglimt af denne Aandsild, der tyder paa Storhed i Tiden; tidligt lédte han Ilden.

Det hændes stundom i Barnets Alder, at Sjelens Fyrighed kaster sig ene over Legemet, saa at Drengens Øie staaer kun til hvadsomhelst der er farligt og vildt. Vælig selv vil han tæmme den vælige Ganger; brusende frem kjender han intet Maal for den Kraft, der begynder at svulme. Da kan det skee, at Drengen løber fra Skole til den vældige Kamp, hvor

*) 1529.

Vaabnene klirre. Men Ungdomsblus er ei Manddomsild.

Eller kaster sig Sjelen over sig selv, slutter sig inde, grubler og grunder, drømmer sig hen i en Fortid, sygeligt rugende, afmægtigt beundrende Fremmedes Idræt. Da slides det herlige Verktøi. Legemet spilder den Kraft, der skulde lokke til Daad; thi — Feberens Ild er ei Sundhedens Lue.

I Midten af disse Yderligheder ledede Daniel Ranzau: Alderens Lege, Standens Færdigheder, ridderlige Øvelser afvexlede med Aandens Arbeider, med Studiet især af Sprogene, Historien og Religionen. Derfor voxte han op, rank som Granen, kraftig og stærk, smidig og yndig i hver Bevægelse. Det sunde Legeme iboede en Sjel, der var ligesaa sund. Dens Evner vare harmonisk udviklede; og over disse svævede en uskyldig Fred, og over denne en

barnlig Gudsfrygt, saa at han tiltog i Yndest hos Gud og Mennesker.

Snart overtraf Daniel Ranzaus heldige Natur de dristigste Forventninger. Allerede tør den sambittighedsfulde Fader ikke standse det unge Genie i sin Dannelse ved at binde det til Hjemmet. Men det er farligt at tiltræde Høiskolen i den Alder, naar Lidenskaberne begynde at reise sig. Han er saa reen, saa skyldfri nu. O! dersom han vendte tilbage, smittet paa Sæder! Dog — Daniel Ranzau er opfødt i Dydens Grundsætninger; de skulle ikke let fravristes ham. Og den ædle Martin Luther lever og lærer i Wittenberg. Godske Ranzau er hæderlig kjendt af Martin Luther. Gudsfrygt binder dem sammen. Han har i Eie egenhændige Breve fra Luther; disse hans kjæreste Skatte viser han endnu engang den fjortenaarige Yngling, og gjør ham bekjendt med sin

Plan at sende ham til Wittenberg *), for at leve med Luther, at lære af denne Religionens fyrige Talsmand, og af den blide Melanchton. Hvor bankede da Ynglingens Hjerte af Forlængsel! Han skulde nu Ansigt til Ansigt skue Europas den Tid største Mand! Han skulde høre Religionens Sandheder forkyndes af Reformatorens egen Mund, daglig leve og aande omkring ham, boe i hans Huus, sidde ved hans Bord!

Og i Sandhed! maae vi endog nu længes tilbage efter hine Dage, saasom Profeterne fordum længtes frem efter de end mærkværdigere; hvor lykkelig maa da ikke den Yngling kaldes, der havde Leilighed til at leve paa det Sted, hvorfra alle Straaler udgik, og leve med den nærmeste Adgang omkring Lyset!

Luther var just den Mand, i hvis Skole Helte kunde opdrages. Djerv, kraftig, fyrig, modig var han selv Helt, og førte Pennen til

*) 1544.

Christendommens Forsvar ligesaa vældigt som et blinkende Glavind. Hvor ganske maatte han derfor tiltale vor Ranzaus Hjerte! Han hang ved hans Læbe. Med Ynglingens hele Ild opfangede han den vise Oldings begeistrede Tale, og gjemte den for sit Liv. Ved Læsning af Classikerne dannedes hans Aand, hans Sæder forædledes ved trolige Studier, og midt under Sædelighedens Forfald i Wittenberg, holdt han sig reen, hans Hjerte blev ædelt og høimodigt, lærte med Varme at slaae for Dyd og Religion, og fyldtes alt her med den Ild, der siden slog op i stærke Flammer, der gjorde ham saa uimodstaaelig naar han talte, og drog de haardeste Hjerter til ham.

Hvor havde han ikke ønsket, at kunne tilbringe flere Aar af sit Liv i denne elskelige Mands Omgang! Men Forsynet bortrykkede Luther *), seent nok til at han kunde grundfæste

*) 1546.

ſte Værk, tidligt nok til at hans Hjerte kunde ſkaanes for Synet af de Blodſtrømme, der efter hans Bortgang ſkulde farve Religionens Vei.

Har nogen Sørgehøitid nogenſinde grebet Hjerterne, har Nogens Afgang afpreſſet ſmertelige Taarer frommeviis, ſaa var det da denne værdige Olding, træt af Kampen, nedlagde Staven, for at fange det himmelſke Klenodie.

Daniel Ranzau var med at ſamles paa Wittenbergertorvet. Der — dybt nedbøiet — ventede den ſorte Skare paa Præſtens Komme; drog ſaa i høitideligt Sørgefølge under Klokkernes Klang, under rørende Sange, til Graven.

Da blødede det unge Hjerte; da klagede Ynglingen ſmertelig over Tabet af ſin anden Fader; men da ſtillede det ſig tillige levende for hans Øie, at ſaadan Aand ei med det Forkrænkelige kan henſmuldre til Støv, men maa

reise sig forklaret i skjønnere Land. Som denne Mands Liv havde været vor Helt et Mønster, saa skulde hans Død ei mindre præge sig i hans Sjel med uudslettelige Træk. Om en vee-modig Længsel siden i Øieblikke betog ham, om en tungsindig Alvor stundom blandede sig i det sunde Ungdomsliv, da har stig Veemod staaet ham ved Side som en varslende Genius, og ofte draget hans Blik ud over Tiden ind i Evigheden. Mangen Tanke maa have overvæl-det ham; mangen Følelse gjennemrystet ham; men fast og urokkelig maa den følende Lærlings Beslutning have været, at leve som den store Mester, for engang at kunne døe som han.

Og dertil stræbte troligt vor unge Helt. Lader os følge den Ædeltfremstræbende:

Wittenberg havde med Luther tabt det Meste af sin tryllende Ynde. Tonen ved En-kens Bord var stille og forstemt; thi den begei-strede Ordfører var borte. Dog forblev Daniel

Ranzau i Wittenberg endnu et halvt Aar, og hengav sig i den Tid ganske til den classiske Melanchton, i hvis Skole han studerede Oldtidens Mønstre med saadant Held, at han skrev i Romersproget som indfødt Latiner. Ogsaa de levende Sprog var han synderlig mægtig, og med disse saaes Filosofie og Historie, Digtekonst og Veltalenhed, dem han afvexlende opfrede sit Genie, at kappes om, hvilken der meest skulde pryde ham.

Han stod nu moden til at kunne ombytte de døde Læresale med Reisens levende Skole. Skal denne foretages til sand Gavn, da maa den Reisende forud være alsidig dannet ved flittige Studier, og fra Sprogenes Side maa intet standse Culturens Adgang. Da ville Nationerne saa at sige kunne trænge sig gjennem den Reisende, i det denne trænger sig gjennem dem. Dette var Tilfældet med Daniel Ranzau. Lærvillig, aandriig, letbevægelig opfangede han

uden Møie fra alle Sider. Neen som han var stod han aaben for at lade Alt, hvad der danner, gjennemstrømme sit Væsen. Den skjønne Natur, Konstens Værker, Menneskecaractererne, Landsfæderne — Alt optog han i sine Forestillinger; hans Synskreds udvidedes; som Verdensborger lærte han at dømme uden Eensidighed, at prøve upartisk, og vælge det Beste.

Da han derfor, efterat have gjennemreist Tydskland, Frankrig og Italien, vendte tilbage til Faderen, var han en Stoltbed for sin Stamme, en Pryd for sin Alder. Saaledes maatte han vinde enhver, der forstod at bedømme Mennesker og det var derfor, da Adolf, Hertug i Holsteen, saae sig om efter værdigt Reiseselskab til Carl den Femtes Hof, at hans hædrende Valg traf vor Daniel Ranzau og Henrik Ranzau, den Lærde, af hvis Berømmelse Krøniken noksom gjenlyder. Bedre Valg kunde han sikkert ei heller have truffet.

Carls Hof var da i Brüssel *), glimrende, pragtfuldt. Daniel Ranzau, af berømmelig Herkomst, Adolfs Ven, tildrog sig snart Hoffets Opmærksomhed ved sit indtagende Væsen, sin skjønne Skabning; men end mere vandt han Alles Beundring ved sine sjeldne Aandsevner, der ved Lærdom vare skjerpede, ved sine rene Sæder, der ved hans stadige Gudsfrygt aabenbarede sig fast som forklarede. Begge Ranzauerne havde her Adgang til de meest Udmærkede; de beste Hoveder samledes omkring dem. Deres Lærdom havde et fiint Anstrøg, deres Fiinhed var forenet med ædel Mandighed. Men midt under et pragtfuldt Hofs Adspredelser og Glæder, hvor Følelserne pleie at udtørres, forenede disse to Ædlinge sig i et Venskab, der, bygget paa fælles Dyder, paa usvigelig Troskab mod Konge og Fødeland, og fremfor Alt paa ærlig Fromhed, vedvarede gjennem alle Skjebner i Liv og Død.

*) 1548.

Dog — Hoffet forkjeler saa let. Det er en slibrig Bane for Dyden. Daniel Ranzau viiste, at han, reen som stedse, kunde bestaae ved Hove; men da han havde erhvervet Dyden denne Seir, turde han ei længere dvæle. Manddommen var der, fuldmoden, udsprungen til alle Sider. Aanden higede efter Daad. Genien vinkede: Til Kamp! Til Kamp! hvor Vaabnene brage, hvor Trommerne skralde, hvor Kuglerne hvine om Bryn!

Det var Genien, der hvervede Daniel Ranzau.

Som Frivillig, uden sine Venners Vidende, der kun forgjæves skulde have stræbt at holde ham tilbage, gik han ind under et keiserligt Regiment *). Nu først følte han ret, hvortil han var skabt. Hans Bestemmelse stillede sig levende for ham, og med fyrig Begeistring hengav han sig til den. Snart aabenbarede det sig, at han var født til at byde over Hære. Hans Mod,

*) 1551.

hans Tapperhed, hans sikkre Blik, hans Aands-nærværelse i Faren, hans Hurtighed, hans Forsigtighed, hans Standhaftighed bebudede i Daniel Ranzau den store Feltøverste i Tiden. Allerede betroes ham en Fane, og under kyndige, svede Generaler drager nu Bellonas tappre Edsvorne gjennem de samme Lande, han som Minervas fredelige Dyrker havde gjæstet.

Krigsvidenskaben er et raskt Studium. Alt er Liv. Reglen begrunder kjek Udførelse; Udførelsen skaber friske Regler. Geniet svulmer af Fryd ved sin Kraft; thi det skuer for Øie sine Frembringelser, medens Viisdommens Erhverv og de boglige Konster først uformærkt maae forplante sig gjennem Væsenet, at yttre deres langsomme Kraft.

Denne er den sidste Skole Daniel Ranzau har at gjennemgaae; men det er tillige den farligste. Vi ville bede hans gode Genius bevare ham blandt Vaabnenes Bulder, hvor han idelig

vover sit Liv; ogsaa hans gode Sværd, som han kraftigen svinger, skal skjerme omkring ham. O! hvor maa det være skjønt, at see ham vende tilbage til Fødelandet, øvet i Kamp, smykket med Laurbær! Thi han vil dog vel vende tilbage! Ja! det vil han. Hans Hjerte slaaer varmt for Konge og Fædreneland. Til det skjønne Kald at værge om disse er det han stræber. Dertil er det han danner sig rastløs. Og see! hans Genius har sparet ham, hans Sværd har værnet, og det er skjønt at see ham vende tilbage *).

Han er nu heelt uddannet. Hærdet til Orlog gaaer han i Kamp som en Leeg; har intet kjerere Skue end at see Fienden under Øie. Tid og Strid have smeddet ham til Kjæmpe, med Heltemine over Aasyn, med et sikkert flammende Blik. Han er nu Fødelandets med alle sine Evner og Kræfter. Slig Helt er

*) 1556.

kosteligere end nogen Demant i Kongekronen. Han er at stole paa, naar hans Tjeneste behøves; maaskee behøves den snart!

Den danske Himmel havde længe været klar. Med den bedagede Konges, Christian den Tredies Død begyndte en Sky at formørke den: Det var Christian den Tredies Indflydelse paa Broderen, Hertug Adolf, der hidtil havde dæmpet den Ild, der ulmede i Hertugens Bryst. Han følte sig fornærmet af Ditmarskerne; det krænkede ham at maatte høre ilde ved Keiserens Hof, som den der var for feig til at hævne Forhaanelser; har han maaskee ogsaa længtes efter Daad, der kunde skaffe ham Navn og Udødelighed; thi hans Hjerte brændte for Æren — nok! han beslutter at undertvinge et Folk, der var i Ry for uovervindeligt Mod, og han ruster sig hemmeligt, ene; thi ene vil han være om Æren. Men Planen røbes for Danmark. Danmarks Høihed er fra fordum

Tid ikke mindre krænket af Ditmarsken. Anseer det roligt Hertugens Færd, da vorder det krænket af Holsteen. Det maa nu enten modsætte sig Planen, eller i Forening udføre den. Det sidste vælges. Ved Mægling, ved Mober, bliver man enig. Den store Johan Ranzau staaer i Spidsen for de forenede Hære; og nu begynder et Tog, der ved den Wiisdom, hvormed Planen lagdes, den Hurtighed, den Tapperhed, hvormed den udførtes, med Rette fortjener sit ærefulde Eftermæle i Historien.

Daniel Ranzau, der ved sin Hjemkomst var sat til Befalingsmand over Slottet og Amtet Peine, og nu til Hertugens Tjeneste havde hvervet tvende Regimenter, tjente i Ditmarskerkrigen førstegang sit Fædreland *). Hans Fremtræden paa den danske Krigsskueplads vandt et glimrende Bifald, da Soldaterne efter Schöneweises Fald, ud fra Geledderne eenstemmigen

*) 1559.

udbade sig ham til Fører. Af saadan Helt tyktes det dem skjønt at lade sig befale. Som de Danske her førstegang saae, hvad Daniel Ranzaus Reiser havde frugtet, saa lærte han og først her at kjende sine Landsmænd i Felten. Det var med Henrykkelse han deeltog i den drabeligste Fægtning, han nogentid havde bivaanet, og han brændte kun efter engang at kunne lede saa brusende Mod til Fødelandets Tjeneste.

Leiligheden udeblev ikke:

Ditmarskerkrigen, endt i en Maaned, var kun et Forspil, der øvede de danske Arme til en paafølgende syvaarig Feide med Sverrig, een af de blodigste, Saga fortæller. Det er her Daniel Ranzau skal fange sin Udødelighed; det er fra denne Skueplads hans store Bedrifter skulle udgaae og aflokke Danmark Taknemlighed, Europa Beundring. Men inden vi see ham i Spidsen for Danmarks Hære, lader os først

kaste et Blik ud over Krigens Anledning og dens Gang:

De trende Kroner, Danmark, Norge og Sverrig havde været forenede paa eet Hoved; men, hvilke end Aarsagerne vare, Sverrig havde længe modstridt Foreningen og under Gustav Erikseh Vasa revet sig løs.

Christian den Tredie, der havde seet, hvor vanskeligt Tresceptret var at føre, attraaede intet mindre end Forøgelse af en Magt, der forøgede hans Uro. Beholdt han end de tre Kroner i sit Vaaben, til Syn, saa stod dog hans Hu kun til Fred, til i Fred med Lov og Lære at bygge sit Land. Det samme stod Gustav frit; fra Christian skulde han vist ikke forstyrres, naar han kun selv ei forstyrrer sin Ro. Gustav blev gammel. Mistænkelig med Alderen vilde han vide sig sikker, naar han, maaskee snart, gik bort. Han kjender de Hænder, hvilke han betroer Statens Roer. Han frygter for

Kronarvingens Tænkemaade, ligesom for dennes Fiendskab med Broderen. Han foruroliges ved Tanken paa Beliggenheden af Skaane, Halland og Bleking; og hvad han i sine kraftige Dage ei synderligt ændsede — de trende Kroner i Danmarks Vaaben — faaer nu en ængstende Betydning for ham; vel sikkrer ham som oftest Christians Ærlighed og Fredelighed; men i Øieblikke vender Frygten tilbage. Han maa anholde om Forandring i det danske Vaaben. Der reise sig Misforstaaelser. De jevnes. De reise sig atter; jevnes vel atter; men som det nabolige Venskabsbaand efterhaanden slappes, strammes Buen.

Begge de gamle Fædre rykkes bort, og i Spidsen for blomstrende Riger fremtræde de tvende unge Sønner, lige i Alder, lige i Magt, lige i Higen efter Daad; høist ulige i Tænkemaade: Fredrik den Anden i Danmark og Norge, ærlig, høimodig, viis og gudfrygtig var fredsæl, fordi han i Fredens Skygge kunde skabe Under-

Saatternes Lykke, og bringe Landet i Flor. Erik den Fjortende i Sverrig, talentfuld uden Dyd, aandriig uden Characteer, vankelmodig, overmodig, beruseedes af Tronens Høihed, spøgte med Sceptret, greb efter Lune den strammede Bue, og lagde af Raadhed Pilen paa Streng.

Hvor tirrede han Fredrik til Kamp! Gud var den danske Konges Vidne til, at han unddrog sig fra Blodsudgydelsen saa længe som muligt var. Han forudsaae viselig, hvad siden skede, at blandt tvende Folk, hvor Kiv og Bitterhed og uforsonligt Had saalænge havde ulmet, maatte en Krig blive blodig og skrækkelig, og derfor taalte han med en Langmodighed, som satte selve Raadet i Forundring, endog haanende Fornærmelser.

Erik lader Skamskrifter hemmeligt opslaae mod Fredriks Regjering — derfor falder kun Skammen tilbage paa ham selv. Erik lader aftrykke Fredriks Vaaben, for tre Løver, tre

Næve; for tre Kroner, tre Narrekapper — deraf kan den Vise lee eller og ynke ham; bliver det derved, da lad ham kun øve sin Vittighed, skaffe Luft for sin Galde. Men Erik stræber, skjønt forgjæves, at aflokke Fredrik sine Undersaatter, deriblandt Kongens egen Broder Magnus. Erik falder ind i danske Besiddelser. Erik ringeagter det danske Flag paa Søen; han gjør Handelen Afbræk. Sligt maa alvorligt paatales. Maaskee kan det i Mindelighed afgjøres ved Møder. Men naar Erik gjekker Møderne, eller lader dem under falske Foregivender, under hemmelig Forbeholdenhed afløbe uden Frugt; naar han fortsætter sine fornærmende Indgreb og Afbræk; naar otte danske Skibe overfaldes i Fredstid af to og tyve svenske, og svenske Kongen langt fra at fordømme den skjendige Daad, endog giver den sit Bifald! da fordrer Folkets Vel, der af Gud er lagt Fredrik i Haand, da æsker Rigets Høihed og Arildshæder at gribe

til Værge. Efterat Fredrik derfor har beraadet sig først med Gud og sin Samvittighed, dernæst med sine gode Mænd, sender han en Herold med ærligt Feidebrev til Stockholm. Men see den danske Konges Høimodighed! endnu vil han tilgive, dersom Gud vil vende Eriks Sind til Fredelighed. Den sendte Herold har hemmelig Fuldmagt til derom at handle. Erik lader sig under Haanlatter forlyde med, at han vel skal holde en Feide ud med slig Fjende!

Nu — skal det være; saa lad da Feiden gaae an! Vi stride for den retfærdige Sag.

Frederik, frederiig, havde glimrende Mod, naar det gjaldt. Dette havde han alt i Ditmarsken udviist. Ogsaa nu *) drog han med i egen Person, og opluede Modet ved sit kongelige Exempel. Ham fulgte en vekrustet Hær af 28,000 Mand.

*) 1563.

Hvo skulde dens Øverste være? Johan Ranzau, Olding, har efter skinnende Bedrifter nedlagt den laurbæromslyngede Commandostav. Men der maa vel findes en Anden, der er Kongen og Landet tro som Guld, der, øvet i Krigskonst, kan ordne de store Bevægelser, lægge Planer med Viisdom og udføre dem med Snille og Kraft. Saadan Mand kræver Tiden, og saadan Mand troer Kongen at have fundet i Günther, Greve af Schwartzburg.

Günther bliver Øverstbefalende. Man drager fra Helsingborg langs Kysten i Halland, Alfarveien mod Elfsborg. Elfsborg, aaben for Handel paa alle Have, vigtig formedelst sit Samfund med det Indre af Landet, stærkt befæstet, laae ved Vestersøens Bred som en Nøgle til Sverrig. Kunde man vinde den, meente Günther, da havde man ved en glimrende Begyndelse knækket Fiendens Overmod, og hvervet sig Lykken paa Side.

Der vare vel andre, som meente, at man burde adskille den store Magt, og med en Deel rykke ind i Sverrig; men Günther maa vel forstaae det.

Fæstningen opfordres. Den vil ikke give sig. Den angribes. Angrebet skeer med Kraft, og Besætningen overgiver sig just som der var givet en kjek General Befaling til at løbe Storm.

Nu formeente Günther, eftersom det Beste af Sommeren var gaaet bort, Sygdom ogsaa begyndte at indsnige sig i Hæren, at man kunde lade Folket vederqvæge sig i Vinterleie.

Der vare vel andre, som formeente, at man burde besætte Grændserne, og inde i Fjendeland fortsætte Vaabnenes Lykke. Til denne Mening hælder selv Kongen; men den Overstbefalende maa vel bedre forstaae det.

Altsaa drager Kongen med sin Livfane til Sjelland, og Günther tager sit Leie i Skaanes

Skjød. Her fik han dog ikke lang Tid at ligge; thi da Erik gjennem Westgothland er falden ind i Halland, og skjender og brænder sig frem til Halmstad, beordrer Frederik Tropperne ilsomt at rykke op, og hverken spare Nat eller Dag, før de møde ham selv i Laholm.

Günther sparede dog rigtig nok baade Nat og Dag. Da han endelig ankom til Laholm, udhviilte han der indtil alle Tropperne vare samlede, og saae imidlertid paa, hvor Erik ængster Halmstad. Men Besætningen holder kjekt Stand. Erik spilder sit Krud saavelsom sine Trusler, indtil endelig de Danske ankomme, seent, fordi Günther gav sig gode Stunder; men kraftigt, fordi Kongen var tilstede og i den danske Hær Folk med Hjertet paa rette Sted. Disse fordrive Fjenden fra Halmstad, forfølge ham ind i Smaaland, og beseire ham ved Markarød.

Nu er Fjenden borte. Günther raader, at man, hellere end at lade sig lokke ind i vild-

somme Skove efter den Flygtende, skulde søge tilbage til det forrige Leie.

Kongen lader Greven raade, forlægger nu kun først en aarvaagen og tapper Feltherre til Grændsevagt i Halmstad og Warbjerg, ordner Landeværnet, og drager saa hjem til sin Hovedstad.

Nu er Kongen borte. Günther ligger i Skaane; og var han nyligen bleven foruroliget, saa nød han nu derfor igjen sin magelige Ro; ikke fordi der jo havde været Opfordring nok til at rykke op. De Svenske gjorde idelige Indfald over Landemærket, og brandskattede og ødelagde vidt og bredt. Landeværnet kunde ei gjøre tilstrækkelig Modstand, og Blekingen maatte haardt bøde for Günthers Søvnagtighed. Ogsaa i Bahuus faldt de ind; men naar de derfra fordreves, naar de og siden forfulgtes ind udi Smaaland, da var Æren derfor ikke Günthers; han forblev roligt liggende og tærede paa det fede Land.

Grevinden havde han faaet forskrevet, og i hendes Arme ændsede han kun lidet Røgen af de brændende Byer.

Endelig kommer Befaling fra Fredrik at drage mod Fjenden; men Günther er blevet sin udi Fruerstuen; han vil hellere tage Jomfruer om Haand, end Sværd om Hjalte. Da han formærker at det er Kongens Alvor, gjør han sig opsætsig: han maa bede om det Manglende i hans Sold — en skammelig Fordring af ham, der til langt ud paa Somren havde ligget stille i et fedt Land, hvem desforuden ene var tildeelt det rige Elfsborgbytte. Dog staaer han paa sin Fordring, og det er ikke ved deres Forestillinger om Eed og Pligt, men kun ved Løvtet om Soldens fuldkomne Udbetaling og Provianttilførsel af 300 Bondervogne at Krigens Commissarier faae ham overtalt til et Tog.

Saaledes rykker da Günther ind i Smaaland — de Danske vise sig brave — men heller

ei her er Æren Günthers. I lutter smaae Afdelinger har han adsplittet Hæren, der letteligen skulde have været ødelagt, dersom ikke de underordnede Høvedsmænd havde viist sig desto kjekkere. Selv tænker han kun paa overalt hvor han færdes at røve i Braa. Deri bestaaer hans Afdelings berømmelige Gjerninger. 3,000 Øxne sender han gjennem Sjelland til Schwartzburg. 3,000 Øxne, fede, mageligt ædende, langsomtfremvaltrende, fremvise Danmark et passende Billed af det Slags Tog, som Günther ynder, medens de udbrøle Heltens Triumf over Smaalands Qvæg.

Strax efter Øxnene kommer han selv ned til Skaane, og efter disse svare Bedrifter begjerer han atter Hjemlov, vil drage af Riget, just som han seer Fienden at rase i Bleking. Dristig ved Günthers magelige Færd hærjer han rundt, antænder Byer og Gaarde, nedhugger Mand og Qvinde, indtager Fæstningen Lykkeby

og fører derfra i Lænker den tappre Knud Hardenberg. — Men den blodigste Grumhed skal endnu vise sig i Rudneby.

Det er her vi skulle lære at ynkes over vore ulykkelige Landsmænd; men væmmes ved Günther.

Rudneby opfordres fra Lykkeby. Det hedder: Vil den villigen give sig, og erlægge Brandskat, da skal den skaanes. Turde man end stole paa Løvter af en Fjende, i hvis Fjed didtil Luer og Blod have fulgt, saa har man svoret Fredrik Troskab. Ham vil man lyde. Man vil forsvare sig til sidste Blodsdraabe, og med dette brave Sindelag sender man Bøn om Undsætning til Jørgen von Holle, der er kommet til Aahuus. Bistanden loves om et Par Dage. Paa deres Egnes Løvter tør de vel stole. De glæde sig tillidsfulde i Haabet, som det der ikke kan glippe. Dagen kommer. Undsætningen kommer ei. Med hver Dag haabe de; med hver Time paa Dagen

— i flere Dage. Alt hvad der sendes ere tomme Trøstebreve. Nu rykke de Svenske frem, og opfordre Byen. Borgerne ville ikke give sig. Undsætningen maa jo være for Porte. Da falder Fjenden an. Tre Gange løber han Storm. Tre Gange kastes han modigt tilbage. Borgerne ville gjøre Udfald; men Høvedsmanden finder det for voveligt. Portene laases; og de ere nu fængslede inden deres egne Mure. Da — udmattede af Arbeide, forhungrede, ængstede af den overhængende Ulykke, forvirredes hos mange af de Ulykkelige Hjernens Begreber. De saae skrækkelige Tegn. Det var som Himlen aabnedes og Ildsluer nedstyrtede. Kar, fyldte af Blod, strømmede ned over Husene. Ynkelige Skrig som af vænende Qvinder og Mænd hørtes i Skyerne.

Hvor rigtigt spaaede Angsten! Hvor skrækkeligt skulde Synerne indtræffe!

Fyrkrandse kastedes uafladelig over Murene; som Ildsluer styrtede de ned over Staden, indtil

den stod i een Flamme. For at redde og slukke forlader man Voldene. Dette Øieblik benytter Fjenden. Med samlet Magt stormer han an; standses vel noget af Grave og Tømmer; men stormer som Rasende, og indtager Byen.

Naaede de ikke i Halmstad Barnet i Vuggen — i Rudneby lykkedes det — jo det lykkedes kun alt for vel!

Mere grusom Daad er aldrig bedrevet end den Fjenderne her toge sig for. Det var ikke nok at de plyndrede rovbegjerligen alt hvad Luerne havde sparet, at de utæmmede tilfredsstillede de vildeste Lyster; ogsaa Blodtørsten skulde slukkes og derfor myrdede de for Fode Mand og Qvinde, Pige og Dreng. Ligger Barnet smilende i Vuggen, da gjennembores det der; hænger det diende ved Moderens Bryst, da nagles det ynkeligt til Moderbrystet. Moderen raller i Døden, men den Spæde hænger endnu ved det skarpe Staal, rives fra Dødningens

Bryst, og føres paa Spidsen af Hellebarderne under larmende Raab gjennem Rudnebys Gader. Fødende Qvinder kastes med Dyne og Børn i Luerne. Intet er helligt. Guddommens Tjener nedhugges grumt for Templets Dør. Overalt flyde Strømme af Blod, som af fyldte Kar, og over de rygende Grunde bæver Luften af Vænendes ynkelige Skrig.

Men slig grusom Daad raaber frygteligt gjennem Skyerne, og æsker af Himlen blodig Hevn.

Er Günther Hevneren?

Denne fremmede Leiesvend har hidtil kun tænkt paa sin Hyre og sin Afskeed. Endelig har han af Jørgen von Holle, som Kongen i hans Sted havde udseet til Feltøverste, ladet sig skamme til at beholde den øverste Commando; men kun for at beskjemme sig ved at beholde den; thi om han og rykkede frem mod Blekingens Landemærke, saa var det fast som drog

han kun bid, for nærmere og tydeligere at kunne skue det rystende Sørgespil. Ved Aahuus blev han liggende en heel Maaned; nu er Provianten fortæret; Vinteren stunder til; det er vel best at vende tilbage til Leiet i Skaane, mener Günther; men Krigens Commissarier mene, at det er fjendigt Forræderi, skammelig Troløshed, og faae ham overtalt til et Tog, imod at det skal være hans sidste.

Toget gaaer an. Men hvilket Tog! Langsomt skrider det frem, at for alting intet Bytte skal undgaae; døser saa hen over Grændsen; bliver her liggende i otte Dage for at røve og plyndre; kommer der til et letovergængeligt Vadsted; forbliver og bygger en Bro; slæber sig saaledes hen imod Calmar.

Nu vil det da endelig vise sig at Günther har Kraft, naar han finder noget, der er værd at bruge den for. Maaskee har det hidtil kun været stolt Foragt, fornem Magelighed, der

gjorde ham saa rolig. Store Sjele gjemme jo undertiden deres Evner til afgjørende Tidspuncter:

Günther samler Krigsraadet, Krigscommissarierne. Alt er spændt. Vi skulle nu endelig engang høre ham tale med Ild, handle med Dygtighed, og alt Foregaaende skal være glemt. Hører den drabelige, den kostelige Helt! Nu begynder han: "Calmar er ingen ringe Fæst"ning! Den kunde maaskee koste Blod! Belei"ringen kunde blive langvarig! Vinteren er "desuden for Haanden med Slud og Regn — "korte Dage. Krigsmunition have de ikke heller; "og Proviant — hvor skulle de faae Proviant "fra!"

I Sandhed! Ham behøvede man ei at forskrive fra fremmed Land! Er da Danmark saa arm paa duelige Mænd, at denne Udlænding skal haane vor Konge, bestjemme vort Fædreland? Hvi taales han end? Hvi jages han ei,

den Forkjelede, ned til sin Frue at styrkes af Øxnenes Marv?

Naar de fremmede Soldnere, efter Felt-overstens Exempel, ogsaa fremkom med Besværinger, da var der vel intet for de ærlige Krigs-Commissarier at udrette. Man drager, uden at have løsnet et Skud, bort fra Calmar, og da Gjøngeherred, hvorigjennem Günther havde bestemt Tilbagetoget, nok ønskede selv at beholde sit Qvæg, og derfor affastede Broerne, saa maatte han nu vende tilbage samme Vei, ad hvilken han var kommen.

Hvor skyndte han sig da! Hvorfor affa-stede I ogsaa Broerne? Mænd af Gjøngeherred! Hører I ei, hvor Helten i ædel Harme sværger en hellig Eed at hevne sig frygteligt, naar han ad Aare kommer igjen!

Men han kom aldrig igjen! Kongen aftakkede ham med samt hans Knegte *).

*) 1564.

Jørgen von Holle kunne vi ogsaa undvære.

Men Hevneren kommer — ei over Gjøngerne; thi det var velgjort; men over de herjende Fjender!

Hvo er Hevneren? Hvo er den Mand, i hvis Haand, i hvis vældige Arm Herren betroer sin retfærdigt gjengjeldende Hevn?

Er Otto Krumpen, som Kongen beskikker til Øverste, den rette? Der var en Tid, da hans Ild kraftigen blussede frem. Det fik Svensken at føle, da den fyrige Mand trængte ind gjennem Tiswedén. Men det er nu næsten et halvt Aarhundrede siden. Nu er han Olding, riig paa Raad; Kraften har 90 Aar fortæret. Ilden brænder mat i Lampen. Forgjeves ønsker han at kunne tilbagekalde sine Ungdomsluer!

Men hvor er Daniel Ranzau?

Daniel Ranzau! — I Hæren! Der har han været fra Krigens første Begyndelse; og hvor han har handlet, er der handlet med Kraft.

Allerede strax betroedes ham et Regiment ved Henrik Ranzau, Fyrstendommernes Statholder, og med Begeistring higer hans Aand efter at tjene sit Fødeland. Han tilfører Kongen 8000 Mand hvervede Tropper; han er med at føre Bagtoget ind i Sverrig.

For Fæstningen Elfsborg udmærker han sig blandt Øversterne.

Det er Daniel Ranzau, den kjekke General, der er beordret til Storm, da Besætningen overgiver sig.

Det er Daniel Ranzau, der ved sin Konges Side fægter for Halmstad; begge tænde og lede ved Markarød de Danskes Mod.

Det er Daniel Ranzau, den aarvaagne og tappre Feltherre, der efter Markarød-Slaget

forlægges til Vagt i Halmstad og Warbjerg; han forsvarer sin Post med Troskab, med Djervhed.

Hvad han herfra maa høre om Günther, langt fra at kjølne hans Iver, bringer den snarere til at slaae op i mægtige Luer.

Günthers Opførsel krænker og smerter et Hjerte, der føler saa varmt for Konge og Fødeland; men, en Hader af Angivelser, bærer han længe sin Harme indsluttet. Endelig holder han det for Pligt at tale. Længere Taushed var at forraade Fædreland. Han meddeler Kongen Tingenes Stilling, at Fjenden raser i Blekingen, er indfaldet i Bahuus, voxer daglig mægtigere i Smaaland, medens Krigsfolket under Günther ligger stille i Skaane. Han begjerer, at der i det mindste maatte opsendes ham en Fane Ryttere, da skulde han ene rykke ind over Grændsen og adsprede Fjenden.

Günther, der stedse, men fra nu af især, har staaet i Modsætning til Daniel Ranzau, som Lasten til Dyden, opsender Ritmesteren Fredrik af Dona med 20 til 30 Heste. Denne kjekke Adelsmand var ham besværlig; han vilde have ham ryddet af Veien. Men Fredrik af Dona samler sig 100 Ryttere og iler med Glæde op til Daniel Ranzau, som han beundrer. Nu rykke de Modige ind over Grændsen, afbrænde Lyst-gaarden Hammer, hvis Luer skulle hidkalde Fjenden, som de allevegne søge i Dal i Skov. De finde ham tredobbelt overlegen med en Mornai i Spidse. En Deel af deres Rytteri er uden Harnisk; desto friere kunne de hugge med Sværdet; og de hugge saa skarpt, at Fjenden maa flye; Charles Mornai undkommer med Nød til Fods. Splittet er Fjenden og Landet staaer aabent for Daniel Ranzau, der hevnende skalter og valter og seirrig omsider drager tilbage til Halmstad.

Daniel Ranzau har nu viist Veien. Hans heldige Tog er det, der foranlediger Kongens Befaling til Günther at hjemsøge Smaaland.

Medens Günther langsomt rykker frem, og leder efter Qvæg; iler Daniel Ranzau langs Lagaaaen frem over Markarød, gjennem Horningløse Pas over Vernamo — og leder om Fjender.

Ved Tofte er det Ham, der angriber Fjenden. Han sætter ind med Mod; de Svenske værge sig tappert; men mod Ranzau kunne de ikke bestaae. De maae vige, og forfølges med rivende Iil paa Flugt.

Medens Günther, under Foregivende af Mangel paa Føde, afbryder Toget, og siden rolig fra Skaane seer til paa Scenen i Bleking, er Daniel Ranzau et mægtigt Bolværk i Halmstad fra nordre Kanten.

Men hvad gavner al hans Duelighed? Hans Ild kan dog kun svagt bøde paa Gün-

thers Lunkenhed. Fædrelandet bliver forraadt. Ulykkelige Danske vaande sig under udtænkte Piinsler. Rudneby raaber om Hevn ynkeligt af sin Aske. O! Danmark! Du, som Helten elskede over Alt i Verden, havde Du seet, hvor hans Hjerte da blødede, hvor han leed ved Dine Lidelser, hvor hans Blod frygteligt gjærede, naar han tilsvor Dig Hevn, blodig Hevn over de Grumme!

Stod han i Spidsen, da skulde vist Tingene tage en anden Vending! Og hvorfor ei? Hvad mangler der ham til med Duelighed og Kraft at være det store Redskab for Guddommens Straffedomme? Har han ikke udmærket sig overalt og stedse? Har Kongen ikke selv været Vidne til det flammende Mod? Er det ikke ham, der, hvor han har været, har medbragt Kraften og Aanden og Seiren? Men han mangler Aarene! Hvilke Aar? Han har Arene! Giv Tid! Vi have vor Hevner!

Krumpen kan ikke bære den tunge Byrde paa Alderdomsskuldren. Han viger gjerne for den blomstrende Manddomskraft og Daniel Ranzau stander i Spidsen for Danmarks Hære *)!

Daniel Ranzau stander i Spidsen. Men det er en vanskelig Post: J Hæren, fornemmelig blandt de Fremmede, har Orkesløshed avlet Laster. Fræk Knur, tøileløs Selvraadighed, vilde utæmmede Lyster give Folket Udseende mere af en usædelig Røvertrop end af en ved Krigstugt disciplineret Hær. Binding er Løsnet. Det Bundne fortæres i Sviir. Fra Hjemmet er Solden for en Tid udebleven. Men det er for Solden der skal svires og sværmes.

Heraf har i Malmø reist sig et frygteligt Mytteri. Daniel Ranzau, der har opholdt sig i Landsbyerne og de omliggende Sogne, da han er ankommen, har forefundet Oprørsgnisten al-

*) 1565.

lerede udbrudt i fuld Brand. Midt under det rolige Vinterleie, hvor de intet savnede, have Soldaterne pludselig æsket det Manglende i deres Sold, og hvad der meest har opirret dem, er Rygtet, at Obersten alt haver modtaget den; men holder den tilbage under favre Ord.

Nu storme de løs. Officererne anfaldes paa Gaderne; selv Ranzau kan ikke gaae sikker. Fanerne slæbes til Raadhuset og bevogtes. Slotsfogden fængsles. Portene spærres med Vagt. "Forholdes vor Sold" hedder det "da "have vi Volden i Vold. Byen er rig — "vi skulle vel selv gjøre os betalte." Saa frygteligt saae det ud allerede, og vare de ystedske Staldbrødre kaldte til Hjelp, da havde Stad og Fæstning let været indtagne.

Her gjaldt det at handle med Klogskab og Kraft. Sværdet er i Soldaternes Haand. Daniel Ranzau betjente sig af Ordet som et tveegget Sværd til at nedhugge Overmod. Først

lader han Trommerne røres, med Opraab, at hver ærlig Krigsmand møder til en Tid, paa en Plads, der nævnes. Nu — "een Mand kaster dem vel ei til Jorden! De gad dog vidst hvad han kan forebringe!" Dernæst, da han kjender sine Folk, vil han ikke uden Leide indfinde sig; den gives ham, og han træder nu frem paa Pladsen med Helteanstand, med en ubeskrivelig Høihed.

Jeg hører den mandige Røst tone hen over Skaren:

"Vaabenbrødre! Det var til Eders Beste
"at jeg igaar gik over Gaden for at handle
"om Penge med een af de rigeste Kjøbmænd i
"Staden. — —

"Det er kommet vidt, naar Eders Øverste
"ei kan gaae sikker i sin egen Befæstning! Det
"er kommet frygteligt vidt, naar han ikke uden
"Leide kan træde iblandt Jer!

"Leiden til Side! Jeg bruger den ei.

"Her staaer jeg — Træde frem, hvo der
"kan, og bevise, at jeg har forfordeelt Nogen!
"Kom heran i Forsamlingen hvo der har Mod,
"og paastaae: "Jeg er bedraget af Daniel
""Ranzau — han har daaret mig med sledske
""Ord!" (Alle tie).

"Dog gaaer det Rygte — Jeg veed det.
"Jeg kjender dem i Eders Midte de oprørske
"Hoveder, hvis Lyst er at udsprede haanende
"Rygter, hvis Fordeel det er at forlokke de.
"ærlige Gemytter. Det undrer mig ei, om I
"have fæstet Liid til Bagvaskelsen. Eders Fø-
"rere hidtil kunne have berettiget Eder dertil.
"Men lad kun dem i Udlandet prale af deres
"Triumf over vor gode Konges Tiltro. Vi
"have bedre svoret vor Tro. Saa lader os da
"vise det som ærlige Krigsmænd! Men Vaa-
"benbrødre! Det er ingen Heltedaad at rive
"Fennike fra Stang! Eders Skjendsel er det,
"der vaier af Raadstuens Sale. Det er ikke

"ved Kande og Kort I smeddes til Helte! Ei "heller fange I Ærens Krandse ved at fange "Øvrighed, og lukke Porte i Laas! I Felten "lad Fanerne vaie! I Kampen, hvor Kuglerne "hvine, der henter Eders Krandse! Da skal det "være min Ære, min Stolthed, at anføre "Eders Heltemod; og jeg haaber, vi skulle fra "en bedre Side lære hinanden at kjende.

"Eders Sold — Som den tilkommer "Eder lovligt, saa burde I lovligt have begjert "den. Dog nok herom. Jeg har ved Stadens "Raad handlet med Kjøbmændene. De skulle "forstrække Eder med Midler, indtil de fra "Sjelland kunne indtræffe. Til forskjellige Ti- "der skulle de blive Eder udbetalte. Hvo der "nødvendig strax skal have, han skal faae ud- "tælt paa Haanden."

Nu var Oprøret standset, og beskjemmet vendte hver Mand tilbage til sin Fane.

Vi have seet Daniel Ranzau bruge Tungen som et skarpt Sværd. Snart skulle vi see ham bruge Sværdets skarpere Tunge. Og hvor gjerne var jeg allerede nu med ham paa Ærens Mark, og saae ham, straalende i sin hele Glands, at gribe Seirens Palme!

Men vor Helt har forinden paa den ny Bane Torne at gjennembryde. Han er allerede fra Günthers Færd ikke ukjendt med Modgang. Lader os følge ham paa den møisomme Vei:

Mytteriet i Malmø, skjøndt slukt i sin Flamme, havde ved Røgen af Branden (Ordet tilgives mig) nedlokket Fjenden fra et frugtesløst Indfald i Jämteland og Trondhjem til Bahuuslehn, Bahuus Slot; derfra fordrevet, men siden forstærket har han vendt sig mod Elfsborg Fæstning, for først at udfrie sit Eget.

Daniel Ranzau, der fra inden havde Opfordring nok til at føre det urolige Folk i Ilden, skulde iilsomst have betjent sig deraf til at

udføre en Krigsplan, der efter hans Overbeviisning var den eneste rette; dersom ikke denne Opfordring fra uden, i det den forrykkede hans Plan, tillige havde tvunget ham hen til det Punkt, mod hvilket han nu maatte rette sine Bevægelser. Ogsaa Han havde her sit Eget at udfrie: Han iler for Elfsborg, angriber kraftigt, forjager Fjenden, streifer ud over Grændsen, vender med Bytte tilbage til Elfsborg, som han forsyner med friske Folk, med Levnetsmidler, og da Egnen er bar omkring Warbjerg, Folket forarmet, forandrer han sin Bestemmelse, at forblive der liggende til Grændsevagt; Fjenden er ikke at see: Han drager da til Halmstad. Denne Nøgle til Sverrig fra Vestersøen er nu velbevaret. Ligesaa Elfsborg, den anden. Men desto frygteligere samler sig Faren omkring den tredie i Rækken; Warbjerg: I tre Colonner rykke de Svenske med samlet Styrke ad tre forskjellige Veie frem imod denne, og beleire den fra østre,

søndre og vestre Siden, medens Daniel Ranzau i Halmstad meer end fra een Side er tvunget i sine Bevægelser:

Hvad Malmøs Urostiftere, ved at forrykke Krigsplanen, havde forbrudt, var ved Daniel Ranzaus hurtige og kjekke Undsætning af Elfsborg forsaavidt gjort got igjen; men en anden Opstand, som muligt det første Exempel fremlokkede, var af føleligere Følge:

De ystedske Knegte, der allerede paa Elfsborgtoget skulde have fulgt med, ere ikke at drage ud af deres Leie. Ranzau, fraværende, maa ved Kongen indvirke paa dem; men de trodse Kongebud og blive liggende. Og dog maa Warbjerg undsættes, og dog er Forstærkning Daniel Ranzau aldeles nødvendig, dersom han ikke i en alt for ulige Kamp vil udsætte sit Folk for at ødelægges tilhobe. Hvad er at gjøre? Han vælger det eneste Middel, der er tilbage: han opbyder hver tiende Bonde i Skaane.

Men i den Tid, dermed forgaaer, udstaaer Warbjerg By sex Storme. Den kan ikke mere Forrædere inden Murene understøtte de Stormende, der rasende falde over Byen, og fremvise et Sidestykke til Rudnebys Blodbad.

Her myrdes Guddommens Tjener foran det hellige Altar!

Ranzau brænder af Harme: Maaskee kan det lykkes at forhindre Slottets Erobring, ved at sinke Fjenden, indtil Forstærkningen ankommer. Han rykker frem, lokker Fjenden ud; men uagtet de store Colonner foragte den danske Hær som "nøgne og uerfarne Bønder", undvige de dog Slag, og vende tilbage til Warbjerg Slot, som de Dag og Nat beskyde. At følge dem er at tilsætte Hæren. Ranzau maa vende til Halmstad, hvorhen Forstærkningen skal ankomme med Kongen. Dage gaae bort; og uden at kunne bevæge sig nødes nu Ranzau, med Smerte i Brystet, at fornemme, hvorlunde

Slottet, idelig beskudt, omsider maa give sig, forsynes til Fjendens Tieneste, faae Mornai til Hovedsmand, faae Fæstningsværkerne hurtigt istandsatte, medens Fjenden med rigeligt Bytte rykker ud over Landemærket.

Nu ankommer Kongen. Det berammede Krigsraad holdes i Halmstad. Det er Kongens Villie at Warbjerg Slot skal beleires. Han overlader Hæren tillidsfuld til Daniel Ranzau, og befalende ham Gud drager han til Sjelland paa Raadets Bøn

Ranzau rykker for Warbjerg, belægger og beskyder Slottet. Men dets Gjenerobring har store Vanskeligheder: Volden er istandsat, Slottet, vel forsynet, stærkt befæstet, kan paa intet Sted stormes. Slotsherren, en kyndig General, tilbyder ikke den mindste Feil til Afbenyttelse. Egnen er ødelagt, hvorfor der reiser sig Hunger i Leiren, saa det bliver fornødent at give de skaanske Bønder Hjemlov. Desuagtet lader Da-

niel Ranzau sig ikke trætte. En Maaned gaaer bort under Anstrængelser. Nu bliver hans Stilling betænkeligere:

Charles Mornai, hvem det ei undgik, hvorlunde den danske Hær svandt hen ved Sygdom, giver sin Konge hemmeligt Vink. Paa dette sammendrager Erik sine Masser, og med en velrustet Hær af 25000 rykker han hurtigt langs Ethra-Floden foran de Danske.

Daniel Ranzau, med Fæstningen i Ryggen, er nu mellem dobbelt Ild — han er mellem dobbelt Vand, indsluttet af Wiska- og Ethra-Aaerne. — Affastes Falkenbergbroen, da er ham Tilbagegangen afskaaren ad Alfarveien til Skaane. Den affastes; og den svenske Feltoverste, der har Fuldmagt at opsøge Ranzau, hvor han findes, anseer ham med sine Folk som et uundgaaeligt Bytte.

Daniel Ranzau overskuer Faren. Beleiringen hurtigt ophævet, søger han langs Ethran

et Vadsted, som han vel finder bag Svarteraaen; men finder tillige sin Fjende der samlet.

Her var det nu vanskeligt at undgaae Slag for den, der havde lystet at undgaae; men Daniel Ranzau havde længe kun ønsket et ærligt Slag, og Folket deelte hans Længsel. Hans Hær bestod kun af 4000 Mand; men efterat de uerfarne skaanske Bønder havde faaet Hjemlov, vare de Tilbageblevne brave Karle, der under hans Anførsel, ved idelige Skjermydsler allerede vare blevne øvede og vaabenvante. Ogsaa det sidste Arbeide for Warbjerg havde styrket deres Arme.

Men een Dansk mod sex Svenske! Svensken har ikke Ord for Feighed! Derfor tænke de Danske sikkert ei heller paa Seir; men vel paa at sælge Fjenden sin Seir saa dyrt som muligt.

Daniel Ranzau lægger nu Planen til Slaget, forsaavidt slig Plan kan lægges forud.

Det gaaer med Krigsforetagender som med Aandens Producter: Planen maa lægges med koldt Overlæg; Udførelsen skee med Begeistring.

Først er det nødvendigt, nøie at kjende Fjendens Styrke; derfor udsendes Peder Gyldenstjern at speide. Han bringer tilbage til Feltherren, at Fjenden er hart hos, med en sex Gange overlegen Styrke; han har sinket ham Dagen igjennem ved Skjermydsler; men nu er han i Anrykkende, og vil snart angribe.

Daniel Ranzau har paa en Hede i Sognet Axtorna valgt sin Leireplads. Axtorna-Heden skal og være Valstedet.

Han lader om Natten blæse rundt i Leiren: "Hver Mand holder sin Rustning klar — Imorgen skal det gjelde!"

Ved Dags Anbrud rider han selv med nogle af Krigsraadet ud at besee Leiligheden, for at indrette Alt til Slagets Tarv:

Et Steendige vil hindre hans gode Ryt-tere. Dette lader han Skandsegraverne sløife.

Det vil være fordeelagtigt at holde Fiendens første Anfald tilbage. Derfor opstiller han en sammenlænket Vognborg, og planter Skydt derimellem.

Alt vel ordnet — vender han tilbage til Leiren.

Nu lader han Hæren stille i Ring. Inde i Kredsen staae alle Øversterne, Krigscommissarierne, Krigens Raad. . . . .

Endelig træder Daniel Ranzau frem.

Høi, ædel, herlig stod han der i sin blanke Rustning! Paa hver Skulder saaes Løvens Ansigt! Paa Hjelmen saaes Seiren at svæve med sneehvide Vinger *)! Øiet funklede i en forklaret Glands, medens den høitidelige Røst slog

*) — *niveis victoria pennis semper et in galea visa sedere viri est.*

(*Querela Daniæ*).

an mod de danske Bryste, og gjenklang i Hjerterne:

"Hoialtret i Warbjerg besprængte de med "den uskyldige Tjeneres hellige Blod, der ry "gede mod Himlen. — — Det traf! Her — "Her i Hjertet gjemte vi den Daad og flere. "Længe har Ilden ulmet herinde. Idag skal "den bryde frygteligt løs. Det er idag Hevnens "— Hevnens den store Time! Brødre! Jeg "agter Eder høit! Føler hvad I ere! I ere de "udkaarede Redskaber for den Retfærdigt-Gjen "gjeldende! Snart skulle Trommerne røres, "Trommeterne skralde — Her ligger Banen! "Her hænge Vægtens Skaaler! I den ene lig "ger Ære og Glands; i den anden Skjendsel "og Haan — Vægtens Tunge beherskes af "Eders Sværde!

"O! om I valgte haanligt at flye!" (Alle murre) "Men ville I mandigen kjæmpe "som ærlige Stridsmænd" — (Alle klirre

med Sværdene) "Da sværger jeg — over dette "mit gode Sværd sværger jeg Hevn — blodig "Hevn over de Grumme, hvis Fingre dampe "af Danskes Blod, hvis Ledemod stinke endnu "fra de ranede Grave!

"Stoler I freidigt paa mig! Jeg skal "sætte ind i Spidsen — skal det end koste mit "Liv! — Jeg skal være den Første, der anfal-"der — Ville I følge!"

Da var det som Aanden kom over Forsamlingen med Ildsluer. Alle Danske raabte, hver Mand ud af sit Led:

"Sæt frit ind Daniel Ranzau! Vi "ville følge Dig i Døden! Vi ville hverken "spare Liv eller Blod for Konge og Fæde-"land!"

"Herligt, Vaabenbrødre! Nu lader os vie "os ind til Seirens Herre!"

Daniel Ranzau knælede — Med ham Krigsraadet, Obersterne og hele Folket. Det

indviede Brød deeltes blandt Hæren. De bad. Tre Gange knælte de ned — og bad.

Hvad der her har gjennmstrømmet Daniel Ranzau tolker ingen Tunge. Men han maa med en Sikkerhed, som den, der har seet det klarligt ved en himmelsk Aabenbaring, have følt at de nu vare uovervindelige. Gud var deres Løsen.

Bønnen er tilende. Patroner gives omkring. Forholdsregler meddeles til det forestaaende Slag.

Nu udsender Daniel Ranzau fem Trommetere, at udæske Fjenden til ærlig Kamp i Felten.

Fjenden, der har seet de Danskes Færd, spotter og leer. Hovmoden pukker paa egen Kraft, bryster sig, kastende den stolte Nakke.

Med Haanlatter har Jacob Henrikson (Hesteskó) anseet Bønnen; med Haanlatter modtager han de sendte Trommetere.

Han sender fem tilbage.

Saa holder han en Tale til Svenske-Folket:

"Laae de ikke der, som tiggede de alt om "Herberge! Dog vover den usle Hob, saa ringe, "at vi med Hestefødderne kunde søndertræde den, "frækt at udæske os! Det Overmod skulle de "lide for! Sparer ikke et Liv! Naar de ligge "foran Jer og tigge om Skaansel, da hugger "dem ned! Dansk eller Tydsk — hugger dem "ned! Ingen Pardon er vort Løsen!"

Giv nu Agt! Der kommer Svensken, hos-færdig, selvtækkelig — En uhyre Hob! Cartovernes Brøl forkynde deres Komme. De bruse til Angreb. Vinden er med dem. Regnen, der falder, driver Vinden med Røgen og Dampen ind mod de Danske.

Daniel Ranzau i Spidsen er den første *), der med Sværdet i Haanden, hvis Tunge tørster

*) 1565 den 20de October.

efter Fjendeblod, styrter sig ind mod de Fremfusende, som en Løve, som en ung Løve, der ryster med Manken og slynger sin Hale.

Ham følge de Danske, kjekt, raskt, koldt, stolt, Skridt, Skridt.

Eia! da begyndte det lystige Rytterspil! Den danske Soldat er nu i sit Element, som Fisken i Havet, som Fuglen under den høie Sky! Og det er stor Glæde at tænke paa hvad Hver tog sig tilhaande!

Cartoverne skraldede, Ildrørene lynede, Halvslangerne hvislede hen over Heden. Under Røg og Damp blinkede Hellebarderne, klang Sværdene, sang Staalbuens Streng. Midt under Braget, i den bedøvende Tummel er Daniel Ranzau Aanden i Hæren. Armeen er Arme, som han efter sin Villie sammendrager og udvider.

O! kunde jeg følge ham! Hvor er han nu? Der hvor Trængslen er størst, der maa han være!

Han er der — Man omringer ham — Kan han bestaae, Een mod saa Mange? Han hugger og hugger — Nu holder han ene og sporer sin Hingst over rallende Kroppe! Hvorhen? Hvor skal jeg følge ham? See! See hvor han styrter med Lynets Fart — midt ind i Brimlen, hvor Faren er størst! Kampen voxer! Han bliver borte! Røg skjuler ham — Der — Der er han igjen — blodig — forhugget — Jeg kjender ham paa Hjelmbusken med Seirens snee-hvide Vinger. Hjelmbusken vil jeg følge! Hvor den kommer frem, kommer Seiren flyvende til!

Gud! hvad er det! Jørgen von Holles tydske Knegte begynde at vige! De Danske ved Siderne vakle! Vognborgen er brudt! O! var blot Daniel Ranzau her! Han er der! Han er der! "Danske flygte? Frem! Frem! Spilder ikke "Seiren! Saae I det ei: Guds Tegn? Vinden "har vendt sig med Røgskyen! Herren er med "os! Følger til Kamp og til Seir!" Ranzau i

Spidsen, hugge de ind, alle som een. En rasende Modstand! Et skrækkeligt Blodbad! De Svenske trænges og vakle.

Her har Daniel Ranzau ansporet Modet. Hæren er i Lue. Hvor iler han hen? Hist styrter en Trop som Rasende, som Oldtids Bersærker — Der behøver Modet jo ei at oplives. Snarere strømmer det over! "Mit Øie har "fulgt Eder! brave Helte! Men tæmmer Eders "Angreb! Histhen at øve Eders Manddom! "Her skal Skyttet feie dem bort."

Hvor blev nu den vaiende Hjelmbusk? Hvor blev den? O! der skjules saamangen Daad af min Helt i Dampen, som Svovlet udbreder! Men Ildrøret lyser igjen — See! hvor Løven skinner paa Skulder! Han hugger — de falde! Han bløder — men hugger — de falde! "Nu frem Kjæmper alle!" Og nu styrter hele Hæren sig frem. Det er fuldbragt. Den fjendtlige Orden er brudt. De værge sig

endnu fortvivlet. Men splittes. De vige — De vige — Skrækkelig Uorden! Danske sætter efter — Svenske vende imod — men Danske sætter efter. De flye — De flye hen over Menneske-kroppe, ud over Heden, ned gjennem Aaen. Aaen farves af Blod, Heste og Fjender og Vaaben, som Løv affalpne i Høst, vrimle i Aaen.

Valstedet er vort! Seiren er afgjort Daniel Ranzaus! — —

Hvad! hiinside Aaen samle sig fjendtlige Rytter-Faner, have Lyst til at hente de 30 Cartover, der blev. Maaskee faaer Hestesko nu bedre Held til at træde ned!

Hvad siger Daniel Ranzau? Han holder rolig oppe ved de grove Stykker. Rolig lader han Fjenderne rykke frem. Nu har han dem, hvor han vil. Nu drøne Cartoverne. Hver Kugle bortrykker Mange. Hele Rader segne og

styrte. Aengstede maae de flye. Flugten er almindelig over Aaen, ind i Skov, gjennem Dynd. I Hælene følger med Rædsel og Død i sit Følge Daniel Ranzau, der slider sit Værge itu. Først ved Frølund, fire Miil inde i Sverrig, standser Forfølgelsen ved Nattens Komme.

Trommeterne blæste af. Hver søgte hen til sin Fane. — —

Daniel Ranzaus store Genie havde handlet. Nu kom Hjertets Ret. Der var og noget at sørge for.

Han blev staaende paa Valpladsen, Rustningen gjennemhugget, Blodet piblende frem gjennem Rifterne, Sværdet brudt. O! stod han der ei ved Aaen, som et Træ, plantet ved Vandbekken, hvoraf ikke eet Blad affalder, der giver sin Frugt i betimelig Tid!

Som Avner, dem Veiret bortdriver, vare Hine bortdrevne 20,000 i Tal.

De 5,000 Fjender, der laae spredte paa Pladsen, ligesaafuldt som de Danske, der havde fundet en ærefuld Død for Fødelandet, giver han Befaling at jordes; medens han selv længe staaer stille — og føler — og tænker —

De havde omkringgivet ham i hans Gang — De satte deres Øine til at bøie ham ned til Jorden — Hellige Gud! hvis Trone er i Himlen, hvis Øienlaage prøve Menneskenes Børn — O! Du hans mægtige Skjold i Kampens Hede, hvor maa ikke Din Nærværelse her saligt have gjennemstrømmet ham! Hvor heelt, hvor fuldt maa han have følt, at det lønner sig himmelskt at stride for sin Konge og sit Fødeland! Om i disse Øieblikke Taarer have bævet i hans Øie, da har det været Jordens ædleste — hellige Heltetaarer!

Daniel Ranzau er fra nu af udødelig. Mere kan han aldrig glimre. 4,000 Danske

have i aaben Mark slaget eller fordrevet 25,000 Svenske. Det er Ham, der har antændt Stridernes Mod, ledet det tændte. Han har ordnet alle Bevægelser; her fremskyndet, hist tilbagedraget. Overalt hvor han var har han skinnet ved Heltedaad — og han var overalt!

Soldaten er begeistret for ham. Jeg synes at høre dem, rundt om i Leiren, fortælle den Ene den Anden hvad Hver har seet af hans store Bedrifter: "Hvor han hamrede med sit "Sværd! "Og da de tydske Knegte begyndte at "vige", sige de Danske, "hvor hans Øine da "lynede og han raabte: "Frem! Frem"! Ja! Det "er anden for Helt end Günther! Det er den "første Helt, Danmark har havt! Leve vor "Feltøverste! Leve Daniel Ranzau!!"

Rygtet iilte bevinget til Danmark, og Daniel Ranzaus Navn gjenlød paa alle Læber. Moderen begyndte med det, naar hun lærte sin Søn at udtale.

Og Kongen! hvor henrykt fornam Han den store Tidende! Nu ei alene elsker, han beundrer endog Daniel Ranzau.

O! Løn for Helten i Hjerterne! O! søde Løn, som langt overgaaer alle Ærestøtter, alle Mindesmærker, der skues for Tiden, hensmuldre i Tiden til Støv! Den tiltaler uimodstaaeligt det følende Hjerte; skjenker det her alt Forsmag paa Himlen — følger den jo endog hiinside Tiden, for Himmelens Borger en unævnelig salig Erindring!

Var denne Seiervinding ledsaget af saa hædrende Løn for Daniel Ranzau i Danmark; hvorledes skulle vi da troe, at Sverrig optog den? Dens Glimmer skar i de Svenskes Øine; fra den Dag af var det, som bævede de, ved Daniel Ranzaus Navn, tilbage for ærlig Strid.

Og Erik! hvorledes mon Erik fornam den græsselige Tidende? Græsseligt! De Svenske

for at redde sig selv, kastede Skylden paa de tydske Ryttere. Disse søgte nu Erik med udtænkte Piinsler at martre til Bekjendelse. Ved Halshugninger, og andre Henrettelser bragte han det saa vidt, at de opsagde ham Tjenesten. Nogle tjente siden Kong Fredrik imod ham; de Fleste droge til Tydskland, og da de meldte hans Grumhed, og Rygtet udbredtes, turde fra nu af ingen fremmede Krigsfolk gaae i hans Sold. Men den ufortrødne Konge lader ikke derfor Modet falde. Som var det den svenske Armee, der havde seiret, lader han danske Fanger i Optog føre gjennem Stockholms Gader. Forrest rider Kongen med Livvagten; saa de fangne Adelsmænd, to og to; saa de fangne Soldater, enkelt bundne med hvide Silkebaand. Saaledes gaaer under trende Faner Optoget med Musik til Slottet. Der stiger Majestæten af sin Hest, for fra Slottets Vinduer ret at kunne bade sit Blik. Hvilke salige Følelser, der dog kunne

opfylde det store Hjerte! Dem kjender Mængden intet til! — Lykke avler Haab. Hvad skulde vel og en Erik haabe forgjeves af Lykken? Før var det en anden Sag, om hans Frierier først i Skotland, saa i Hessen, saa i England og Hessen paa een Tid, havde gjort ham latterlig i Europas Øine; men nu — efter Axtorna-Slaget — nu maa det lykkes. Han frier til Frøken Renata i Lothringen — er vis i sin Sag — men faaer Afslag. Afslag igjen forbittrer Erik til Raseri. Mistanke, Grumhed, Blodtørst leire sig om hans forstyrrede Indre. Voldsomt hengiver han sig til sin Undergang, og Folket slæbes til Slagterbænken af hans afsindige Luner.

Saaledes er enhver fredelig Bestræbelse fra dansk Side aldeles frugtesløs. Erik vil fortsætte Feiden, siger han, saalænge han har een Undersaat levende i Sverrig. Kong Fredrik maa forstærket ruste sig til Lands og til Vands.

Nu kan Daniel Ranzau udføre den Krigsplan, der forhen forrykkedes:

Günthers Plan havde været ligesaa feilagtig, som Maaden, han udførte den paa:

Det var efter de danske Provindsers Beliggenhed mod Sverrig ikke muligt, uden med en meget stor Hær, at forsvare Grændserne. Hallands mange Adgange over Bjergene begunstigede Fjenden, ligesom Aaerne og Elvene hindrede en fremrykkende dansk Hær. Skaanes Slette stod aaben for Indfald: Helgeaaen, det ene Værn, var let at brolægge, og Bakkerne, det andet, overhøiedes af Settaryggene. Som Skaane, saa Bleking, hvilket derfor og ofte hjemsøgtes. At udbrede sig langs Kysterne enten mod Elfsborg eller mod Calmar var baade uhensigtsmæssigt og farligt. De danske Fæstninger laae for langt borte til at kunne afværge Indfald. Faldt Svensken ind fra Siden, da afskares letteligt Tilbagetoget. Paa samvirkende

Bevægelser var ei at tænke; hver Afdeling maatte i og for sig være stærk; det ene Corps kunde ikke undsætte det andet, naar det blev trængt. Ved Fæstningbesætning tabte Hæren, i det den adskiltes, af sin forenede Kraft, hvorimod Fjenden fik Opfordring til at ruste sig, og Tid til at samle sin Styrke.

Daniel Ranzaus Plan var derfor langt bedre udtænkt:

Grændsen besat med Landeværn, maatte Hæren ud over Landemærket ind i Smaaland. Der — i et qvægrigt Land kunde man leve frit paa Fjendens Bekostning. Da Søndergothland danner en Bue om Smaaland, kunde man herfra, som fra et Midtpunkt, styre alle Bevægelser. Vovede nu Fjenden paa Indfald i de danske Provindser, da kunde man, idet man afskar ham, tillige lettelig komme de Betrængte til Undsætning. Var man endog nødt til at vinde en tabt Fæstning tilbage, eller en Deel af Søn-

dergothland, da kunde en Afdeling iværksætte sligt Foretagende, medens Hæren dækkede. Men de Svenske tænkte ved saadan Fremgang mindre paa at angribe end paa at forsvare. De maatte fra Smaaland hvert Øieblik befrygte Indfald i Hjertet af Sverrig, hvilke kunde foretages, eftersom Svenskens Magt i Vest- eller Øst-Gothland var stærkest, enten langs Nissa-, Laga-Aaerne eller og mod Wexiø og Ekesiø. Derved holdtes de i stedsevarende Frygt, og hentvanges til Vogten af deres Eget.

Erkjendte og Daniel Ranzau fuldelig Fordelen af et Efteraarstog, naar Veiene begunstigede, naar Forraadshuse om Efterhøsten lettere vare at oprette, hvorpaa man da, efter Vinterens Daad i Felten, vel og ved at udsulte Grændselandet, kunde sikkre sig for Overfald, naar man i Vaar drog ned mod Kysterne, og dækkede Fæstningerne; saa opgav han dog nu denne Deel af sin Plan, efter svensk Opfordring:

De Svenske, for at hevne Axtorna-Nederlaget, ere faldne ind i Bahuus, og beleire Slottet af samme Navn.

Den raske *) Daniel Ranzau rykker op. Han har tænkt at søge dem for Bahuus; men da de ved Lyden af hans Navn ere dragne tilbage ind i Vestgothland, drager han efter **).

Over Dannebek ***) langs Ætran, over Passet Maardaklef, en besværlig Huulvei i Kinnaskoven, over Frølund, Svenljunga, Ulrikaham, Bogesund gaaer det med Iil. Fra Bogesund speider han selv med sin Forvagt; thi herfra skal det bestemmes, eftersom Fjendens Stilling er, enten at drage til Jonkøping mod Holaweden, eller mod Tifweden og udbrede sig i Sletten mellem Wenern og Wettern. Det sidste vælger han; men alt hvad han finder er Spor

*) En svensk Skribent.

**) 1566 den 6te Juli.

***) Efter Richardson.

af de vigende Fjender. Saa maae skinnende Bauner kalde dem til at undsætte Arnestederne; men hverken ved Orreholms eller Skaras Luer, ei heller ved Røgen af Lecks Slot og de brændende Herregaarde ere de at lokke i Marken. De forøge endog selv Baunernes Tal ved at afbrænde Lidkøping Stad.

Desuagtet slog Ranzau sin Leir ved Lidkøping; men her skulde en frygteligere Fjende anfalde Hæren, og trænge sig rasende gjennem de danske Telte; jeg mener den rædsomme Pest, der i een Nat slog 300! For denne nødtes Daniel Ranzau at vige, som Svensken for ham. Med den bortdøende, svækkede Hær kunde han kun tænke paa Tilbagetog; og da nu og Weners Slette var ødelagt, da Svensken var hindret i sine Indfald, da de Danske, efter at have levet paa svensk Bekostning, vare rigeligt forsynede med Bytte og erobrede Feltstykker, saa besluttede han nu at drage den gjennemste

Vei til Bahuus, en Vei, som Ingen før ham havde vovet.

Denne gik gjennem de bjergfulde Skove: Bride og Edsweden; gjennem Flekken Larf, og ved Alingsaas gjennem Hjemsis, et Skovpas paa een Miils Længde.

Havde Fremtoget været uden Vanskeligheder; dette Tilbagetog var desto besværligere: I Brideskov havde Charles Mornai ladet hugge Braadder og laae der for at afskjære. Ved Larf havde de Svenske lagt sig i en Mose, for ved Skjermydsler at hindre Gangen gjennem Passet.

Daniel Ranzau hugger sig modigen frem. De Svenske følge paa Fod, springe frem af Buskene, naar de see Leilighed; skjule sig igjen, naar de eftersættes; uden eget betydeligt Forliis tirre de og drille, medens Pesten slaaer ned.

Ranzaus Kaarde hviler aldrig i Balgen. Nu staaer han for Hjemsis. Forhugninger ere

stillede i Veien. Moradser og høie Bjerge omringe Passet. Overgangen er saa smal, at kun Hest for Hest kan trænge sig gjennem.

Ranzau ordner. Ryggen sikkres ved at afbrænde Allingsaasbroen. Gjennemgangen dækkes ved Ryttere. Nogle af Fodfolket ile gjennem Skoven til Mundingen. Andre bortrydde Braadderne. Det Beste af Byttet tage de fremdragende Ryttere med sig paa Hestene; thi man kan ikke gjøre Regning paa at faae Vognene beholdne. Nu gaaer Toget i Guds Navn. Som de Danske ere midt i Passet, anfalde svenske Ryttere Reisetøiet og Vognene. Man kan ikke vende sig til Undsætning. Det lykkes dem at gjenvinde meget af deres eget Bytte, at lemlæste Hestene, ihjelslaae Vogndriverne. Men Daniel Ranzau tør de ikke røre. Han er kommet igjennem. Charles Mornai ligger ved Udgangen med en mægtig Hær; men ei heller han tør røre Ranzau, uagtet de danske Tropper, trængte

af Passet, ikke skulde kunnet understøtte hinanden.

Daniel Ranzau rykker nu tvert for Bahuus; slaaer siden sin Leir paa Guldborg-Enge.

Fangede de Svenske nogle Fyrmørsere i Passet, saa røvedes dem nu til Vederlag tvende Stykker af bedre Malm, og det var begge deres Anførere Charles Mornai og Jacob Hesteskо. Disse, forstærkede, forurøligede idelig de Danske ved Skjermydslet; men de Danske havde stedse Fordelen, hvor Styrke stilledes mod Styrke. Saa maa List forsøges. Fra Skjulet af en Dal mellem høie Bjerge troe de at kunne overrumple dem, der søgte Foring; men ved List over List overrumples de selv, engstes, fanges og føres fangne til Leiren.

Nu lyste de Svenske ikke længere at tøve. De rykke bort. Daniel Ranzau rykker efter og tvinger dem langt ind i deres Land.

Da de nu der forlægges i Vinterleie, da Aarstiden desuden vil forøge den Sygdom, der alt har taget Overhaand i den danske Hær; saa drager Daniel Ranzau, sikkret mod Indfald, ned udi Leiet i Skaane *).

Glimrede end hans Genie mere i Axtorna-Slaget; saa maae vi dog i denne jevne, fortsatte Virken for Fødelandet ei mindre her beundre den standhaftige Caraktеer, det vedholdende Mod, der hverken ved Hindringer, Farer eller Gjenvordigheder bringes til Vaklen; men stedse sig selv liig, følger ufortrødent sin Plan. Udføres denne kun med noget af det Liv, vi alt kjende som Sjelen hos Daniel Ranzau, da var Skylden kun pestartig Sygdoms. Det maa forbavse os, at han under saa uheldige Omstændigheder allerede kunde udrette saa meget. Men andet Aar, anden Lykke. Ad Aare kommer

*) 1566. October.

han vel igjen. Han maa rastløs følge sin Idee saalænge han lever. Det er Geniets Særkjende. Han vil vel, dersom ellers ei Fred forinden byder Fiendtlighed standse, ligesaavel da som nu hellere selv gjæste Sverrig end lade sig hjemme gjæste.

Thi for Ham kan det frodige Skaane ei være noget Capua. Hvad er Daniel Ranzaus Daad i Leiet? Hviler han mageligstolt paa Laurbærrene?

Lader os kaste et Blik ind i hans Leie!

Først sørger han omhyggeligt for Hærens Tarv. De tydske Knegte maae ikke ligge i Malmø. Den kunde blive dem fristende. Landets Børn skal den holdes tilbeste. De Andre udbredes i Landet, der ligelig skiftes imellem dem, saa at Hver veed Hvo der skal tilføre ham Levnedsmidler for en billig Betaling af Solden, der punktlig skal tiltælles Soldaterne af deres Officerer.

Nu har Daniel Ranzau Tid til at hengive sig til sine Studier, der stedse endnu ere hans kjereste Syssel. Selv i Felttoge saaes han, rundt omgivet af Leirens Tummel, uforstyrret under sit Telt at offre mangen Time til Videnskaberne. Hvormeget roligere kan han nu, i Borgeleiets Stilhed, arbeide paa sin Aand! Krigsvidenskaben, i alle sine Grene, lader han afvexle med Oldtidens store Mønstre og med egne Udarbeidninger. Saaledes beskriver han i det tydske Sprog Krigens Gang mod Sverrig. Han underholder sig i latinske Breve med sine fraværende Venner; thi den vilde Krigslarm har ikke overdøvet Venskabets blide Følelser, der stedse endnu udgjøre hans Lykke. Det er hans første Bestræbelse, at intet maa mishage *) de fraværende Venner! O! hvor beskedent dømmer den store Mand sig selv, der hvor alle beundre ham, og kun stræbe efter heelt at kunne fatte ham!

*) *Daniel R. Henrico R. displiceatque nihil.*

Det er Daniel Ranzaus Hjerte, der drager os til ham med inderlig Kjerlighed, medens hans Krigstalenter, hans Heltemod vække vor hele Beundring.

Dette Hjerte, riigt paa Følelse, som hans Aand var riig paa Tanke, kunde ei ønske Krig uden som en retfærdig Gjengjeldelse. Sværdet brugte han som det tugtende Vaaben, der af Guddommen selv var lagt ham i Haand. Palmen greb han — ei for hans egen Skyld; da var den for blodigt erhvervet! — men for Fædelandets Skyld, hvis Ære han maatte redde, hvis nylig ved Günther plettede Navn ikkun Blod kunde reentvætte.

Saaledes drog han i Ledding af Pligt, som Fødelandskjerlighed gav Lue; af fuldmoden Overbeviisning, som Gudsfrygt gav Næring og Styrke. Men kom det til Slag, da foer han frem i sit Element paa Begeistringens Vinger; thi han var født Helt med Genie.

Anderledes aandede han fredeligt. Fjenden selv var ham en Broder.

Maaskee vil nu og Fred byde Fjendtlighed standse! Det er ikke Fredriks Skyld, at Feiden begyndte — om den vedvarer; han unddrog sig saalænge muligt; har og bestandig siden laant Øre til fredelige Forestillinger.

Paa Erik vil det altsaa beroe!

Hvor lider Erik?

Et frygteligt Varsel for Konger beklæder han Tronen. — Hvad ere dog alle Talenter hos Manden, i hvis Hjerte Dydens Fakkel er slukt! Mørke udbreder sig over hans Sjel; Forvirring i Mørket. Mismod og Uro og nagende Fortvivlelse gribe ham med Ørnekloer. Lidenskaber, vildtrasende, storme i hans Indre; selv stormer han løs, knurrer hovmodig og stamper mod Gud, bleg misundende Andres Lykke!

Hvad kunde Erik have været med Gud og Dyd!

Hvad er han vorden!

Ham er Scepteret en Daggert, den han hugger i Brystet paa egne Undersaatter. Kronen drypper med Bloddraaber, hvoraf hver æder sig ind i Samvittigheden. Purpurkaaben rødmer ved de svare Misgjerninger, som den maa skjule.

Kong Erik holder Herredag i Upsal:

Paa flygtig Mistanke har han fængslet endeel af de fornemste Adelsherrer. Den uskyldige Herre, Niels Sture, ankommer til Herredagen og fængsles med de Andre. Kongen gaaer ind i hans Fængsel, opbringes mod ham, støder sin Dolk i hans Bryst. Niels Sture tager den ud, kysser den blodige Dolk og anraaber om Naade for Guds Skyld "han har intet forbrudt"; men Erik støder igjen, saa han falder og døer. Nu fortryder Kongen sin Daad,

gaaer ind til den Dræbtes fængslede Fader; falder med Anger paa Knæe; lover helligt sin Naade ham og de øvrige Fængslede; men angrer sin Anger, og lader dem ved Profos alle formyrde. Da styrter den blege, forvirrede Konge sig, angst, af Staden ud paa Marken i Skovens Huler. Paa Veien møder ham hans Ungdoms Hovmester, der er blevet graa i hans Tjeneste. Tiltal ham dog ei Dionysius Venreus! Du seer jo det frygtelige Mærke af Cain! Den tro Tjener vil trøste, vil raade at vende tilbage til Staden, at udsone de krænkede Slægtninge; og beder. Kongen befaler at tie — og gaae. Dog vover han endnu at bede. Da bliver Kongen som rasende; vil hugge ham ned — han undviger Slaget — "Støder ham ned Drabantere!" — og han stødes ned høistynkeligt.

Hugger Erik saaledes ind i Landets Indvolde hjemme; hvi skulde han da hellere ude

skaane Landets Børn? Som han hader og afskyer sin Fiende, saa foragter han sit eget Folk. Blod er hans Tørst.

Derfor er det, at Frankrigs Gesandt ved Danmarks Hof, Charles Dancey, der under hele Feiden ærligt raadede og a beidede til Fred, maa spilde sine Mæglingsord. Derfor kunne ei heller fremmede Hoffer udvirke minde-lig Afgjørelse ved deres gode Indflydelse. Modet paa Grændsen om Fangernes Udvexling løber frugtesløst af; ligesaa Modet i Stralsund til Freds Oprettelse; hist formedelst Eriks Underfundighed i at undtage flere af de Fangne; her, fordi han egensindigen forkastede ethvert Mode, der ei berammedes ganske efter hans Sind.

Velan da! Hele Europa er Vidne til, at fra dansk Side Alt er forsøgt til Mindelighed. Vor Sag vedbliver som før at være den gode.

Kong Fredrik holder Herredag i Kjøbenhavn:

Der ordner han findigen Alt. Hvad Tvist, der indvortes kunde have reist sig, dæmper han venligen først; saa skjenker han fornemmelig den udvortes paatvungne Tvist sin Opmærksomhed. Der bestemmes hvad hver Undersaat efter Billighed dertil maa bidrage. Peder Oxe, der paa en Mistanke havde været Riget forviist, hjemkaldet i Naade til større Anseelse, styrer med Kundskab og Kløgt Rigssagerne hjemme.

Ude, i Spidsen af Hærene, staaer Daniel Ranzaus Ildkraft.

Allerede ere de Svenske faldne ind i Norge, og have belagt Aggershuus, skjøndt forgjæves, eftersom den kjekke Christen Munk mandig forsvarer den. Daniel Ranzau lader sig ikke længe opfordre: Han mynstrer sine Folk i Efterhøsten for at drage op. Men de ystedske Knegte ville ikke lade sig mynstre. De befindes at være bedragede for Solden af deres Officerer, hvilke med Kongens høieste Unaade maae rømme af

Landet. Nu udtælles Solden; men Knegtene ere endnu opsætsige, som de altid, naar det gjaldt et Tog, maatte drages til Ledding. Oprøret bliver frygteligt i Ysted. Daniel Ranzau, forsynet med Leide, drager derind. Ved Mildhed og Strænghed, rigtigt fordeelte, dæmper han Ilden. Men Udskuddet skal ikke anstikke de Brave. De Lumske gives Hjemlov. Er der Nogen med Lyst og Mod til at følge Banneret, Han tilsiges at møde i Lund, og tilsværge Daniel Ranzau paa Kongens Vegne Huldskab og Mandskab. En talrig Flok meldte sig i Lund; bleve mynstrede, bleve forenede med en Hovedstamme af Landets Indfødte; og Hæren bestod nu af villige, tappre Karle, meest Danske, der higede efter Bedrift under en Feltøverste som Daniel Ranzau.

Saaledes maatte ogsaa Randen være; thi snart behøvedes alt det standhaftige Mod, der

voxer ved Fare, der af Besværligheder fanger friske Kræfter.

Daniel Ranzau vil fra Halmstad trænge sig ind i Hjertet af Sverrig *). Nissa-Aaen paa den ene Side, høie Bjerge paa den anden, gaaer Toget gjennem Dale, hvor Sletterne ere og Indbyggernes Boliger. Bjergtoppene tjene til Veivisere. Men Dalene ere fyldte med Braadder. Broerne ere afkastede; Skovene forhuggede. Med Fienden, der lurer i Skovene fra Bjergsiderne og fra de reiste Blokhuse, forener sig Aarstidens Storm og Slud. Det standser ikke Daniel Ranzau, hvis Hu kun staaer til at møde sin Fiende. Han gaaer — han slaaer sig gjennem alle Hindringer. Alt er han uden Forlits een Miil fra Jonkøping. Herefter ville flere og større Besværligheder dynge sig sammen.

Dumbe-Mosen, med sumpige Myrer, strækker sig ud med Weterns Rand og Billingens

*) 1567. October.

Fod, dækkende Jonkøpings Adgang fra Vesten. Forved den har Erik fæstet en Skandse paa en Klippe, midt i en Granskov, hvorigjennem den møisomme Vei, med mægtige Graner henkastede, med tirrende Fjender henstrøede, slynger sig først, for siden ad en Bro paa Fjerdingmiils Længde, over Kjær og Morads, at naae til Jonkøping, Rigets Værn, hvor Svensken over Forraads-huse, over kostbare Nedlag ruger bag opreiste Volde. Er Jonkøping indtaget, hvilket sikkert vil koste Blod, da ligger hiinside reist et fast Blokhuus, stærkt besat; og en endnu stærkere Skandse, en mægtig Varde for Landet, har Naturen befæstet — jeg mener; Holaweden: Imellem den sexten Miil lange Wettern Sø, med sine rivende Hvirvler, og Steen- og Ten-hulta-Søerne reiser sig denne Biergkiede, nøgen paa Top, Siderne klædte af vildsomme Skove; og strækker sin Ryg til Takern-Sø. Her er det at de danne sig de ligesaa bekjendte som frygtede

Passe: Vester- og Øster-Huulveiene; begge farlige ved Naturen, begge ved Fjendens Anstrængelser fast utilgængelige. Thi da et Indfald i Sverrig beroer paa dem, har Erik diddraget al sin Magt; hier der. Man skal hugge sig gjennem en Snevring af Milelængde. Skeer der Angreb, kan man ikke vende sig. Naaer man igjennem — et farligt Vovestykke! da staaer ved Mundingen opstillet Fjenden i samlet Hær. Mange af disse Hindringer kunne forudsees; men hvert Øieblik maae Speidere udsendes, for at bringe tilbage Budskab om flere hidtil ukjendte.

Men Hindringer anspore kun meer de store Sjæle. Daniel Ranzaus Plan er at søge Fjenden, hvor han findes, og om muligt tvinge ham frem til ærlig Dyst. Han vil igjennem — han maa igjennem. Vi skulle see ham udføre sin faste Villie med en Hurtighed, som Sindighed leder; med en Kraft, der ordnes af Klogskab.

Nu gaaer det Slag i Slag:

Eriks Skandse paa Klippen angribes først. De Svenske værge sig kjekt; men de danske Skytter trænge sig frem. Gjennem Regn af Kugler og Pile styrte de paa, hænge sig fast som Bier, bære sig Aabning med Pikerne; nu ere de inde; og Fjenden maa flye ind udi Skoven, op paa Klipperne, ned i Moserne, som han best kan.

Saa gaaer det ned mod Broen, hiin lange. Den har Svensken antændt, og samler sig forstærket hiinside Mosen. — Mod Aften ankommer Daniel Ranzau til den brændende Bro. Natten igjennem, under skyllende Regn, maa han holde tilhest, medens Vagter udsendes, at slukke at tømre. Om Morgenen tidlig kan han rykke derover. Folket er udmattet af Regnskyl og Nattevaagen. Som Folket, saa Hestene. Men der er ikke Tid at spilde. Ranzau stiller sig i Spidsen for Udvalgte, der villigen følge, hvor

han fører an; og medens den største Deel af Hæren forbliver ved Broen, for videre at istandsætte den, iler han med sine Brave for Jonkøping. Her har han troet, der skulde vanke blodige Pander; men Fjenden, der mærker paa Iilen og Kraften at det er Daniel Ranzau, bæver tilbage. Da han ankommer, staaer Byen og Slottet i Lue. Landsbyer stimne i Kreds. Han finder da i Natten ned til det efterladte Folk; rykker frem til Samling i Jonkøping; stormer paa Veien en Klippe. Der er ikke Tid til at leire sig i Jonkøpings Askedynger.

Nu er kun Blokhuset hiinside, skyttet af to Tusinde Fjender, tilbage; saa staaer han for Holaweden. Selv, i Spidsen af en Trop, rykker Daniel Ranzau frem forud, for at afstorme Blokhuset; og speide. Huset er forladt ved hans Komme. Det brændes. Men han har speidet, at Fjenden foran Hulen er stillet i Orden til Slag. Er det Alvor? Ranzau

sætter ind; og det er Alvor, hvilket Fjenden faaer føle, der maa vende paa Flugt. I Flugten forfølges han skarpt. Rytterne hugge ind; dræbe mange; saare fleer; endelig vende de, rige paa Bytte og Fanger, tilbage til en smuk Slette.

Her leirer sig Hæren ved Gabet af Hulen.

Har Daniel Ranzau didtil styrtet sig frem som en rivende Elv, uden at unde Fjenderne Rist, eller Tropperne Hvile, saa standser han her, for at lade Folket finde:

Han veed meget vel hvad der forestaaer; vil ikke heller lægge Skjul derpaa; men — som hans egen Beslutning er fast, at bryde igjennem, saa vil han at Beslutningen ogsaa er Alles. Var det humant, at Daniel Ranzau ikke forsmaaede, i Tale at meddele sig Soldaten; det var ikke mindre viist.

Det var ved sine Taler at han især vandt den moralske Magt over Folket; det var ved den

at han saa kraftigt opflammede Gemytterne; og naturligt; thi hvor det gjelder Villiens Opvækken, Modets Opluen, der er Ordet det almægtige Sendebud fra Hjerte til Hjerte.

Daniel Ranzau, efter at have mynstret sine Tropper, traadte nu frem i Overstenes Midte, og omgivet af Krigsraadet, Ritmesterne og alle Befalingsmænd taler han saalunde:

"Her er da Svælget, hvoraf der gaaer saa "grueligt Ry, at Ingen uhævnet tør vove sig "ind. Hvad hjelper det heller at dølge: Faren "er stor! Vi have at kjæmpe mod Natur; vi "faaer at kjæmpe mod Mure af Fiender. Hvad "have vi at sætte imod? Kraft i vor Arm; "Mod i vort Bryst; Tillid til Gud! Ja Brø"dre! Jeg stoler trygt paa den Gud, der hidtil "har skjermet min Vei. Men føle og Alle det "samme? Raadslaaer fælles! Meddeler Folket "hvad I have fornummet! Siger dem: Jeg "har Mod imod Farer, fordi jeg har Tillid til

"Gud! Siger dem: Jeg vil Ingen forlokke!
"Mig skal Ingen bebreide, at jeg har fort ham
"paa Slagterbænken! Siger dem: Den Gud,
"der ved Axtorna var deres Fortrøstning, skal
"og her være deres Skjold!"

Men der behøvedes ikke lang Raadslaaen,
før det fra alle Leddene lød: "Vi ville gjerne
"følge Dig, Daniel Ranzau! Vi have altid er-
"faret, at Du mener det ærligt med Kongen
"og os! Naar Du er i Spidsen, kjende vi in-
"gen Fare! Med Dig ville vi vove Liv og
"Blod, Alle som Een!"

Ranzau følte en ubeskrivelig salig Glæde.
"Tak! Vaabenbrødre! Tak! Nu paa Marsch i
"Herrens Navn!"

Da var det herligt, at see den danske Hær,
i Tillid til deres Gud og deres Feltøverste,
trygge og freidige at vove sig ind i fremmed
Land, hvor skjult Baghold lurede paa at øde-
lægge dem i de hule Veie. O! det var herligt

at see, hvor eendrægtigen de undsatte hinanden! hvor de arbeidede! hvor de slog! og orkede! Kaarden stedse i Haanden; ogsaa Skytterne — hvor de rappede sig og Daniel Ranzau i Spidsen, skinnende paa Stridshingsten.

Saaledes ankom de mod Aften til en aaben Slette, hvor de leirede sig Natten over. En svensk Trommeter kommer ridende til Leiren, under det Foregivende at handle om Fangernes gjensidige Udvexling.

Ranzau gjennemskuer hans Svig, og beholder ham hos sig.

Fine Spion! Hvad Du har seet kan Du nu bevare de to første Dage? Siden maa Du frit fortælle, at Du saae Daniel Ranzau ligge i Leir paa Vagtstedet, hvor Svensken fordrer Pas af de Gjennemdragende; men at de Danske uden Pas droge igjennem — Deres Haandskrifter lystede de nok at tegne med røde Bogstaver!

Speideren vil gjøre Daniel Ranzau bange.
"Tag Dig i Agt, Feltøverste! 10000 Velrustede
"have Skovbrynen besat, færdige at falde over
"Dig, om Du vover!"

Om han vover! Ham følge hans Folk. Den føler sig modigst, der er nærmest om Ham; men Ingen tør trænge sig nærmere end Ordenen byder. Dog følger Franz Banner sin Lyst: Uagtet han, tilligemed Hack Holgersen, fører Bagtoget, er han dog henredet til Ranzau. De Svenske, der føle sig dristigst, længst fra Ranzau, benytte Øieblikket. I en Snevring anfalde de med Rytteri Franz Banners Trop. Hestene trænges mod Fodfolket. Ordenen vakler. Det seer farligt ud, da i det samme den kjekke Hack Holgersen kommer styrtende til: "Herom! Herom! "Sætter freidigen ind! Gud er vort Skjold!" Nu gik det løs. Modige satte de ind — kastedes tilbage — anden Gang — kastes tilbage — tredie Gang — Saa maatte Svensken flye;

fældes paa Flugt; 300 strøes paa Valpletten, og med kostelige Fanger vende de Danske tilbage til Hæren.

Men ved Bagtroppernes Strid er Trodset bleven blottet. Vognene ere indeklemte i Snevringen. Da ere fra Bjerg og fra Busk Bønder og Skytter faldne i Flanken, lemlæste Hestene, sønderhugge Rustvognene, og Ingen kan komme til Undsætning i Ødelæggelsen. Dog trænger sig endelig Undsætningen frem; og nu flygter Fjenden med Byttet tilbage i Klipperevnerne.

Nu — mene de Danske — bliver det derved! Trods og Rustvogne kunne de vel hente igjen, om ikke hos andre, saa hos Svensken! Og Toget gaaer ufortrødent.

Alt er Daniel Ranzau med Fortroppen igjennem, da han seer de Svenske, som Speideren rigtigt havde berettet, opstillede — en mægtig Hær, over 10,000.

Her vil der vanke et Rytterspil! De Danske ere størsteparten inde i Huulningen: De Ankomne ere udmattede af Veiens Besvær: Der kan ingen Tvivl være om! Daniel Ranzau ordner. Rytterne i Slagtordning skulle med en Deel af Skytterne holde sig hen under et Bjerg, ganske stille til nærmere Befaling. Ligesaa skal paa den anden Side af samme Bjerg Fodfolket under Franz Brockenhuus holde sig færdige i Slagtorden. Nu rykker Daniel Ranzau an med Forvagten og nogle Ryttere. Han svæver længe frem og tilbage under Øinene af Fjenden, i det Haab at kunne lokke ham frem, og saaledes spille ham i Hænderne paa sit Folk. Det vil ikke lykkes. Saa maa hele Hæren rykke an. Den sætter vældigen ind — Da flygte de Velrustede Alle! Ranzau lader slaae Leir, lader Leiren forskandse, om Fjenden skulde prøve paa at anfalde; men de vove det ei.

Nu staaer det frugtbare Land aabent for Hæren, der som en Strøm skyller hen over Sletterne, og snart, i Kjernen af Landet, finder Opreisning for det fraranede Bytte. Men Daniel Ranzau er det meer om Fiende end Bytte at gjøre. Han speider. Hvor ønskede han et afgjørende Slag, Kraft imod Kraft! Til den Hensigt prøver han Alt. Han eftersætter Fienden hvor han spores at være; han angriber fordeelagtige Stillinger; han udæsker overlegen Styrke. Alt forgjeves.

De Svenske tænke at sløve de Danskes Kraft. Ødelæggelse og Brand skal sulte dem ud. Langsomt dræbende Sot skal udmarve deres Styrke; og naar, ved idelige Smaafegtninger og Plyndren af Trods og tirrende Drillen, og Plukken fra Baghold, Hæren er svækket, da skal den samlede Styrke kaste sig over, og ikke eet Been skal vende tilbage. Denne er Listens Plan mod Kraften. Vi faaer at see om den

lykkes! I den hule Vei gik det Kraften godt; og her er aaben Mark og ærlige Veie.

Daniel Ranzau, i Spidsen af Rytteriet, iler i Natten, hvis Mørke skal skjule Bevægelserne, mod Wadstena. Der har Fjenden samlet sig; der maa han søges. Om Morgenen staaer Ranzau for Byen. Da alt Mandskab, med Værge, uden Værge, efter Signal er draget til Slottet, giver han Byen til Priis med sit kostbare Bytte. Han har ikke Raad til at spilde Folk paa Slottets Erobring; men have de Lyst til en ærlig Dyst, da kunne Wadstenas Luer berette dem, hvor han er at finde. De ville ikke frem. Saa vender Daniel Ranzau mod Aften tilbage til Leiren.

Han har ingen Hvile.

De Svenske skulle være samlede tre Miil borte ved Mølleby. I Midnattens Mørke drager han ud med Franz Brockenhuus, for at overrumple dem der. En Bonde giver Kund-

Stad, at svenske Hoffanen den Nat er henlagt ved Tureby. Denne vil Daniel Ranzau med et Par Fauer Ryttere ene angribe, og iler derhen. Men samme Nat ere, Ranzau uafvidende, flere svenske Fauer ankomne; og da nu den fjendtlige Forvagt, saasnart den seer ham sætte ind, viger hen mod en Bro, og Ranzau modig følger efter, seer han sig snart omringet af Moradser, med en mægtig overlegen Fjende foran sig. Trække sig tilbage kan han ikke. Han lyster det ei heller. "Følger freidigt!" raaber han til sit Folk, "Lader os byde Svenskeu et Rytterbud!" Og med det skarpe Sværd styrter han huggende ind. Det er Daniel Ranzau! Det mærker man strax paa Hugget! Han maa vide hvad han vover, tænke de Svenske, om de ellers fik Tid til at tænke; thi som uden Betænkning vende de Ryggen; flygte forfulgte; over dræbte Fodfolk naaer man Rytterne, over dræbte Ryttere naaer man

Feltmarskalken selv, Erik Henrikson. Med ham og Fleer og tvende erobrede Faner søge de Seirende Leiren.

Om Morgenen næst skal Mølleby undersøges. Ranzau undersøger selv. Fienden er undrømt til Linkøping. Nu — saa maa Linkøping hjemsøges; og Ranzau er som altid selv i Spidsen. Men da han ankommer, har Fienden, efter at have antændt Byen, trukket sig tilbage over Aaen til et stærkt befæstet Blokhuus.

Vil han da evig kun friste og lokke! Ranzau vil prøve, om han ikke her er at faae i Marken. Hans Magt er fast tredobbelt stærk, og han har at kjæmpe for Ære og det sukkende Fødeland. Trommetere udsendes at æske til ærlig Strid. Ærlig Strid!? Saa stiller Ranzau sine Stykker ned til Aaen mod Blokhuset. De Svenske tør ikke holde sig paa Bjerget. De undrømme Blokhuset. Natten maa komme at redde de Flygtendes Liv.

Om Morgenen er der ikke en Fiende at see. De ere bortvegne og haveført med sig Egnens Foring og Føde. Man maa da søge det hiinside Linkøping. Daniel Ranzau lader tømre en Bro.

Vor Helt har nu, trængende frem for sig den svenske Magt, seirriig stedse, gjennemgaaet Westerstaang. Linkøping ligger ved den stillende Staang. Bro er tømret til Østerstaang.

Men — som de Svenske afbrændte Linkøping, for at forhindre Ranzau fra der, i en frugtbar Egn, midt udi Landet, at slaae sin Leir, saaledes spare de ingensteds at ødelægge deres Eget, for at skade ham. Deres feigpinende Plan aabenbarer sig kun alt for tydeligt for Daniel Ranzau, der nu indseer Umuligheden af at faae dem i Felten. Hans Hær er

for liden til at sikkre de gjorte Erobringer. Folket er indsvundet, og Vinteren, der er for Døre, vil ydermere bringe det til at svinde. Det bliver ham nødvendigt at undsættes fra Danmark med Forstærkning af friske Tropper. Og da vil han vel ei lade sig skrække af Kaalmaarden, han hvem ei Holawæden skrækkede. Maaskee vil det da see farligt ud for selve Stockholm.

Michael Pedersen Gynge udsees til Sendebud fra Daniel Ranzau til Kongen. Dristig, behendig, velkjendt med Veie og Stier, brugte han Tungen som en indfødt Svensk, Sværdet som en indfødt Dansk. Den kjekke Vovehals snoer sig snild og kløg gjennem alle fjendtlige Vagter til Danmark. Kongen er selv reist over til Jylland; men Peder Oxe antager sig Sagen. Han har allerede huset paa Daniel Ranzau. Den ene store Mand rækker saa gjerne den anden Haanden, hvor det gjelder Fødelandets

Vel. Allerede er hver tiende Bonde i Skaane sendt op ad Sverrig. Flere fra Kjøbenhavn og Kjøbstæderne samles under Michael Gynge for at forene sig med dem; men det opsendte Folk har lidt Skade, er for største Parten adsplittet. Dette at berette iler Michael Gynge over til Kongen i Jylland; men uagtet Kongen antager sig Sagen med Alvor, og Gynge skynder, at Alt hvad der kan komme paa Benene samles, gaaer der dog under Tilberedelserne lang Tid bort.

Det ængster Kongen for den betrængte Daniel Ranzau. Hele den danske Nation, der er begeistret for Axtorna-Helten, deler Kongens Frygt. Men fremfor alle ængstes, langt adskilt fra den Elskte ved Have og Klipper og Fiender, et ædelt Pigehjerte, der længselfuldt banker, der i kjerlige Fantasier har fulgt hans Heltebane, har blusset af salig Henrykkelse ved hans over hele Danmark gjentonende Roes, men nu skjelver og sukker under Elskovens Taarer.

Trøst Dig, ædle Pige! Han strider jo for Fødelandet! Og Gud er hans Skjold — fortrøst Dig til ham! Han vil sikkert føre Din Ranzau, med end flere Laurbær, og med det samme følelsefulde Hjerte, tilbage til Dit Bryst.

Den eneste, der ikke ængstes for Daniel Ranzau er Daniel Ranzau. Han ødsler med sit Liv til Fødelandets Tjeneste. See! nu breder han sig ud i Østerstaang paa Seirens sneehvide Vinger!

"Paa Tog!" — hedder det — "om Natten, hvo der har Lyst!" Og Alle have Lyst til at følge Daniel Ranzau. Det gjelder Norkøping! Fjenden skal være der! Han er der ei; men en Miil derfra bagved Skoven. Saa hen mod Skoven! Han er der; men afbrænder ved de Danskes Komme sin Leir, og rykker til Norkøping. Som han vil! Saa mod Norkøping, i Hælene paa ham! Hvor han skynder sig med

at vige! Han nedsænker iilsomst de grove Stykker; han afbryder Broen over Glanens Afløb i Bræwiken, efter først at have antændt Byen dennefide, og stiller sig nu bag Skandse paa Borgarehøgen. Saa maae Slangerne lange ham! de stilles ved Aaen, og spille til Natten afbryder. Det er Spildfægten! Om Morgenen lader Ranzau Trommetere blæse til Æskning. Men Slag ville de ei.

"Paa Tog!" — hedder det — Nu gjelder det Suderkøping, en smuk og riig Handelstad ved Storaaen. Svensken ligger der; men sætter Ild paa Byen og flyer da Ranzau kommer. Fire Faner lade sig see hiinside Fjorden. Daniel Ranzau sætter efter, forfølger over tvende Miil indtil Aften, da man vender tilbage til Byen, der i de fyldte Kjøbmandskjeldre har alskens rigeligt Bytte.

"Paa Tog!" — hedder det en anden Gang — "hvo der har Mod i Mørke! Vi

"trænge til friske Heste, til Proviant og Gods.
"Det skal Wadstena give!" Wadstena? Den er jo eengang hjemsøgt —. bid vender sikkert Daniel Ranzau ikke tilbage — meente Svensken — og havde hidbragt rundtomfra baade kostelige Wahre og dygtige Heste. Men Ranzau tænkte sig til deres Tanker. De Danske hengave sig uden Betænkning i hans Snille, og fortrød det ei. Rigtbeladte med Bytte vende de med Frydeeraab tilbage til Leiren i Skenninge.

Saaledes gik det Tog paa Tog — Slag i Slag!

Hele det frugtbare Land, som Staangelven skiller, er i Daniel Ranzaus Hænder. Han har overalt været en Skræk for sine Fjender, et opflammende Exempel for sine Vaabenbrødre, hvis Stolthed det er at følge hans Fane. Hvor tilbedet er han af Hæren! Som hans Mod er Sjelen blandt Folket, saa have hans mildere

Dyder, dem Soldaten først her ved daglig Omgang ret lærer at beundre, fængslet Hjerterne til ham.

Thi Daniel Ranzau er ei blot gjev som Helt; han er og ædel som Menneske:

Han har slaaet sin Leir, og ladet Leiren forskandse, da han er kommet gjennem Huulveien. Ved hvilken Daad skal den møisomme Gjennemgang erindres? Hvormed vil vor Helt indvie sin første Fremtræden i det Land, han nu har inde?

En svensk Landsknegts fattige Qvinde, bortkommet fra Trodset, har, under Angst, forvildet i Skoven, mellem Büske, født; hun hører Tumlen i den danske Leir, og vover sig til Ranzaus Telt; hvad vover ei Moderen for sit Barn! Fjenden har stjunget diende Børn med Spyd, og naglet dem fast til Moderbrystet. Daniel Ranzau er den tugtende Hevner. "Vi "ville være Faddere til dette Barn, Brocken-

"hans! og det skal hedde Franciscus efter "Dig!" — "Vel! ædle Ranzau! og Daniel "efter Dig! og von Hoelweg?" — "Som Du "vil!" Og Barnet blev i Daaben kaldet Franciscus Daniel von Hoelweg, og de tvende store Feltoverster stode selv Faddere, og Barnet voxte op, som et levende Mindesmærke paa deres Mod og deres Dyd.

Det første Tog i Landet gaaer mod Wadstena. I Daniel Ranzaus Haand ligger Hevnens Svøbe. Fjenden har jo baaret de ynkeligtskrigende Spæde gjennem Gaderne paa Hellebardespidserne. Saa kan vel Folket for Fode nedhugge alt hvad de møde!

Men Ranzau: "Bytte forundes Eder! "Forsyner Jer dermed Soldater! men den er "Dødens Mand, der her eller nogentid efter "forgriber sig fjendigt paa Barn eller værgeløs "Qvinde!"

Og Ingen vover det. Thi som Daniel Ranzau var medlidende af Hjerte, saa kunde han og være frygtelig stræng. Mod sig selv var han stræng. Hans Føde var som Folkets. Hans Leie som Soldatens. Selv var han den første til at frasige sig Beqvemmeligheder; den første bestandig, hvor Exempel skulde gives paa Udholdenhed, paa hærdet og standhaftigt Mod. Men det samme maatte han ogsaa fordre. Det var kun derved, at Ordenen kunde opretholdes, Krigstugten hævdes:

I Suderkøping har Folket, udmattet af at forfølge Dagen igjennem, mod Aften leiret sig. Daniel Ranzau varer paa Fjenden, som er der i Egnen. Om Morgenen lader han blæse til Opbrudet; men Folket kan ikke komme af Sted. Overladte til Plyndren have de søgt ned i de med Viin og Rostocker-Øl rigeligt opfyldte Kjøbmandskjeldre. Der ligge nogle ved Tønderne og sove; kunne ikke vækkes. Andre løbe omkring

som Afsindige; kunne intet sandse. Drukkenskaben er almindelig, og med den tøiesløs Uorden! Anfalder Fjenden, da er hele Hæren tilsat. Faaer han Nys, da anfalder han. Men Nys maa han faae; thi han ligger for Dørre! Her er det nødvendigt for Daniel Ranzau at vække deres Sands, ved frygteligt at rette iblandt dem. Nu tordnede han: "Lad Trommerne røres! Til "Fanen! Den er dødsens, der ikke adlyder! — Du "trodser? Skyder ham ned! — Til Fanen! Til "Fanen, siger jeg! — Afsindige! Vil Du forraade "Fædreland! — Endnu ikke? Hænger ham op!" Da tumlede de til Fanerne, som de best kunde. Men det er et vanskeligt Tog med berusede Folk. Soldaterne støie og larme. Hestene kunne de ikke styre; dog maae de Fjenden forbi, der lurer i Skoven, for at anfalde dem. "For Himlens "Skyld! stille Soldater! Eller skal jeg anden "Gang rette!" De sandse og tie; og Daniel Ranzau hugger sig gjennem med berusede Folk!

Hvor blødede ikke Daniel Ranzaus Hjerte i Suderkøping! Hvor smertede det ham saa haardt at maatte straffe Folk som han elskede saa høit! Thi han foragtede ikke sin Soldat som et blindt Verktøi; ikke sin Hær som en Maskine, hans Villie kunde dreie. Han var elskelig mild mod Soldaten, rigelig gavmild. Hver var ham en kjer Vaabenbroder, naar han var duelig og kjek; og duelige og kjekke vare de fast alle blevne ved hans skinnende Exempel.

Dyden har noget uimodstaaeligt Tiltrækkende, naar den fremstiller sig i et levende Mønster. Dens Orden, dens Ro, dens Harmoni, dens hele elskelige Ynde maa tiltale hvert Hjerte, hvis bedre Sands ei ganske er sløvet.

Saaledes var det at Daniel Ranzau ved sit Exempel mere endnu end ved sine aandrige Taler vandt en henrivende Kraft over Hjerterne. Under ham udgjorde Hæren som een Familie; alle Sønner af det fælles Moderland, alle een-

drægtige Vaabenbrødre, sammenknyttede ved et Baand, som Kjerlighed til deres ædle Feltherre sammenholdt ligesaameget som Ærefrygt for den øverste Overherre:

Thi, selv brændende af hellig Andagt, ledede Daniel Ranzau sit Folk stedse til Gud. Det var skjønt at høre ham for Hæren, begeistret, tolke sin Tillid; og det var rørende at skue de Danske, inde bag Klipperne, trindt omgivne af skjulte Fjender, at holde med inderlig Andagt den høitidelige Gudstjeneste; først lytte med aabne, ærlige Hjerter til Guddomsordet, som Herrens Tjener forkyndte, saa gange til Offers med Støvle, Sporer og Harnisk paa. O! det var rørende skjønt! Og Herren forglemmer vist heller ei den, som ham ei forglemmer!

Ledede Daniel Ranzau saaledes Andagten til Gud, hvor meget mere maatte han ikke lede Modet til Fødelandets Tjeneste! I Spidsen paa

Tog om Nat og om Dag var det især her hans Exempel begeistrede Soldaten. Han havde en ypperligt dannet Skole omkring sig. Hver ansaae det for sit Livs Lykke, hvoraf de og siden hjemme ikke lidet gjorde sig til, at have staaet under Daniel Ranzau. Omkring ham følte Hver sig som Helt. Ham kunde vel Ingen naae; men allerede ved et Haandtryk, et Ord, et Blik at bifaldes af ham var en misundt Løn. Derfor saaes ei alene Officererne, der havde nærmest Adgang omkring ham, overalt i Faren at stræbe frem mod det store Maal at ligne Ranzau; men selv de simpleste Knegte udførte Heltes Bedrifter. Een saaes ofte at stride mod Mange, og jage dem alle paa Flugt. Ei sjeldent binder en Knegt freidigen an med selve Øverster blandt Fjenden, der forsildigt mærke paa Modet og Huggets Kraft, at det er Daniel Ranzaus Folk; trænges; flygte; fanges; og føres som Fanger til Leiren, hvor Daniel

Ranzau lønner de Brave med et Blik, som Hjertet opfatter.

Ogsaa adskilt fra ham gjør Tanken om at see ham igjen, og kaldes Brave af ham, Folkets Mod endog sindrigt:

Ranzau har forladt Leiren i Linkøping, hvor Trodset og Rustvognene staae, for med det Meste af Hæren at indtage Østerstaang. Fjenden har seet ham drage — og leer. I Tankerne strides de alt om det kostbare Bytte, og med flere Tusinder ile de did. Men see de uforsagte Danske! "Vi maae ogsaa have noget "at fortælle, naar Daniel Ranzau vender til- "bage!" Nu samle de alle deres Heste; løfte behendigt paa dem Dreng og Kudsk, og Alt, hvad i Hast kan bringes tilveie. Fjenden troer at see en mægtig Hob opstillet; tør ikke binde an; viger tilbage; og Leiren er reddet!

Hvilken Fryd at fornemme for Daniel Ranzau!

Ja! han havde mange frydfulde, salige Timer; og han fortjente at have dem.

Sin Konge hengiven med Liv og Sjel, brændende varmt for sit Fødeland, hvor ofte maa han ikke under salige Taarer have følt sig gjennemtrængt af den Gud, ved hvis Velsignelse det forundtes ham saa værdigt, saa heldigt at stride for Konge og Fødeland!

Udrustet med alle Naturens heldigste Gaver, smykket med Kundskaber, dannet ved Studier, hvor ofte maa ikke hans store Aand have omfattet sig selv, saligen følt sig som Udspring af det høieste Væld!

Jeg har dvælet ved Ranzaus høiere Lykke; det er saa skjønt at betragte Helten, naar han ved Dyd skaber sig selv et Eden. Og jeg skulde forbigaae den Følelse, uden hvilken han, midt i sit Eden, maatte føle sig arm, men med hvilken han nu føler sig saa riig, saa unævnelig salig? Daniel Ranzaus store Hjerte

slog ei ene. Han har fundet sin Gjenstand. Han elsker. En blomstrende skjøn Pige, af Dammernes Slægt, den ædle Catharina har først betvunget vor Helt. Hvor han færdes, svæver hun for ham som en begeistrende Engel. I Telten, paa Valpladsen, blandt Vaabnenes Bragen, stiller sig hendes elskelige Billed for hans Fantasi og udbreder, midt under Krigens blodige Ødelæggelser, Mildhed over hans Væsen og huldsalig Menneskelighed. Derfor har Kampen ei forandret ham til raa Vildmand. Elskoven har fulgt ham bag Klipperne, og naar han ved Maanens lysende Fakkel farer paa Midnatterunde, da sender han ofte veemodig ud over Fjender og Klipper og Have sine kjerlige Længsler ned i sit Fødelands Dale til den elskede Mø.

O! Lykke! O! Hjerternes overstrømmende Salighed, naar den laurbærsmykkede Helt, efter Skilsmissens Smerte, vender tilbage og

skal trykke den hulde, trofaste Pige Bryst imod Bryst!

Men skal det forundes Dig, Daniel Ranzau? Jeg seer et frygteligt Uveir drage sammen over Din Isse! Dets Tordner skulle rulle, dets Lyn skulle svovlblaae blinke omkring Dig! Vil Du kunne bestaae? Ak! eller skal Fjenden faae Held til sit udtænkte Anslag? Her skjelver jeg for min Helt! Thi hvad er ikke forenet imod ham!

Undsætningen bliver borte. Folket er hensvundet ved de idelige Fegtninger, ved Vintren, der er haard, ved Fjenden, der, fordærvende Provianten, bortførende alle Levnedsmidler, hentvinger de Foringsøgende til fjerne Egne; og der anfalder. Ved svensk Afbrænden af deres egne Byer, er der omkring den danske Leir en Ørk — omkring Ørken er der en Muur af Fjender. Fra alle Kanter i Sverrig er man hidstrømmet for at begrave de Danske. Hele

Landet er opbudt, selv hvad der neppe kan føre Værge. Drenge, paa Veien til Skole, opsnappes og sættes under Fanerne. Søfolk maae tjene paa Landjord. Bønder rives fra Plov; Vævere fra Stoel. Foreningspunktet, hvortil de stimle, er den Plet, hvor Daniel Ranzau ligger. I Kongs-Norby bag Motala ligger den svenske Feltøverste med een Colonne. I Wadstena en anden; i Mardall en tredie. Frem kan Daniel Ranzau umuligt komme! Kan han komme tilbage? Vesterhuulvei er frygteligt besat. Lad ham vove paa det! I Østerhuulvei kunne 1000 Mand ødelægge hele den danske Hær; men der ere 4000! Han kan umuligt komme tilbage! Han er omringet, indeklemt. Saaledes skal han dagelig udmattes, indtil Svensken synes for got at falde over den Udmattede. Daniel Ranzau har havt Grund til at stole paa Undsætningen. Da den udebliver er han forladt i Fjendeland. Her kunde den modigste Helt forsage.

Ranzau bevarer, som altid, sin Besindighed. Den frygteligt overhængende Fare henviser han ene til hans Genie; vi skulle see hvorledes han øser af dets frugtbare Væld.

Han holder Krigsraad; meddeler sig Overskerne. Raadet er holdt.

Nu — snilde Fjende! Prøv nu paa at begribe Daniel Ranzau!

— Leiren i Kongs-Norby gjemmer 150 danske Fanger. Snart skulle de sendes til Værkerne, at opgrave det Jern, hvori Danske skulle lænkes —

"Hvo har Lyst til at udfrie sine Landsmænd? Jeg er i Spidsen!" Med modige Folk, der gjerne vilde lade sig bruge, rykker Daniel Ranzau lige imod Kongs-Norby. Det er saa voveligt Foretagende, at Fjenderne ikke anseer det for muligt. Motalastrømmen, rivende strid, har trende Passe, Kongsbroen ved Roxen, Motalabroen ved Wettern; Husby-Fjøl ligefor

Kongs-Norby; bag dem alle er Fienden forskandset; Hagenschild Bielke bag Husby-Fiøl. Hertil ankommer Daniel Ranzau. Fienden afkaster Broen. De Danske sætte ind. De Svenske spille fra Skandsen med deres Cartover.

Hvad om det var Maske, da Broen angrebes!

Ranzau iler at vise sit Folk til et Vadsted. Stride Vande; bredt over; saa smalt, at Mand for Mand maa trænge sig frem. Men Ranzau vil igjennem; og nu sees de Danske, paa Hovedet Granbuske i Felttegns Sted, at kaste sig ind mod de iiskolde Bølger, der spillede dem om Lænderne. Fienden, ved Skuet af de vaiende Faner, de nikkende Granbuske, lammet paa Kraft, som slagen ved et Under, glemmer at stille Stykkerne. Alt ere de Danske i Land; nu storme de løs. Den skrækslagne Fiende flygter fra Skandsen i frygtelig Uorden. Nogle undløbe, og lade Hestene blive; Andre gribe He-

flene, men lade Sablerne blive. Feltherren selv maa flygte tilfods. Man nedsabler, man fanger, man stormer, man plyndrer og med rigeligt Bytte, med de udløste Fanger, med erobrede Faner og Skyts, med Pengekassen og alle Brevskaber vender Daniel Ranzau seirende hjem udi Leiren.

Hvad? Ere de Danske saa stærke endnu? Saa stærke ere de.

Saa vil maaskee Ranzau forblive i Landet? Det lader dertil! Han udsender nogle Faner, at opbrænde vidt og bredt ved Østrehuulveien; dette drager de svenske Øine derhen. Nu farer Lyset hen mod Vestrehuulvei, som en hoppende Lygtemand, og forvilder Øinene derhen. Eller vil maaskee Ranzau, ved at afbrænde, sikkre sig Ryggen og fortsætte Toget over Motalastrømmen? Maaskee! De gjette; men kunne ikke begribe ham. Hvad de dog, efter at have fundet over Kongs-Norby-Nederlaget, antage for af

gjort, er at Daniel Ranzau ikke kan gjøre Under, og altsaa ikke trænge sig gjennem Østrehuulveien; de kunne derfor roligen give 4000 Vagten, som Daniel Ranzau, ved Egnens Afbrænden, har bragt i Mangel for Levnedsmidler, Hjemlov paa nogle Dage.

Nu Danske! — nu er det Tid! Ganske hemmeligt og stille, før Dag brød frem, uden at afbrænde By eller Leir, rykkede Daniel Ranzau op fra Skenninge hurtigt, forsigtigt ned mod Østrehuulveien.

Fienden havde god Grund til intet Tilbagetog at befrygte ad den Vei. Det var som havde Naturen, i Fiendens Fraværelse, svoret sit Fiendskab. Klipperne vare høie, steile, speilglatte. Dalene vare opfyldte af Sneefygninger. Murehøie Braadder havde Iis sammenlænket. Men under de mangehaande Farer, vel overstandne, var Modet styrket. Hver følte sig kjæmpestærk, og med Tillid til Gud og de

res Feltøverste, angrebe de Verket med friske Hænder.

Snart mødte de een, saa synes det, uoverstigelig Klippe. Hvor vil det blive muligt, især for Rytterne, at vinde op ad den steile Muur? Men see! de flinke Skytter springe til! Spydene stinge. Pikerne bore. Man trækker; man slider; man slæber; nu staae de paa Toppen. Nedad vil det være lettere. Het behøve Rytterne ingen Hjelp. See! hvor de raske Heste sætte sig behendigt, slutte Benene tilsammen, og glide ned, skjærende Isen med Hoven! Det letter for Fodfolket; de kunne ogsaa glide. Een Klippe er lagt tilbage; men Dalen er ligesaa slem. Her ere de iislænkede Forhugninger. Sneen har lagt sig i Hulerne. Man kaster; man rydder; man valtrer; man orker; Hellebardens skarpe Øxe hugger og tømrer i Stammerne; Stammerne slæbes tilside. Nu staae de igjen foran en Klippe, steilere end den

første. Man vinder op ad den, og ned. Nu atter en Dal, dybere end den første; saa atter en Klippe, steilere end de forrige. Forhugningerne uigjennemtrængeligere. Nei! da er Vaabenspillet en Leeg imod denne udmattende Anstrængelse! Daniel Ranzau ansporer Modet. Selv arbeider han forrest i Spidsen, utrættet, som een af Knegtene; snart rækker han Haand til den Afmægtige; snart griber han Hellebarden og hugger som en Tømmermand. Hans Exempel, hans freidige Tale opmuntrer Soldaten. Modet mangler dem ikke endnu; men Kraften begynder at svigte. Fem store Forhugninger have de bekjæmpet med stedse aftagende Kræfter. Paa den sjette begynde de med den Legemskraft, som den stærke Villie har fremtvunget. Ogsaa Haabet styrket dem, at Enden nu er der, og derfor vinde de igjennem; men fast synkende ned under Arbeidet. Denne ene Forhugning har medtaget et heelt Døgn!

Man forventer i frygtelig Spending de udsendte Speidere. Disse, aandeløse, berette, at endnu fire Forhugninger vente dem; over hvilke det ikke er nogen Dødelig muligt at trænge.

Som et Tordenslag traf denne Tidende hele den danske Hær. Uden Haab, uden Mod staae de der foran utilgjængelige, af Taager indhyllede, Fjelde. Frem kunne de ikke, og ikke tilbage. Mistrøstige vente de kun Døden, Sultens Død. Selv Ritmesterne, der ellers vare vante til at spøge med Farer, skjelvede her. Denne langsomtstigende Død stillede sig for dem som et gyseligt Skrækkebillede.

Stumme, fortvivlede stue alle hen til Daniel Ranzau.

Ranzau havde i Betragtningen af den levende, allesteds nærværende Gud tabt sig — dvælende. Det store, glandsfulde Øie fæstet mod Himlen, med inderlig hengiven Tillid, med salig

Fortrøstning bad han — Han beder! — Sagte! Forstyrrer dog ei den Fromtbedende! Han har trængt gjennem Skyerne! — Nu er han foran Tronen i det utilgjængelige Lys! — — See! See! — Hans Ansigt begynder at skinne, medens han sænker det flammende Øie, fyldt af himmelske Funker, hen ud over Mængden — Gravstille. — —

"Lovet være Gud i det Høie! Jeg er bøn-
"hørt! Hører det, Soldater! Jeg er bønhørt!
"Knæler og beder! Seer I! Taagerne spredtes
"af Lysets Straaler! Guddommens Afglands,
"den gyldne Sol, viser os skinnende Vei over
"Søen!"

Søen! Søen *)! lød det nu over hele Hæren. Sjelens Glæde gav Legemet Kraft. Fra Klipperne iilte de ned paa den blankskinnende Sommesøes Iisbro. Isen er tynd. Brister den, da er der tyve Favne til Bund. Den

*) *Xenophon.* Θαλαττα! Θαλαττα!

bugner; men holder; og Hæren kommer lykkelig over med Heste og Vogne; og fæster mod Aften sin Leir udi Sæby.

Her kunde vel Tropperne trænge til Vederqvægelse. De fik den ogsaa. Daniel Ranzau lod dem, som billigt, udhvile i fem Dage, og styrkede fortsatte de nu Toget forbi Logarn-Sø til Ekesjø. Men Enden paa Farerne var langt fra ikke endda: Naturen vedbliver at være lige uforsonlig. Med Naturen forene sig fiendtlige Skarer, der fra Skovenes Skjul og i Snevringer tirre med Anfald. Man skal hugge paa de foranrykkende Fiender og hugge paa Træernes Stammer. Idet man rydder disse, rydder man tillige for den Eftersættende. Næsten vakler Soldatens Mod. Daniel Ranzau holder det opreist: "Værer uforsagte Soldater! Stoler paa "den Gud, der som ved Under har frelst os! "Snart tilsmiler os jo bag Skove og Klipper

"vort elskede Fødelands danne Mark! Her! Her!
"Danmark! være vort Løsen!"

Med Raabet: Her! Her! Danmark! rykke de Brave nu frem. Nogle arbeide og tømre; andre slide og slæbe; andre forsyne med Føde, og fægte for Føden; andre speide efter Fjenden og falde ham an hvor han findes. Ind i Busk, over Klippe og Dal lyder Raabet: Her! Her! Danmark! Daniel Ranzau er stedse den første.

Fangede Du Løven, Hagenschild Bjelke? Du troede, at han plump skulde falde i Graven, dækket med Riis! Du meente saa vist, at ikke et Been skulde vende tilbage! Tag Dig iagt! Troer Du, at Graner og Iisklipper have sløvet Sværdenes Tunge? Vil Du prøve — saa kom an! Hagenschild Bjelke kommer virkelig an, og holder sig stedse tæt paa de Danske; det kan ikke være farligt; thi af Mangel paa Kugler og Krud maatte jo Daniel Ranzau rømme fra Sverrig! Da synes det dog, som Daniel Ranzau ved hver

Skjermydsel kan skjenke fuldt Maal til! Hagenschild Bjelke vil bedre overbevises: Han hår med Flere om Natten været til Gjest hos en Herremand; om Morgenen vil han gaae hjem til sin Leir; da anfaldes han uforvarende af raske Knegte. Een eneste ængster ham og Steen Banner. De fanges; og føres begge som Fanger til Leiren.

Have I nu Lyst til at høre Tonen i den danske Hær, saa fornemmer! Daniel Ranzau kommer i dette Øieblik seirende hjem, efter at have nedslaget 500 Svenske. Ritmesterne, da de see hans Fane vaie paa Søen, skyde det danske Løsen, tre Skud. Daniel Ranzau besvarer det. Det jublende Folk gaaer deres Feltøverste imøde med flyvende Fenniker, og blive staaende, til han er kommen under sit Telt. Alle Mand hilse de ankomne Fanger, Hver med sit Æresskud.

Har Du nu Lyst Hagenschild Bjelke! til at følge med Hæren, og lære af Daniel Ranzau hvorledes Tropper skulle føres, saa fornem! Her! Her! Danmark! hugge de ind paa de Svenske, altid ufortrødne, altid seirende; og saaledes gaaer det fra Morumsø over Wrigstad, Toftaholm, og endelig ved Ulfsbek over Landemærket *).

Herlige, himmelske Syn! Med flyvende Faner, med klingende Spil, med Bytte og Fanger, med jublende Sange, der tone i Klippernes Sale, drage de seirrige Helte, med Daniel Ranzau i Spidse, hen over Gettaens Rygge, ned over Grændsen, til Fødelandssletterne.

Hvilken Studsen modtager dem! Hvilken Henrykkelse! Hvilken Kjerlighed! Man har troet dem fortabte i Hulen — Seirende staae de paa Marken! Sult og Kuld og Angreb af Fiender maae længst have ødelagt dem — Muntre og

*) 1568. Februar.

farske, brændende af Fødelandsluen, med Fiendens Øverster fangne, hige de kun efter Daad og Kamp!

Skal det forundes de modige Helte? Det lader dertil:

Kong Erik med Sverrigs samlede Styrke, med Brødrene Johan og Carl, og med Hertug Magnus af Saxen, falder ind i Gjøngeherred, skjænder og brænder langs Helgeaaens venstre Bred. Daniel Ranzau iler at tage sin Stilling ved Aaens høire Bred, og standser under Skjermydsler langs Helgen Svenskens Fremrykken. Men da i almindelig Begeistring for Daniel Ranzau hele Landet har reist sig, da Christen Munk i Aggershuuslehn, Vincentius Juul af Bahuus, Jens Kaas af Elfsborg, hvilke modigen skulde have udfriet vor Helt, dersom han ei selv havde skaffet sig Luft, nu forstærke sig mod hiint Punkt; da Michael Synge og Jørgen Mar-

svijn som Helte kjæmpe sig frem og Alt er i Flamme, bliver Erik nu nødt til ihast at drage tilbage til Sverrig. Og det var hans sidste Krigstog; ei fordi han var træt af at spilde Undersaatternes Blod; dertil foragtede han formeget Menneskeliv; men det var som trættedes Forsynet i sin Langmodighed. Saavidt skulde han gaae — ikke videre. Hans Grumhed, hans affindige Spøgen med Landets Vel, havde længe forarbeidet den Skjebne, der ramte ham. Fra Tronens Glands stødes han ned i det skumle Fængsel, og Broderen Johan tiltvinger sig med Ret, med Uret, den kongelige Krone.

Johan maatte det, under de indvortes Uroligheder, være magtpaaliggende at sikkre sig fra uden. Han nedsender Gesandtere til Danmark og med ærlig Mine indbyder han til et fredeligt Møde. Fredrik antager Indbydelsen. Raadet bifalder. Daniel Ranzau maa raade derfra. Hans klare Blik gjennemskuer Stillingen:

"Da Troskab selv mellem Venner er sjel-"den, hvad Lid kan man da fæste til en væbnet "Fjendes Løfter, dem Forlegenheden aftvinger. "Man burde fortsætte Vaabnenes Lykke, og ved "udholdende Kraft aftvinge en Fred, der kunde "være til varig Held og Hæder for Fødelandet *)."

Men Fredrik vil vise sig høimodig, og betænker ikke at Egennytten enten ei kan fatte den høiere Dyd, eller og udleer den som Hjernespind. Naar kun ei Din Høimodighed Fredrik! skal slibe den Dolk, der smerteligt engang skal trænge sig gjennem Dit kongelige Hjerte! Fredsfordraget kommer istand i Roeskilde **). De svenske Gesandter reise bort med et Mandtal, de have faaet over Danmarks Tropper.

Johan, der hurtigere end han turde haabe, sidder paa Kongestolen, er neppe hyldet før han finder Fredsfordraget ulideligt. Han

*) *Henningii Cunradini brevis narratio de vita etc.*

**) 1568 den 18de November.

overtaler Nationen til at finde det samme. Blev endda den betingede Pengesum eftergivet — hed det — Fredrik eftergiver den. Men det havde kun været tom Udflugt. Der er andet iveien; nemlig: Johan har ved Mandtal-Listen lært at kjende de Danskes Styrke; selv har han paa Benene mægtigere Hære, hvis Sværde fra Borgerkrigen af end ei ere ret i Balgen. Han har desuden lumskt faaet Hagenschild Bjelke udbyttet. Derfor maa et nyt Møde ved Ulfsbek løbe frugtesløst af. De Svenske komme endog frem med Fordringer. Ja — Skylden for den begyndte Feide skal være Danmarks!

Der er da ikke at tænke paa Fred. Johan vil Feide.

Og Feiden gaaer an!

Og Daniel Ranzan, er jo, som forhen, Hærenes Øverste! Vel er han det — men Hærenes Øverste var han jo og før Svensken skuffede den ærlige Fredriks Tiltro. Hvi skal man

nu møisomt tiltvinge sig Fordele, man da alt havde? Hvi skal man nu forgjæves stræbe mod Fordele, man da kunde havt?

Hvad om Daniel Ranzaus Raad var blevet fulgt!

Sverrig slides i sine Indvolde. Arveprindsen, sluppen af Lænken, smeddede det Jern, der snart skulde lænke Kongen, hans Broder. Adel og Stænder og Folk ere deelte. De fleste afskye en Tyran, der som med Rangle har spillet med Krone og Scepter; andre, troe mod Konge, hvordan han end er, fordi en Konge er sat dem af Gud, ville ei forræderisk hjelpe en Prinds, hvis Carakteer desuden er mistænkt. Borger er væbnet mod Borger. Sværdene ryge af Broderblod. Her skulde Daniel Ranzau blevet en frygtelig Voldgiftsmand. I Spidsen af seirvante Hære, med Tilstrøm af friske, begeistrede Tropper, skulde Sverrigs Skjebne have afhænget af hans gode Sværd. Maaskee vare

de tre Kroner atter blevne forenede! I alle Tilfælde skulde en glimrende Fred, hvis Vilkaar Seirherren bestemte, have endt den blodige Feide.

O! jeg seer ham, Helten med den ædle Mine, seirrig, under Jubellyd, at vende tilbage til Fødelandet — Alle, Gamle og Unge, ere stolte af Fødelandets Forsvarer. Mødrene løfte Børnene i Veiret, at de kunne faae i Skue det skinnende Ansigt! See! siger Moderen, der kommer han! Det er Daniel Ranzau! — Er det Daniel Ranzau? — Hvilken deilig Mand! — — Beskeden, ærefrygtsfuld lægger nu Helten sit Sværd for Fredriks Fod, det flammende Sværd, der vældigt har udbredt Danrigets Hæder, og Kongen kan ikke fuldtnok lønne den store Kriger. Freden er nu vendt tilbage med dens rolige Lykke; det er Daniel Ranzau, der er Skaberen af denne Lykke! Det gudfrygtige Folk lover i fromme Sange Fredens Herre, og

nedkalder i Bønner Held og Velsignelse over Kongen og Daniel Ranzau og sig! Og Daniel Ranzaus store Hjerte svulmer af overstrømmende Salighed! Nu kan han bygge og boe bag Hegnet, hvis Bolværk han har været. Nu kan han i Fredens Skygger hengive sig til Elskovens Sødheder. Som en Lysets Engel svæver den hulde Pige ved hans Side, og trøster ham nu for Tabet af Fader og Moder, dem Døden har taget *); og opfylder heelt hans Hjerte. De prægtige Borge, Lykken har givet ham, skinne som indviede Templer for huuslig Lyksalighed, for Gudsfrygt, for alle mildere Dyder. Der gaaer det elskende Par, og spreder Held vidt om sig, og deler til Siderne den alt for rige Lykke. Den Arme forhjelpes; den Trængte beskyttes. Hvor gjerne dvæler ogsaa Ranzau ved at berømme sine raske Krigeres kjekke Bedrift; men vil Catharina høre sin Ranzaus

*) Begge i Aaret 1564.

Løv, da maa hun lytte til Landets Sønners eller og til Udlændinges begeistrede Tale. Mangen Stund offrer min Helt til de ham stedse kjere Videnskabssysler; mangen Stund til Venskabet, for hvilket hans Hjerte slaaer saa varmt. Men røres Krigstrommen, skralder Trommeten, da have blidere Glæder ei sløvet hans Kraft. Som før er han atter den modige Helt. Han river sig ud af de kjerlige Favntag, og staaer paa Pletten, med det funklende Glavind — Løven paa Skulder — Seiren svæver paa Hjelmen!

Daniel Ranzau var ved sit følelsefulde Hjerte ret egentlig dannet til at nyde Fredens Lykke; men hans Ungdom var medgaaet til den samvittighedsfulde Dannelse, der siden skulde gavne Fødelandet; hans Manddom var, under Krigstummel, anvendt til dettes Tjeneste. Nu var det han skulde have nydt; men Fødelandet kaldte ham — og han adlød villig dets Stemme.

Hil! Hil Dig Daniel Ranzau! Salighed vindes ved at opoffre Lykke! Du gaaer fra Pigens bankende Bryst i Døden — Lad Du Herren kun raade! Falder Du og — da er Han den Mægtige, der i skjønnere Land, hvor evig ingen Adskillelse er, og ingen Taarer, kan samle Eder igjen!

Det er Kongens Villie, at Warbjerg Slot skal beleires — Warbjerg! — Der var det at Daniel Ranzau, da han tiltraadte Overstepoften, blev ængstet — for siden ved Axtorna at skinne i udødelig Glands! —

Kongen, i egen Person, er Vidne til Ranzaus Klogskab og Mod. Ranzau anvender Alt, hvad det mægtige Genie indgiver ham. Han opbyder sine beste Kræfter, og alle henrives af hans Ildkraft. Alle ere stolte af at befales af Axtorna-Helten, Gothlands Erobrer! Det Modne i hans Planer, det Sikkre i hans

Frentgang henrykker Kongen, der nu først indseer Alt hvad han eier i Daniel Ranzau.

Og dog er Daniel Ranzau indvortes ikke meer den Samme: Naar han vender tilbage til sin Telt, da lukker han sig inde. Han beder ivrigere og længere end ellers. I stille Eensomhed er han sysselsat med at ordne sin sidste Villie — sin sidste Villie! — — Veemodig forbeler han sine Eiendomme. De Fattige glemmes ikke; ei heller spares til Videnskabs Fremme. — Hvad er der foregaaet? Er det hans Valgsprog *), der falder ham tungt paa? Stiller sig den Lykke, han ved sin Catharinas Side kunde nyde, for hans Indbildning som en Drøm, der er for salig for Jorden? Engang var han paa Bredenborg hos Henrik Ranzau, og, da han vistes om, og blandt Mindevers under berømmelige Afdødes Billeder, ogsaa fandt sit eget Billede med Mindevers, følte

*) *Diverso tempore diversa fata.* ɔ: ander Jahr, ander Glück.

han en uvilkaarlig Gysen, skiftede Farve og udbrød: "Hvad skal den Levende blandt saa mange "Døde!" Er det paa denne Ahnelse han troer? Eller har hans Genius tilraabt ham: "Vaer "Bjerget! Daniel Ranzau!" — Noget er der hændet; ikke mærkeligt paa hans Daad; thi lige uforsagt færdes han under Voldene. O! han vover sig ogsaa alt for nær! Ødsl dog ei med Dit Liv, Ranzau! — Nu bliver hans trofaste Staldbroder, Franz Brockenhuus, skudt i sit Been — Han maa visselig døe; thi i denne Feide er det et Særsyn, at nogen saares uden at døe! Daniel Ranzau føler at han snart skal komme efter; men som en allerede Forklaret, som en alt til Himlen Indviet sees han at sysle ved Værkerne, som noget, han først havde at beskikke! Kan vel den blide, stille Mand byde over Hærene? Ville de vilde Krigere lyde en Dyd, som de ikke forstaae? O! de kappes om at adlyde det milde Herredømme. Ved Blik, ved

Miner kan Ranzau befale dem. Ufortrødne banke de og hamre paa Mure og Volde. Idag skal der løbes til Storm! Daniel Ranzau vil endnu kun først have en Konstabel viist, hvorledes han fordeelagtigst skal stille et Stykke. Han staaer bag en Klippe. Han hæver det halve Hoved op over Klippen. Han tager Sigtet. Saaledes — Saa —

O! Jammer! Hvad var det? Hvi tier Du, Daniel Ranzau? Kald ham dog "Brav"! Saa hen at begeistre de Andre! — O! alt for grusomme Skjebne! Ulykfalige Oieblik! Daniel Ranzau ligger, strakt af en Kugle, Dødning bag Klippen *) — Her! Her Danmark! ligger Din beste Kæmpe fældet! Ak! uden Slag det ædleste Hjerte! det flammende Oie brustent! Som et Lyn farer den græsselige Tidende over Hæren. Det er som standsede Pulsen i alle Leddene. Men "Hevn! Hevn over hans Blod!"

*) Den 11te November 1569.

lyder det igjen. Rasende ville de styrte til Storm. Da gav Fæstningen sig. Med den sank Fjendens Mod. Snart ville de Fred.

Men — den er skrækkeligt tilkjøbt. Hvad var en Fæstning for Fredrik mod saadan Helt! Det er en sørgelig Seir, hvorved Soldaterne græde; Landet sørger; Fremmede dele Sorgen; selv Fjenden føler.

Ak! thi han var saa gjev som Helt, saa ædel som Menneske; Gud var hans daglige Tanke! See! de spendte Buen, de beredte Pilen paa Streng, at skyde i Mørke paa den Oprigtige af Hjerte; men Han kom Herrens, sin Guds Navn ihu! Hine forlode sig paa Vognborg og Heste; af Hovmod talede Læben — og et vældigt Stormveir blev deres Kalkes Deel; men Han kunde ved Herren løbe igjennem en Trop — ved sin Gud kunde Han springe over en Muur!

Saaledes hører jeg den fromme Konge tolke hans Dyder; og Folket græder, medens Kongen taler.

Danmark deler Din Sorg Catharina! Da Du har elsket — hvad sødere Lindring! Hvi farer Du saa med de vildtflagrende Lokker, bleg og fortvivlet *)? Han faldt jo i Strid for Konge og Fødeland! Hvad saligere Død! Han reves ei uberedt hen — Hans Liv var Beredelse! Seirriig svævede han bort, og, er der for ærlige Stridsmænd herneden, hiinside henlagt aldrighenvisnende Krandse, da troner han nu palmebekrandst, kronet med Seir!

Ja! store, navnkundige Dannerhelt! Tidligt reves Du bort til Himles høiere Salighed! Men Jorden eier Dit Minde, og evigt skal det bevares saalænge Hjerter slaae! Udødeligt som Du, Afglands af Dig, skal det svæve over Dit Fødeland; og flamme til Kamp Kri-

*) *Nath. Chytræi Epicedium.*

gerens Bryst, og flamme til Troskab mod Konge og Land, til alle ophøiede Dyder Danskes Hjerter. — Da skal den kjelne Vellyst ei spinde sit Net over Sletterne! Da skal ei Yppighed og Blødhed fortære Landets Marv! Da skal ei fuul Egennytte, som en Blodigle, klæbe sig til dine Aarer, Danmark! og tære Dine beste Safter! — Saa maatte Du vel blegne! —

Nei! Nei! mit Fødeland! Nei Danmark! frugtbare Moder til kraftige Helte! End brænder høit i Danskes Bryst Luen for Din Arildshæder! End brænder Troskab og Mod i Hjerterne! Aldrig skulle de slukkes! Evig skulle de lyse omkring Dig! Og de mægtige Henfarne skulle opflamme Kraften, og som skyttende Engle skulle de svæve over Hærene, og fremvirke Under af Daad!

Lovtale

over

Daniel Ranzau.

ved

afg. Biskop Hiort.

Vi vide det alle, at En af de sande og ypperste Ædlinge i vort Borgersamfund har opfordret Landets Videnskabsmænd til at sætte Manden og Helten Daniel Ranzau et længe fortjent Æreminde.

Saa tidlig min unge Sjel kunde føle og paaskjønne Værdien af hvad der er got og stort, var Daniel Ranzau en af de Oldtidens Mænd i vort Fædrelands Historie, hvis usminkede Gudsfrygt og blide Dannished fængslede mit Hjerte ligesaa ømt, som hans mandige Djerbhed og stolte Idrætter henrevde min Aand til Ærbødighed og Beundring. Jeg maae derfor vise mig blandt de Mænd, der dristig til at træde op, som denne Ranzaus Lovtalere. Thi kan jeg end ikke

(II *)

kappes med dem i Stilens Kunst, i Talens Pynt eller i Foredragets Skjønheder, saa tør jeg dog trøstigen forsikkre, at der er Ingen iblandt dem Alle, der med større Deeltagelse fører Ordet om den ædle Daniel, Ingen, der hylder hans Værd med mere uskrømtet Høiagtelse, Ingen, der elsker hans Minde med varmere Hengivenhed.

O hellige Fædrelandskjerlighed! Du som besjelede Daniel Ranzaus Bryst, aandede i hans Taler, levede i hans Bedrifter, og som end forener med hulde Baand alle Dannemænds Hjerter, opliv du min Barm, læg du Vægt i mine Tanker, lad du Sandhed fremlyse af mine Domme, og byd du Overtalelse at strømme fra mine Læber! Dig og Dig alene vil jeg skylde det, om min Stemme høres med Bifald, min Id lønnes med Velvillie og min Tale reiser Feldtherren og Manden, Daniel Ranzau, et tækkeligt og varigt Æreminde.

Dersom adelig Byrd, talrige Aner og Forfædres Berømmelse kunde bidrage til at ophøie Jordens merkelige Mænd, da vilde jeg fremstille en sielden og skjøn Række af Skjoldmærker og Ordenstegn, der skulde laane vor Ranzau en Deel af den Glands, der fra umindelige Tider har omstraalet hans navnkundige Slægt. Men for Tænkeren, der veier Daaden, og prøver Hjertet, forsvinder snarligen al den Rang, som kun er grundet paa det Tilfældige, og som ikke forøger Menneskets eiendommelige Værd. Selv en Trones majestætiske Glimmer, eller den halve Jordklodes høirøstede Beundring kan hverken forvilde eller blinde den oplyste og retsindige Mand, der vover at henlægge sin Dom over Medbrødre paa Sandheds festlige Alter. Hans Aand bæver, naar han er Vidne til en grum og blodbestænket Tilly's Triumfer; men hans Hjerte fryder sig, naar han betragter de Seierstegn, en gjev og menneskelig Absalon har tilkjempet sin

Konge og sit Folk. Med Uvillie og Ligegyldighed bortvender han Øiet fra en Croesus's gyldne Sale, pragtfulde Trone og spillende Diamanter; men han lader det dvæle med Velbehag og Samfryd paa en Socrates's tarvelige Hytte, paa hans simple Læresæde, og mellem de blomstrende Ynglinger, som lytte til Viisdommen, der saa himmelskreen strømmer fra deres Mesters Læber.

Her melder jeg altsaa ikke eet Ord om den glimrende Berømmelse eller det straalende Adelsnavn, vor Daniel Ranzau modtog i Fædrenearv.

Manden havde Lyst og Evne til selv at skabe sig et hæderfuldt Navn; han eiede baade Mod og Kraft til at udføre Gjerninger, der maatte pryde hans Tinding med Heltenes Krone.

Det stemmer og langt bedre saavel med den Agtelse, jeg føler for den ærværdige Kreds af Dannemænd, hvori jeg fremstaaer, som og med den ærbødige Ydmyhed, jeg skylder Helten, der

handles om, at efterspore og vise, hvorledes vor Ranzau blev den Mand, som Dannerkongen kunde ære og fremdrage, og som Danrigets Borgere, indtil sildigste Efterslægt, ville elske og hædre. Kan det derefter lykkes mig tilbørligen at udvikle vor Ranzaus herlige Fortrin, store Gjerninger, høie Fortjenester og uudslettelige Borgerværd, da skulle disse saa meget villigere erkjendes og indprentes og saa meget hjertefligere hædres og efterlignes.

At Naturens vise og mægtige Herre har skjenket Mennesket fortreffelige Gaver, det bekjende vi Alle med taknemmelige Hjerter. Vort Legems Kraft og Kunstfærdighed, vor Sjels høie Evner, vort hele Væsens udmærkede Anlæg ere Skaberens Verk. Han, Aandernes Fader, har antændt i vor Sjel en Guddomsgnist, der kan udbrede et blidt og trøstefuldt Lys over Banen, ad hvilken vi skulle vandre. Aanderness Fader har udrustet vor Sjel med Evne til at begjære

eller afskye, vælge eller forkaste, fremme eller hindre, hvad der er Gjenstanden for vore Forestillinger, og har saaledes adlet vor Slægt med sædelig Frihed. Aandernes Fader har nedlagt i vor Barm Spiren til en levende Følelse for Skjønhed og Retfærd, der heldig og mægtig kan understøtte vor Stræben efter Forædling. Men hvilken tænkende Mand erkjender ikke tillige at det saare meget beroer paa Menneskets Opdragelse, om disse Anlæg, Evner og Kræfter faae den Dannelse, Udvikling og Fuldkommenhed, som de ere i Stand til at modtage. Opdragelsen kan svække og undergrave, eller befæste og forøge Legemets Styrke; den kan holde dets Færdigheder i en sørgelig Dvale, eller udvikle dem til en høi Grad af Kraft. Den kan lade Forstanden udyrket, kan føre den paa farlige Afveie i dens Forestillinger og Domme, kan indhylle den i et tykt og rædselfuldt Mørke; men den kan og øve og skjerpe dens Evner, fremme

og bestyrke dens Virksomhed, og danne den til en tryg og skarpsindig Veileder for os under alle Livets Omstændigheder. Den kan forlede Mennesket til at handle efter det første sandselige Indtryk, kan bøie dets Villie under Lysternes Aag og gjøre det til Slave af onde og fordærvende Vaner; men den kan og mægtigen frede om vor Villies Uafhængighed, kan lære os at beherske os selv og frembringe den skjønneste Harmonie mellem alle vore Sjeleevner. Den kan mislede, sløve, overvælde, qvæle Menneskets Sands for det Gode og Skjønne, saa han yuder Grusomhed, hylder Udaad og Last uden Blusel, og finder endog Glæde i at fornærme og forurette; men den kan og nære, oplive, forhøie og forædle hiin blide Følelse, saa den virker med liselig Ømhed og freidig Kraft i vort Inderste, slynger sig venlig om alle vore Ønsker og Attraaer, og sætter sit livsalige Stempel paa vore Ord, vore Gjerninger.

Daniel Ranzaus Lod var med Hensyn hertil meget lykkelig.

Det er vitterligt for enhver, der endog kun løselig har gjennembladet vore Aarbøger, at Aandsdyrkelse, Oplysning, Videnskab og Lærdom have fra Arilds Tid fundet et trygt Tilflugtssted i Ranzauernes Borge og en fastlig Helligdom i deres Sjele. Denne hæderværdige Adelslægt var det ikke nok, at skjænke Landet Sønner, der kunde spænde Sværd om Belte, løfte Skjold, bryde Stavind og bede Skovens vilde Dyr, eller kjempe mod Landets mægtige Fiender. Opdragne i Retsindighed og dannede med Omhu for deres Kald, ginge saaledes de unge Ranzauer ud fra deres Fædrene Borge, og naar de stedes for Landsherrens Trone og tilbøde ham og Fædrelandet deres Tjeneste, da havde de Kundskab om Borgerfærd og Forstand paa Mandsdaad; da vare de skikkede til at overtage den Dont, Folkets Velfærd udkrævede og redebonne til at

virke, hvor Statens Tarv gjørde det fornødent. De talede og skreve med Fynd og Held, de færdedes og strede med Mandhom og Snildhed, naar og hvor det gjaldt, for Sandhed og Retfærd, for Kongens Ære og for Landets Bedste; og de vare paa deres rette Sted, hvad enten de reiste i Kongens Ærender, eller de sadde i Raadsforsamlingerne, hvad enten de paa Dommersædet veiede Medborgeres Ret, eller de paa Kamppladsen førte Landets Banner.

Vi kunne altsaa med Skjel antage, at vor Helts Fader, den brave Godske Ranzau, Herre til Wildsted og Rienhof og Tredie Kristians Raad, har sagt værdigen at opdrage denne sin elskelige Søn og har altsaa hærdet hans Legeme, skjærpet hans Forstand, udviklet hans Evner og Færdigheder, næret og styrket hans Mod og dannet ham til at hævde over sin egen Ære og om sin Families Glands, imedens en from gudfrygtig Moder gydede de blidere Følelser i hans Siel.

Ja, ædle Margrethe Buchvald, Godske Ranzaus Hustrue og vor Daniels Moder! Dig ærer min Aand, dig hylder mit Hjerte og min Haand bekrandser dit Minde; thi, hvad din ældre Frænde, Ollegaard Buchvald, efter Historiens Vidnesbyrd, havde været for vor store og udødelige Johan Ranzau, i hans faderløse Barndom, det var Du for Din Søn: en kjerlig retfindig og fortreffelig Moder. Med en Engels Aarvaagenhed beskyttede Du hans Barndom, med en Engels Trofasthed fredede Du om hans første Ungdom! Du plantede Spiren til Dannished i hans Bryst og Du værnede om Dydens Sæd i hans Inderste, i det Du ledte ham til at højagte Religionen og til at udøve sand Gudfrygtighed! Du knælede med ham ved Husligheden Alter, og, Moderkjerligheden i dit Øje og den festlige Andagt i dit hulde Aasyn, opløftede Du din Søns Aand til den Usynlige, knyttede hans Hjerte til Faderen i Himlen og lærte ham

at elske Gud, at paakalde ham i Nøden og at forlade sig paa ham i Lykke og Ulykke, i Fare og Strid, i Kampens Bulder og i Slagenes Rædsler.

I saadan Huslighedens Ly hengled Daniel Ranzaus Alders Vaar frodig og lykkelig; og fik Livs de første Sommerdage nyttede han med Omhu til at udfolde og forøge de yndige Blomster, der spaaede den frugtbare og velsignede Høst, hvilken hans Manddom i Gjerningen og i Sandhed frembragte.

Femten Aar gammel drog Ynglingen til Universitetet i Wittenberg, hvor den kraftfulde Luther, i Forening med sin blide Fosbroder, den indsigtsfulde Melanchton, og flere af hin Tids Lærde, havde tændt et Lys i Videnskaberne, der vidt og bredt omkring udbredte sine milde og oplivende Straaler. Da han ved den Opdragelse, han havde nydt Hjemme, var moden til den høiere Underviisning, er den ingen

Tvivl om, at han jo har brugt sit Ophold i Musernes Tempel til at dyrke disse med Hjertets fulde Deeltagelse og redeligen at indvie sig til deres Tjeneste paa den ophøiede Bane, ad hvilken hans lyse og kiekke Aand higede efter Maalet. De Taler, han holdt i modnere Alder, som Feldtherre, røbe ikke blot Ild og Kraft, men og Aandsrigdom og videnskabelig Smag, og de Breve, han, i Rommersproget, har vexlet med den fangne svenske General Mornai, bære Vidne saavel om hans klassiske Lærdom, som om hans venlige Deeltagelse i Mornai's Skjebne.

Yndet og hædret af Videnskabernes Huldgudinder bereiste Ranzau derpaa flere af Tydsklands Stater og besøgte Frankeriges og Italiens skjønne og minderige Landskaber. Allevegne saae og følede han Guds Godhed og Storhed i Naturen, allevegne befæstede han sin Dannelse og forøgede sin Erfaring ved Omgang med vise og flebne Mænd, allevegne opildede

han sin Ærekjerhed og styrkede sit Mod ved at betragte Mindesmærkerne over Oldtidens store Feldtherrer og fortjente Statsstyrere. Naar hans Øie dvælede paa Billedstøtterne af Grækenlands og Roms gamle, ærværdige Helte, og hans Aand derved gjenkaldte deres store og herlige Bedrifter; da følede han ikke Ærgjerrigheds Graad, og endnu mindre fældede han Avinds-Taarer; men det skjønne Forsæt, at ligne de navnkundige Mænd, at træde i de berømte Krigeres Fodspor, og med freidig Siel at opofre sig for Fædreland og Medborgere, blev oplivet og bestyrket hos ham ved Beskuelsen, og modnedes mere og mere ved Eftertanken, i hans kjekke og dannede Bryst.

Efter nogle Aars Forløb kom Ranzau tilbage til Fædrelandet, men forlod det snart igien for at ledsage den holstenske Hertug Adolph til Keiser Carl den Femtes Hof. Hvad han holt vandt der, ved nærmere at beskue Tydsklands og

Spaniens høie Adel, prægtige Ridderskab, tappre Høvdinger og vværde Statsmænd, det drister jeg mig ikke til at bestemme; men at hverken Keiserborgens Glimmer blendede hans Øie, eller Overdaadens Smiger daarede hans Hjerte, eller Hoffets Forlystelser sløvede hans Aand: det beviser det Feldttog, han, efter tre Aars Ophold i Stormændenes Kreds, af iegen Drift foretog sig med Keiserens Armee til Italien.

Vi ville lægge Mærke til dette vor muntre Helts Foretagende; thi her yttrede sig hans Sjels inderste Ønske, som vedblev at brænde i hans Barm, saalænge han drog Aande. Til Orlog, til Kamp og Seier stod hans Hu. Han gik til Leiren, ikke opbuden, men frivillig, ikke som adelbaaren Fører, men som stridlysten Soldat, ikke for at udvise, men for at lære den Krigskunst, der saa aldeles stemmede overeens med hans høie Byrd og mandige Daadelse, som med hans modige Rasthed og fyrige Ærelyst.

Her begyndte han sin Krigerbane med selv at lære Soldatens Arbeider; for siden desbedre at kunne ordne dem, og selv at udholde hans Besværligheder; for i Fremtiden desto rigtigere at kunne bedømme dem. Her vænnede han sig til at see de Farer under Øien, som han ikke alene vilde selv bestaae udi; men gjennem hvilke han og ønskede med Hæder at føre sine kjekke Landsmænd. Her brugte han Mand mod Mand det Sværd, der siden i hans Haand, som Feltherre skulde vise Veien for Tusende gjennem Hobe af Fiender. Her sankede han de første Blade til den Laurbærkrands, der aldrig skal visne om hans Hærførerstav. Ranzau, skjønt Fremmed i Hæren, blev bemerket og fremtrukket. Hans Kjekhed i Farer, hans Djervhed i Kampen, hans Klogskab og Sindighed i hele sit Forhold skaffede ham den Udmærkelse; at han blev Høvedsmand over et Kompagnie af de Soldater, ved hvis Side han havde fægtet.

Ad denne Vei blev vor Ranzau dannet, at den gik han til udødelig Hæder. Paa sin Faders Borg nød han en god Opdragelse, og i sin Ungdom søgte han at gjøre sig mere og mere duelig til sit vigtige Kald. Med freidig Iver nyttede han derfor de Leiligheder, hans Ophold i fremmede Lande gav ham til at indsamle de Kundskaber og Erfaringer og at erhverve de Øvelser og Færdigheder, hvilke han siden saa ærefuldt udviklede og saa herligen anvendte i Fædrelandets Tjeneste, til Dannerkongens høie Fryd og til Dannerfolkets varige Gavn.

Saa rinder Kilden ned fra sit høie Klippevæld. Under Løbet drager den Næring til sig fra de tilflydende Vande. Under Løbet udvider den sin Bane, forøger sin Kraft, befrugter Ager og Eng, og vorder snart en vældig Flod, der paa sin rullende Vove bære rigtladte Snekker fra Stad til Stad, fremmer Borgerens Virksomhed, lønner Søeman-

dens Flid og udbreder Velsignelse og Jubel trindt om i Landet.

Vi have nu, med deeltagende Fryd ledsaget vor Helt gjennem hans frodige og blomstrende Ungdom. Jeg bør ikke lade ubemærket, at hans erkjendte Duelighed og blev hæderligen belønnet, da han strax efter sin Hjemkomst fra Feldttoget i Italien blev Befalingsmand over Amtet og Slottet Peine i Stiftet Hildesheim, hvilket for en stor Deel var indrømmet som Pant for et betydeligt Pengelaan. Indtil Krigen mod Ditmarskerne udbrød, forblev Ranzau paa denne Post, vaagede med Omhu og Iver for sit Embede, var agtet og elsket af sine Undergivne.

Men naar vi nu fremdeles skulle følge Daniel Ranzaus Færd og Daad i hans Manddomsdage, da maae det være mig tilladt først at fremstille et Malerie over de Tidsomstændigheder, under hvilke vor Helt optraadte og virkede i Fædrelandets Tjeneste.

Vel tør jeg ikke love at Tegningen vil forlyste Øiet eller fryde Hjertet; men jo rigtigere jeg kan skildre Krigshærens Forlegenhed, Borgersamfundets Vaande, og Dannerkongens Trang til en Mand med Daniel Ranzaus Aandsstyrke og Legemskraft; desto velkomnere skal han være os paa den Hæderspost han saa aldeles udfyldte.

Det var Fjerde Kristians Fader, Frederich den anden, under hvem vor Ranzau vandt sin Hæder. Ved at kaste et Blik tilbage paa denne gjeve Konges Liv, erindre vi, at, saa rolige og blide de sidste Aar af hans Regjering henrunde, saa urolige og stormfulde vare de første ti Aar, i hvilke han førte Tvillingrigets Scepter.

Krigens rædsomme Torden hørtes først i Ditmarsken, hvor Hevnens Ild nedslyngedes paa det Folk, hvis Fædre, for et halvt Aarhundrede siden, havde nedlagt Kong Hans's Hære, og som selv, efter den Tid, ei havde villet erkjende Dankongens og de holstenske Hertugers

retmæssige Overherredømme. Derefter traf det frygtelige Uveir hen over Sverrig og over de skjønne Provindser, hvilke Danmark den Gang eiede i dette Naborige. Her brusede Tvedragtens Storme atter og atter, Stridens Brag forfærdede Nationerne, Krigens Lyn knittrede over Borge og Templer og Slagenes vilde Luer hærgede Byer og Stæder, omstyrtede Landmandens fredelige Hytter og fortærede Agernes gyldne Dynger fra Tid til Tid i syv paa hinanden følgende Trængselsaar.

Paa Sverrigs Trone sad den Gang Erik den Fjortende, en Mand mere bekiendt af sit forunderlige Særsind og af sit Raseries grusomme Luner, end udmærket ved klog Regjering eller hæderlig Bedrift. Han æggede sin Nabokonge i Danmark ved mangehaande, ja endog aabenbare Fornærmelser til at drage Sværdet og fremmanede saaledes Krigens Ulykker over begges Lande og Undersaatter.

At nu Skjoldungen i Begyndelsen af denne Ufred vilde skaane Landets egne Sønner for at gaae til Felts, det var kun til saare liden Gavn for Staten, thi de fremmede Tropper, han leiede, toge ingen Deel i Striden for Kongens Ære, og under hans Fane sloge de hverken for Arnested, Hustruer eller Børn. Men det var dog et langt større Uheld, at Kong Frederich satte en Udlænding, Grev Günter af Svartzborg til øverste Befaling over sin Hær; thi denne Greve viste sig her som en søvnagtig Herre, en forkjelet Soldat og en ved Æren ligegyldig General, der tjente Kongen af Danmark for Sold, uden at opfylde de Pligter, han havde svoret ham, der heller laae i et godt Qvarteer, end han tumlede sig paa Kamppladsen, der skyede Fienden i Stedet for at opsøge ham, og omhyggeligere sørgede for at sende forædlede Qvægracer hjem til sit tydske Grevskab, end at forsyne den Kongelige Hær, han førte, med

gode Vaaben og den fornødne Tilførsel. Grev Günther var overalt ikke paa sit rette Sted, som General i Danmark; thi han krympede sig for Nordens rene Kulde, han vovede ikke at trække til Felts med sine Folk, naar Stormen om Vaar eller Høst foer rask hen over Bjerg og Dal, og endnu mindre tænkte han paa at drage i Marken, naar Iis og Snee omgave hans lune Vinterbolig. Derimod lod han sin Gemalinde reise fra Tydskland og komme til sig i Skaane, for ret at nyde huslig Mageligked, og for des behageligere at fordrive Tiden i hendes Selskab.

Det er klart at indsee, at Krigen fra Dansk Side blev under en saadan General ført med en ubeskrivelig Lunkenhed. Der var hverken Liv eller Driftighed i Grevens Feldttog, hverken Fyrighed eller Anstrængelse i hans Troppebevægelser, hverken Raskhed eller Mandighed i hans Anløb, og derfor gik de to første Aar

af Syvaarskrigen hen, uden at de Danske hævdede deres gamle Vaabenhæder. Fienden drog over vore Grændser, naar og hvor det lystede ham, uden at Grev Günter lagde ham nogen merkelig Hindring i Veien. Erik faldt ind i Landet, skjændte og brændte, hvor han drog frem, indtog Fæstninger, forvandlede Byer til Askehobe, og lod, især ved Erobringen af Rønnebye i Blekingen, med umenneskelig Grumhed Qvinder og Værgeløse nedsable, og skaanede hverken Oldingen paa Leiet, eller Præsten for Alteret, eller den Diende ved Moderens Bryst. Men Grev Günter hørte om Eriks Indfald, uden at lade rykke op imod ham; han erfarede alle de skrækkelige Ødelæggelser, Kongen havde anrettet paa dansk Grund, uden at lade det gaae sig til Hjerte, og uden at ile enten til Undsetning eller til Hevn.

Endelig blev Kong Frederich kjed af sin Generals harmelige Seendrægtighed og uman-

dige Opførsel. Greven af Svartzborg fik sin Afsked og med ham alle de Leiesvende, der ikke frivillig yttrede Lyst til at tjene under Danrigets Fane.

Anførselen af Armeen blev nu givet til den gamle, prøvede Rigsmarschall Otto Krumpen, der allerede under Kristian den Anden havde udmerket sig som General og holdt et Seiersindtog i Stokholm. For at understøtte den bedagede Krumpen blev Rigsraad og Ridder Jørgen Lykke ansat, som Lieutenant, hos ham; men Oldingens matte og rystende Haand var dog ikke i Stand til at føre den ham betroede Hærførerstav, hvorfor han inden kort Tid saae sig nødt til igjen at nedlægge den. Kong Frederich, der allerede i Ditmarsken havde seet, at Daniel Ranzan havde Hoved og Hjerte paa rette Sted, af de sidst henrundne Aars Erfaring nøie kiendte hans Værd, som Kriger, faldte da nu denne vor Helt til at føre Banneret mod Erik den Fjortende.

Feldtherren Daniel Ranzau træder nu frem, paa den ligesaa farlige som ærefulde Bane, hvor vi skulle see ham udføre Gjerninger, der hidtil have ikkun savnet Lovtale. Armeen renses. Danske og Norske omringe Fanerne. Mellem dem staae enkelte Fremmede, der have Lyst til at kappes med Landets egne Børn om at vinde Roes for drabelig Krigerfærd. Djervhed truer i Soldatens Aasyn, Kjekhed straaler fra hver Mands Øine, Kraft er i ethvert Fodtrin og Mod og Haab besjeler den hele udvalgte Flok, der dristigen føler sin egen Styrke og har en ubegrændset Tillid til sin Anfører. Daniel Ranzau byder, Sværdene blottes, Vaabnene blinke, og Hæren drager ud med høie og hjertelige Glædesraab, der gjelde saavel Manden, der skal føre dem mod Fienden, som Dannerkongen, der har skjenket dem denne tappre og elskelige General.

Men nu, naar jeg overskuer vor Ranzaus

Hærfører-Bane, lader Øje og Tanke følge ham paa hans Tog, seer Hindringerne, han bortryddede, Farerne, han overvandt, Slagene, han udholdt, Stæderne han erobrede, Valpladsene, hvor han seirede, og tænker derhos paa den Klogskab, han udviste, det Mod, der oplivede ham, den Kjekhed og Standhaftighed, han lagde for Dagen, og det trofaste Borgersind og den blide Religionsaand, der fremskinner af alle hans Idrætter; da opfyldes mit Inderste med dyb Beundring og patriotisk Glæde, Sjelen henrykkes og Barmen udvider sig; men Ordet paa Læben kan ikke tolke Følelsen i Brystet, eller værdigen udtrykke, hvad Aanden levende forestiller sig.

Saaledes staaer den beskedne og varme Kunstelsker, for et af hine store og herlige Malerier, hvilke en Raphaels eller Korregio's Pensel har fremtryllet. Det hele Billede gjør et mildt og vældigt Indtryk paa ham; men han veed

ikke hvad han skal dvæle ved, eller først hæfte sig til eller lydeligst berømme. Her smiler et besjelet Aasyn, her tindrer Kjerlighed i et skjøndt Øje og hisset drager en stærk mandig Figur hans ganske Opmærksomhed til sig. Alt er smukt under den naturlige og kunstmæssige Blanding af Lys og Skygge, og Alt indtager og henrykker hans Sjel; medens Fryd og Beundring fængsle hans Tunge, saalænge han beskuer og nyder det Hele. Først, naar hans Øje og Tanke dvæler ved de enkelte Skjønheder, finder han Ord til at vidne, hvad han seer, og at bekjende, hvad han føler.

Taleren vil efterligne Kunstelskeren. Han vil indskrænke og, efter sin Evne, begrændse den Synskreds, han paatager sig at udmale, og derfor fæste Øie og Tanke paa de særdeles Dyder, Fuldkommenheder og Manddomsgjerninger, som hævde Daniel Ranzau en sikker og anseelig Plads mellem vort Fødelands udmerkede Mænd.

Men her drage de skjønne Tvillingdyder, som leve og virke i hver ægte Dannemands Bryst, Kjerlighed til Fædrelandet og Troskab mod Kongen allerførst vor Opmerksomhed til sig.

Med Glæde nævner jeg disse Dyder i det jeg taler til Danmarks Mænd. Der er Ingen, som miskjender Naturens hellige Kald, Ingen som har døvet den hulde Stemme, der toner i hvert Menneskes Inderste, Ingen, hvis Barm Fordommes Jernhaand har tillukt for redelig Borgerpligt. Alle elske vi det Land, hvori vi fødtes, hylde det Sprog, vi fra den spæde Alder af have talet, og ihukomme med salig Følelse den Jordplet, som skjænkede os Barndommens Glæder. Alle hædre vi det Samfund, hvori vi bleve opdragne, og føle Høiagtelse for de Love, som understøttede vor Flid, som beskyttede vor Virksomhed, og som end frede om vor huslige Lykfalighed. Alle ære vi Fædrelandet, som vor fælleds Moder og Kongen som

Folkets Fader, og med kjerlige og trofaste Hjerter ere vi dem begge hengivne.

Velan da, lader os dvæle nogle Øieblikke ved at betragte vor Helts Færd, som Borger og Undersaat! lader os glæde os ved Synet af den Kjerlighed til Konge og Fædreland, der brændte i Ranzaus Hjerte, luede i hans Taler, flammede i hans Gjerninger, og skinnede klarligen i hans hele Vandel! lader os fryde os i vort Inderste ved at skue den Omhu, hvormed han varede paa sit Embede, den Iver, hvormed han virkede for sine Pligter, og den Ridskjerhed, hvormed han udførte sine Idrætter til Kongens Ære og til Fædrelandets Beste. Ægte Dannemandssind skal bestyrkes og grundfæstes hos os, ved at overveie denne hans Færd. Geisten til den Flamme, der udbryder i lys og ædel Borgerdaad, skal næres og oplives i vort Inderste, ved at see hans Kjerlighed til Fædrelandet og hans Troskab mod Kongen. I hul-

deres Forening besjelede disse Dyder vor Helts Hjerte, og med freidig Selvfornægtelse bragte han dem ethvert Offer, som de krævede af ham.

Rask og ufortrøden brød Daniel Ranzau op fra sin rolige Borg i Hildesheim, da Krigshornet kaldte Dannerkongens og de holstenske Hertugers Mænd til at fægte mod Ditmarskerne. Vi lægge dog ikke saa megen Vægt paa, at den unge modige Mand den Gang gjerne ombyttede sin faste Borg med den aabne Leir, sin trygge Slotsherreplads med den farefulde Høvdingspost, og Bylivets Rolighed med Kampens Møie. Thi Krigskonsten var hans Yndlingsfag og Feldtlivet havde Moro for ham; her kunde han følge Ærens indbydende Vink og intet husligt Baand knyttede ham til hans Herresæde.

Men med samme redebonne Fyrighed ilede han og siden, paa Kong Frederichs Opfordring, til Danmarks Undsetning og medbragte 8000 Mand, som vare hvervede til Landets Tieneste,

og nu havde dog hans Stilling aldeles forandret sig. Ranzau havde just i den Tid lagt Planer til at indgaae i huslige Forbindelser, han havde tilbudet en adelig Jomfrue, Kathrine Damme, sin Haand, og han stoed rede at række hende den for Hymens Alter.

O! hvor maa da ikke Dit trofaste Hjerte have blødet, ædle og fyrige Daniel! der Du modtog Opfordringen til at drage i Krig mod den overmodige Erik! Din Piges kjerlige Øie og blussende Kinder, hendes smilende Læber og bankende Bryst fængslede Dig til hendes Haand, og her havde Du Kjerligheds Løn, Husligheds Glæder, Hustruens Kjertegn og Faders Fryd at vente og nyde. Din Trolovedes vennehulde Aasyn skulde Du forlade for at skue Tvedragtens blodige Offere paa Valpladsen. Huslivets trylende Forlystelser skulde Du ombytte med Krigens rædsomme Jammerscener! Hvo er Mand, og føler ikke Farligheden af den Kamp, Dit

Hjerte maatte udholde? Hvo er Mand og erkjender ikke Storheden af det Offer, Du skulde bringe! Men det var din Konge, der kaldte Dig, og Dit Fædreland, der trængte til Dit Forsvar, og dem elskede Du høiere end Dit Liv. I et raskt Favntag krystede Du da Din Kathrine til Din mandige Barm, og i hendes brændende Afskedskys fandt Du en nye Opfordring til at være hende værdig, Dyden og Æren troe. Du forlod Din elskede Brud og Kjerligheds smykkede Tempel; men Du adlød Din Konge og ilede til Dit Fædrelands Frelse.

Saa betydeligt et Offer henlagde Daniel Ranzau paa Fædrelandets Alter ved at indtræde i Dannerkongens Hær. Han stadfæstede og siden under Syvaarskrigens Løb, at det var ikke Øieblikkets Lune eller vild Ærgjerrighed, men levende Borgerfølelse og sand Hengivenhed, der bandt ham til Kongens Hjerte og til Landets Fane. Altid var han rede til at færdes i sit

Embeds høie Forretninger, altid kraftfuld i at virke til Fædrelandets tryggeste Gavn, altid utrættelig i at udføre sin Konges vigtige Ærinder. Hele hans Hærførerliv var en Kjede af Anstrængelser og Bedrifter, som klarligen lægge for Dagen, hvor høit han elskede Danmark og Danmarks Fyrste. For dem kastede han sig i truende Farer; for dem paatog han sig bitter Møie; for dem udholdt han byrdefulde Arbeider; for dem gjennemgik han skrækkelige Besværligheder. Den fortsatte langvarige Kamp for Kongen og Landet sløvede hverken hans Mod eller hans Iver. Krigens gruelige Uveir formaaede ikke at udslukke den Ridkjerheds Ild, der brændte i hans Inderste. En heel Rad af trange og mødige Aar var ikke i Stand til at indbysse hans Aarvaagenhed, eller at svække hans Troskab, eller at formindske hans Kjerlighed. Daniel Ranzau forglemte aldeles sig selv og sin private Stilling, og fæstede sitØmme og

hengivne Blik eene paa Kongens Ønsker og Landets Nytte. Begge hans Forældre døde, medens han fægtede i Skaane; en anseelig Arvepart tilfaldt ham ved Deres Hengang og hans personlige Fordeel krævede hans Nærværelse i hans Hjem. Men Ranzau forlod ikke Krigens Skueplads; thi Dannerkongens Hær trængte ligesaavel til hans redelige Forsorg i Qvartererne, som til hans mandige Anførsel i Felden. Det blev, endog efterat han havde vundet sit store Navn ved Svarteraa og i Gothland, meglet Fred imellem de krigførende Magter. Men den sindige og snilde Ranzau indsaae, at Krigsluen vedblev at ulme under Asken, og at den snart igjen vilde udbryde med fornyet Vælde. Kjerlighed til Fædrelandet og Troskab mod Kongen bestemte ham derfor til at blive ved Hæren og han drog end ikke hjem for at ordne sine Huussager. Thi han vilde ikke blot selv vinde Hæder ved at slaae og seire; han

vilde skaffe Kongen og Landet en tryg og ærefuld Fred.

Saa inderligt, saa uegennyttigt og standhaftigt elskede vor Hædersmand sin Konge og sit Fædreland til sin sidste Stund. Derfor har Danmarks Genius slættet en Krands af Egeblade om hans Navn, hædret lever hans Minde i hver skjønsom Medborgers Bryst, og, saalænge Skjoldungernes Trone staaer, skal det være en Lovtale over hver Dannemand, naar freidig Sandhed kan vidne ved hans Gravhøi: Han var Kongen og Landet tro, som Daniel Ranzau!

Vi forlade den hellige Lund, hvori Danrigets Genius har opreist et fælleds høitideligt Alter for Kjerlighed til Fædrelandet og Troskab mod Kongen og paa det befæstet Daniel Ranzaus Navn. Vi følge nu vor Helt ud paa den stolte Bane, paa hvilken han saa kraftigt beseglede, at han var Kongen og Landet tro.

Men der skal Aandsfyrighed til, endog kun med Tankerne, at ledsage en Daniel Ranzau i aaben Mark og der skal et modigt Hjerte til at skue ham i Slagene, uden at Øjet blunker for hans djerve Hug. Jeg maa derfor bede om venlig Overbærelse, hvis mine Ord ikke male hans Idrætter med fornøden Raskhed, eller hvis mit Foredrag ikke fremstiller hans Bedrifter med den Kraft, hvormed han udøvede dem. End ved min jevne Tale trøster jeg mig dog til klarligen at bevise, at Daniel Ranzau besad det kjekke Mod, den ædle Standhaftighed og den mandige Tapperhed, der egne den sande Kriger, og udmerke den ophøiede Hærfører. Thi hvor Daaden selv er stor og veltalende, der behøver Beretningen om den kun at være simpel og sandru for at gjøre et mægtigt Indtryk og at vinde et hjerteligt Bifald.

Man vil uden Vanskelighed indrømme mig, at, saalænge vor Ranzau ikke selv ord-

nede den danske Armees Bevægelser, kunde han hartad blot udmerke sig ved personlig Daad. Men endog kun som Kriger og Høvedsmand fortiener han Beundring. Han kjendte Tjenesten tilgavns og udførte den usiagtigen. Ingensinde slog han sig til Ro, end mindre elskede han Yppighed eller Overdaad og allermindst pleiede han sin Magelighed i kjelent Velleevnet. I Borgeleiet, som i Feldten, var han altid paa Færde, altid aarvaagen paa sin Post, altid driftig i sine Bevægelser. Han kunde bære Sommerens største Hede og Vinterens strængeste Kulde uden at nogen af dem sløvede hans Virksomhed. Hverken Uveiret i den barskeste Aarstid, eller Besværlighederne ved de meest byrdefulde Tog standsede ham i hans Fremgang. Med Lynets Fart var han tilrede, hvor hans Nærværelse udkrævedes; med Falkesyn opdagede han de Fordele, som enten Valpladsens Beskaffenhed, eller Fiendens Stilling kunde yde ham; med Heltens

Aandsnærværelse og Klogskab ordnede han sine Mænd til Angreb; med Stormens Vælde foer han ind paa Fienden, naar Kampen begyndte, og hans Arm var utrættelig endog i den længste og haardeste Dyst. Overalt erhvervede han sig Hæder ved sit ubetvingelige Mod, ved den Rask-hed, hvormed han udførte ethvert Streiftog, ved den Fatning, han beholdt i alle Farer, ved den Tillid, han vidste at indgyde det Mandskab, han anførde, og ved den Djervhed hvormed han og hans Mænd allevegne fægtede.

Aarbøgerne om Felttogene i Sverrig, medens Grev Günter var den øverste Hærfører, fremstille mange hæderlige Beviser paa Ranzaus mandige Færd. Allerede i Begyndelsen af Syvaarskrigen havde vor Helt gjort sit Navn saa bekiendt og sit Sværd saa frygteligt for Fienden, at Besætningen i Slottet ved Elvsborg overgav sig, da den saae ham færdig til, i Spidsen for sit Regiment, at vove det første stormende An-

løb. I Slaget ved Markerød var Daniel Ranzau ikke blandt dem, som Anden Frederik, midt under Kampens Hede, maatte opfordre til at vende om igjen for at slaae; men troligen hjalp han der sin Konge til at vinde en meget ærefuld Seir. En anden Gang havde Ranzau vovet et Indfald i Sverrig for at adsprede de fiendtlige Hobe, som der forsamlede sig paa Grændserne. Han kommer til Udgaard og gjør et rigt og kosteligt Bytte paa Kong Eriks Lystslot, Hammer, hvilket han efter de Tiders Krigsbrug lader afbrænde. Her faaer han Kundskab om, at en fiendtlig Hob staaer ikke langt derfra, 1200 Mand stærk, under Carl Mornai. Kun en tyk Skov adskiller ham fra de Svenske. Omkring den iler nu Ranzau med 450 Mand, i det Haab at kunne falde Mornai i Ryggen. Men neppe drager vor Helt frem paa hin Side Skoven, før han seer den fiendtlige Hær for sig og har nu kun Valget imellem at flygte tilbage med

Haan, eller med Mod at angribe det overlegne Antal. Ranzau beslutter strax hvad der er ham værdigt, og udfører Angrebet med saadan Kraft, at en stor Deel af Fienderne nedsables, og de øvrige maae søge Redning ved en skyndsom Flugt. Atter en anden Gang fik han Ordre til at forjage nogle fiendtlige Tropper, der havde sat sig ved Jonkiøbing, og med ligesaa megen Hurtighed, som Kjekhed tvang han dem til at tage Flugten, og bragte endog tvende af de fiendtlige Høvdinger, Anders Oluffsen og Oluf Drage, som Fanger til den danske Leir.

Det er baade nyttigt og behageligt først at skue disse enkelte Glimt af den Tapperhed, som luede i Daniel Ranzaus Bryst; thi ved dem vænnes Sandsen til at udholde de rige Straaler, den siden udgjød, og vort Øie blindes ikke naar vi see den i fuld Flamme paa Valpladsen ved Svarteraa. Did iler Taleren nu med et fuldt og hævet Bryst og han beder enhver, som

vil følge ham, at have al sin Fatning tilrede, for med fri Sjel og med aabent Hjerte at kunne tage Deel i de Optrin, som her skulle fremstille sig for os.

Saasnart vor Ranzau saae sig, som Feltherre, omgiven af 4000 Mand, største Delen Danske og Norske, drog han i Marken, forjog de Svenske fra Elvsborg, forsynede denne Fæstning med Folk og Proviant, og hastede nu for at gjenerobre Varbjerg, hvilken de fremmede Soldaters Opsetsighed og Forræderie eene havde leveret i Fjendernes Hænder. Men strax efter Ankomsten for denne Borg, som havde en stærk og modig Besætning, fik han Kundskab om, at den hele svenske Armee var paa Tog imod ham. At lade sig indeslutte mellem en dobbelt Ild fandt den danske Feltherre ikke raadeligt. Han ophævede da Beleiringen og ønskede at sette sig i Forbindelse med nogle af de øvrige Troppeafdelinger, som stode under ham. Men Fiendens

Plan var at indsperre ham mellem de to store Aaer ved Varbjerg og Falkenberg, og derfor var Broen ved den sidstnævnte Stad med Jil blevet affastet. Ranzau rykkede da hurtigen frem for at finde et Sted, som var beqvemt til Overgang, og derefter at kunne drage Forstærkning til sig. Men Fienden kom ham tilforn, og mødte ham ved Axtorna, hvor der nu blev leveret et Slag, som hartad intet andet Lands Krigshistorie kan opvise Mage til.

Den svenske Hærfører Jacob Hestesko havde en Hær, 25000 Mand stærk, og derfor saae han med Ringeagt ned paa den liden Flok Danske, som han troede uden Møie at kunne tilintetgjøre.

Men Ranzau var aldrig vant til at tælle sine Fiender. Han havde Tillid til Gud, til sine Vaabenbrødre og til sit Sværd. Med Rolighed undersøgte, med Kjenderblik overskuede han Marken, hvor Træfningen skulde gaae for

sig; med Mod og Haab gjorde han Pladsen ryddelig, hvor han ventede at Anfaldet vilde skee. Omkring endeel af sin Hær slog han en med Kjeder sammenlænket Vognborg, hvorimellem han plantede sine Feldtstykker, for at standse Fiendens første Anløb. Han lod Gjerder nedbryde, og Grøvter jevne, hvor hans øvede Øie forudsaae, at det kunde lette Angrebene for hans egne Folk. Han anviste sit Rytterie og sit Fodfolk deres bestemte Pladser, saavel til Angreb som til Forsvar, og anordnede Alt til det forestaaende Slag med det koldeste og sundeste Overlæg.

Sine Officerers Forestillinger, som gjorde ham opmerksom paa den Fare, for hvilken han og Hæren her maatte udsettes, besvarede han med en rolig og mandig Stemme, og søgte at indgyde sin Aands Haab og sit Hjertes Fortrøstning i deres Barm. Derpaa forsamlede han Krigsfolket omkring sig og opmuntrede deres

Iver og forøgede deres Mod ved en Tale fuld af Ild og Fynd. Sine Soldater mindede han om Eed og Pligt mod Konge og Fædreland; om Tapperheds Hæder og Feigheds Foragt. Han bød dem erindre, at ikke Mængden, men Duelighed og Djervhed, giver Held og Seier i Kampen, og han bevidnede dem sin faste og urykkelige Tillid til deres Kjekhed og Manddomskraft. Selv lovede han, at han ærligen vilde anføre dem, drabeligen fægte med dem og overalt tee sig, som han agtede at forsvare det for sin Konge og sin Gud.

Fra Himmelen, hvorhen den aandrige Feldtherre ved Slutningen af Talen havde opløftet sine Øine, nedsank nu hans Blik og hvilede fuldt af Haabets lyse Glands paa hans Mænd, som, opflammede ved hans freidige og vise Ord, med eenstemmigt Fryderaab gave ham det hjertelige Løvte, at de vilde feire eller døe med ham.

Vor Ranzau lod derpaa sin mandige Hær

knæle til festlig Bøn og hellig Andagt. Med tillidsfulde Sjele anraabte de Gud om Lykke og Seier. Og nu stode alle de Danske op som een Mand, rede til med deres elskede Hærfører at offre Liv og Blod for Ære og Pligt, for Konge og Fædreland.

Men Herrens Frygt boer ikke i enhvers Barm og det falder den Hovmodige saa tungt og bittert at føle sig underordnet og at tænke sig afhængig, var det endog af Almagten selv.

Med haanlige Smil havde derfor den svenske Feldtherre seet alle disse Tilberedelser i Ranzaus Hær. Han spottede over dem i sit Inderste og og for hele sin Hær lod han sig forlyde med, at imod den Haandfuld Danske, der allerede lod til at være modløs, vilde de neppe behøve at drage Værget, de kunde træde dem ned under Hestefødderne. Ligesom Philip af Valois ved Crecy, saa havde den svenske General alt for stor Tillid til sig selv og følede Foragt for sin

Fiende. Men ogsaa her viste det sig, at Hovmod gaaer for Fald. Ranzau, der nyelig havde bøiet sig i Støvet for Hærskarernes Gud, iagttog og ordnede nu Alt med en Sindighed og Klogskab, som befæstede hans Soldaters Mod og Haab. Den svenske Feldtherre, som stolede paa sine Troppers Mængde, begyndte derimod Angrebet med en Fremfusenhed, der maatte lede til Vanheld og Tab. Ranzau, som djerveligen havde foresat sig at seire eller døe, vaagede med Omhu over, at hans Feldtstykker bleve betjente med den Hurtighed og Nøiagtighed, der stedse baade til Vands og til Lands har udmerket det danske Artillerie, og derfor høstede han Frugt af ethvert Anfald, han lod udføre. Jacob Hestesko, som overmodigen havde befalet, hverken at give de Tydske eller Danske Pardon, gav sig derimod ikke Tid til at stille sine Kanoner ret, saa hans Skud vare mere uden Virkning, og hans Angreb uden tilbørlig Understøttelse.

Længe blev der nu fægtet med afvexlende Lykke. De danske Hundreder sloge saa frimodigt og djervt paa de svenske Tusender, som om de havde havt Overmagten paa deres Side. Rytteriet under Ranzau og Fodfolket under Brockenhuus viste paa denne overordentlige Dag, at de havde Mod i Brystet, Staal i Sværdene og Marv i Benene. Ranzau selv holdt mandigen, hvad han havde lovet sine Mænd. Han var baade Soldat og Feldtherre. Han ikke aleene fægtede, hvor Striden var haardest, men hans Øie oversaae det Hele, og hans Aand besjelede hver Mand, der kjempede under ham. Her undsatte han dem, som vare i Trængsel, hisset, hvor Omstændighederne bøde det, holdt han de alt for Heftige tilbage, og atter et andet Sted forøgede han ved sit Tilraab Vægten og Kraften af deres Indhugninger i de fjendtlige Hobe.

Endeligen gjorde de Svenske et Hovedangreb for at tilvriste sig Seieren, og Ranzau lod

dem uden Hinder rykke frem, indtil han kunde modtage dem hvor han vilde, og træffe dem, som han ønskede. Nu løb da Krigstordenen med fornyet Kraft, Dødslynet foer igjennem Gelederne, Mordblyet haglede paa de Fremstyrtende, Jorden bævede under Krigernes Anløb, Vaabengnyet gjald i Skyerne, Røg og Damp indhyllede de Kjæmpende, Strømme af Blod fløde fra Valen. Men Ranzau og hans Mænd vege ikke. Som den unge Løve, der brøler over sit Rov, og hverken frygter for de tililende Hyrders Mængde, eller forskrækkes ved Bulderet, hvormed de anfalde; saa stode de, og streede og sloge med ubøieligt Mod og urokkelig Kraft. Himlen selv streed for vor Helt; thi Vinden, som i Begyndelsen af Slaget havde været de Danske imod, vendte sig pludselig til deres Fordeel og kastede de fremstormende Svenske et vældigt Regnskyl i Øinene. Snart kom da den fiendtlige Hær i Uorden og fandt kun Redning

i en hastig Flugt, der fortsattes indtil fire Mile op i Sverrig. Men paa Valpladsen efterlode de flere Dræbte og Fanger, end der havde været Mænd i den danske Hær.

Hil Dig, ædle Ranzau! nu var Seiren Din! En Mængde Faner og Standarter, alle Fiendens Feldtstykker, hans hele Leir og alt hans Krigstilbehør blev i Din Vold. Selv stod Du mellem disse Trophæer fuld af Blod og Støv. Dine sønderbrudte Vaaben, Dine forhuggede Klæder og Dit rygende Sværd vidnede om, hvor djerveligen Du havde anstrænget Dig; men skjøn og ærefuld var og den Krands, Du havde tilkjæmpet Dig selv, og stor og uberegnelig den Fordeel Du havde tilvendt Din Konge og Dit Fædreland.

Med hvilken salig Tilfredshed frembar ikke Din Skytsengel Dit glade Hjertes Takoffer for Alherrens Trone! Med hvilken Sjeleglæde modtoges ikke Dit Haandtryk af Frands Brocken-

huus, Hammon Tornov, Michel Pedersen Synge og alle de Hædersmænd, der saa drabeligen havde hjulpet Dig at slaae og vinde! Med hvilket almeent og festligt Fryderaab blev Du ikke hilset af hver Vaabenbroder, som omgav Dig paa den hæderfulde Valplads. Den Saarede glemte sine Smerter for at tilraabe Dig et freidigt Hurra, og den Døendes sidste Suk var en Lykønskning til Din og Danmarks Hæder. Sverrigs Erich fnysede og rasede, der Tidenden kom til ham om Slaget ved Svarteraa; men Tvillingrigets Frederich frydede sig og jublede, da han fik Kundskab om Din underfulde Seier, og han forevigede Erindringen om Din Hædersdag ved en gylden Skuemynt, der gjennem alle Slægter skal minde om, hvad danske Mænd kunne udrette under en tapper og elsket Anfører.

Thi Hil Dig atter og atter, ædle og kjekke Daniel Ranzau, Seierherre ved Svarteraa! Hvor melder Verdens Krønike om en

Djervhed og Tapperhed, der overgik den, som Du og Dine Danske her udviste? Hvor fortælle Aarbøgerne en Krigsbedrift, der er større end Din? Ingen Hærfører har overgaaet Dig i Manddom. Intet Folk har kjæmpet ivrigere eller mere ufortrødent, end Tvillingrigets Børn under Din Anførsel. Feldtherrerne ved Marathon og Platæa rødme ikke ved at tilkiende dig Prisen; thi Miltiades og Pausanias strede med Græker mod forkjelede Perser; men Du og Dine vakkre Cimbrer strede mod drabelige Gother og overvandt Mænd, som til alle Tider have hævdet sig et hæderligt Krigernavn. De modige og stærke Alpehyrder, som knusede Østerrigs Lehnsmænd og Reisnere ved Morgarten, række Dig og Dine Mænd deres frie Hænder, og tilstaae med aabenhjertig Godmodighed, at deres snevre Passer og utilgjengelige Bjergegne have en stor Deel i deres Seier. Paa Sletten ved Svarteraa var Dit og Dine Soldaters Bryst den

Bjergkiede, som Svensken med al sin Tapperhed ei kunde gjennembryde. Ogsaa Seierherrerne ved Sempach og Crecy give derfor Dig og Dine Danske et broderligt Haandslag, og dele med velvillig Jubel deres Laurbær med Eder. Selv fra Heltenes Himmel saae Leonidas ned paa Din og Dines Kjekhed, og meldte til Eders Hæder: De strede som Spartaner. Og vort Danmarks glorværdige Absalon smilede med fro Sjel til Din Seiervinding og velsignede Din Tapperhed med salig Tilfredshed.

Men er det en afgjort Sag, at vor Ranzan viste sig som en stor og uforlignelig Helt ved Svarteraa; alle Kyndige ere visseligen og enige om, at hans Feltherretalent fremlyser ligesaa skjøndt og udmerket af hans senere Indfald i Sverrig, som fremkaldte hint navnkundige Tilbagetog, der stedse skal glimre i Heltenes Krigshistorie.

Her kunne vi stille vor snilde og kjekke

Ranzau ved Siden af Mænd, hvis Selskab vil hædre ham, og hvis blotte Navne ville besegle Værdien af hans sjeldne Fortjenester. Randsager Beretningerne om ældre og nyere Tiders udmerkede Hærførere, og I skulle finde i Oldtidens Historie den flebne og mandige Athener Xenophon, hvis Tilbagetog med sin Hær fra Persien til Grækenland, gjennem ubanede Veie og barbariske Nationer, har erhvervet ham en Hæder, som intet vundet Slag vilde have forskaffet ham. I vore Dage har den kiekke og elskelige Franker Moreau gjentaget hint glimrende Skuespil ved at føre den ham betroede Hær tilbage fra Baiern til Hüningen, gjennem alle de Hindringer, som Naturen, Aarstiden, de fiendtlige Hære, der omgave ham, og Tydskernes Had til hans Folkefærd, lagde i Veien for ham. Dannemanden Ranzau er den Tredie i dette skjønne Kløverblad af kloge og standhaftige Anførere, og vi

ville nu overbevise os om at han aldeles fortjener sin Plads i denne Heltekreds.

Den Maade at føre Krig paa, som den lunkne og seendrægtige Greve Günter havde hyldet, var, som vi vide, slet ikke efter vor fyrige Ranzaus Sind. Greven elskede Rolighed, Ranzau laae ikke gjerne stille. Greven skyndede sig, gik jevnt frem, lod Fiende være Fiende og søgte kun, efter ethvert stakket Feldttog, igjen betids at naae det gode Borgerleie i Kong Frederiks Lande. Ranzau var uophørlig i Virksomhed, han ilede med utrættelig Iver fra det ene Sted til det andet, hvor han troede at kunne gjøre Fienden Afbræk, og han vilde nødig falde de danske Provindser aleene til Besvær med sine Krigsfolk, men ønskede derimod at lade Kong Erichs egne Undersaatter føle Byrderne af Landets Ufred, og at henflytte Krigens Rædsler inden Sverrigs Enemærker. Saasnart vor Feldtherre derfor saae sig i Stand

dertil, brød han op med sin udvalgte Hær og faldt ind i Smaaland og Gothland. Men dette Tog var overordentlig møisommeligt. Thi snart maatte han føre sin Hær ad Uveie og Moradser, snart over Aaer og Strømme, hvis Broer vare affastede, og snart igjennem tykke Skove, hvor svære Forhugninger hindrede Fremgangen. Indrykningen i Gothland maatte skee gjennem en Huulvei og Biergkløfter, som Naturen syntes at have opreist til Værn om dets Indbyggere. Den strenge Aarstid udmattede desuden Folkene ved Slud og Kulde. Trindt omkring den danske Hær sværmede og uden Ophør fiendtlige Tropper, og paa alle beqvemme Steder laae skiulte Bagholdr, for at gribe enhver Leilighed til at styrte ind, standse og nedhugge de Fremtrængende. Men Ranzau havde lagt sin Plan med Overlæg og med Heltemod udførte han den. Han trængte ind i Fiendens Land med en Kjekhed og Hurtighed, der udbredte

saadan Skræk, at Fienden vendte Ryggen overalt, hvor han viiste sig. Da han kom til Huulveien, sendte han Christopher af Dohna, med Forvagten og 400 Hestfolk, for at undersøge dette saa berygtede Pas. Dohna fandt, at det vel var muligt for tappre Mænd at trænge igjennem.

Nu lader da Feldtherren sin hele Hær adspørge ved dens Høvdinger, om den havde Lyst til at vove sig videre. Med høi og eenstemmig Jubel bevidne Soldaterne deres Mod til at gaae fremad og deres ubegrændsede Tillid til hans Anførsel. Ranzau drager derpaa ind i Huulveien og drager frem med en Klogskab og Forsigtighed, der forekommer alle Fiendens Anslag, eller tilintetgjør hans Planer. Svensken skikker vor Helt i Huulveien en Trompeter imøde. Denne er egentligen udsendt for at speide, men foregiver, at han er kommen for at handle om Fangernes Udvexling, og for,

efter de Dages Krigsbrug, at udæske de Danske til et Slag, saasnart de naae ud af Skoven. Men Ranzau lader sig ikke skuffe. Han modtager Budskabet; men beholder Speideren i to Dage ved Hæren, der imidlertid bliver ved at fortsette sit Tog. Paa hin Side Huulveien staaer en svensk Hær langt stærkere end Ranzaus. Men saasnart vor djerve Helt gjør Mine til at angribe dem med Fortropperne, som han lykkelig har ført igjennem Passet, flygte de Svenske til alle Sider ind i de tykke Skove, og lade sig nøie med at overfalde det danske Trods paa et Sted, hvor Ranzaus øvrige Hær ei kan give den fornødne Undsetning. Her lide da de Danske et føleligt Tab. En Mængde Heste og Pakvogne blive opoffrede og alt deres Krigsforraad bortføres eller ødelægges. Dog agte hverken Ranzau eller hans Mænd stort om dette Vandheld. Feltherren er vis paa snart at kunne oprette dette Forliis i Fiendens Land,

ver nu ligger aabent for ham og hans Hær. Med rastløs Iver opsøger han derfor de svenske Tropper, slaaer og adspreder dem ved Turebye og allevegne, hvor de holde Stand, bliver Mester af Stæderne Vadsteena, Lindkjøping og Suderkiøping, samler et stort og rigt Bytte og tager endelig Vinterleie ved Skenninge.

Hidtil havde Toget været ligesaa lykkeligt, som ærefuldt. Men nu tiltoge Besværlighederne hver Dag, Farerne voxede hvert Dieblik og tilsidst saae Ranzau sig og sin Hær i den misligste Stilling. Thi Vinteren blev stedse haardere, fiendtlige Hære havde belagt alle Veie trindt om ham og hans egen tappre Hob formindskedes daglig, saavel ved de Sygdomme, Reisommeligheder i den barske Aarstid paaførte, som ved de smaa Fægtninger, den ideligen havde at udholde. Ranzau og hans Mænd eenedes da om at søge Hjelp fra Danmark. Michel Gynge, en snild og djerv Vovehals,

der færdigen kunde tale det svenske Sprog, og der tillige var godt bekjendt med Veiene i Fiendens Land, paatog sig at udføre dette farlige Ærende. Han slap og heldigen igjennem til Danmark. Men Hjelpen selv udeblev; thi Forstærkningen, som Dannerkongen havde tiltænkt dem og virkeligen affendt, blev underveis overmandet og adspredt af de Svenske. Imidlertid steg Forlegenheden i den danske Leir til det Høieste og Man begyndte endog at fattes Levnetsmidler.

Nu maatte altsaa vor Feldtherre prøve paa selv at aabne sig en Vei tilbage til Fædrelandet, og Haabet om et lykkeligt Udfald af dette farlige og besværlige Foretagende kunde han aleene bygge paa sit eget Mod og paa sin Hærs Manddom. Men det er just i Nødens Tid, at den sande Helt udvikler sin Aands Storhed. Ranzau forudsaae og veiede de Hindringer og Vanskeligheder, som han og hans

Mænd maatte gaae imøde; men han skjalv hverken ved Synet af dem, eller ved Tanken om Kampen, som maatte bestaaes, for at seire over dem; og saasnart han derfor havde taget sin Beslutning, begyndte han og mandigen at udføre den.

Allerførst maatte han skaffe sig et ubehindret Tilbagetog ved at forjage om mueligt den svenske General Hogen Bjelke, som ikke langt fra hans Leir stod ved Nørrebye med en anselig Troppe-Afdeling. Men dette Angreb var baade et meget dristigt og et overvættes vanskeligt Arbeide; thi foran Fiendens Leir flød en vældig og strid Aae, og paa de øvrige Sider var den stærkt forskandset. Men Ranzau ordner og udfører sit Tog med ligesaa megen Kjekhed, som Forsigtighed. Længe før Dag rykker han ud af sin Leir, og at hans Soldater kunne kjende hinanden i Morgengryets Skumring, eller naar de kom i Vending med Fienden, lader han

dem fæste Granbuske paa deres Hatte. Imidlertid har Fienden faaet Kundskab om vor Feldherres Anslag, og, saasnart derfor de Danske nærme sig, bliver den eneste Broe, som fører over Aaen, i største Hast afkastet. Men Ranzau er ikke raadvild. Han kjender et Vadsted, som vel er yderst farligt, men dog muligt for øvede og kjekke Mænd at komme over. Der vover han sig ud, vinder over Strømmen med sine Folk, stormer flux mod Leiren, indtager den efter nogen Modstand, adsplitter den fiendtlige Hær, erobrer dens Kanoner og hele Krigsforraad, befrier en stor Deel danske Fanger, som Bjelke Dagen efter vilde have sendt til Stockholm, og kommer med Seir og Bytte tilbage til Skenninge. Kort efter dette drabelige Vovestykke bryder han op, og drager ind i den østre Huulvei, hvor han veed, at Fienden mindst venter, at han vil prøve paa at trænge igjennem.

De Besværligheder, vor Helt, ved Indrykningen i Gothland, havde kjempet imod og overvundet, vare imidlertid nu fordoblede og overstege hartad enhver Forestilling, man kunde gjøre sig om dem. Naturen havde kastet de frygteligste Hindringer i Veien for de Danskes Tilbagetog og Menneskehænder anvendte Alt for at gjøre det umueligt. Vinterens Strenghed sløvede Soldatens Kraft, Sneen forøgede Veienes Uføre, de høie og steile Klipper vare belagte med Iisslag, Træer og Stene vare nedstyrtede i Bjergkløfterne, alle Veiene, som førte ud af Landet, vare gjennemskaarne, alle Passer forhuggede, Skandser og Blokhuse vare anlagte og besatte paa ethvert beleiligt Punkt. Paa enhver Stie hørtes fiendtlige Glavind, fra ethvert Fjeldtind susede fiendtlige Kugler. Men Ranzaus Hjerte kjendte ingen Frygt. Vanskeligheder udæskede hans Kraft, Modstand forøgede hans Kjekhed, Farer styrkede hans Sin-

dighed, Vanheld befæstede hans Klogskab, Tab opildede hans Mod, og Trængsler fordoblede hans Standhaftighed. Thi gik han freidig sin mødige Gang. Hans Aand banede en Vei for Hæren, og hans Sværd bortskræmmede Alt, hvad der vilde standse dens Fremgang. Hans Mænd vare og modige og uforfærdede ved Tillid til ham. De vaagede, strede og arbeidede; de trodsede, bortryddede og overvandt enhver Farlighed; de gik med ufortrøden Iver fra Kamp til Arbeide og fra Arbeide til Kamp. Fodfolket var utrætteligt og Rytteriet sad i tvende Dage til Hest, uden at enten Folkene eller Hestene fik Underholdning eller Vederqvægelse. Paa denne Maade arbeidede og sloge de sig igjennem sex store Forhugninger, og nu førte den agtpaagivende Feldtherre sig Vinterens Strenghed til Nytte. Somesøen, der ledte uden om den øvrige Deel af Hulveiens ufremkommelige Passer, var belagt med Iis, og ved

den tilbørlige Forsigtighed drog han lykkelig over den med sin hele Armee. Saaledes kommer da Ranzau uden betydeligt Tab gjennem Huulveien og, velbeholden omkring den værste Vei, til Sæbye, hvor han lader Armeen hvile i 5 Dage og nu kan intet standse ham paa hans fortsatte Hjemtog. Under sit besværlige Tog gjennem mørke Skove, tomme Marker og forladte Stæder slaaer han flere fiendtlige Partier, erobrer Kanoner, fanger de svenske Anførere Hogenschild Bjelke og Steen Banner, tilligemed andre fornemme Høvdinger, og naaer endelig kronet med Seier og Ære, de skaanske Grændser.

Her var Forundringen over hans Ankomst ligesaa stor, som Glæden over hans Frelse og Jubelen ved hans Modtagelse; thi ingen i Danmark havde ventet nogensinde at see enten ham eller nogen Mand af hans Hær. Daniel Ranzau blev da nævnet med Hæder af sin Konge og sine Medborgere. Hans Bedrifter bleve ophøiede

i Hytter og i Borgen, og hans Idrætters Roes gjenlød i Hæren og blandt alle Folkeklasser. O! at jeg kunde fremtrylle nogle hellige og stærke Toner af den rene Fryd, som opfyldte hver Dannemands Bryst, da det uventede Budskab løb om Land: Daniel Ranzau er vendt tilbage! Daniel Ranzau har slaaet sig gjennem den østre Huulvei! Daniel Ranzau har frelst den danske Hær! Seierherren ved Svarteraa har vundet nye Hæder ved sit kjekke Tilbagetog fra Gothland! da skulde og mine Ord oplive enhver Barm og min Tale vorde Lovsang over den sjeldne Klogskab og det djerve Mod og den ubøielige Standhaftighed, som dette hans Feldttog lægget for Dagen.

Men jeg kan trøstigen tie: eftersom Mandens egen Daad maae begeistre Enhver, som beskuer den. Hans mandige Feldttog trænger ikke heller til min Roes, da det paa Dannerkongens Bud er indgravet i en stor og prægtig Skue-

mynt. Det Vidnesbyrd Kong Frederik for hele Verden giver sin Hær og dens Anførere paa denne Medaille, er ligesaa fortjent som hæderfuldt, og skal fra Slægt til Slægt kundgjøre den danske Armees Tapperhed og bevare Mindet om vor Helts mesterlige Feldttog.

Kaliope har slynget sin Laurbærkrone om Daniel Ranzaus Tinding. End skal Urania udpryde den med nogle fagre Lilier og hulde Kjærminder. Vi have seet og beundret vor Helt som tapper Feldtherre. Jeg ønsker og, at vi skulle lære at elske og høiagte ham som en ædel Mand der fra alle Sider fortjente sin Konges Hyldest, sit Fædrelands Beundring og sine Soldaters Ærefrygt.

Enhver, der følger vor Ranzau paa hans hæderlige Bane, vil med Glæde indrømme, at et af Hovedtrækkene i denne gjeve Mands Karakteer var hin ægte Dannished, der udbreder Ynde over vore Ord og Gjerninger, der fængsler alle

Retskafne med Hengivenheds Baand, og der fremtryller en blid Glorie om alle sande Fortjenester. Han var munter og beleven, mild og nedladende, beskeden og godmodig, vennehuld og tjenstvillig. Han var ærekjer uden Hoffart, mandig uden Haardhed, streng uden Barskhed, djerv uden Trods, tapper uden Grumhed.

Vi kunne finde et talende Beviis paa disse hans Aands og Hjertes Fortrin, naar vi gjenkalde os hans Adfærd under det farlige Mytterie, som de tydske Soldater anstiftede. Det var i det Vinterleie, da den bedagede Otto Krumpen havde Overbefalingen, at de fremmede Krigsfolk, som laae i Malmøe, paa engang forlangte deres tilgodehavende Sold. Penge vare ikke tilrede, eftersom den gjeve og vise Peder Oxe ei endnu bestyrede Landets Finantsvæsen. Man kunde altsaa ikke tilfredsstille de tydske Landsknegte, hvorover de rottede sig sammen og gjorde et formeligt Oprør. De lode deres

Faner bringe hen paa Raadhuset, hvor de bevogtede dem. De fangede Slotsfogeden og eftersatte og tærgede deres Høvedsmænd, saa at end ikke Krigsøversten Daniel Ranzau kunde gaae sikker paa Gaden. Byens Porte holdt de tilsluttede, og truede med at skaffe sig selv Betaling ved en almindelig Plyndring. Et rædsomt Uveir trak da sammen over Malmøe. Borgerne frygtede, Øvrigheden var raadvild, Qvinder og Børn udstødte Jammerskrig i alle Huse. Men der Faren var størst, afvendte Ranzau den. Han lod Trommerne røres og opbød enhver, som havde svoret Kongen af Danmark, og som var en ærlig Krigsmand, til at møde paa et fastsat Sted og til en bestemt Stund. Alle indfandt sig; thi ingen vilde ansees enten for Meeneder eller for æreløs Soldat. Ranzau, som kjendte det underlige Selskab af vilde, opbrusede og forstyrrede Hoveder, hvori han skulde tage Møde, lod sig først give sikker Leide og traadte derpaa

med frit og trøstigt Mod frem i deres Kreds. Med Sandheds Alvor foreholdt han dem det Skammelige i deres Opstand tvertimod den Eed, de havde svoret Dankongen og de Pligter de, som ærekjere Soldater, skyldte Landet. Han fortiede dem ikke heller det Dumdristige og Formastelige i deres Foretagende, da de vare i et fremmed Land, hvor de hverken kunde vente Understøttelse eller finde et trygt Tilflugtsted. Han foreholdt dem fremdeles, at da de laae i et godt Borgeleie og bleve rigelig forsynede med Tilførsel, var det nu ikke Tid til at fremtræde med streng Fordring om deres Besolding. Derimod gav han dem sit Ord for, at den skulde blive dem betalt i visse Terminer, og var der Nogen, som ønskede strax at faae en Deel af sine Lønningspenge, da vilde han sørge for, at dette rimelige Ønske blev opfyldt. Vor Helts mandige Adfærd forbavsede den urolige Flok. Ved den Værdighed og Anseelse, hans bekjendte

Djervhed og Retskaffenhed gave ham, vandt han Indgang hos de Forvildede, ved Sandheden i sin Tale vakte han dem til Eftertanke, ved Kraften i sine Forestillinger holdt han deres Opmerksomhed spændt, ved sit paalidelige Tilsagn beroligede han de ophidsede Gemytter. Og, da han, understøttet af Byens Kjøbmænd, holdt sit Løfte og lod nogle Tusende Rigsdaler uddele, som Afdrag paa Solden, var Oprøret aldeles dæmpet, og de fremmede Soldater igjen rolige og vel tilmode.

Ogsaa kunne vi see vor ædle Daniel Ranzaus Dannished i fuldt og herligt Lys, naar vi følge ham, som Feldtherre, paa Togene, i Leirene og paa Valpladsene. Hvilken Hærfører har været elsket, som han, og hvo har fortjent at være det, mere end han? Med levende Omhu og virksom Iver sørgede han for sine Soldaters Fornødenheder, at deres Levnetsmidler vare sunde, at deres Vaaben vare gode, og at deres Sold

blev betalt i rette Tid. Han behandlede dem, som en Fader behandler forstandige Børn. Han lod endog, ved enkelte betydelige Foretagender, saasom ved Indfaldet i Gothland, gjennem den vestre Huulvei, sin hele Armee give Stemme, at den med des større Deeltagelse skulde udføre de Beslutninger, den selv syntes at have fattet. Han tiltalede Høie og Lave med Venlighed og agtede med velvilligt Blik selv paa den Ringestes Daad. Han opmuntrede den Uheldige, roeste den Modige, belønnede den Tappre, oplivede hver Mand i Hæren ved sit freidige Aasyn. Ømmeligen sørgede han for de Syges Pleie og sine faldne Mænd stedede han hæderligen til Jorden.

Derfor var han og elsket som en Fader og æret som en Halvgud af sine Soldater, og hver Høvding i Hæren var ham hengiven med Liv og Sjel. Ved sin Kjekhed skaffede han sig almindelig Tillid, ved sin Dannished Magt over alle

Hjerter og Arme. Danske Ædlinge kappedes om at tjene under hans Faner. Hans Ravnkundighed kaldte dem til Fædrelandets Banner, hans Dannished befæstede dem i ubrødelig Troskab mod det. Under hans Øien modnedes de til vakkre Krigere. I hans Fodspor udøvede de stolte Manddomsgjerninger. Hele Hæren gjorde Underverker af Tapperhed, naar Daniel Ranzau var i Spidsen for dem.

O jeg seer Eder omkring vor ædle Daniel I høibyrdige Dannemænd, I Brockenhuser, I Kaaser, I Dohnaer, I Bannere, I Podebusker, Gyldenstjerner og flere gjeve og djerve Høvdinger! Glæden lyser af Eders Aasyn, naar Eders elskede Anfører træder frem. Eders Hjerter slaae ham med Fryd imøde, Eders Øien vogte paa hans Blik, Eders Øren lytte til hans Ord, Eders Læber juble ham til Velkomst. Troskab mod ham er Alles Løsen, Tillid til ham Alles Styrke, og at følge og at ligne ham er det

høieste og varmeste Ønske i ethvert Bryst, der aander omkring ham.

Saaledes træder Vaarens Engel frem paa Jorderige og hilses trindt omkring med festlig Jubel. Synet af den vækker Liv i hver Skabning. Hulde Blomster spire i dens Fjed. Markens de nyttige Vexter og Planter trives og voxe. Skovens de ranke og frodige Træer udfolde deres lyse Kroner. Hele Naturen drager Næring og Kraft af dens milde Smil og af dens oplivende Aande.

Saa udmerket, saa skjøn og frugtbringende var vor Ranzaus Dannished. Vi bør saa meget mere agte paa denne Fuldkommenhed hos vor Helt, da den ikke aleene virkede i hans egen Kreds til Held for Fædrelandet; men tjente og til at gjøre den svenske Kong Erichs Karakteer saa meget mere fremstikkende.

Ved sin Tapperhed dæmpede Ranzau den svenske Konges Overmod, ved sin Krigslykke

svækkede han Erichs Magt; men ved sin Dannished hjalp han til at vriste Sceptret af denne grusomme Monarks Hænder.

Ranzau var, som ædel Mand, stedse sig selv lig, Erich lod sig beherske af alle Mistankens bittre Luner. Ranzau viiste Beskedenhed og Maadehold, selv efter den glimrende Seier ved Svarteraa. Erich holdt med haanende Bram et Seiersindtog i Stokholm, efterat hans Hær havde tabt dette Slag. Ranzau var huld mod sine Undergivne, trofast mod sine Vaabenbrødre, og vandt ved sin Dannished endog sine Fienders Agtelse. Erich rasede mod sine Soldater, holdt sine Brødre i et haardt Fangenskab og dræbte med egen Haand Fornemme og Ringe i sin Kreds. Ranzaus blide Tænkemaade og lyse Idrætter maatte altsaa forøge de mørke Skygger om Erichs Udaad, maatte skjerpe Misfornøielsen over denne Konges farlige Luner og rasende Vegelsind, og lette Veien for Erichs Broder Johan til at be-

røve ham Trone og Frihed. Men Johan, der ikke bar personligt Had til Tvillingrigets Konge, fandt sig des snarere i at ende Krigens Ulykker og at slutte Fred med vort Land. Den avindsyge og fortrædne Erich vilde have næret Tvedragten, fortsat den gruelige Feide og holdt ud til det Yderste. Ogsaa fra denne Side bør vi altsaa kalde Dannemanden Ranzau vort Fædrelands Velgjører, skjenke ham uskrømtet Høiagtelse og inderlig Kjerlighed, og holde hans Amindelse i fortjent Hæder.

Urania vinker mig til endnu at ophøie en Dyd hos vor store og uforglemmelige Feldtherre. Min Sjel føler inderlig Glæde ved at beskue den, og mit Hjerte røres af dyb Ærbødighed ved at omtale den? Helten Daniel Ranzau var besjelet af den meest usminkede Gudsfrygt.

Studser nogen over denne Talerens Paastand, eller føler han Forundring over dens Fremstilling, eller haver han Tvivl om dens

Sandfærdighed? da vil jeg spørge: kan denne Dyd ikke blomstre eller bære Frugt i en Feldtherres Bryst? Kan Gudsfrygt ikke forenes med ægte Krigersind? Kunne Aandsnærværelse, Mod, Kjekhed, Tapperhed og alle Heltedyder ikke boe i den Barm, der ærer og tilbeder Gud, som Verdens Herre, der med hellig Iver ønsker at tækkes den evige Dommer, og der i Nødens og Farens Time søger at styrke sig ved Erindringen om Forsynets Varetægt og ved Tillid til ham, som eene giver Held og Seier.

Jeg vil tilstaae, at Manden, der lever i den store Verden, der boer i fyrstelige Sale, eller færdes paa Ærens ophøiede Bane, han har Fristelser at overvinde, og Forførelser at kjempe imod, hvis ellers Religion, Gudsfrygt og Dyd skulde beholde Værd for hans Aand, Ynde for hans Hjerte, og Indflydelse paa hans Handlinger. Thi her lokker Overdaaden ved sin Vellyst, her blinder Ærgjerrighed ved sin Skim-

mer, Hykleriet inddysser ved sin Gift, og Vælden opblæser ved sin Kraft. Understøttede af Sandseligheden kunne da de optændte og smigrede Begjerligheder let overdøve Religionens Stemme, og Manden, der lader sig forvilde og beruse af dem, hildes i deres Snarer, kaster Aandens Sværd og Frihedens Skjold fra sig, og lærer at undflye og at glemme Gud, i Stedet for at elske og at frygte ham.

Jeg vil endog indrømme, at den sande store Mand, der føler Værdien af sine Evner og Malmen i sine Kræfter, og der saa tidt erfarer, hvad Mod og Kjekhed, Anstrængelse og Standhaftighed, kunne udrette; han finder i disse sine Fortrin mangen lokkende Fristelse til at oversee og at forgjætte sin Afhængighed af den Almægtige og derimod at stole paa sin egen Kraft, og at give sig selv Æren for de vigtige og udmærkede Idrætter, som det lykkes ham at udføre.

Men des skjønnere og herligere bliver derfor og den Seier, som den talentfulde, ophøiede og store Mand vinder over sit Hjertes Lyster, over sin Indbildings Smiger og over de mægtige Fristelser, der leire sig om hans slibrige Bane og anfalde ham paa hans mødige Veie.

Ja, den, der er Herre over sig Selv, er den største af alle Helte. Og saalænge Historien fremstiller i sandt Lys en Fjerde Kristian af vort Kongehuus, en Gustav Adolph blandt Sverrigs Regenter, en Turenne i Frankerigs Tjeneste, en Herluf Trolle, en Absalon i Danmarks, saalænge vil den og give ubedragelige Vidnesbyrd om, at Aandskjekhed og Religionsfølelse, Tapperhed og Gudsfrygt kunne boe eendrægtigen i Heltenes Sjele.

Frimodigen gjentager jeg da: Helten Daniel Rauzau var besjelet af den meest usminkede Gudsfrygt.

Hvor glædeligt vilde det ikke være for mig,

hvis jeg kunde afskildre denne Dyd, som den levede og virkede i Mandens Bryst. Ranzaus Gudsfrygt var lys og sand, den var besjelet af Kjerlighed og fri for al ængstelig Frygt, den var blid og ydmyg, og dog oplivende og kraftfuld, den var altid nærværende, men ingensinde besværlig, den var fast og urokkelig i Nødens Time, den var omstraalet af Troens og Haabets hellige Glands midt iblandt Dødens Rædsler, og fuld af Tak og Jubel i Glædens og Seierens de festlige Øjeblikke.

O at jeg kunde fremstille nogle af de høitidelige Optrin, hvilke vor Feldtherres Gudsfrygt beredte. Det vilde glæde os at see den drabelige Ranzau i hans inderste Telt eller i hans roligste Lønkammer at knæle for den himmelske Fader, og med hellig Ild at opsende til ham barnlige Ønsker og kjerlige Bønner for Hæren, for Kongen og Fædrelandet. Det vilde fryde os inderligen at skue den blide Roe og den mandige

Tillid, der var udbredt over Ranzaus Aasyn, naar han i Eensomhedens og Eftertankens Time, støttende sig til sit frygtelige Sværd og grundende paa Udførelsen af et af sine kjekke Bovestykker, altid følede sig trygt forvisset om den Varetægt og Bistand, hvorom hans gudfrygtige Sjel anraabte Himlen. Dog, jeg tør ikke ved at fremtrylle Syner — jeg kan lade Kjendsgjerninger tale. Man kalde frem i Erindring vor Feldtherres Adfærd ved Svarteraa! Af hans Ord, som af hans Daad kunne vi skjønne, hvilket Mod og Haab, hvilken Sielefred og Kraft hans Gudsfrygt indgjød ham, der han gik den rædsomme Kamp imøde.

Vi kunne ikke heller tage feil af Middelet, hvorved Gudsfrygt styrkede ham i nidkjær Iver for at rygte sit Kald. Han har selv nævnet det. Det var Regnskabet, han skyldte ikke blot sin Konge, men ogsaa den alvidende Gud, for Opfyldelsen af sine Pligter. Frugten af den høiti-

delige Gudstjeneste og den andægtige Bøn, hvormed han oplivede sig og sine Mænd, kunne vi og skue i den Samdrægtighed, hvormed de Alle strede, i den Kjekhed, hvormed de Alle sloge, og den Standhaftighed, hvormed de udholdt at kjempe for Ære og Pligt, for Konge og Fædreland.

Her viste Ranzau sig, som gudfrygtig Hærfører, ag som mandig Kristen. Han var den samme i al sin Vandel. Fast og urokkelig Gudsfrygt besielede hans egen Barm, oplivede hans Følelser, bestemte hans Ønster, fremkaldte hans Gjerninger; og ved ægte Religiøsitet begeistrede han sin hele Hær, til mandigen at opofre Liv og Blod, naar det gjaldt, for den Eed, de havde svoret, og den Fyrste og det Land, som de tjente.

Hans retsindige Færd og hans utrættelige Tjenesteiver bebude og stadfæste, at han indslettede Religion og Gudsfrygt i sit hele Liv. For

Guds Aasyn prøvede han sine Forsætter, for Guds Aasyn drøftede han sine Anslag, for Guds Aasyn udførte han sine Beslutninger. I Tillid til den store Guds Varetægt fristede han vidunderlig Manddomsgjerning, var trøstig og freidig i de haardeste Trængsler, og det Held, der fulgte ham, og de Seire, han vandt, tjente kun til at forøge hans Kjerlighed og at forhøie hans Tak til den Almægtige og Algode, som havde velsignet hans Idrætter.

At Deeltagelse, Velvillie, Medlidenhed og Menneskekjerlighed og have boet i Ranzaus gudfrygtige Bryst, det bevidner hans faderlige Omsorg for alle sine Undergivne, det besegler mangen ædel og venuehuld Daad, som han udførte midt under Krigens Tummel. Thi vel førte Tidens barske Aand, og de gjeldende Krigslove med sig, at Udplyndringer og Forstyrrelser ved Ild og Sværd ei kunde undgaaes. Men ingensinde gjorde vor Feldtherre sig skyldig i saadanne

Umenneskeligheder, som den svenske Konge udøvede i Blekingen og paa mange flere Steder. Tvertimod beskyttede Ranzaus Sværd den Værgeløse, mod Qvinder og Børn viiste han al den Skaansomhed, der efter Omstændighederne var muelig, og, som hver Kriger kjendte hans djerve Mod og hans frygtelige Arm, saa kjendte og hver Fange hans menneskelige Sindelav og hans ædelmodige Hjerte.

Jeg skal fremlægge Beviser paa denne hans milde Tænkemaade. I den Tid, da vor Ranzau pønsede paa sit Hjemtog fra Gothland, og Fienden anstrængede sig for at tilintetgjøre ham og hans Hær; blev der fra begge Sider fægtet med ualmindelig Grumhed og Forbittrelse. Enhver som førte Værge blev nedhugget. Men da Ranzau havde erobret Leiren ved Nørrebye og der fanget en Deel bevæbnede, men i Vaaben usvede Bønder, skjenkede han dem Livet, sendte dem uden Løsepenge til Hogenschild Bjelke og

lod ham sige, at deslige arme Krigsmænd skulde han lade drage hjem at pløie, at saae og skaffe Brød i Landet. En anden Gang angrebe de Svenske vor Helt paa et besværligt Tog, og bleve, som sædvanligen, kjekt tilbagedrevne. I denne Tummel fødte en Soldaterkone en Søn, og blev tilligemed sit Barn, mere død end levende, bragt til den danske Hær. Ranzau hørte det, tog sig af den Forladte, blev tilligemed Brockenhuus Drengens Gudfader, og lod ham give sin Vens og sit Navn: Frands, Daniel.

Held det Land og det Folk, hvis Fyrster og Høvdinger tænke saa lyst og handle saa ædelt som vor Daniel Ranzau! thi Religion er Kilden til Viisdom, og Gudsfrygt er Grundvolden for Dyd; men Viisdom og Dyd ere de eneste trygge Ledsagere til sand Hæder og varig Lyksalighed.

Have danske Mænd hidindtil glædet sig ved

at høre min Tale og have alle ædle Hjerter fryd-
det sig ved at beskue Helten, Dannemanden,
Feldtherren og Kristenen i vor udødelige Ran-
zaus Idrætter, da er jeg fuldeligen forvisset om,
at de ikke ville ledsage mig med disse Følelser til
det Optrin, jeg nu skal fremstille. Thi Glæden
døer i min egen Barm, Øiet mørknes af Vee-
mods Taarer, Læben bæver ved at fremføre Or-
denes Lyd, og Tungen vægrer sig ved at udtale
det skrækkelige Budskab.

Vor Høvding er falden! Hærens Skjold
er knuset! Danrigets Feldtherre er standset midt
i sine Seire.

Dog — jeg føler det selv — Daniel Ran-
zaus Lovtaler bør ikke lade sig overvinde af Sor-
rig, eller forraske af Vanheld. Har han vovet
at lade sit Øie følge den djerve Kriger blandt
Dødens Lyn paa Valpladsene, bør han og have
Hjerte til at fæste et kjerligt og taknemmeligt
Blik paa Heltens Lig.

Jeg vil da prøve at give en roligere Beretning om vor Ranzaus Død og med Aandsfatning at lede hen til hans Gravhøi.

Der var sluttet Fred til Roeskilde imellem vor Anden Frederik og den svenske Konge Johan, som havde stødt sin Broder fra Tronen. Men Johan svigter og opfylder ikke Fredsvilkaarene. Fiendtlighederne begynde da paa nye. Dannerkongen drager selv ud med sin Hær, der forsamles ved Varbjerg. Ranzau følger sin Konge, indringer Varbjerg, og anordner med sin sædvanlige Iver Alt ved Beleiringen. Ild og Død have allerede i flere Dage strømmet ind i Byen fra det danske Skyts. Nu skal Hæren storme; og Ranzau, der giver Agt paa Alt, og er tilstede overalt, hvor han troer at kunne fremme Kongens Villie, staaer i en Løbegrav, og viser hvorledes skal stiges, da suser en Kugle fra Fæstningen, træffer ham — fælder den tappreste Kriger, knuser det ædleste Hjerte.

Jeg vover ikke at beskrive det Indtryk, som Ranzaus uventede Død gjorde paa den danske Hær og det danske Folk; derimod bør jeg ikke fortie, at Mændene, han i sin sidste Stund havde underviist, flux stormede, indtoge Fæstningen, og lagde dette dyrtkjøbte Laurbær paa den nys Henslumredes Lig.

Men da Stormen var endt og Varbjerg erobret, hvilede et Dødsstille over Leiren og Byen. Ingen Glæde viste sig over den udøvede Manddom. Ingen Jubel hørtes over den vundne Seier. Kun omkring det Sted, hvor Ranzaus Lig var blevet henbragt, var der en sørgelig Bevægelse, en ængstelig Uro, et Liv der yttrede sig i Taarer, Suk og Klageskrig. Høie og Lave ginge med mødige Skridt hen at see Helten endnu eengang, og at tage Afsked med den elskede Anfører. Tavs og mørk stod Soldaten ved Ranzaus Baare og blev kun da ivrig og veltalende, naar han, under en Taarestrøm,

kom til at fortælle om den Saliges Manddom og Velgjerninger. Høvdingerne stirrede med blege Kinder paa den Afsielede og krystede hinandens Hænder med fravendt Aasyn; thi selv for Helten paa Baaren vilde de nedmane det udbrydende Suk og skjule den fremvældende Sorrigsgraad. Dannerkongen sørgede; thi han følede, hvilken Mand Hæren havde mistet, og han beklagede sit eget og sit Folks uoprettelige Tab. Hele Landet tog Deel i Fyrstens Kummer og i Samfundets Forliis. Hver Moder syntes at have tabt sin førstefødte Søn, hver Fader at have mistet sin Alderdoms Støtte. Bønder og Borgere, Præster og Adelsmænd begræd Daniel Ranzaus Savn og hædrede med Skjønsomhed hans Erindring. Taarer over hans Død opløstes i Velsignelser over hans Driftighed, Gudsfrygt og Fædrelandskjerlighed. Klager over hans Tab fløde over i hjertelige Berømmelser over hans Klogskab, Kjekhed og Standhaftighed. Landets

gjeve Qvinder indhyllede sig i Sørgeflor, og Forældrenes Bejamrelser gjenlødе i Børnenes Kredse.

Men hvo er den ømme Pige, som sidder i hin holstenske Borg, hensjunken i Jammer, et levende Billede paa Dødssmerte? Mathed har bleget hendes Kinder. Hendes Haar ere udslagne. Hendes Bryst trættes under Kummerens spændte Aandedrag. Hendes Hænder hvile kraftløse i Skjødet, og hæve sig kun ved Sorgens Krampetræk, for at foldes mod Himlen eller at vrides om hinanden. Hendes Øjne stirre med Fortvivlelsens Kulde paa et enkelt Punkt.

Ak! jeg aner, hvo Du er, og hvad Dit udmattede Øie leder efter, Du hulde Hjemsøgte! Der, i Dit Jomfrubuur, stod han, Din Siels Yndling, Din Øiens Lyst, Dit Hjertes Stolthed, Din Trolovede Daniel, da han rev sig ud af Dine Arme, for at lyde Kongens Bud, der kaldte ham til Kamp og Vaabenbrag. Mindet om hiin Stund har holdt Din Aand opreist, og

hans Heltegjerninger have været Dit fortrolige og glade Selskab i alle de Aar, Du har maattet savne ham. Nu er Din Daniel falden. Nu seer Du Dig eene. Nu føler Du Dig forladt.

Venskab kunde græde med Dig, ædle Kathrine Damme! Tiden aleene formaaede at lindre Din Kummer.

Saaledes blev Daniel Ranzau i hine Dage savnet, begrædt, hædret. Gjennem Sekler har hver dansk Mand kjendt og æret ham, som et Mønster paa Tapperhed, og hver dansk Mand har ønsket Kongen og Landet Høvdinger med Ranzaus Mod og Kjekhed, Feldtherrer, som kunde følge Ranzaus Fodspor, handle i hans Aand, slaae og seire som han.

End i disse Øieblikke tænke vi os henstillede ved hans Gravhøi, for med vemodig Deeltagelse og øm Taknemmelighed at flette nye Egeblade, friske Laurbær og levende Cypresser om hans Urne.

Sandhed vidner ved den: Daniel Ranzau var drabelig, let som Ørnen, stærk som Løven. Fra hans Sværd lynede Døden. I hans Fjed gik Seieren.

Religionen nævner ham, som Mand uden Svig, i hvis Barm Krafts og Kjerligheds og Sindigheds Aand boede, og som lod sit Lys skinne herligen for Menneskene.

Fædrelandskjerlighed kalder ham sin Yndling, og besegler med taknemmelige Taarer, at han vaagede for Landets Ære, kiæmpede for dets Frelse, virkede til dets Nytte.

Evig staae derfor Daniel Ranzaus Minde bekrandset og velsignet iblandt os! Hans Idrætter skynde til mandig Efterligning! Hans Aand boe i hver Dannemands Bryst!

National-Sang

af

Frøken J. M. Jessen.

Dannemark! Dannemark! — hellige Lyd!
Himmelske Fryd!
Hæv Dig, min glade, min bankende Barm!
Danmark! for Dig toner Sangen saa varm.
Naar Saga *) nævner Dit ældgamle Navn
Som Ærens Havn,
Jeg nævner Dannemarks hædrede Navn
Som Føde-Stavn.

*) Historien.

Dannemark! Havets den evige Brud,
Viet af Gud!
Stolt er Din Brudgom, og vældig, og rig;
Venlig han kysser Dit Klædebons Flig *);
Han qvæder for Dig i Voverne Klang
Din Hæders Sang;
De Sønners Sejer, naar Krigshornet klang
Til Bølge-Sang.

Dannemark! Dan-Kongens Throne den staaer
Hædret ved Aar;
Prydet ved Dyder, i Vanheld og Held
Styttet ved Troskab, den stander som Field.
Hos Dannemarks Løve var aldrig Svig.
Dan-Konge! sig:
Stod ei Din Løve i Fred og i Krig
Trodsende Svig?

*) Havbredden.

"Dannemark! Dan-Konge"! lyder fra Øe,
Slette, og Søe.
Broder! ræk trofast og dansk mig Din Haand!
Danmark og Konge foreene vor Aand!
I Fredstimen styre de Mandens Færd
Til Borger-Værd!
I Kampens Time de hvæsse vort Sværd
Til Helte-Færd!

Dannemark! Skioldungen elsket og stor
Fremme din Flor!
Dannemarks Sønner paa Kampens Dag
Stride, som Helte, for Banner og Flag!
Hver Danmarks Søn, som vandt det Navn
Ved virksomt Gavn,
Skal signende nævne i Dødens Favn
Dannemarks Navn.

Daniel Ranzaus Biographie,

ved

Johann Adolph Fibiger,

Capitain, Lærer i Mathematik, Fortification og Taktik ved det kongelige Landcadetcorps.

Anmærkning.

Navnet Ranzau er ikke her, som i den af Forf. udgivne Lovtale, skrevet Rantzau, fordi i denne Henseende, i det samme Skrift, Overeensstemmelse bør finde Sted. Den kronede Lovtale er, som bekjendt, trykt langt tidligere, end nærværende Biographie.

Ranzauernes Slægt er ligesaa gammel, som berømt; derfor har Navnets Oprindelse ogsaa været forskjellige Gisninger underkastet. Mange Slægter have opkaldt sig efter en eller anden af deres ældste Borge, og disses Navne ere som oftest valgte med Hensyn til Beliggenheden, eller andre dermed i Forbindelse staaende, tilfældige Omstændigheder. Derfor synes, blandt hine Gisninger, den troværdigst, der hidleder Ranzauernes Familienavn fra Slottet Ranzau, som Otto den Første byggede, da han, i den sidste Halvpart af det tolvte Aarhundrede, nedsatte sig i Wagrien, hvorfra hans Efterkommere udbredte sig i Holsteen og Danmark. Slottet

Ranzau blev formodentlig opkaldt efter sin Beliggenhed; thi det var bygget ved Bredden af en Aa, og Ranzau eller Rands Au betyder et rindende Vand (¹). Førend Ottos Tid finde vi ikke dette Navn antegnet i Historien. Otto siges at have været en Søn af Henrik den Anden, Borggreve i Leisnig, og en Sønnesøn af Henrik den Første, Markgreve i Lausitz. Hiin levede i Midten af det tolvte Aarhundrede, Denne skal være død i Aaret 1136 (²). Længere tilbage i Tiden bliver Ranzauernes Nedstammelse alt mere og mere uvis. Dog ere næsten alle Historiegranskere enige deri, at Slægtens Oldfædre først ere udgangne fra Holsteen eller Danmark, og have nedsat sig i Tydskland, hvorpaa de, efter eet til to Aarhundreders Forløb, have ved Otto paany fæstet Fod i deres oprindelige Fædreneland. I det fextende Aarhundrede besang en Digter det ranzauiske Skjoldmærke i følgende Stropher:

Forma quid hæc simplex? Simplex fuit ipsa vetustas,
Simplicitas formæ stemmata prisca notat. ([3])

Fra Ottos Tid af, savne vi ikke paalidelige Efterretninger om Ranzanerne. Adolph den Tredie, Greve til Schaumburg og Holsteen, byggede i Aaret 1186 Klosteret Rheinfeld, hvor han ophængte det ranzauiske Vaaben ved Siden af sit eget. Et Privilegium for Hamborgerne, udstedet 1203 af Kong Abel ([4]), er underskrevet af en Marqvard Ranzau; ligeledes har en Johan Ranzau til Ascheberg ([5]) sat sit Segl under et Document, hvorved i Aaret 1236 Adolph den Fjerde tilstedede Pløns Indbyggere adskillige Friheder. I Documentet over det holsteenske Ridderskabs Privilegier findes Ranzauernes Vaaben som det fjerde i Rangen, næst efter de slesvigske Hertugers, de holsteenske Grevers og de lybekske Biskoppers. I Aaret 1404 blev Slottet Delfbrügge, der med stor Opoffrelse var erobret fra

Ditmarskerne, givet Disse tilbage, for derved at indløse tvende Krigsfanger, hvoraf den ene var en Ranzau, den anden en Pogewisch. 1439 bleve Hertug Adolph og Schack Ranzau af Keiser Albert benaadede med Ordenen af den overvundne Drage (6). At Kong Christian den Første, i Aaret 1460, blev udvalgt til Hertug af Slesvig og Greve af Holsteen, derfor havde han især Ranzauernes mægtige Indflydelse at takke (7).

Disse faa Kjendsgjerninger ere noksom tilstrækkelige, for at bevise den Ranzauiske Slægts Ælde og tidlige Anseelse, og jeg troer det derfor ikke fornødent, at anføre senere og mere bekjendte Exempler paa dens mange og store Fortjenester, dens Rigdom (8) og Vælde. Det er ikke Slægtens Historie, men en af dens berømmeligste Medlemmers, Daniel Ranzaus, Levnetsløb, som her skal fremstilles. Dog har jeg troet, at burde forudsende hine historiske Vid-

Medbyrd; thi vi see deraf, hvormeget Daniel Ranzau skyldte sine Forfædre. Det Følgende vil vise os, at han saaledes benyttede sig af de Fordele, hans Fødsel havde skjenket ham, at Slægten endog blev hans Skyldner, i det den og hele Efterverdenen erkjender ham som en af de ypperligste Prydelser paa Ranzauernes vidtomskyggende Stammetræ.

Daniel Ranzau er født i Aaret 1529, og nedstammer i niende Led fra Otto den Første (9). Hans Fader var Godske Ranzau, Herre til Wildstedt og Rienhof, Kong Christian den Tredies Raad; hans Moder var Magaretha Buchwald, ligeledes af en gammel, adelig Slægt. Godske Ranzau var en retskaffen og gudsfrygtig Herre, en velerfaren, viis og sindig Statsmand. Disse Egenskaber forhøiede med Rette den Anseelse, som allerede hans Fødsel og Rigdom forskaffede ham (10). Han sparede Intet, for at give sine Sønner, af hvilke han, foruden

Daniel, endnu havde tvende: Anton og Peder, den bedste Opdragelse og Underviisning. Vi have endnu en kort Skizze af Daniel Ranzaus Levnetsløb, hvilken er saa meget troværdigere, da Forfatteren har været hans Samtidige ([11]). Om hans Opdragelse finde vi her følgende Efterretning: "Fra Børneaarene af blev han tilbørligen underviist i christelig Gudsfrygt, i det "latinske Sprog og i priisværdige frie Konster, "derhos i andre adelige Dyder, og saaledes op"dragen, at han i faa Aar tilstrækkeligen lærte "at tale og skrive det latinske Sprog, ligesom "han ogsaa fuldkomment lærte det italienske og "danske Sprog ([12]), saa at han fuldeligen for"stod at bruge dem begge".

Ogsaa beviser Daniel Ranzaus hele Levnetsløb, at Forfatteren ikke farer med Usandhed. Herom vidne tillige et latinsk Brev og et Vers i samme Sprog, skrevne af vor Ranzau, og af hvilke vi endnu ere i Besiddelse ([13]).

I en Alder af 15 Aar [14] blev Daniel Ranzau sendt til Wittenberg, paa den Tid den berømteste Høiskole for den protestantiske Ungdom. Her nød han Melanchtons Underviisning og den store Luthers faderlige Veiledning og daglige Omgang. Efterat have gjort betydelige Fremskridt paa Videnskabernes Bane, vendte han, som det synes, i Aaret 1547, tilbage til Holsteen, hvor hans Fader lod ham træde i Hertug Adolphs Tjeneste. Denne Fyrste stod da i Begreb med at tiltræde en Reise til Carl den Femtes Hof i Brüssel, hvorhen Daniel og Dennes Fætter, Henrik, en Søn af den berømte Feltherre Johan Ranzau, fulgte ham [15]. Daniel opholdt sig i trende Aar ved det keiserlige Hof, men fandt sig her paa en Bane, der ingenlunde stemmede overeens med hans Tilbøielighed. Al hans Hu stod til Leding og Vaabenfærd; paa Kamppladsen troede han at finde, hvad han savnede i Hoffets gyldne Sale, og da han omsider ikke

længere formaaede at undertrykke sin Sjæls Higen efter mandig Daad, traadte han ud af Hertugens Følge, og begav sig til Italien, for der, i Keiserens Hær, at indvie sig til Krigen. Tvende af Daniel Ranzaus nyere Biographer (16) fortælle, at han har gjort dette Skridt paa egen Haand, uden sine Frænders og Venners Vidende. Dette, endskjøndt ubeviist, synes ikke urimeligt; thi den heftige, stridlystne Yngling kan letteligen have været alt for indtaget i sit Forehavende, til ved Meddelelse og Forespørgsel at udsætte sig for Hindringer, Opsættelse, eller vel endog for Afslag. Han havde sin store Frændes, Johan Ranzaus Exempel for sig; thi denne havde i sin Ungdom øvet det selv samme Skridt.

I Aaret 1550 bivaanede Hertug Adolph Rigsdagen i Augsburg; rimeligviis var det fra denne Stad, at Daniel Ranzau tiltraadte Reisen til Italien (17).

Begavet med det meest udmærkede Anlæg, beriget med Kundskaber, hvoraf sikkert den største Deel ogsaa paa denne hans nye Bane maa have været ham til væsentlig Nytte, erhvervede han sig i kort Tid stor Anseelse i den keiserlige Hær. Han begyndte som Frivillig, og endte som Høvedsmand for en Fennike Fodfolk (18). Hans tilforn omtalte Biograph, som beretter os dette, tilføier udtrykkeligen, at det var hans udmærkede Tapperhed, hans aarvaagne Forsigtighed og grundige Krigskyndighed, der forskaffede ham saa stor Agtelse og saa god Fremgang. Disse Hovedegenskaber hos den store Anfører have altsaa allerede dengang udmærket ham, og vi see heraf, at han af Naturen var bestemt for den Hædersbane, paa hvilken han nu, tilskyndet af en indvortes, uimodstaaelig Drift, havde begyndt at vandre. Vi have allerede her Grundtrækkene til den Helt, hvis Bedrifter herefter

ville straale os imøde fra en os nærmere og vigtigere Skueplads, fra Fædrelandets.

Omtrent i Aaret 1555 vendte Daniel Ranzau tilbage til Hjemmet. Hertug Adolph optog ham nu i sit Raad, og ansatte ham som Høvedsmand over Slottet Peine i det Hildesheimske, og som Amtmand over det dertil hørende Landemærke. Begge Dele tilhørte paa den Tid Hertugen, som Pant for en Sum Penge, der af hans afdøde Broder var udlaant (19). Til at bevogte en Eiendom af dette Slags, midt i et fremmedt Land, behøvedes en aarvaagen, forsigtig og kjæk Mand. Derfor erholdt Daniel Ranzau dette Hverv. Men uden Tvivl havde Hertugen endnu en anden Bevæggrund. Alt længe havde han havt isinde at undertvinge Ditmarskerne, der for fire Aarhundreder siden havde unddraget sig hans Forfædres Herredømme, og ved deres Tapperhed, Enighed, ved Landets og dets Grændsers heldige Beskaffenhed væ-

ret istand til at vedligeholde deres liden Fristats Uafhængighed. Mange, saavel i Daad som i Ord frembragte Yttringer af Ditmarskernes Overmod, Erindringen om flere uheldige Feider med dette stridbare Folk, og især den om Nederlaget under Kong Hans, i Aaret 1500, opeggede den desuden krigslystne Fyrste til et alvorligt Forsøg imod Ditmarsken. Han gjorde i Stilhed sine Forberedelser, deels paa det Fjenden ikke for tidligen skulde underrettes om hans Forsæt, deels fordi han i Begyndelsen var tilsinds at udføre dette Foretagende paa egen Haand, uden at lade Kongen, eller Hertug Hans deeltage deri, da han derved ogsaa troede sig berettiget til, selv at beholde det forventede Bytte udeelt. De fornødne Troppehvervinger maatte altsaa foretages i Udlandet, og saa hemmeligt som muligt. Her kom Slottet Peine, der laae i Nordtydskland, i en passende Afstand fra Holsteen, ham godt tilpas. Det blev derfor udseet til Middelpunkt

for den hemmelige Hverving og Udrustning. For at bestyre denne, behøvede Hertugen altsaa her en snild, paalidelig, med den Tids fornemste Anførere bekjendt og i Udlandet agtet Høvding. Ogsaa i denne Henseende var det naturligt, at Valget traf paa Daniel Ranzau, der alt havde erhvervet sig et hæderligt Navn, og ikke alene besad Hertugens Høiagtelse, men tillige hans Venskab.

Danmarks fredegode tredie Christian kjendte Hertug Adolphs Hensigter og nødsagede ham til at opsætte sit Forehavende. Kongens Død, der indtraf i Januar Maaned 1559, hævede denne Hindring, og gav Hertugen den længe forønskede Leilighed, til at lægge den sidste Haand paa sin nu til Udførelse fuldmodne Plan; men dog blev han, ved den kongelige Statholder i Hertugdømmerne, Henrik Ranzaus Aarvaagenhed, og ved den redelige Johan Ranzaus vise Raad, formaaet til at gjøre Danmarks nye Konge, Frederik den Anden, og sin Broder Hertug Hans

deelagtige i sit Forehavende. Saaledes blev da en Forening tilveiebragt imellem disse trende Fyrster, og Krigen begyndte den 22de Mai i sidstnævnte Aar.

Imidlertid havde Daniel Ranzau ikke været ledig. Ved ham var allerede Wolf Schönewiese, en gammel, forsøgt Krigsmand, med sit Regiment Fodfolk hvervet til Hertugens Tjeneste, tilligemed Joachim Blankenburg, Anfører for en Fane Ryttere. Fyrsternes forenede Hær anførtes af den ærværdige Olding, Johan Ranzau, som her for sidste Gang drog Sværdet. Femten Ranzauer deeltoge i dette Tog ([20]). Daniel Ranzau anførte tvende Faner ([21]). Hæren var 20,000 Mand stærk, nemlig 4000 Ryttere og 35 Fenniker Fodfolk, foruden 15 Faner Ryttere under Greven af Oldenburg, som siden stødte til. Felttoget var saa omhyggeligen forberedet, stede med saa stor Overmagt paa Fyrsternes Side, og blev saa godt ledet, at det, uagtet

Fjenden værgede sig mandeligen, efter 29 Dages Forløb var tilendebragt og havde opnaaet sit Øiemeed, nemlig Ditmarskens Erobring og Gjenforening med det danske Rige. Felttoget begyndte med Angrebet paa Meldorp. Efter en haardnakket og blodig Kamp blev denne Fæstning erobret, men Wolf Schønewiese faldt, og Daniel Ranzau blev, tilligemed sin Fanedrager, haardt saaret. Schønewieses Regiment yttrede det Ønske, at erholde Daniel Ranzau til Anfører; men Fyrsterne, og i Særdeleshed Kongen, vilde ikke at det skulde synes, som om Alt i denne Krig var betroet til Ranzauerne og bestyredes af dem. Derfor blev en af de ældste danske Hovedsmænd, Christopher Wrisberg, sat i den faldne Anførers Sted. Vi have aldeles ingen Aarsag til at formode, at Daniel Ranzau herover skulde have følt sig krænket eller troet sig forurettet. Sikkert har det derimod smertet ham, at hans Saar, omendskjøndt det ikke

havde tvunget ham til at forlade Fægtningen ved Meldorp, dog siden forbød ham at tage virksom Deel i Krigen, der endtes kort derpaa, med Træfningen ved Heide og Erobringen af denne Ditmarskens Hovedstad.

Daniel Ranzau tilbragte nu fire Fredsaar, deels ved Hertugens Hof og i hans Tjeneste, deels iblandt sine Frænder, af hvilke især Henrik Ranzau besad og gjengjeldte hans inderligste, broderlige Kjærlighed og Venskab (22). Det er ikke usandsynligt, at hans Forlovelse med en adelig Jomfru, Cathrine Damme, blev knyttet i dette Tidsrum (23). Men snart kaldte Ærens Stemme vor Helt fra sin Elskedes Side, og Fædrelandet fandt i ham sin Beskjermer.

Forinden vi henvende vor Opmærksomhed paa Tilbragelserne under Syvaarskrigen imellem Danmark og Sverrig, være det mig tilladt, at berøre Anledningen til denne Krig og Beskaffenheden af den Krigsmagt, hvormed den førtes.

Gustav den Første, der havde svunget sig op paa Sverrigs Throne, efter at Christian den Andens voldsomme og uretfærdige Fremfærd havde givet Calmarunionen sit Banesaar, overlevede kun i eet Aar Danmarks tredie Christian. Erich den Fjortende, Gustavs ældste Søn, fulgte nu sin Fader i Regjeringen, ligesom Frederik den Anden havde arvet det danske Scepter efter Kong Christian. Begge Riger, som endnu havde Unionsbruddet og de dermed forbundne Tildragelser i frisk Minde, havde nu erholdt Beherskere, der ingenlunde vare gunstigt stemte imod hinanden. Endskjøndt deres Fædre tvende Gange havde havt personlige Sammenkomster, endskjøndt de stedse havde vedligeholdt Freden og endog gjensidigen staaet hinanden kraftigt bi, endskjøndt de i Aaret 1541 havde stiftet Fred og Forbund til Brømsebro, paa 50 Aar, saa bevise dog flere Kjendsgjerninger, at alt dette ikke kan tilskrives personligt

Venskab, hvilket tvertimod synes at have været meget lunkent, men alene deres Sindighed, Alder og Statsklogskab. At dette Værn for Freden svækkedes, da tvende unge Konger havde besteget begge Throner, er ei at undres over. Frederik manglede ikke de Dyder, der udmærke Krigeren, eiheller var han ubekjendt med Krigen; dog var Erich ham maaskee i denne Henseende overlegen (24). Derimod besad Frederik et menneskekjærligt, godmodigt og blidt Sindelag, men Erich var forfængelig, hidsig og ofte grusom. Christian den Tredie havde optaget de tre Kroner i Danmarks Vaaben, efterat hans Fader havde udeladt dem (25). Gustav syntes ikke godt om denne Forandring, og gjorde Forestillinger derimod. Dog formaaede hverken denne, eller andre forefaldende Misforstaaelser, at bryde en Fred, der var nødvendig for dem Begge, saavel med Hensyn til Rigernes indvortes Forfatning, som til det Forhold, hvori de stode til

andre Stater. Men neppe var Erich kommen paa Thronen, forend han fortsatte Tvistigheden om de tre Kroner i det danske Vaaben. Kong Frederik havde tilkjøbt sig Churlands Stift, samt Stifterne Oesel og Wig i Liefland, og skjenket sin Broder, Prinds Magnus, disse Besiddelser, som Godtgjørelse for hans Arvepart i Hertugdømmerne. Kong Erich søgte ved Overtalelser og Trudsler at bevæge Prinds Magnus til Affald fra Danmark og til at begive sig under svensk Beskyttelse. Da dette mislykkedes, behandlede han ham som Fjende, og bekrigede hans Besiddelser; tillige kuldkastede han det under begge de foregaaende Konger sluttede, halvtredsindstyveaarige Forbund, og lod sig forlyde med aldeles ugrundede Krav paa danske Provindser. De danske Undersaatter, der boede i Nærheden af den svenske Grændse, bleve jevnligen forurettede, og den svenske Flaade optog flere danske Handelsskibe (26). Alt dette bevægede,

efter mange frugtesløse Underhandlinger, den danske Konge til at sende Sverrig sin Krigserklæring, og saaledes opstod en syvaarig Krig, hvortil, som Holberg anmærker, de tvende mærkelige Begivenheder, nemlig de svenske Gesandters Anholdelse i Kjøbenhavn, og den svenske Flaades Angreb paa den danske, under Bornholm, snarere bør ansees som en Begyndelse, end som Anledninger.

Lybek var i denne Krig Danmarks Allierede, og understøttede det tilsøes.

Kong Frederik lod, efter de Tiders Brug, hverve Tropper, især tydske, til den forestaaende Krig. Saaledes samlede han en Hær paa 24,000 Mand Fodfolk og 4000 Ryttere. Fodfolket udgjorde 3 Regimenter, og var, paa Kongens Vegne, hvervet af tvende, i dansk Tjeneste traadte, tydske Anførere, Jørgen von Holle og Hilmar von Münchhausen, samt af Daniel Ranzau, der paa Kongens, ved Henrik Ranzau gjorte

Begjering, ligeledes havde taget Tjeneste i den danske Hær. Vi see heraf, at Regimenterne — formodentlig efter de romerske Legioners Exempel — dengang have været langt stærkere, end nuomstunder, da hvert af Disse har været 8000 Mand stærk og bestaaet af 20 Fenniker. Med Undtagelse af Kongens Hoffane, der anførtes af Borggreve Frederik von Dohna, var Rytteriet hvervet af Grev Günther af Schwartzburg (27). Denne blev udnævnt til Feltherre, og Hilmar von Münchhausen til Feltmarskalk, eller Næstcommanderende. Daniel Ranzau, Jørgen von Holle og Münchhausen vare Oberster for de tre af dem hvervede Regimenter. At Frederik satte saamange fremmede Officerer i Spidsen for sin Hær, dette er — naar man tager Maaden, hvorpaa Krigen i hiin Tid sædvanligen førtes, i Betragtning — ikke saa urimeligt, som det maaskee ellers ved første Diekast maatte synes. Det var dengang almindelig Brug, at føre Krigen

med fremmede Leietropper, og Staternes Forfatning, saavelsom Mangelen af staaende Hære, gjorde dem næsten uundværlige. Frederik ønskede desuden at spare sit eget Folk saameget som muligt. Men disse Tropper vare som oftest i Udlandet hvervede af fremmede Anførere, der underhandlede med Regjeringen, og førte Tropperne ind i Riget. Disse Anførere, i Almindelighed Mænd, der allerede havde erhvervet sig et Navn som Krigere, betingede sig sædvanligen Commandoen over de af dem hvervede Tropper, og saaledes erholdt da den fremmede Hær ogsaa fremmede Befalingsmænd. Som man seer, var dette ikke andet, end et Slags Menneskehandel. Den gemene Mand solgte sig til en Anfører, der besad hans Tillid og kunde give ham gode Haandpenge. Anføreren solgte igjen sine Varer til den af de krigførende Magter, der bød den største Betaling. Naar Krigen var forbi, skilte man sig

igjen ved Leiesvendene, og disse forsøgte nu deres Lykke andensteds. Slige Tropper maatte være vanskelige at holde i Orden, især naar man vilde sætte sine egne Officerer over dem. Ogsaa ville vi af Syvaarskrigen faae tilstrækkelige Beviser for deres Selvraadighed, deres Hang til Mytteri og Oprør, deres Plyndrelyst og Ligegyldighed for den Stat, de tjente. Stode de mod Fjenden, da manglede det dem vel ikke paa Tapperhed, men vare de først i Vinterqvarteret, saa holdt det haardt, igjen at faae dem ud derfra; udeblev Solden paa den bestemte Dag, saa var strax Vrangvillighed og Opsætsighed, om ikke aabenbart Oprør at vente; at røve og plyndre var deres kjæreste Forretning, og det var dem ligegyldigt, om de toge fra Ven, eller Fjende.

Saaledes var næsten den hele Hær beskaffen, hvormed Kong Frederik aabnede Krigen.

Den 4de August 1563 brød Hæren op fra

Helsingborg, og Kongen førte den i egen Person imod Elfsborg ([28]). Med denne Fæstnings Beleiring vilde han begynde Krigen, deels fordi Samfærselen med Norge derved sikkredes, deels fordi den var det eneste Punkt, der dengang skaffede de Svenske umiddelbar Adgang til Kattegattet. Veirliget gjorde Marschen paa Strandveien, op igjennem Halland, temmelig besværlig. Daniel Ranzau commanderede Bagtropperne. Den 21de August ankom man for Elfsborg, hvis Beleiring strax begyndtes. Vor Ranzau nød den Hæder, at han, saasnart Skytset havde nedskudt en Deel af Murene, med sit Regiment blev befalet til at foretage den første Storm; men Fjenden vilde ikke oppebie denne, og Slottet overgav sig den 4de September ([29]).

Allerede ved Ankomsten for Elfsborg havde man raadet Kongen, at dele sin Hær, og foretage et Tog ind i Sverrig, imedens den anden Deel beleirede Fæstningen, hvortil den hele

Styrke ingenlunde var fornøden. Dette fornuftige Raad fandt Kongens Bifald; men Feltherren satte sig af al Magt derimod, og udvirkede, at Hæren ikke blev deelt. Da Fæstningen havde overgivet sig, holdt Kongen et Krigsraad, hvori han og de fleste blandt Anførerne vare af den Mening, at man nu burde foretage et Tog ind i Sverrig med hele Hæren, eller i det mindste henlægge den paa Grændsen, for at bevogte samme. Men Greven af Schwartzburg og Jørgen von Holle paastode, at man, da Hæren led meget af Sygdomme (30) og ikke var forsynet med Vinterklæder, og da Rytteriets Rustning tildeels allerede var fordærvet (31), burde slutte Felttoget for dette Aar, og lægge Hæren i Vinterqvarteer i de skaanske Byer. Ved den for Danmark saa skadelige Anseelse, som disse Mænd tilforn i Udlandet havde erhvervet sig (32), bragte de det omsider saa vidt, at Kongen, endskjøndt med Uvillie, føiede sig efter deres Paa-

stand. Hæren marscherede altsaa, tre Uger efter Elfsborgs Erobring, tilbage til Skaane. Allerede nu indsaae Kongen, hvor liden Nytte han kunde vente sig af fremmede Leiesvende; han aftakkede derfor 3 Faner af de tydske Ryttere, samt Hilmar von Münchhausen og hans Knegte, og besluttede, at Landets egne Sønner herefter skulde bidrage af yderste Evne til dets Forsvar. Ledsaget af sin Hoffane drog Kongen derpaa over til Sjelland.

Greven af Schwartzburg nød ikke længe den Hvile, han saa ivrigen havde attraaet. Med 3 Regimenter Fodfolk (18000 Mand) og i det mindste 13 Faner Ryttere ([33]), deels Svenske, deels tydske Leietropper, gjorde Kong Erich i egen Person et Tog ind i Halland, i Slutningen af October, og beleirede Halmstad ([34]). Fæstningens Commandant, Paul Hvidtfeldt, forsvarede sig med utrolig Tapperhed; uden at agte den svenske Konges Løfter og Trudsler, afslog

han tre Storme, hvoraf den første varede en heel Dag, og i hvilke Fjenden tabte 1000 Mand (35). Imedens dette gik for sig, iledt Kong Frederik over til Skaane, for selv at bringe Fæstningen Undsætning. Han sendte ufortøvet Ordre til Greven og Jørgen von Holle, at Hæren skulde forsamles i Laholm. Dette skete, men Daniel Ranzau, der laae meest afsides, nemlig i Ysted, ankom 5 Dage sildigere end de Andre, som her bleve staaende, for at oppebie ham. Rimeligviis har Greven ikke skyndet sig alt for meget med at tilsende ham Ordren, da han, som vi siden ville faae at see, altid med største Uvillie forlod Vinterqvarteret. Maaskee have ogsaa andre, os ubekjendte Omstændigheder foraarsaget denne Forsinkelse; thi hvor høist uretfærdigt det vilde være, at lægge Skylden derfor paa Daniel Ranzau, derom vil det Følgende noksom overtyde os. Kong Erich indsaae, at han ikke vilde være istand til, at for-

byde de Danske at undsætte Halmstad. Han gav derfor sine Befalinger, med Hensyn til Hærens Tilbagetog ([36]), betroede Commandoen til sin Feltherre, Carl Mornay, og forlod Leiren den 7de November, for at begive sig tilbage til Sverrig. Natten derpaa brød den danske Hær op fra Laholm og marscherede i al Stilhed frem mod Halmstad, hvor den først ankom silde ud paa Aftenen, den 8de November ([37]).

Om Natten trak Fjenden sig tilbage, medens de Danske vare beskjeftigede med at gaae over Rissa-Aaen. I Dagbrækningen satte Kongen efter Fjenden, indhentede og slog ham ved Marekjær, 1½ til 2 Mile fra Halmstad. Natten gjorde Ende paa Slaget, og understøttede de Svenskes Flugt. Dog havde de lidt et betydeligt Tab, og alt deres Skyts var blevet Seierherrens Bytte. Kong Frederiks personlige Tapperhed og Aandsnærværelse, hvorpaa han alt under Ditmarskerkrigen havde

afsagt Prøve, tilvendte de Danske denne ærefulde Seier ([38]).

Da Kongen næste Morgen vilde paany sætte efter Fienden, gjorde Greven af Schwartzburg og Jørgen von Hoste saa mange Forestillinger derimod, og udviiste saa megen Vrangvillie, at han ikke troede at burde vove noget med saa ildesindede Anførere; han gik derfor tilbage til Halmstad, og lod Hæren søge sit forrige Vinterqvarteer.

Men Daniel Ranzau tog ikke Deel i hine Høvdingers ukrigeriske og lidet ærefulde Higen efter et roligt og mageligt Vinterleie. Iblandt Armeens Oberster var han den eneste, paa hvis med god Villie forenede Dueligbed Kongen kunde forlade sig. Han blev derfor med sit Regiment henlagt i Halmstad og Warberg, for at bevogte Halland ([39]).

Fienden endte dette Aar med ødelæggende Indfald i Blekingen, og med et Tog ind i Norge,

hvor et Corps, anført af Claudius Collart, forsøgte paa at trænge frem imod det Trondhjemske, men blev af Stiftets Befalingsmand, Evert Bilde, slaget tilbage. Paa samme Maade begyndte Aaret 1564. I Februar Maaned trængte et svensk Corps ind i det sydlige Norge, og beleirede Bohus. Men den danske Slotsherre, Jens Holgerssøn, forsvarede sig saa godt, at Fienden maatte drage bort igjen med uforrettet Sag, hvorpaa han afbrændte Byerne Kongelf og Uddevalle (Oddevlad), og ødelagde den største Deel af Bohus Lehn. Til samme Tid havde Collart fornyet sit Tog imod Trondhjem, med et Corps, der nu var forstærket indtil 6000 Mand, og trængte, uagtet Bilde gjorde Alt hvad der stod i hans Magt, for at standse ham, hurtigen frem imod Trondhjem, indtog Slottet Steenvigsholm og det hele Stift; men Bilde, der havde begivet sig til Bergen, kom snart tilbage med friske Tropper, tog Slottet igjen fra Fien-

den og drev ham anden Gang ud af Landet (40).

Greven af Schwartzburg bekymrede sig intet om alt dette, men forblev, tilligemed sine Tropper, roligen i Vinterqvarteret (41).

Daniel Ranzau bemærkede med Forbittrelse Feltherrens Ligegyldighed ved de Ødelæggelser, Fjenden foraarsagede i Norge. Selv var han ikke istand til at yde de betrængte Indbyggere Hjelp, og endnu mindre kunde han formaae Greven til at drage i Felten. Det var ham, med den ringe Magt der stod under hans Befaling, ikke engang muligt, ganske at afværge smaa Indfald i Halland, da disse vare forhaanden hvert Øieblik og paa forskjellige Steder, og igjen vege tilbage over Grændsen, inden man havde faaet Tid til at indhente dem. Ranzau, opmærksom paa Alt, hvad der foregik omkring ham, lagde itide Mærke til et betydeligt Corps, som de Svenske begyndte at samle i

Nærheden af Halland, og hvormed de, efter al Rimelighed, enten agtede at gjeste denne Provinds, eller Skaane. Ranzau skrev da til Kongen, underrettede ham om Tingenes Stilling, foreslog ham at lade Hæren ufortøvet rykke ud af Vinterqvartererne og med en Deel af den at gjøre et Tog ind i Sverrig, for at forjage og adsplitte den Magt, som Fjenden dagligen samlede. Til dette Foretagende tilbød han sig selv, og forlangte ikkun een Fane til Forstærkning, da han manglede Rytterie. Men Greven, som en stor Fjende af active Forholdsregler, satte sig derimod, og paastod: at et saadant Tog var alt for voveligt, da man ikke kunde vide, hvilke Baghold Fjenden kunde have i sit eget Land (42); derimod meente han, at man burde lade sig nøie med at sende nogle Tropper op mod Grændsen; men han selv vilde med den øvrige Deel af Hæren blive hvor han var. Han beordrede derfor Ritme-

føren over Kongens Livfane, Frederik von Dohna, at drage med 20 eller 30 Heste til Halmstad, og der forene sig med Daniel Ranzau, til Grændsens Forsvar. Naturligviis kunde det ikke være Grevens Alvor med en saadan Forstærkning, men hans Hensigt var alene, at bortfjerne Dohna, som han bar Nag til, for i hans Fraværelse at give Livfanen en anden Ritmester. Dohna indsaae vel, at han ikke med saa faa Folk kunde foretage en saa lang Marsch, da han ikke var sikker for Sammenstød med Fjenden, der hvert Øieblik kunde ventes ind over Grændsen. Da Tid og Omstændigheder eiheller tillode ham at henvende sig til Kongen, saa formaaede han sin Broder, Christopher von Dohna, og en Deel andre Adelsmænd, som stode under hans Fane, til paa egen Haand at gjøre ham Selskab, hvorpaa han brød op med 100 Heste, og stødte lykkeligen til Daniel Ranzau. Denne vilde ingenlunde indskrænke sig til

Grændsen, men besluttede, at ud-
, han nyligen havde foreslaaet;
.a skarpsindig Aand, som Ranzaus, vil
.id i Krigen gjøre den vigtige Bemærkning,
at det netop under vanskelige Omstændigheder
og med svage Stridskræfter, i Almindelighed er
bedre at gaae Fjenden imøde, end at oppebie
ham. Pintseaften satte han sig i Marsch fra
Halmstad (43), med et Corps, bestaaende af 7
Fenniker og Frederik von Dohnas Skare, der
var forstærket med nogle tungt bevæbnede Ryt-
tere (44), som han selv havde. Paa den Vei,
der følger Nissa-Aaens Løb, marscherede han
ind over Grændsen, og ankom til Langaryd,
hvor han forblev Pintsedag over. Morgenen
derpaa fortsattes Toget til en Lystgaard, kaldet
Hammer, som Kong Erich eiede der i Egnen.
Man gjorde her rigeligt Bytte, og Gaarden blev
afbrændt. Til samme Tid blev Daniel Ranzau
underrettet om, at den svenske Feltherre og

(19 *)

Gouverneur over Smaaland, Carl Mornay, stod i Nærheden med 1000 bevæbnede Bønder, 200 Hageskytter (45) og en Fane Ryttere. Daniel Ranzaus Hensigt var, som vi vide, at opsøge og adsplitte Fjenden. Denne Efterretning var ham derfor meget kjærkommen. Han og begge Dohnaer rykkede ufortøvet frem med 400 Hageskytter og 50 Heste (46), for at indhente nærmere Underretning om Fjendens Styrke og Stilling. Men ved Udgangen af en tyk Skov stødte de tidligere paa ham, end de havde ventet. Ranzau var i et saadant Tilfælde aldrig raadvild; omendskjøndt Fjenden var ham i Antal langt overlegen, og de danske Ryttere ikke havde iført sig deres Harnisker, gik han dog lige løs paa de Svenske, og slog i en Haandevending det hele Corps paa Flugt. Mange bleve nedsablede; de øvrige adsplittedes, og frelste sig i de omkringliggende Skove og Moradser. Bønderne fortsatte Flugten indtil de naaede deres

Hjemstavn. Den ene von Dohna tog Mornays Lakei til Fange, men Mornay selv undslap ved at springe af Hesten og søge Tilflugt i et stort, for Fremmede utilgængeligt Morads.

Da Fjenden saaledes ganske var adsplittet, fandt de Danske ingen videre Modstand, men droge uhindret frem til Egnen ved Jønkjøping, og hevnede i Smaaland de Ødelæggelser, hvormed de Svenske kort tilforn havde hjemsøgt det sydlige Norge. Tilbagetoget skete over Ulfsbæk, altsaa rimeligviis paa den Vei, der fører langs Laga-Aaen til Laholm. Daniel Ranzau sendte nu ufortøvet Frederik von Dohna over til Kjøbenhavn, for at melde Kongen hvad der var skeet, og forelægge ham en Plan til et nyt Tog med den hele Hær. Den bestod deri, at Greven af Schwartzburg skulde med 3 Faner Ryttere og Jørgen von Holles Knegte drage fra Skaane langs Strandveien igjennem Blekingen, og derfra op mod Calmar, for at beleire denne Fæst-

ning. Til samme Tid skulde Ranzau med sit Regiment Fodfolk og 3 Faner Ryttere drage fra Laholm, langs Laga-Aaen, og over Ulfsbæk ind i Sverrig, fortsætte Marschen tvers igjennem det sydlige Smaaland og omsider stode til Sveven foran Calmar, for at deeltage i Beleiringen (47).

Denne Plan er saa vel udtænkt, at den endog i vore Tider vilde have gjort sin Opfinder Ære. Men i hiin Tid, hvor man saa sjelden finder Spor til planmæssige Krigsoperationer, kunde en saadan Plan kun opfindes af et Genie, der af sig selv besidder det Lys, som først efter Aarhundreders Forløb er bestemt til at oplyse Andre. I det sextende Aarhundrede see vi Daniel Ranzau at følge Grundsætninger, som først i den sidste Halvpart af det attende begyndte at erkjendes af Mængden iblandt de videnskabeligt uddannede Militaire. Vi see her Krigens sunde Grundregler anvendte under passende Om-

ſtændigheder og til et vigtigt Øiemeeds Opnaaelſe; dette ſee vi til en Tid, da lignende Exempler forgjeves ſkulde efterſøges, til en Tid nemlig, da Krigskonſten, omtaaget af Middelalderens Barbarie, ikke længere forſtod at føre ſig de Gamles Regler og Exempler til Nytte, og havde endnu ikke opſvinget ſig til ſelvſtændige Betragtninger over Krigens Natur og Øiemeed, over de Forandringer og nye Regler, ſom Krudtets Opfindelſe maatte gjøre nødvendige. Havde Daniel Ranzau befundet ſig i en Stilling og paa en Bane, ſom den ſtore Guſtav Adolphs, da vilde han maaſkee ikke mindre have gjort Epoke i Krigskonſten, end Denne gjorde.

Øiemedet for den nysbeſkrevne Plan var af ſærdeles Vigtighed. Ligeſom Elfsborg var Nøglen til Sverrigs Veſtkant, ſaaledes var Calmar Hovedpunktet paa den øſtre Side. Calmars Beſiddelſe havde en væſentlig Indflydelſe paa Søkrigen, bidrog til Blekingens Sikkerhed, og

satte de Danske istand til, ogsaa fra denne Side at sende Tropper ind i Sverrig; disse Tropper kunde, i Hjertet af Landet, nemlig i Egnen ved Jønkjøping, støde sammen med andre Partier, som vare trængte ind fra Halland, og derpaa i Forening foretage længere Tog, enten til Venstre ind i Vestergothland, eller, igjennem de bekjendte Hualveie, ind i Østergothland. Planen selv svarede fuldkomment til et saa vigtigt Øiemeed. Daniel Ranzaus Tog ind i Smaaland sikkrede Grevens Marsch, forhindrede fiendtlige Indfald i Halland og Skaane, gjorde det vanskeligere for Fjenden, naar han ikke betimeligen gjettede de Danskes Hensigt, at forstærke Fæstningens Besætning og proviantere den. Endelig kunde Fjenden ikke, ved at postere sig imellem Calmar og Blekingens Grændse, søge at standse Grevens Fremtog imod Calmar, uden derved tillige at udsætte sig for et Flankeangreb af Ranzaus Corps.

Daniel Ranzaus tilforn beskrevne Tog ind

i Smaaland begyndte i Slutningen af Mai Maaned, til samme Tid, da Fredsmødet i Rostok fandt Sted (48). Som det synes, varede dette Tog ikke længe, omtrent 14 Dage. Formodentlig var det altsaa i Midten af Juni Maaned, at Frederik von Dohna blev sendt over til Kongen. Saavel det nyligen endte Tog, som den ovenfor beskrevne Plan til Calmars Erobring, fandt Kongens Bifald. Dohna blev sendt til Greven af Schwartzburg med de fornødne Befalinger desangaaende. Men ulykkeligviis stødte Færgen, hvorpaa han seilede over Sundet, da den næsten havde naaet Malmø, paa en Bundgarnspæl, der stod skjult under Vandets Overflade, og fik derved en saadan Læk, at den hurtigen sank. Den brave Frederik von Dohna fandt her sin Død, tilligemed alle Andre, som vare der ombord (49). Denne Ulykke var den første Aarsag til, at hiin Plan ikke blev iværksat. Dog havde den alene kunnet

forvolde et kort Ophold, dersom Greven og hans Tropper havde efterkommet deres Skyldighed; men da Kongen siden, efterat han vistelsen havde afslaaet sin Fiendes Forslag til en Vaabenhvile, fornyede sine Befalinger, mødte ham, saavel fra Feltherrens, som fra Troppernes Side, den sædvanlige Opsætsighed, og Uvillie til at forlade Winterqvarteret. Under Paaskud, at de endnu havde en Deel af deres Sold tilgode, forlangte Grevens Ryttere endog, at man skulde ufortøvet gjøre Afregning med dem og tillade dem at forlade Riget. Dette Forlangende var saa meget mere ublu, da disse Folk havde ligget stille siden Slaget ved Marekjær i foregaaende Aar, og imidlertid været velforsynede med enhver Fornødenhed. Paa den anden Side maa man vistnok tilstaae, at Finantserne allerede paa den Tid vare geraadede i Uorden, og at man, fremfor Alt, burde ved Soldens nøiagtige Udbetaling have betaget de frem-

mede Tropper ethvert Paaskud til Opsætsighed. Endelig kan man ikke forundre sig over, at Feltherrens uundskyldelige Vrangvillighed smittede hans Undergivne. Først da Hæren i Daniel Ranzau fik en, Danmark værdig, Anfører, og da den store Financier, Peder Oxe, der under den forrige Konge var falden i Unaade og havde forladt Riget, igjen i Aaret 1566 blev kaldt tilbage og sat i Spidsen for Finantserne, først da blev Krigen til Lands ført med tilbørlig Kraft og Iver.

Kongens Commissarier (50) underhandlede med de oprørske Tropper, og bragte dem omsider igjen til Lydighed. Det blev Grevens Ryttere og Jørgen von Holles Knegte lovet, at de inden tre Maaneder skulde faae alt deres Tilgodehavende udbetalt, og at det efter den Tids Forløb skulde staae dem frit for, at vende tilbage til Tydskland (51). Kongen lod Hæren forstærke

med 4 Faner danske Ryttere, som Rigets Adel havde udrustet.

Den 14de Juli brød Greven op; men til den af Ranzau udkastede Plan blev ikke taget Hensyn. Manuscriptet siger, at Toget blev gjort op imod Jønkjøping; fordi det var rygtedes, at Kong Erich der havde samlet alt sit Skyts og sin Krigsammunition. Dette Rygte har formodentlig tjent som Paaskud for Greven, til ikke at følge hiin af Kongen bifaldte Plan; thi at Jønkjøpings Erobring kun var et Paaskud, sees tydeligt af det, Greven virkeligen foretog sig. Efterat have forenet sig med Daniel Ranzau, der nu førte Befaling over 3 Faner danske og 2 Faner tydske Ryttere, foruden sit Regiment Fodfolk, marscherede Feltherren over Ulfsbæk ind i Sunnerbo Herred i Smaaland, og fulgte siden Veien op imod Jønkjøping. Den samme Egn, som tilforn var bleven gjestet af Ranzaus Corps, blev nu paany hjemsøgt med Brand og

Udplyndring. Ikke langt fra Jønkjøping, ved Tofte, Gustav Olufssøns Gaard, stod et svensk Corps, deels Fodfolk, deels Ryttere. Feltherren detascherede Daniel Ranzau med sit Regiment og 3 Faner Ryttere imod dette Corps, hvilket ogsaa strax med et betydeligt Tab blev fordrevet, Standqvarteret, tilligemed flere Landsbyer der i Egnen, udplyndret og afbrændt, og Anføreren, ved Navn Anders Olufsøn, tagen til Fange. Mikkel Synge, Anfører for en Fennike Hageskytter i det ranzauske Corps, satte efter Fjenden, tabte nogle Folk og fik selv en Kugle igjennem Armen (52). Dette Foretagende var, saavidt man af Efterretningerne kan slutte, det eneste, som hæderligen udmærker Grevens Tog; thi han selv beskjæftigede sig ikkun med Smaalands Udplyndring, uden anden Hensigt, end den, at samle Bytte. Det Bedste deraf udvalgte han for sin egen Person, forinden nogen videre Deling begyndtes; han forbeholdt sig

Forkjøbøret for Alt, hvad der blev solgt i Leiren; alle Klokker beholdt han for sig alene, rimeligviis fordi deres til Kanonstøbning brugelige Metal gav dem en høi Værdie. Hans Ryttere udmærkede sig ved at plyndre den danske Adels Rustvogne, hvilket skete i Nærheden af Leiren, hvor Feltherren selv opholdt sig. Til samme Tid bleve 300 Bøndervogne, som under Bedækning af 10 Roder Knegte vare affendte fra Skaane, for at tilføre Hæren Proviant, overfaldne og ødelagte af 3 Faner svenske Ryttere under Carl Mornays Anførsel (53). Disse Begivenheder foraarsagede, at Kongens Rentemester ikke turde reise til Leiren med Troppernes Sold. Da denne altsaa ikke ankom paa den bestemte Dag, gjorde de Fremmede, især Grevens Ryttere, sig opsætsige. Alt dette var for denne Feltherre et mere end tilstrækkeligt Paaskud, for at trække sig tilbage med den hele Hær; thi hans Hensigt var nu opnaaet: alene af Qvæg

havde han sammenranet sig et Bytte af 300 Oxer (f*), som han maatte skynde sig med at faae sendt til sit Herresæde i Tydskland. Tilbagetoget skete over Langaryd, paa Veien langs med Nissa-Aaen, og til Halmstad. Daniel Ranzau blev beordret at følge efter. Saaledes forstod den erfarne Feltherre at dække et Tilbagetog, der udmærker sig paa en særegen Maade fra alle andre mærkværdige Foretagender af dette Slags; thi Hovedcorpset trak sig tilbage formedelst Mangel paa Proviant og Penge, endskiøndt de mange Oxer, som Greven havde ladet tage til Fange, udbnede Toget, og endskiøndt de tydske Svende, vare belæssede med kostbart Bytte, rânet fra Ven og Fiende.

Daniel Ranzau forblev, efter Sædvane, med sit Corps i Halmstad; men Greven marscherede ned til Skaane, lod Hæren der søge de gamle Vinterqvarterer, og henlagde sig selv med 3 Faner tydske Ryttere, hvilke han umiddelbart

commanderede, i Egnen mellem Engelholm og Helsingborg. Herfra skrev han til Kongen, og begjerede Afsked for sig og sine Ryttere. Imidlertid var Kong Erich falden ind i Blekingen. Kong Frederik overgav derfor Commandoen til Jørgen von Holle, og befalede, at Hæren ufortøvet skulde rykke Fienden imøde. Denne Anfører undslog sig for at modtage den ham overdragne Post, men forestillede Greven, at det vilde geraade ham til Vanære, om han nu, da Fienden stod i Landet, forlod Hæren, og saaledes formaaede han ham til at beholde sit Embede, indtil det forestaaende Felttog var tilende. Ved denne Omhu for Grevens Ære gjorde Jørgen von Holle Danmark en meget slet Tjeneste; eiheller var det, som hans Opførsel siden viste, Danmarks Vel der laae ham paa Hjertet; thi, omendskiøndt han rykkede iforveien frem mod Blekingens Grændse, til Aahuus, gav han sig dog saa god Tid, at Fienden allerede havde

erobret Lykkeby, tilligemed dets velbefæstede Slot, der i en heel Maaned var paa det tappreste forsvaret af Knud Hardenberg, fra hvem mange Jilbud vare sendte til Skaane, for at begjere Undsætning (55). Herfra vendte Kong Erich sig imod Rudneby, og opfordrede Borgerne og Besætningen til at overgive sig. Foruden nogle Ryttere bestod denne Besætning af to Fenniker Knegte (56). Rytterne traf Jørgen von Holle, der nu stod ved Aahuus, ikke meget over en Dagmarsch fra Rudneby, ufortøvet til sig. Ved troløse Løfter opmuntrede han de ulykkelige Borgere til et tappert Forsvar, der endte sig, efterat Kong Erichs Storme flere Gange med Fortvivlelsens Mod vare afslagne og havde forvoldet ham et Tab af 1500 Mand, med Byens Erobring og et saa skrækkeligt Blodbad paa Mænd, Qvinder og Børn, at endog de til slige Optrin vante tydske Tropper gjorde alvorlige Forestillinger derimod. Kongen lod da omsider

forbyde, at myrde flere Qvinder og Børn. Men Byen blev i Bund og Grund afbrændt og ødelagt; alle Personer af Mandkjønnet bleve dræbte, med Undtagelse af Borgemesteren Mads Hansen, Henrik Hofman med Sønner, og nogle faa andre af de meest ansete Borgere. Disse bleve, fordi de mandeligen havde forsvaret deres Fædrenestad, førte til Calmar og der lagte paa Steile; dog bleve nogle af dem underveis ihjelslagne af de Svenske. — Denne Handling fortjener endnu større Afskye, end selve Blodbadet, thi Kongen havde her Tid nok til sindigt Overlæg, og ikke at tale om, at disse Mænds Forhold endog fortjener Roes, havde Kong Erich selv ved sin Fremgangsmaade tvunget Borgerne i de befæstede Byer til at forsvare sig til det yderste; thi de Byer, som tidligere godvilligen havde overgivet sig og betalt Brandskat, bleve derfor ingenlunde forskaanede for Plyndring, Mord og Brand. — Kl. 8 om Morgenen vare de

Svenske trængte ind i Byen; ved Middagstid bleve Soldaterne beordrede at vende tilbage til Leiren med deres Bytte; Kongen lod derpaa alle de endnu levende Qvinder og Børn forsamle; paa sine Rigsraaders Forbøn skjenkede han dem vel Livet, men lod dem, i den ynkeligste Forfatning og under den grusomste Behandling, sende til Sverrig, hvor Trældommens Elendigheder ventede dem (57).

Dette Sørgespil fandt Sted den 4de September. Den foregaaende Dag var Greven ankommen til Aahuus; men Hæren blev alligevel staaende paa Grændsen af Blekingen, uden at ile denne Provinds til Hjelp. Werner Parsbjerg, Overbefalingsmand i Blekingen, holdt Sølwitzborgs Slot besat, og maatte, efterat hans gjentagne Anmodninger om Forstærkning havde været frugtesløse, stikke Ild paa Slottet og forlade det, da de Svenske, saagodt som i den danske Hærs Paasyn, rykkede frem imod

ham. Borgerne besluttede derimod, uagtet Parsbjerg raadede dem derfra, at forsvare Byen, da de endnu gjorde sig Haab om Undsætning. Vel sendte Jørgen von Holle omsider 300 Skytter, men disse saae underveis Slottet brænde, og vendte derfor igjen tilbage, uden at indlade sig med Fienden, der afbrændte Byen og derpaa uforstyrret fortsatte sine Udplyndringer. Herved bør bemærkes, at Sølwitsborg ligger netop paa selve Grændsen, saa nær ved Aahuus, at man der kunde see Branden; og at der i denne Egn nu kun var en Deel af den fiendtlige Magt tilbage, nemlig eet Regiment og 3 Fennikker Fodfolk, samt 10 Faner Ryttere; thi Kong Erich drog, strax efter Rudnebyes Erobring, med en Deel af Hæren til Lykkeby, forsynede Slottet sammesteds med en stærk Besætning, og begav sig derpaa over Calmar til Stockholm (58).

Det var Kong Frederiks Hensigt, at den tilforn havte Plan til Calmars Beleiring nu

skulde iværksættes. I Overeensstemmelse hermed erholdt Mikkel Gynge Befaling, at rykke op fra Halmstad med 6 Fenniker jydske, samt de skotske Knegte (59), og falde ind i Smaaland, for at foretage en Diversion i Ryggen af de i Blekingen staaende Svenske, sikkre Grevens Tog mod Calmar og møde ham der. Tillige skulde han udøve Repressalier for de Svenskes Ødelæggelser. Dette blev efterkommet, men Calmar har Gynge rimeligviis ikke naaet, da herom intet findes i Efterretningen om Grevens Tog.

Først da den fra Skaane tilførte Proviant var fortæret, og der i Omegnen intet mere var at faae, tænkte Greven paa at bryde op. Dog var det ingenlunde hans Hensigt, at forurolige de Svenske i Blekingen, thi han foreslog de kongelige Commissarier, at lade Hæren vende tilbage til sine Vinterqvarterer. Disse forkastede naturligviis et saa skammeligt Forslag, og det

lykkedes dem, at formaae Feltherren til at foretage den ham befalede Marsch imod Calmar. Den 25de September brød han op fra Aahuus, efterat Hæren her havde lagt stille i omtrent en Maaned, imedens Blekingen blev ødelagt af Fienden; den 27de forsamlede han alle sine Tropper ved Mørumbro, drog saa videre over Rudneby og satte sig i forceret Marsch, for at overraske den svenske Besætning i Lykkeby. Her ankom han den 28de, Mikkelsaften; men Fienden, der havde havt en Post paa Veien, var allerede dragen bort, uden at ville forsvare Slottet, hvor de Danske gjorde en Deel Bytte og forefandt en Mængde Proviant. Denne Omstændighed synes at have været Aarsagen, hvorfor den ved Hungeren fra Aahuus fordrevne Feltherre her blev staaende i samfulde 8 Dage (50). Da det i Lykkeby forefundne Proviant var fortæret, og Greven havde overbeviist sig om, at i Blekingen Intet var at opdrive, forsatte han omsider sin

Marsch, og kom over Grændsen ind i Calmars Lehn. Her fandt han et til Udplyndring bedre skikket Land, og gav sig derfor atter god Tid. Dette gjorde Fienderne dristige, saa at de ideligen opholdt ham og trak sig meget langsomt tilbage (61). Omsider vege de af til Siden, ind i Landet, og Veien til Calmar stod nu aldeles aaben. Greven og Jørgen von Holle droge forud med 2 Faner Ryttere og 1500 Hageskyttter, ankom tidlig om Morgenen, den 16de Oktober (62), til Calmar, rede rundt omkring Slottet, lode Ladegaarden afbrænde, holdt Krigsraad med de kongelige Commissarier, og begave sig derpaa igjen til Hæren — for at lade den marschere tilbage til Skaane (63).

Efterat man endnu engang havde ret tilbunds udplyndret Egnen imellem Calmar og Blekingens Grændse, tiltraadte Hæren altsaa Tilbagetoget, og dette gik saa hurtigt for sig, at man i 4 Dage ankom til Aahuus, hvor Krigs-

folket helligholdt Mortensaften. Dog forsømte Greven ikke, uagtet sin Ilfærdighed, at berøve Blekingens Indbyggere de enkelte Stykker Qvæg, som de havde frelst fra Fjendens Rovgjerrighed; hvorfor ogsaa Indbyggerne i Gjønge Herred, da Greven fandt for godt at tage Veien igjennem dette af Fjenden uplyndrede Landskab, meget viseligen forhindrede saadant, ved at afkaste Thaasebro. Herover blev Greven saare vred, og truede at hevne sig paa Gjøngerne; men lykkeligviis fik han ikke Leilighed til at fuldføre sine Trudsler; thi han var just da, med Jørgen von Holle, paa Reisen til Helsingborg, hvorfra han havde Ordre at begive sig til Frederiksborg. Her toge disse Anførere Afsked med den, som det synes, alt for lemfældige Kong Frederik, erholdt anseelige Foræringer, og droge derpaa, ledsagede af hine berygtede trende Faner Ryttere, og af de Danskes velfortjente Foragt og Uvillie, ud af Landet. Jørgen von Holle havde egentlig

kun taget Orlob paa kort Tid, men undskyldte sig siden skrivtlig hos Kongen, og blev borte for stedse, hvilket bør ansees som den første Tjeneste, han har beviist Danmark. Hans Regiment Fodfolk, de saakaldte Jørgen von Holkes Knegte, bleve tilbage under Commando af hans Lieutenant, Lauritz Strichfurt, og gjorde den øvrige Deel af Krigen med, men viste sig stedse gjenstridige og uvillige til at drage i Felten. De fik deres Vinterqvarteer i Ysted. Jyderne, der laae i Egnen omkring Aahuus og Rudneby, bleve siden forlagte til Malmø, hvor de, i December Maaned, lede meget af Sygdomme. Formodentlig bleve de derfor hjemforlovede, thi Daniel Ranzau, som imidlertid havde ligget med sine Folk i Egnen omkring Malmø, lagde sig nu ind i denne Stad. Resen angiver hans Ophold udenfor Malmø til henved 14 Uger. Ifølge heraf kan han ikke have været med paa Toget mod Calmar. Manuscriptet siger: "Daniel

Ranzau med sine Knegte (altsaa havde han, paa den Tid, ingen Ryttere hos sig) drog imod Malmø og lagde sig hos Bønderne udenfor Byen udi 9 Uger, saa fik han da Forlov at føre dem ind i Malmø". Det Sidste skete ved Nytaarstid; altsaa kan man ikke engang efter dette Udsagn ret vel troe, at han var med for Calmar, om man end, som dog ikke er rimeligt, vilde antage, at Hæren, paa sit Tilbagetog, først den 10de November var ankommen til Aahuus. Jeg slutter heraf, at Daniel Ranzau hverken har været ved Armeen medens den i September Maaned stod ved Aahuus, eller under dens Tog mod Calmar, men at den Ordre, som Kongen sendte Ranzau til samme Tid som Jørgen von Holle, enten siden — under det Ophold, som Dennes Vægring for at modtage Overbefalingen foraarsagede — er bleven kaldet tilbage, eller at den kun har angaaet de Ryttere, som paa hiin Tid vare forenede med

Ranzaus Corps. Jeg troer nemlig med Rimelighed at turde antage, at Kongen har ladet Ranzau med sit Regiment blive tilbage i Halmstad, for at dække Halland og Skaanes nordlige Grændse; at Mikkel Gynge herfra er bleven detascheret, for at foretage det tilforn omtalte Streiftog ind i Smaaland, og at Ranzau, efterat han ved de af Gynge indhentede Efterretninger var forvisset om, at der paa denne Kant intet var at befrygte af Fjenden, har forlagt sit Regiment til Egnen omkring Malmø, nogen Tid forinden Greven kom tilbage fra Calmar.

Efter Greven af Schwartzburgs Affskedigelse blev Commandoen anbetroet til en dansk Mand, den ei alene som Olding, men ikke mindre som Kriger ærværdige Otto Krumpen, Danmarks Riges Raad og Marsk.

Otto Krumpen tiente nu, i sit 92de Aar, den femte danske Konge, og var født under den sjette, nemlig under Danmarks første Konge af

den oldenborgske Stamme. I Felttoget 1520 imod Sverrig var Otto Krumpen allerede Christian den Andens Feltherre. Han aabnede dette Felttog med Seieren ved Bogesund, fortsatte det under Seire, og banede Veien for sin Konge til Sverrigs Throne. Christian belønnede ham med Ridderslaget, som han erholdt ved Kroningshøitideligheederne i Stockholm. Otto Krumpen, der stedse havde tilraadet Kongen Mildhed, var iblandt Dem, der høiligen og aabenbart misbilligede det snart paafølgende stockholmske Blodbad. Omendskjøndt hans gamle Slægt uddøde med ham, saa er dog endnu den Dag i Dag hans Navn i Agt og Ære, ikke alene som Navnet af en berømt Kriger, men tillige som Navnet af en ædel og trofast Dannemand (64).

Kort efter at Daniel Ranzau med sine tydske Knegte havde lagt sig ind i Malmø — thi de Danske vare, saavidt det lader sig skjønne, alle hjemforlovede — indtraf en for ham mærkværdig

men meget ubehagelig Begivenhed. Da nemlig den saa tidt krævede Sold endnu stedse udeblev, yppede disse tydske Knegte et saa alvorligt Oprør, at ingen af Høvedsmændene, ja end ikke Daniel Ranzau selv, med Sikkerhed kunde gaae omkring i Byen. De beskyldte Obersten for at have modtaget, men tilbageholdt den Sold, de havde tilgode, og at han havde isinde at lade Fennikerne hemmeligen bringe bort, for siden desbedre at kunne tvinge Tropperne efter eget Tykke. Det Grundfalske og tildeels Latterlige i disse Beskyldninger, er noksom indlysende. Imidlertid toge Oprørerne deraf Paaskud til at bemægtige sig Fennikerne, som de hængte ud fra Vinduerne paa Raadhuset og der bevogtede. Slotsfogeden blev arresteret og Portene besatte, saa at Ingen kom ud eller ind, uden deres Profosses Vidende og Villie. Med Jørgen von Holles, i Ysted liggende Knegte vexlede de Bud og Brede, saa at man med megen Rimelighed

befrygtede en Forening, der vilde have gjort det meget vanskeligt at dæmpe Oprøret, da de danske Krigsfolk ikke vare under Vaaben. Ogsaa lode Oprørerne sig høit forlyde med, at de vare i en god Fæstning, hvor de vel kunde forsvare sig, og hvor de hos Borgerne letteligen kunde skaffe sig Erstatning for deres Tilgodehavende. For at dæmpe dette farlige Oprør, havde Daniel Ranzau ikke andre Hjelpemidler, end sin egen Veltalenhed, Klogskab og Sindighed. Men disse vare ogsaa tilstrækkelige. Han lod ved Trommeslag forkynde, at Enhver, der havde tilsvoret Kongen af Danmark Troskab, og vilde ansees som en ærlig Krigsmand, skulde møde paa Torvet til en vis Tid, for at underrettes om hans Majestæts Villie og Befalinger. Dette skete, og Ranzau lod sig derpaa af Forsamlingen give frit og sikkert Leide. "Han "mødte da paa Pladsen" — siger Resen — "og "begyndte med en vidtløftig Tale at foreholde

"dem deres Eed og Løfte, som de havde svoret "deres Herre og Konge, og deres Pligt, som "ærlige Krigsfolk, det ubrødeligen at holde, og "ikke her udi fremmede Riger, hvor de dog "ringe og intet kunde formaae, lade sig forføre "af nogle løse, letfærdige og oprørske Hoveder; "men udi fredelig Tid og fredelige Lande at for= "holde sig fredeligen, og ingen Modvillighed be= "vise deres Herre og Konge, eller i ringeste "Maader uforrme (forurette) nogen hans Under= "saatter. — Hvad deres Besoldning var anbe= "langende, formeente han, kunde vel og burde "udi andre lovlige Maader at være fordret; og "efterdi de vare ikke for deres Fjender i Mar= "ken, men laae udi Hans Majestæts Lande, ri= "geligen forsørgede med Borgeleie og Tilførsel, "skulde ogsaa Hans Majestæts og deres Leilighed "udi saadan Maade været anseet; og at de intet "derudi skulde have at mangle, lovede han at "skulde bestilles visse Terminer, til hvilke dem

"skulde blive betalt en Part af deres Besoldning;
"og handlede saa med Borgemester og Raad, at
"de bedste Kjøbmænd forskjøde nogle tusende Da=
"ler, som bleve dem leverede og hentalte paa
"Haanden. Der Landsknegtene fik nu Pengene,
"nedlagde de alt Oprør og Mytteri, og igjen
"optoge Kanden og Kortet, og dagligt Drukken=
"skab og Sværmeri".

I Februar Maaned 1565 lod Kong Erich en anseelig Hær rykke ind i det sydlige Norge, for anden Gang at beleire Bohus. I over en Maaned forsvarede denne Fæstnings Comman=dant, Jens Holgersson, sig med udmærket Tap=perhed, saa at Fienden tilsidst maatte afstaae fra sit Forehavende og ophæve Beleiringen (65). Paa Tilbagetoget til Sverrig erholdt den svenske Hær Forstærkning, og rykkede nu, ifølge Kong Erichs Befaling, frem imod Elfsborg, hvor Jens Kaas var Commandant. Denne sendte

frax et Ilbud til Kongen, for at begjere Undsætning.

Da den danske Hær nu paany skulde drage mod Fjenden, følte Otto Krumpen med Bedrøvelse, at Alderdommens Svaghed ikke vilde tillade ham at følge den; han nedlagde derfor sin Post, hvilken Kongen betroede til Daniel Ranzau. Af det Foregaaende indsee vi allerede, at der neppe kunde været gjort et visere Valg; det Efterfølgende vil derom nærmere overtyde os. Den Næstcommanderende efter Ranzau var Frantz Brockenhuus, der nyligen var sat i Spidsen for fire nye Fenniker Fodfolk af Landets egne Børn. I de paafølgende Felttoge synes det, at han overhovedet har været Oberst for alt Fodfolket, ligesom Ranzau sædvanligen i egen Person stod i Spidsen for Rytteriet, idet han tillige som Feltherre førte Overbefalingen over det Hele. Foruden disse 4 Fenniker havde Armeen endnu 2 Regimenter Fodfolk, nemlig Ranzaus

og Jørgen von Hvites. Hiint var sammensat af Danske, Tydske og Skotter; Dette bestod derimod alene af tydske Landsknegte. Hvor stærke disse Regimenter nu vare, lader sig ikke bestemme; men at de vare meget svagere, end under Krigens Begyndelse, kan man med Vished slutte af de paafølgende Begivenheder.

Med disse 7 Faner Ryttere, sit eget Regiment, og de 4 Fenniker danske Knegte under Brockenhuus, rykkede Daniel Ranzau, ifølge Kongens Befaling, frem mod Elfsborg. Det var kort før Pintsefesten, at han tilraadte denne Marsch. Da Beleirerne saae Undsætningen ankomme, trak de sig tilbage fra Fæstningen og indtoge høiere oppe i Landet en uangribelig Stilling bag et stort Vand, imellem tvende Klipper. Daniel Ranzau maatte altsaa lade dem staae der, og søgte forgjeves at lokke dem ud i aaben Mark, ved at afbrænde Byerne der i Egnen, blandt andre gamle Lødelse (66), hvor han be-

mægtigede sig et stort og prægtigt Skib, som den svenske Konge nyligen havde ladet bygge, og, de Danske til Haan, kaldet Trods-Danmark. Derpaa marscherede han mod Elfsborg, og Fjenden trak sig, efter nogle Skjærmydsler, aldeles tilbage, ind i Sverrig. Nu blev Elfsborg rigeligen forsynet med Proviant og frisk Besætning, og da Landet deromkring var aldeles udsuget, trak Ranzau sig tilbage til Warberg, hvor han var tilsinds at blive staaende indtil videre, for derfra at iagttage Fjenden og beskytte Nordhalland imod fornyede Angreb. Men Commandanten paa Warberg, Hans Holck, forestillede Feltherren, at Landet ogsaa her var saa udtæret, at det paa ingen Maade kunde udholde Troppernes Nærværelse, og formaaede ham til at fortsætte Marschen til Halmstad. Forinden Afmärschen tilbød Ranzau sig at forstærke Besætningen; men Holck frabad sig dette, som noget aldeles Ufornødent. Denne hans alt for store

Tillid til Slottets Styrke og sine Undergivnes Tapperhed havde sørgelige Følger. Neppe var den danske Hær vendt tilbage til Halmstad, førend et svensk Corps, under Knud Hakansons Anførsel (67), ankom den 16de August for Warberg, og opfordrede Byen og Slottet. Borgerne lode ved Ilbud Daniel Ranzan bede om Forstærkning, og han sendte dem 200 Skotter (68). Den 22de August leirede den svenske General Niels Boie, med Hovedstyrken, bestaaende af 19 Faner og 24 Fenniker, sig foran Warberg. Nogle Dage senere ankom Skytset, og den 27de August begyndte Fjenden af al Magt at beskyde Byen. Borgerne værgede sig mandeligen, saavelsom og de jydske Knegte, hvilke udgjorde en Deel af Besætningen; flere Storme bleve afslagne, men Skotterne, som stode i Forstaaelse med Fjenden, forraadte Byen, der paa denne Maade blev erobret. Efterat de sædvanlige Grumhedsscener havde udraset, blev

den i Bund og Grund ødelagt og dens Befæstning sløifet. (69).

Daniel Ranzau havde imidlertid anvendt Alt hvad der stod i hans Magt, for at redde Warberg. Vi vide, at han paa Toget op imod Elfsborg ikke førte Jørgen von Holles Knegte med sig; Disse havde nemlig paany gjort Opstand, fordi Solden ikke var dem tilfulde udbetalt, ja de vovede endog at arrestere de kongelige Commissarier, som vare ankomne for at tale dem tilrette, saa at Kongen maatte bruge de alvorligste Trudsler, for at bevirke deres Løsladelse. Disse Oprørere vare altsaa forblevne i Ysted, og endog da Ranzau igjen var kommen tilbage til Halmstad, var Kongen ikke istand til at opfylde hans øvrige Forlangende, nemlig at Jørgen von Holles Knegte skulde støde til Hæren. Men Denne var desuden meget svækket, deels ved den til Elfsborg afgivne Forstærkning, deels ved selve Toget. Uden aldeles at sønder-

lemme den Styrke, som nu var forsamlet under hans Faner, kunde han altsaa ikke sende Warbergs Borgere nogen betydelig Forstærkning. Langt mindre kunde han siden, med en Magt, der var saa meget svagere end Fjendens, ile Warberg til Undsætning. Dette Tidspunkt var ingenlunde skikket til vovelige Foretagender; thi en Deel af Tropperne befandt sig i aabenbart Oprør, en anden Deel (70) havde for kort siden været i samme Tilstand; alene paa de Indfødte kunde Feltherren forlade sig, og af disse havde han kun fire Faner og fire Fenniker (71)! Rigets Finantser vare i en meget slet Tilstand, og Kongens Befalinger tabte derved næsten al Indflydelse paa de fremmede Tropper. Under disse Omstændigheder kunde Daniel Ranzau ikke rykke frem imod en ham langt overlegen Fjende, uden at udsætte sig for et Nederlag, hvorved Danmark sikkert havde mistet alle sine Provindser efter for Sundet. Dog var denne for Fædre-

Landets Vel utrættelige Anførere intet mindre end uvirksom. Hver tiende Almuesmand i Skaane blev opbuden og indlemmet i Hæren; men til at iværksætte dette, udfordredes Tid. Saasnart denne Forstærkning var samlet, rykkede Feltherren frem, for at gjøre et Forsøg til Warbergs Undsætning. Men netop paa denne Tid havde Fienden, ved Hjelp af Skotternes Forræderi, allerede bemægtiget sig Byen, og ikkun Slottet holdt sig endnu (72).

Formodentlig i den Hensigt at tilintetgjøre Beleiringsarmeens Samfærsel med Sverrig, ifald den skulde blive staaende foran Warberg; maaskee tillige for bedre at skjule sin Marsch og bringe Fienden paa den Tanke, at Toget kunde være bestemt til at trænge ind over den svenske Grændse, gik Ranzau ikke frem paa Strandveien, over Falkenberg, men drog til Høire, op mod Kongsbacka, et Overgangssted over Æthran, tæt østlig for det Punkt, hvor Svar-

teraaen forener sig med denne Flod (73). Her traf han de Svenske, der havde erholdt Efterretning om hans Marsch, og fundet det raadeligst at gaae ham imøde. Disse syntes at ville levere ham et Slag, som han ikke turde antage; thi ved den Forstærkning han havde faaet af skaanske Bønder var hans Hær vel bleven talrigere, men ikke mere brugbar til et Slag i aaben Mark. Med saadanne Tropper gaaer en duelig Feltherre helst forsvarsviis tilværks, og søger ved Terrainets bedst mulige Afbenyttelse at raade Bod paa Hærens indvortes Mangler. Dette gjorde ogsaa Daniel Ranzau, idet han ved sine Bevægelser og Stillinger forbød Fjenden at gaae over Ethran. Efterat de Svenske, ved denne Leilighed, saavel havde bemærket den danske Hærs Svaghed, som Umuligheden af at føre sig den til Nytte, droge de tilbage, for at beleire Warbergs Slot. Ranzau har formodentlig først paa dette Tog erholdt Underretning

om Tabet af Byen; Slottet maatte han, da det endnu ikke havde været umiddelbart angrebet, og da dets Commandant kort førend de Svenskes Ankomst havde afslaaet den ham tilbudne Forstærkning, troe istand til, i nogen Tid at udholde Beleiringen. Han gik derfor igjen tilbage til Halmstad, i det Haab, at man nu omsider maatte have bragt Jørgen von Holles Knegte til Lydighed; thi det var ham umuligt at foretage noget Væsentligt imod Fjenden, saalænge en saa betydelig Deel af hans desuden svage Hær manglede.

Ogsaa Kong Frederik ankom til Halmstad; men alligevel varede det endnu en rum Tid, forinden Oprøret iblandt Jørgen von Holles Knegte blev standset, og disse forenede med Hæren. Imidlertid blev Slottet Warberg, tidligere end man havde ventet (74), nemlig den 15de September, erobret af de Svenske, hvilke hurtigen lode de nedskudte Mure igjen istand-

sætte, indlagde der en med alle Fornødenheder vel forsynet Besætning paa 1500 Mand, under Carl Mornays Commando, og droge derpaa tilbage til Sverrig.

Nu befalede Kong Frederik sin Feltherre, at fravriste Fjenden den nylig gjorte Erobring. Daniel Ranzau marscherede altsaa imod Warberg, hvis Beleiring han ufortøvet begyndte. Paa en Slottet overhøiende Klippe, hvorfra de Svenske tilforn havde beskudt Murene, anlagde han et Batterie paa sex store Cartover. De skaanske Bønder, der vare mere til Besvær end til Nytte, og for hvilke man desuden ikke kunde tilveiebringe de fornødne Levnetsmidler, erholdte Tilladelse at drage hjem. Mornay forsvarede sig kjækt, saa at Beleiringen allerede havde varet en Maaned, da Ranzau ophævede den, fordi han bragte i Erfaring, at en stærk svensk Hær nærmede sig, for at undsætte Fæstningen (75). Det var nu allerede ud paa Eftergaaret; Aaen

ved Warberg og Floden Æthran, imellem hvilke han befandt sig, vare opsvulmede og kunde ikkun passeres ved Hjelp af Broerne; Ranzau forudsaae, at disses Ødelæggelse vilde blive det Første, Fjenden foretog sig; han vilde og burde derfor ikke blive staaende foran Fæstningen, hvor dennes stærke Besætning og den fremrykkende Hær skulde have bragt ham under en dobbelt Ild; — og han ilede altsaa for at naae Falkenberg og sikkre sit Tilbagetog over denne By. Men de Svenske havde allerede udsendt et Corps under den samme Knud Hakanson, som tilforn berendte Warberg, for at affaste alle Broerne over Æthran. Efterat Ranzau havde sat sig i Marsch fra Warberg, erfarede han, at Fjenden allerede var ankommen til Falkenberg, havde affastet Broen, udplyndret og opbrændt Staden (76). Han forlod altsaa Strandveien og dreiede af til Venstre, ind i Landet, for om muligt at naae Overgangsstedet ved Kongsbacka,

førend Fjendens Hovedstyrke var trængt frem over Grændsen. Dersom Lykken heri havde føiet ham, da kunde han maaskee have afskaaret og tilintetgjort Knud Hakansons Corps, og han havde tillige været sikkret imod enhver Forfølgelse, da det ligesaavel denne Gang kunde lykkes ham at forbyde Fjenden Overgangen, som ved det Møde, han her for ikke længe siden havde med Warbergs Beleirere. I en saadan uangribelig Stilling kunde han altsaa handle eftersom Omstændighederne maatte udkræve det, og, efter Godtbefindende, enten imodtage eller undgaae et Slag. Men for at komme til Kongsbacka maatte han først over Svarteraaen, der, som vi tilforn have bemærket, tæt nedenfor dette Punkt forener sig med Ethran. Da Ranzau ankom paa Artorna Hede, til Svarteraaens Bredde, var Fjenden allerede rykket saa langt frem over Grændsen, at de Danske ikke kunde naae Kongsbacka, uden først at levere et Slag.

Den svenske Hær talte 25000 Hoveder, den danske derimod kun 4000. Dersom Ranzau med denne ringe Hob var gaaet over Svarteraaen, for paa hiin Side at slaae sig igjennem til Kongsbacka, da vilde han sikkert være bleven klemt ind i den Vinkel, som Aaen danner med Æthran, og der have lidt et Nederlag, hvorfra maaskee ikke en eneste Dansk var undkommen. Dette indsaae den vise Feltherre, i det hans skarpe Blik tillige opdagede, at det Terrain, hvorpaa han just nu befandt sig, var særdeles skikket til en Kamp imod en stærkere Fjende. Han besluttede derfor, ikke at gaae over Svarteraaen, omendskjøndt han — som ikke alene Resens, men tillige de svenske Historieskriveres Ord bekræfte — kom tidligere til denne Aa, end Fjenden (77).

Daniel Ranzau leirede sig altsaa ved Landsbyen Artorna, den 17de October, og sendte ufortøvet Peder Gyldenstjerne med Rendefanen

op imod Kjønge, ikke for at forsvare Broen sammesteds, som de Svenske maatte passere naar de vilde over Svarteraaen (78) — thi Omstændighederne bøde ham, at spare Hærens svage Kræfter, og det var desuden netop hans Hensigt, at lokke Fjenden hid paa denne Side af Aaen — men for at sinke Fjendens Overgang, indhente Underretninger og skaffe de Danske Tid til at udhvile sig efter Marschen og gjøre de nødvendige Forberedelser. Gyldenstjerne opfyldte det ham givne Hverv, og trak sig, efterat have skjærmydseret med de Svenske den hele Dag, om Aftenen hurtigt tilbage til den danske Leir.

Imidlertid havde den svenske Hær leiret sig ved Kjønge, ligeover for den danske. Afstanden imellem dem kan neppe have været over en Fjerdingmiil, og dette Mellemrum har omtrent havt samme Brede; thi ligesom det paa den ene Side var begrændset af Svarteraaen, saaledes dannede paa den modsatte Side et stort Morads og

et derfra udrindende Vandløb, der i Nærheden af Falkenberg forener sig med Æthran, en med Svarteraaen parallel Grændse, saa at den svagere Hær aldeles sikkredes for Overfløining (79). Uden denne Terrainets Indslutning paa begge Sider, der endog, som Sverrigs Historieskrivere udtrykkeligen bemærke, forbød den svenske Hær at udvikle sin hele Stridskraft, vilde Slaget sikkert have erholdt et ganske andet Udfald. Endvidere var Egnen i Ryggen af de Svenske aldeles afbrudt og gjennemskaaren af Søer og Vandløb; deres Tilbagetog kunde, i Ulykkestilfælde, ikkun skee over den ene Bro ved Kjønge, en Omstændighed, der saare let kunde forvandle et Tilbagetog til et Nederlag, hvilket da ogsaa, som vi snart ville faae at see, virkeligen skete. Den danske Hær havde derimod den aabne Hede bagved sig. Saaledes var den Egn beskaffen, hvor Ranzau oppebiede sin Fjende.

Den paafølgende attende October, endnu

længe før Dagen frembrød, lod Daniel Ranzau ved Trompetens Lyd sine Krigere opfordre til at udruste sig og træde under Vaaben. I Morgendæmringen steg han til Hest, og begav sig, ledsaget af Hærens fornemste Høvdinger, ud paa den Plads, hvor han vilde opstille sin Slagorden. Foran Leiren, midt imellem Floden og Moradset, var der en betydelig Bakke. Dette Punkt udvalgte Feltherren til Centrum for Stillingen, hvis Fløie han lænede, paa den høire Side til Svarteraaen, og paa den venstre til Moradset. Foran den høire Fløi, hvor Rytteriet skulde opstilles, befandt sig et stort Steendige, der vilde have hindret Fremrykningen, og tilladt de fjendtlige Skytter, ustraffede at rette deres Ild imod de danske Ryttere; Skandsegraverne bleve derfor ufortøvet satte i Arbeide med dette Diges Sløifning. Denne Foranstaltning havde siden en væsentlig Indflydelse paa Slagets heldige Udfald. Efterat Feltherren saaledes nøie

havde gjort sig bekjendt med den Plads hvorpaa han vilde stride, bestemt sin Stilling og indrettet den til sin Fordeel, reed han igjen tilbage til Leiren, lod den hele Hær slaae Kreds og traadte ind i samme, ledsaget af Krigsraadet og de kongelige Commissarier. Med henrivende Veltalenhed opmuntrede og formanede han nu sine Krigere, og forestillede dem: "at da Fjen-"derne vare for Døren, saa maatte man enten "skammeligt flye, eller mandeligen fægte; da "Fjenden havde ladet sin Dristighed og Frimo-"dighed see, og var falden ind over Grænd-"serne, i deres Herres og Konges Land, saa "vilde det være dem og alle deres Efterkommere, "saavel i, som udenfor Riget, til evig Spot og "Vanære, om Nogen var saa feig og forsagt, "at han vilde tænke paa at rømme eller afvige; "Tiden, Stedet og Nøden æskede, at de maatte "gribe til Værge; paa den ene Side var Lykke "og Velfærd, paa den anden Side Skade og

"Fordærvelse lagt i Vægtskaalen; deres ærlige
"og udødelige Navn og Rygte, eller og stedsevarende
"Spot og Foragt, var nu stillet paa Banen
"for dem; derfor maatte Enhver overveie
"Omstændighederne, og tænke paa sit Rygte og
"Eftermæle, samt paa den Eed han havde svoret
"sin Herre og Konge, saa at, naar de alle
"kom paa Valpladsen og hørte Alarm blæse, de
"da maatte lade kjende deres redelige Mod; Enhver
"maatte da agte paa sin Sag og Orden,
"at denne ikke blev adsplittet og forstødt, og saa
"med freidige Hjerter og friske Hænder angribe
"Fjenderne, som det duelige og tappre Krigsfolk
"egnede og burde; han Selv vilde med frit
"og uforsagt Mod lade sig finde den første udi
"Spidsen, og anføre dem saaledes, at han vilde
"fremtræde for Gud med en reen Samvittighed,
"skulde han end være den Første, der faldt og
"blev paa Pladsen; saaledes vilde han forhandle
"sin Sag; at han skulde have en naadig Herre

"og Konge, samt et ærligt og lovligt Navn og "Rygte af Enhver, som paa denne Dag var i "Marken med ham" (80).

Denne herlige Tale, hvori Daniel Ranzaus høie Aand saa klart er udviklet, blev af Hæren, hvis Mod og Iver den havde opflammet, besvaret med lydelige Fryderaab og den eenstemmige Forsikkring: at de Alle vilde tee sig saaledes, som det troe og ærlige Krigsfolk egnede, og at de gjerne med deres Anfører vilde vove Liv og Blod. Derpaa bad Feltherren dem, at paakalde Gud, der alene havde Seieren i sin Haand, hvorpaa den hele Hær gjorde sin Bøn, med et almindeligt, tre Gange gjentaget Knæfald.

De svenske Forposter, som saae dette, raabte: "See nu tigge Juterne om Naade, og bede om at blive tagne til Fange!" (81). Men Daniel Ranzau lod nu Hæren ufortøvet indtage den Stilling, han nyligen havde bestemt og for-

beredet. Den tilforn omtalte Høide i Centrum blev besat med Skyts, under Bedækning af Jørgen von Holles Knegte; til Høire posteredes de syv Faner Ryttere, fordeelte i trende Hobe; til Venstre blev den øvrige Deel af Fodfolket opstillet, under Anførsel af Frantz Brockenhuus.

Da Hæren saaledes stod rede til Slag, var det Ranzau særdeles vigtigt, at faae Fjenden til at foretage et fremfusende Angreb paa en for de Danske saa fordeelagtig Stilling, og at dette maatte skee imedens den Begeistring, hvori han ved sin Tale havde sat Folket, endnu usvækket vedligeholdt sig. Ranzau kjendte den fjendtlige Feltherre, Jacob Hendriksen Hestsko, som en stolt og hidsig Mand, og snildeligen forstod han, heraf at benytte sig. For nemlig at opegge sin Modstander til et uoverlagt og hurtigt Angreb, sendte han, der havde en firdobbelt Overmagt for sig, fem Trompetere hen imod Leiren ved Kjønge, og lod dem udæske Fjenden til et ærligt

Slag i aaben Mark. Han lovede sig maaskee tillige heraf den Fordeel, at den svenske Feltherre i sin Vrede skulde forbyde sine Tropper at give Qvarteer, hvorved et fortvivlet Modværge endog blev gjort til en uundgaaelig Nødvendighed for enhver enkelt Mand i den danske Hær, ligesom den fra dansk Side begyndte Kampæskning endydermere forhøiede Hærens Mod og Selvtillid.

Daniel Ranzaus vise Hensigter bleve ved denne tilsyneladende overmodige Handling fuldkomment opnaaede. Jacob Hendriksen lod ufortøvet sin Hær rykke ud af Leiren, formanede Tropperne til Tapperhed, forbød dem at gjøre Fanger og sagde i sit Overmod: at Faren ikke var stor; thi han vilde lade den ringe danske Hob nedtræde under Hestefødder. Derpaa sendte han ligeledes fem Trompetere frem, for at besvare den Udæskning, der havde gjort ham saa opbragt (82).

Nu begyndte dette i Danmarks Krigshi-

storie saa navnkundige Slag. De Svenske rykkede hurtigen frem og lode Skytset spille, men gave sig ikke Tid til at rette det tilbørligen, hvorfor de fleste Kugler gik for høit. Dernæst foretog Halvparten af det svenske Fodfolk — thi flere kunde, formedelst Pladsens Sneverhed, ikke paa eengang komme frem (83) — et hidsigt Angreb paa den med det danske Skyts besatte Høide. Til samme Tid huggede det svenske Rytterie ind paa det danske. Her fægtede Daniel Ranzau selv i Forvagtens Spidse. Denne Fane, forenet med den under Mauritz Podebusk, mødte fem Faner, nemlig tre svenske, een tydsk og een skotsk. Hack Holgersøn, Josva von Qualen og Frantz Banner holdt Stand imod 6 svenske og tydske Faner; Peder Gyldenstjerne, i Forening med Rusefanen under Henning Tornow, fægtede imod fem Faner, for største Delen svenske og finlandske (84). I Begyndelsen var Veiret de Danske ugunstigt, thi der faldt

en stærk Regn, som af Vinden førtes imod deres Ansigter; men under Striden vendte Vinden sig, til Fordeel for de Danske, hvilke ansaae dette som et godt Tegn og fortsatte Kampen med fordoblet Mod. Daniel Ranzau og hans tappre Rytterhobe modstode ikke alene Fiendens første hidsige Angreb, men drev det endog saaledes tilbage, at det svenske Rytterie tog Flugten og blev paa det heftigste forfulgt op imod Kjønge. Imidlertid havde Fodfolket en ligesaa haard Kamp. Ved gjentagne Angreb, der kostede mange Folk, var Fienden omsider stormet op paa den med det danske Skyts besatte Bakke, og trængte heftigt ind paa Jørgen von Holles Knegte, der nu vare nær ved at bukke under for Overmagten. Frantz Brockenhuus saae den Fare, der truede Skytset og Hærens Centrum, men det var ham umuligt, at komme de Betrængte til Hjelp, thi selv havde han alt sit Mod og alle sine Kræfter fornøden, for at holde Stand

imod de ham haardt angribende, talrige Fiende-skarer. Allerede vare Jørgen von Holles Knegte i Begreb med at flygte og forlade Skytset; men netop i dette afgjørende Øieblik havde Daniel Ranzau jaget det fiendtlige Rytterie paa Flugt; — han, der aldrig over Soldaten glemte Feltherren, saalidet som hans ophøiede Post nogensinde hindrede ham i, ved Exemplets uimodstaaelige Magt at indgyde sine Undergivne Foragt for Faren, hvilken han altid med roligt Overlæg og kold Besindighed havde ført dem imøde — Daniel Ranzau forsømte ikke, i det han heftigen forfulgte sin egen Seier, at tilintetgjøre den, som Fienden var nær ved at tilkæmpe sig paa et andet Punkt. Hurtigen sendte han en Deel af Rytteriet, hvoriblandt Drengefanen (85), til Venstre, for at falde ind i Ryggen paa det svenske Fodfolk, der angreb Jørgen von Holles Knegte. Dette blev udført med Hurtighed og Kraft; de tydske Knegte trængte paany frem,

da de saae Undsætningen ankomme, og de Svenske, som havde stormet Bakken, bleve saaledes i et Øieblik nedsablede eller adsplittede. Nu havde den Deel af det svenske Fodfolk, der angreb Brockenhuus, disse Ryttere tilligemed Holles Knegte i sin venstre Flanke; Brockenhuus tøvede ikke med at føre sig Stridens heldige Vending til Nytte, i det han med fordoblet Anstrengelse trængte fremad, og kastede Fjendens høire Fløi tilbage. Saaledes blev, saavel ved Ranzaus Agtpaagivenhed og Aandsnærværelse, som ved hans uimodstaaelige Tapperhed og hans djerve Vaabenbrødres tro Bistand, de Svenskes Flugt i kort Tid almindelig, og den blev desto vildere og for dem selv fordærveligere, jo mindre de tilforn havde tænkt sig Muligheden af dette Tilfælde. Det svenske Skyts blev tilbage, og faldt i de Danskes Hænder. Bagved de nylig angribende Svenske stode, som vi vide, endnu mange friske Tropper, hvilke, uden at komme i

Fægtning, bleve revne fort af den forreste Linie, der under sin overilede Flugt styrtede sig ind paa dem. Al Orden og Besindighed havde nu forladt de Svenske; bedøvede ved deres saa uventede Vanheld og slagne af en panisk Skræk, sandsede de Intet uden Flugten; sammentrængte i store, formløse Masser, ilede de alle paa eengang hen imod Broen ved Kjøge, for der at komme over Svarteraaen. En Deel af Rytteriet, som først havde grebet til Flugten, var vel alt kommen over, men netop dette maatte give hele det danske Rytterie den bedste Leilighed til at falde de saagodt som værgeløse fjendtlige Infanteriemasser i Flanken, medens Fodfolket forfulgte dem i Ryggen. Den Standsning, som Trængslen foraarsagede, maatte især forvolde Fjenderne et stort Tab. Mange af dem bleve desuden sprængte ud i Vandet. Da omsider Levningerne af det svenske Fodfolk vare komne over Broen, og Valpladsen altsaa aldeles var i

de Danskes Magt, saaes fire svenske Faner, som imidlertid havde samlet sig paa den anden Side af Aaen, og nu gjorde Mine til, igjen at trænge frem over Broen, for at tilbageerobre det tabte Skyts. Daniel Ranzau lod dem uhindret nærme sig Broen; men her modtog han dem med en saa virksom Kanonild, at de paany vendte om og toge Flugten tilligemed de Andre. De Danske forfulgte Fjenden til henimod Aften, da Feltherren lod Tropperne falde tilbage og forsamle paa Valpladsen. De Svenske fortsatte Flugten og standsede først ved Frølunda, det selvsamme Sted, hvorfra de nyligen vare brudte op. Her, noget over to Mile fra Grændsen, og halvfemte til fem Mile fra Valpladsen, begyndte de først at samle sig og slaae Leir.

"Dette", siger Resen, "er et af de mærke-"ligste Feltslag, som man veed i disse Riger at "være holden; udi hvilket de Danske, 4000 "Mand stærke, sloge 25000 Svenske, saa at

"5000 af dem bleve liggende paa Valstedet, "hvoriblandt mange fornemme og ypperlige Her"rer, foruden dem, som bleve saarede og "fangne".

Alt det svenske Skyts, bestaaende af 38 Stykker, samt 5 Rytterfaner og 8 Knegtefenniker, bleve, ifølge Resens Udsagn, de Danskes Bytte.

Indskriften paa den Skuepenge, som Frederik den Anden lod slaae til Minde om Seieren ved Svarteraa, indeholder den samme Angivelse af Hærens Styrke og Fiendens Tab. Det Modsatte er Tilfældet med de svenske Historieskrivere; thi disse ere for største Delen kun for saavidt enige, at de alle forhøie den danske og nedsætte den svenske Hærs Styrke og Tab. Chytræus, som selv havde oplevet dette Slag, og ikke var Dansk eller stod i Forbindelse med Danmark, angiver den svenske Hær til 26000 og den danske til 4000 Mand. Mann-

scriptet over den syvaarige Feide, hvis Forfatter ligeledes er et samtidigt Vidne, siger: "at de Svenske kom dragendes med en stor, usigelig Hob, mere end 25000 Mand; og tager man den svenske Historieskriver Dalin paa Ordet, saa kan endog hans Udsigende tjene som Beviis for Manuscriptets Paastand: thi han fortæller, at to hele Regimenter, som udgjorde i det mindste Halvparten af det svenske Fodfolk, aldeles ikke kom til at fægte, fordi Pladsen var saa snever. Heraf maa man jo slutte, at de Svenske have havt alle deres Regimenter Fodfolk, fire i Tallet, samlede. Hvert Regiment var 6000 Mand stærk; thi det bestod af 12 Fenniker, enhver paa 500 Mand (86). Dette udgjør altsaa 24000 Mand Fodfolk, saa at, naar Rytteriet kommer til, den hele Styrke maatte beløbe sig til 28,800 Mand. Men dette har visnok ikke været Dalins Mening; thi han, saavel som Ægidius Girs, angiver ellers de

Svenskes Styrke til 24 Fenniker og 16 Faner, og begge have heri fulgt Tegel, hvis Uretfærdighed imod de Danske og Upaalidelighed i Henseende til denne Krigs Begivenheder jeg tilforn paa et andet Sted troer at have lagt for Dagen (87). Af Kong Erichs Skrivelse til Jacob Hendrikſen, angaaende Slaget ved Svarteraa (88), see vi, at det første eller Kongens eget Regiment har været med i Slaget, ligesom og den første Deel af 4 Fenniker Hageskytter, der hørte til Skibsregimentet. Ogsaa var det andet Regiment tilstede, dog ikke fuldstændigt. Dette kunde altsaa tilsammentaget anslaaes til to fuldtallige Regimenter, eller Tegels 24 Fenniker. Men foruden disse har ogsaa det tredie Regiment været med i Slaget, thi vi have allerede seet (89), at det Corps, hvormed Knud Hakanson berendte Warberg, var udtaget af dette Regiment, og Kong Erich beholdt af fine disponible Tropper alene den saakaldte blanke Ryt-

terfane tilbage, da han, efterat have mønstret Krigsfolket ved Risa, en Herregaard i Smaaland, gik tilbage til Jønkjøping, imedens Jacob Hendrikßen med den hele Krigsmagt drog til Frølunda, for derfra at falde ind i Halland (90). Fra Frølunda blev Knud Hakanson — der var Oberst for det smaalandske Fodfolk og, som det synes, Anfører for det tredie Regiment, hvilket formodentlig har været udskrevet fra Smaaland — sendt forud til Falkenberg, for at afkaste Broerne over Ethran. Men inden Slaget fandt Sted havde han igjen forenet sig med Hæren. Maaskee har netop det tredie Regiment under Slaget foretaget Hovedangrebet paa det danske Skyts. Denne Gisning grunder jeg derpaa, at Knud Hakanson faldt i Træfningen (91). At Kong Erich ikke omtaler dette Regiment i ovenanførte Brev, kan altsaa enten hidrøre derfra, at det i Slaget var blevet saa godt som tilintetgjort, eller ogsaa derfra, at det efter

Slaget virkeligen er forblevet i Leiren ved Fro-lunda, tilligemed Rytteriet, hvorfor Kongen ikke behøvede at befale dette Regiment at forføie sig til Leiren (92); thi netop i denne Anledning omtaler han de øvrige Regimenter.

Da Kong Erich lod sin Hær samle, for at foretage Toget ind i Halland, anvendte han de strengeste Forholdsregler, paa det Ingen skulde unddrage sig fra at møde under Fanerne. Pro-fosser og Stokkeknegte bleve udsendte paa alle Veie, for at anholde enhver Rytter og Lands-knegt, hvadenten han havde Pas fra sine Fore-satte, eller ikke. De havde Befaling at ophænge den Anholdte i det første det bedste Træ, saa-fremt han ikke ufortøvet vilde vende tilbage til Leiren ved Risa (93). Heraf kan man ikke slutte andet, end at Fennikerne og Fanerne i den svenske Hær have været fuldtallige.

Jeg troer saaledes at have beviist af de Svenskes egne Efterretninger, at deres Hær har

beskaget af 16 Faner Ryttere og 3 Regimenter Fodfolk, nemlig 36 Fenniker; hvilket aldeles stemmer overeens med Resens og Manuscriptets Angivende (94). Vi vide, at det svenske Reglement bestemte Styrken af en Fane til 300 og af en Fennike til 500 Mand (95). Ifølge heraf beløb Hærens Styrke sig altsaa til 22,800 Mand. Men den førte desuden i det mindste 30 Stykker Skyts med sig; disse bleve bestyrede af de saakaldte Bøssemestere eller Bøsseskytter, og ledsagedes af bevæbnede Bønder, som de Svenske lode følge med Skytset, deels for at være behjelpelige ved dets Transport og Betjening, deels for at bruges ved Forskandsningers og Broers Anlæg m. m. (96). Disse Bønder, tilligemed de øvrige til Trosset hørende Personer, kunne let have forøget den svenske Hærs Totalstyrke til 25000 Mand.

See vi os saaledes istand til at retfærdiggjøre den danske Seiersmedailles Indskrift, med

Hensyn til Fiendens Styrke, saa have vi aldeles ingen Aarsag til at betvivle dens rigtige Angivelse af vort eget Troppeantal; thi heri kunde ingen uvitterlig Urigtighed finde Sted, og hverken Kong Frederiks, eller Daniel Ranzaus Karakteer tillader os at troe dem istand til, vitterligen at træde Sandheden for nær; saameget mindre kunne vi troe dette, som en Nedsættelse af den danske Magt sikkert vilde været forenet med en forsætlig Overdrivelse af Fiendens (97). Enhver, der ikke er Danmarks Avindsmand, maa tilstaae, at Sandhedskjærlighed, Retfærd og Redelighed til enhver Tid have hæderligen udmærket det danske Folk, dets Fyrster, dets Historieskrivere. Ogsaa see vi, at de Sidstnævnte endog angive een Fane mere, end Tegel, Ægidius Girs og Dalin, der ansætte den danske Hær til 14 Fenniker og 6 Faner.

Antallet af de danske Fenniker findes ikke angivet i vore Beretninger over dette Slag.

Resens Plan over Slaget — hvilken jeg ellers ikke tillægger noget Værd i militair Henseende — fremstiller den danske Hær som bestaaende af 7 Faner og 6 Fenniker (28). Da nu Fanernes Antal er rigtigt, saa er der ingen Aarsag til at ansee Fennikernes Antal som urigtigt. Antage vi — endskjøndt meget lader sig derimod indvende — de danske Faner og Fenniker til samme Styrke som de svenske, saa bliver det hele Troppeantal 5,100 Mand. Men herfra maa drages det Tab, som Daniel Ranzau havde lidt under Slottet Warbergs Beleiring, og som paa den Tid umuligen kunde være erstattet. Det beløber sig, ifølge Tegels og Girs's Beretninger, til 1600 Mand; men da man ikke med god Samvittighed kan efter disse Forfattere antage Angivelser af dette Slags, uden først at fradrage mere end Fjerdeparten, saa ville vi nøies med at anslaae dette Tab til 1100 Mand, og da beholde vi alligevel ikkun 4000 Mand tilovers.

Denne Undersøgelse over Hærenes gjensidige Styrke slutter jeg med den Bemærkning, at vi, ifølge de foregaaende Begivenheder, og Sagernes Tilstand i Danmark paa denne Tid, en Tilstand, som — især med Hensyn til Landkrigen — røber en høi Grad af Kraftløshed, ikke have megen Aarsag til at forbauses over den danske Hærs ringe Styrke. Ogsaa vidne nogle i Beskrivelsen over Slaget anførte Omstændigheder, f. Ex. at den Tanke kunde falde Fjenden ind, at de Danske, dengang de i Kredsen faldt paa Knæ, vilde trygle om Skaansel og lade sig tage til Fange; ligesom og den svenske Feltherres Praleri: at han vilde lade den danske Hob nedtræde under Hestefødder, umiskjendeligen om en overordentlig Ulighed imellem begge Hæres Styrke.

I Henseende til Slagets Resultat møde vi ligeledes Modsigelser fra de svenske Historieskriveres Side; men Disse ere tillige i Modsigelse

indbyrdes. Saaledes angive nogle af dem de Svenskes Tab til 1400 Mand, Andre til 1700 og Dalin til 2000. Men da de dog, paa faa Undtagelser nær, som ikke fortjene at komme i Betragtning, tilstaae: at de Svenske, endskjøndt deres Hær var langt stærkere end den danske, bleve drevne paa Flugt og lode alt deres Skyts i Stikken; da det ligeledes er vist, at de maatte gaae tilbage over en eneste Bro, midt under Seierherrernes heftigste Angreb, og at de fremdeles paa deres Flugt bleve forfulgte til henimod Grændsen, saa er det i Sandhed ikke urimeligt, at 5000 Mand af de Svenske kunde falde som Offere for en af Skræk, Uorden og Trængsel frembragt Art af Værgesløshed; thi i et saadant Tilfælde bidrager den uheldige Hærs store Mandtal netop til at forøge dens Tab. Heri ligne alle Nederlag hverandre; og iblandt dem bør det ved Svarteraa vel kaldes mærkværdigt, men ingenlunde utroligt. Vilde man

derimod — maaskee støttende sig paa Tegels Beretning, der aldeles ligner den, han har givet over Slaget ved Marekjær (99) — paastaae, at den svenske Hær ikke har været en saadan panisk Skræk og den dermed uadskilleligt forbundne Kraftløshed og Forvirring underkastet, saa svarer jeg, at dersom dette ikke havde været Tilfældet, vilde de Svenske dog nok ikke have forladt deres Skyts, ethelIer vilde de have flygtet længere, end til Leiren ved Kjønge, hvor de havde havt en fordeelagtig Stilling (100), som de forlode, for at angribe de Danske, og fra hvilken Stilling de da, om fornødent gjordes, efterhaanden og med Orden havde kunnet passere Floden. Om iøvrigt de Svenskes Paastand, at deres tydske Ryttere vare Skyld i, at de tabte Slaget, er sand, eller falsk, kan være os ligegyldigt; thi en dansk Historieskriver vilde i ethvert Tilfælde holde det dybt under sin Værdighed, at udtyde et enkelt, ved den ene An-

førers Heltedyder og den ondens Ubesindighed, og ved Krigslykkens Foranderlighed frembragt Uheld, til Vanære for et Folk, der ved andre Leiligheder har tilkæmpet sig mangen en Seierskrands. Men at de Tydske, som Tegel og flere svenske Historieskrivere foregive, have staaet i hemmelig Forbindelse med de Danske; at det saaledes var Forræderiet, der spillede Disse Seieren ihænde, dette er en reen Opdigtelse, ved hvilken de Svenske have søgt at vælte Skylden fra sig og paa de Tydske (101).

Ogsaa paa dansk Side maa Tabet have været betydeligt. Resen navngiver 19 danske Adelsmænd, iblandt hvilke tvende kongelige Commissarier: Lawe Brock og Rigsraaden Steen Rosensparre, som paa denne Dag faldt for Fædrelandet. Nogle, der vovede sig alt for langt frem, idet de satte efter Fjenderne, bleve af disse tagne til Fange.

Dagen efter Slaget anvendte Daniel Ran-

zau til at lade alle de Døde, saavel Svenske, som Danske, begrave. Vi see heraf, at han maatte være istand til, med Nøiagtighed at angive, hvormange Døde der af hvert Parti vare blevne paa Valpladsen. Skade er det, at vi ikke ere i Besiddelse af hans Angivelse over de Danskes Tab (102). Daniel Ranzau lod ikke Fjenden forfølge længere, end til henimod Grændsen, fordi det, især da Natten alt var forhaanden, vilde været dumdristigt, at sætte efter de Svenske med en Magt, som, om den end aldeles ikke ved Slaget havde været svækket, dog endnu stedse var langt svagere end den fjendtlige. Men at Ranzau troede sig istand til at tage imod et nyt Angreb, er deraf indlysende, at han i over otte Dage blev staaende i Nærheden af Valpladsen, og først den 28de October, efterat have overbeviist sig om, at der for denne Gang intet videre var at befrygte af Fjenden, marscherede til Falkenberg. Her lod han begynde

paa, igjen at opbygge og istandsætte denne af Fjenden ødelagte By, og fortsatte derpaa sin Marsch til Halmstad, hvor han, den 4de November, erholdt Befaling fra Kongen, at henlægge Tropperne i de skaanske Vinterqvarterer.

Slaget ved Svarteraa alene vilde visseligen have gjort Daniel Ranzaus Navn udødeligt. Det være mig her tilladt, at kaste et flygtigt Tilbageblik paa denne Begivenhed, der giver os det lærerigste Exempel paa en stor Anfører. Ikke ved blind Tapperhed vandt Daniel Ranzau denne Seier. Havde det staaet i hans Magt, da havde han undgaaet en saa mislig Fægtning; men da han heri seer sig forhindret, gjør han itide holdt, for at oppebie Fjenden i en Egn, som er hans ringe Styrke gunstig. Med sindigt Overlæg udvælger og forbereder han her den Stilling, hvori han vil modtage Fjenden; med begeistrende Veltalenhed opflammer han sine Undergivne; ved en den dybe Menneskekjender

røbende Handling forleder han Fjenden til at opfylde hans ivrigste Ønske; Slaget begynder. — Nu staaer Daniel Ranzau som en Heros i Spidsen for de Danske, hans Exempel indgyder dem Standhaftighed til at imodstaae det første vældige Stød, og snart er Fjendens Rytterie kastet tilbage; neppe er dette skeet, før Helten lader Sværdet synke, imedens Feltherrens skarptseeende Øie atter bevogter den hele Linie; snart opdager han den Fare, der fra Kamppladsens Midte truer de Danske med Undergang; men ogsaa under Vaabenbraget høre og adlyde Rytterfanerne hans befalende Stemme; Jørgen von Holles Knegte undsættes til rette Tid. Fjenden flygter; Daniel Ranzau lader ham dyrt betale sin Tilbagegang over Broen ved Kjønge; Fjendens Rytterie nærmer sig paany, men Ranzau har alt rettet sit Skyts, for at tage imod det; i samme Øieblik, da han har vundet Seieren

sørger han ogsaa for at beholde den. — Saaledes handler den store Feltherre! —

Endnu inden Aarets Udgang søgte de Svenske Opreisning for det Uheld, de nyligen havde lidt. Først gjordes et Indfald i Norge, hvor de, efterat have ødelagt nogle Sogne, dog snart bleve standsede, og maatte trække sig tilbage, forfulgte af de Norske, der nu gjorde Fienden samme Skjel. Dernæst foretog Denne et Streiftog imod den nordre Deel af Skaane, rykkede hurtigen, uden at forefinde Modstand, frem til Egnen ved Laholm, Baastad og Engelholm, gjorde betydeligt Bytte og trak sig uforstyrret igjen tilbage over Grændsen. Dette uventede Indfald skete efterat den danske Hær var dragen i Vinterleie i Skaanes sydligste Byer. Den Vei, som Ranzau maatte tilbagelægge, fra Ysted af, for at møde Fienden i den omtalte Egn, var omtrent det tredobbelte af den Vei, som Fienden imidlertid havde at marschere, for

igjen at komme tilbage over Grændsen. Desuden maatte de danske Tropper først trækkes sammen fra deres adspredte Qvarterer. Disse vare Aarsagerne, hvorfor de Svenske, da det hele Tog, frem og tilbage, rimeligviis ikkun varede i nogle faa Dage, ingen Modstand forefandt og ikke bleve angrebne paa Hjemveien. Slige Streiftog forefaldt hyppigen i denne Krig fra begge Sider, og da deres Hiemeed alene var værgeløse Indbyggeres Udplyndring og aabne Byers Ødelæggelse, ere de hverken i militair, eller i historisk Henseende mærkværdige.

Af større Vigtighed var det Foretagende, hvormed Fienden begyndte sine Krigsoperationer i paafølgende Aar, 1566. Ved Fastelavnstid brød en mægtig svensk Hær op, under Niels Boies Anførsel, faldt ind i det sydlige Norge, hvor den anrettede de sædvanlige Ødelæggelser, og vendte sig derpaa imod Grændsefæstningen Bohus, som nu anden Gang beleiredes, men forsvarede

sig ligesaa kjækt og heldigt, som i det foregaaende Foraar, saa at Fjenden omsider ophævede Beleiringen og gik tilbage til Sverrig. Dette skete ved Pintsetiden; dog blev den svenske Hær endnu i nogen Tid staaende paa Grændsen, hvorfra den foretog jevnlige Streiftog imod Bohus, men trak sig aldeles tilbage, fort førend Daniel Ranzau brød op fra Halmstad, hvor han imidlertid havde samlet sine Tropper.

Ranzaus Corps bestod af 7 Faner Ryttere og 15 Fenniker Knegte, altsaa af omtrent 8000 til 10,000 Mand (103).

Da han erfarede de Svenskes Tilbagetog fra Grændsen, tog han Veien over Eddese, igjennem Passet Maardaklef, til Frølunda, hvorfra han, følgende Ethranflodens Bredder, trængte frem i Vestergothland. Fra Fjendens Side skete ingen Modstand, og saaledes naaede Hæren uhindret det saakaldte Bogesund, eller nuværende Ulricehamn. Med sex Faner Ryttere

gik Feltherren nu iforveien, for at recognoscere, og affendte til sámme Tid Frantz Brockenhuus og Oluf Mauritzen med 60 Heste, for at ødelægge Kong Erichs Ladegaard, Orreholmen kaldet. Man forefándt her, blandt andet Bytte, fire store, saakaldte Fyrmøsser, et Slags Skyts, som kan sammenlignes med vore Morterer; de bleve siden afhentede ved tvende fra Skara udsendte Faner. Hæren havde nemlig imidlertid fortsat Marschen imod Falkjøping; ved Ankomsten til denne By erfarede Daniel Ranzau, at Skara, fire Mile derfra, vár Oplagsstedet for en betydelig Deel af Fjendens Skyts og Ammunition, som han just nu stod i Begreb med at bringe i Sikkerhed. Paa denne Efterretning ilede Ranzau atter med en Deel af Hæren forud; men da han naaede Skará, var állerede den betydeligste Deel af Magazinet bortflyttet, saa at han kun forefandt nogle faa lette Feltstykker og 3000 store Jernkugler, foruden en Deel — som

Resen udtrykker sig — underlige Krigsinstrumenter, hvilket Alt blev tilintetgjort, da man ikke uden alt for stor Besværlighed kunde føre det med sig. Dog gjorde man en Undtagelse med de fire paa Ørreholmen forefundne Fyrmørser, da disse vare af større Værdi. I Skara forsamlede sig nu den hele Hær, og blev, efterat Byen var udplyndret, liggende sammesteds i fire Dage.

Her forefaldt en mærkelig Tildragelse, som jeg vil fortælle med Resens egne Ord: "Udi "Byens Kirke udi Skara var en synderlig og "kostelig Kilde og Brønd; den havde de Svenske "med døde Aadsler saa ladet forgive, at saa "mange danske Knegte og Krigsfolk, som drak "deraf, døde strax hen. For saadan og anden "hemmelig Fare, lystede de Danske ikke længere "der at fortøve, og dermed gjorde den ganske "Krigshær sig færdig og rykkede derfra Onsdagen "næst efter Mariæ Magdalenæ Dag. Udi deres

"Udtog gav Feltherren Befaling, Byen at af-
"brænde, dog under Livsstraf, Ingen at ufyrme
"(tilføie Skade) Skara Kirke; men den blev
"dog antændt og afbrændt, enten af den Brand
"udi Byen, eller af Knegtene, som vare meget
"fortørnede, at de Svenske havde i Kirken for-
"gifvet Vandet for dennem".

Vi see heraf, at Resen, der visseligen for-
tjener Navn af en sanddru Skribent, ikke for-
tæller denne Begivenhed som et Sagn, for hvis
Rigtighed han ikke tør indestaae. Ogsaa Manu-
scriptet siger udtrykkeligen: "Der var og en ferst
"Brønd i Skara Kirke, hvilken de Svenske
"havde nyligen forgivet med døde Aadsler, som
"der vare kastede udi, at saamange som deraf
"drukke bleve strax forgivne". Naar vi nu til-
lige tage den til Barbarie udartede Forbittrelse,
som herskede i denne Krig, i Betragtning; naar
vi hos Adlersparre, en nyere Skribent, der ud-
mærker sig ved den dybeste Kundskab om de

Tiders Krigshistorie og Krigsvæsen, finde Forgiftning omtalt som et af de Vaaben, hvormed man uden Betænkning søgte at skade sin Fjende; naar vi i Kong Erichs egenhændige Instructioner forefinde den udtrykkelige Befaling: at man skal forsyne sig med Personer, der forstaae sig paa at omgaaes med Forgift, saa at man ikke, ved Anvendelsen af dette Middel, udsætter sig for, at tilføie sine egne Folk Skade; naar vi ydermere, i et Brev fra denne Konges Efterfølger, Johan III., finde Forgift i Vandet omtalt som et Middel, Fjenden uden Tvivl vilde forsøge (104) — saa indseer jeg ikke, at ovenstaaende Beretning kan ansees som utroværdig. Men naar Fjenden betjener sig af slige Midler, da bør det eiheller forundre os, at see Hevnen træde frem, indhyllet i Luer af brændende Byer; da bør vi ikke kræve Feltherren til Regnskab for Indbyggernes ranede Eiendomme, for Voldsgjerninger, hvormed Solda-

ten selvraadigen og i Blinde hevner sig paa Indbyggerne, der under saadanne Omstændigheder ere ham farligere og mere uforsonlige Fjender, end de Krigere, imod hvilke han egentlig drog i Felten. Endog i vore Tider have lignende Aarsager frembragt de samme Virkninger; hvormeget mere da i hiin Tidsalder! —

Den 23de Juli brød Daniel Ranzau, der hidtil forgjeves havde ønsket og søgt et Sammenstød med Fjenden, op til Linkjøping, da han erfarede, at denne By var besat med tvende svenske Faner. Men Disse oppebiede ikke de Danske; efter selv at have stukket Byen i Brand, trak de sig tilbage, dybere ind i Landet. Dog opslog Daniel Ranzau sin Leir ved Lidkjøpings Ruiner, og udsendte herfra Streifpartier, der ødelagde Egnen rundt omkring: i tre Dage bleve mange Kirkesogne, elleve Herregaarde og den i Wenern liggende Kallandsø med Slottet Lecks, udplyndrede og afbrændte.

Om dette Togs videre Bestemmelse maaskee har været, at trænge endnu dybere ind i Vestergothland, for omsider at aftvinge Carl Mornay et Slag; muligen ogsaa, ved Hjelp af norske Tropper, at bringe ham imellem en dobbelt Ild: dette lader sig ikke afgjøre; thi det var en anden, uforudseet Aarsag, nemlig Pesten, der nu tvang Daniel Ranzau til at tænke paa Tilbagetoget. I een Nat bleve i den danske Leir 300 Mennesker bortrevne. Da sammenkaldte Feltherren sit Krigsraad, og der besluttedes, at Toget ikke skulde fortsættes, men Tilbagemarschen ufortøvet tiltrædes. Dette skete den 26de Juli; man tog Veien over Traudebro, og leirede sig om Aftenen ved Svendrup. Daniel Ranzau vilde ikke gaae samme Vei tilbage, som han var kommen frem; thi denne Vei, der bugter sig omkring Vestgøtha-Fjeldet, vilde betydeligen have forlænget hans Marsch ogført ham igjennem usunde og nyligen ødelagte Egne;

Mangelen paa brugelige Veie tillod ham eiheller, at gaae tvers over sidstnævnte Fjeld, til Boraas eller Ulricehamn, hvorfra han ellers, langs Wiska-Aaen eller Æthran, havde havt en af de sædvanligen brugte Veie, for at fortsætte Tilbagetoget; endelig har Veien, som fra Lidkjøping gaaer tæt syden for Hunnebjerget og derfra tildeels paa en høi Fjeldryg, langs Øtha-Elvens venstre Bredde til Bohus, *rimeligviis* til hiin Tid været en af de allervanskeligste. Daniel Ranzau valgte derfor en anden Vei, som aldrig tilforn af nogen dansk Hær var betraadt, nemlig den over Larfve og Allingsaas.

Den svenske Feltherre, Carl Mornay, havde imidlertid ikke været ledig. Hans Corps var svagere end Ranzaus, thi af Rytterfaner og Knegtefenniker talte det ialt ikkun femten; men derimod befandt han sig i sit eget Land, hvor alle Hjelpekilder stode ham aabne, hvor ethvert Tab letteligen kunde erstattes, hvor en bevæbnet

og krigerisk Almue tilbød ham talrige Forstærkninger. Dog vovede han intet Slag i aaben Mark, hvilket overhovedet aldrig blev Daniel Ranzau tilbudet, siden Slaget ved Svarteraa. Fra den Tid af tog Krigen en ganske anden Vending. Det var nu alene de Danske forbeholdt, med Ranzau i Spidsen, at foretage betydelige Tog i Fjendens Land. De Svenske indskrænkede sig derimod til et middelbart Forsvar; trængte de Danske frem, da vege Hine og søgte ikkun ved Baghold, Overfald, Byers og hele Landstrækningers Ødelæggelse, at standse de Fremrykkende og gjøre dem Opholdet vanskeligt i en for Levnetsmidler blottet Egn; først naar de Danske tiltraadte Tilbagetoget, kom Fjenden atter tilsyne, og da maatte de under idelige Fægtninger bane sig Vei, saavel igjennem de konstigt anlagte Braader (105), som igjennem de af Naturen dannede Skov og Bjergpasse; da maatte de, for hvert Skridt de gik

fremad, bortrydde Træstammer, der tilspærrede de desuden, i et med Klipper, Skove, Morad-ser og Vandløb gjennemskaaret Land, noksom besværlige Veie. Saaledes søgte de Svenske først at svække Fjenden, for siden saa meget lettere at formene ham Tilbagetoget, naar Mangel, Sygdomme og Udmattelse havde berøvet ham Kraften til at slaae sig igjennem de friske Tropper, som nu skulde træde ham iveien og fuldende hans Nederlag.

Carl Mornay fulgte her for første Gang denne Plan. Vi have seet, at Daniel Ranzau uden Hinder var marscheret fra Frølunda til Lidkjøping. Pesten kom Fjenden til Hjelp og tvang ham til at vige; og nu stod Mornay, som hidtil havde holdt sig i en betydelig Afstand, uden dog at at tabe sin Modstander af Sigte, imellem ham og Grændsen, til hvilken han agtede at formene ham Adgangen.

Ranzau rykkede om Morgenen, den 27de

Juli, op fra Svendrup, og skulde nu igjennem Gryde Skov, for at komme til Larfve. Men Mornay stod alt med sin hele Magt i Skoven, hvor en stor Braade var anlagt, for deri at fange de Danske. Men ikke var det hiin Tids vankundige Moskovit, som Mornay havde for sig; til ingen Nytte havde han opstillet sin Fælde, uden Møie blev den undgaaet og de Svenske kastede tilbage til Larfve. Hidtil havde Ranzau marscheret igjennem den Dal, som Lida-Aaen gjennemskjærer; nu begyndte først den vanskeligere Deel af Veien, og Larfve selv laae bag et Pas, som foran sig havde den nysnævnte Aa, paa den ene Side et stort Fjeld og paa den anden en utilgængelig Mose. Passet blev af de Svenske forsvaret; det var den første Port, som Ranzau maatte sprænge, for at komme ud af Sverrig; og dette lykkedes saa vel, at man endog paa Kirkegaarden i Larfve

forefandt en betydelig Mængde Ammunition, som Fjenden ikke havde faaet Tid til at skaffe bort.

Den 30te August naaede Ranzau Alingsaas, hvor han gik over Såfve-Aaen og kastede Broen af efter sig. Han var her omringet af Fjender, og havde foran sig et Skovpas paa en Miils Længde, indesluttet af høie Klipper, samt de tvende store Søer Miøren og Anten, foruden flere Mindre. Veien var her saa smal, at tvende Vogne ikke kunde komme hinanden forbi. Paa det farligste Sted i dette Pas havde Mornay anlagt en stor Braade, der aldeles skulde spærre Veien for de Danske, hvilket Øiemeed virkeligen syntes opnaaet, da man herfra hverken kunde gaae tilbage, eller trække sig til Siden. Men Ranzau tabte ikke Modet; han rykkede med Hæren, som i Alingsaas havde havt nogle Dages Hvile, frem imod Braaden, undersøgte den paa det nøieste, satte en Deel af Fodfolket i Arbeide med at gjøre den ryddelig, lod Vog-

nene blive tilbage under Bedækning af 4 Faner Ryttere og 100 Skytter, og drog derpaa selv fremad, i Spidsen for det øvrige Krigsfolk, paa en Fodsti ved Siden af Braaden, hvilken, omendskjøndt saa smal, at Rytterne ikkun til Nød kunde enkeltviis trænge igjennem, dog var tilstrækkelig, for at bringe Hovedstyrken i Sikkerhed; thi saa stor var den Frygt, Fjenden havde for Helten fra Svarteraa, at Mornay, omendskjøndt han med et betydeligt Corps stod rede til at forsvare Braaden, dog ikke, i dette for ham saa særdeles gunstige Øieblik, vovede at foretage et Angreb der, hvor han vidste, at Daniel Ranzau selv var tilstede.

Feltherrens øvede Blik havde strax opdaget, hvor vanskeligt det vilde blive, at faae Vognene igjennem, omendskjøndt Fodfolket arbeidede ufortrødent paa Braadens Oprydning. Derfor havde de ved Trodset tilbageblevne Ryttere erholdt Befaling, at aabne Rustvognene,

belæsse deres Heste med Alt, hvad der især fortjente at reddes, og derpaa følge efter den øvrige Deel af Hæren. Dette blev efterkommet, og Fodfolket arbeidede imidlertid saa ivrigt, at Vognene snart kunde bringes frem, midt ind i Braaden. Men her bleve de, da nu ikkun en svag Bedækning var tilbage, overfaldne af Fjenden, som ihjelslog Kudskene, lemlæstede Hestene og tog den største Deel af det ham selv fratagne Bytte tilbage, hvoriblandt de fire store Fyrmøsser, som vare medførte fra Ørreholmen. Men dette Tab var kun betydeligt for Soldaten, der mistede sit Bytte, ikke for Danmark, hvis Hær intet videre Tab led. Efterat Ranzau med megen Besværlighed og endnu større Fare havde faaet Tropperne forsamlede paa hiin Side af Braaden, fandt han igjen aabent Land for sig, og ankom over Østa til Byen Stårkere ([196]). Underveis stødte man paa et fjendtligt Corps, som blev slaaet af Marken. Fra

sidstnævnte Sted fortsattes Marschen til Grændsen, hvor Daniel Ranzau, uden endnu at forlade den svenske Grund, slog Leir paa Skardals Hede, tæt ved Götha-Elven og ligeover for Bohus.

Her forblev han i fjorten Dage, deels for at lade Hæren udhvile sig, deels for at iagttage Fjendens Bevægelser. Ogsaa har det maaskee været hans Hensigt, at forene sig med et Corps, som fra Norge var ivente, og, saaledes forstærket, at gjøre et nyt Tog ind i Sverrig. Men hiint Corps ankom, som vi snart ville faae at see, først sex Uger senere. Da Feltherren imidlertid bemærkede, at Fjenden truede Fæstningen Elfsborg, saa brød han op fra Skardal og marscherede over Nylødelse til Guldbjerg-Enge, hvor han havde sin Hovedleir i over en Maaned, nemlig fra den 18de August til den 20de September.

Imidlertid ankom Carl Mornay med sex

Faner og en Deel bevæbnede Bønder til Leigrams Kirke, tre Mile fra Elfsborg. Ranzau rykkede ham strax imøde, angreb og fordrev ham, og vendte, efter tvende Dages Forløb, igjen tilbage til Leiren paa Guldbjerg-Enge; dog kom Mornay snart igjen med forstærket Magt, nemlig 9 Faner og 10 Fenniker, og leirede sig her i Nærheden, paa et af Naturen befæstet Sted. Hans Hensigt var, at forurolige de Danske ved idelige Skjærmydsler, Baghold og Overfald; at berøve dem Tilførsel af Levnetsmidler; og saaledes forøge det Tab, de desuden dagligen lede ved Sygdomme. Men han faldt selv i den Snare, han havde opstillet for sin Fiende. Engang nemlig, da Ranzaus tro Stalbroder, Frantz Brockenhuus, var dragen paa Fouragering med nogle Ryttere, erfarede han, at Mornay og hans Næstcommanderende, Jacob Hendriksen, havde lagt sig i Baghold ved en Bro, som han paa sin Vei

skulde over. Brockenhuus tog altsaa en Omvei og faldt, fra den modsatte Side, saa uformodet og djærvt over de Svenske, at de i det første Anløb bleve adsplittede og lede et stort Tab. Begge Anførerne toges til Fange, dog ikke uden tappert Modværge, især af Ranzaus Modstander ved Svarteraa, Jacob Hendriksen, der først overgav sig efterat være saaret af tvende Kugler.

Daniel Ranzau sendte begge disse Fanger til Kjøbenhavn, som et Beviis paa de danske Vaabens fornyede Held. Af Grev Günther havde Kongen ikkun imodtaget idelige Klager og ublue Fordringer; men ved den nye Feltherres Ansættelse blev Hæren ligesom gjenfødt, Modet oplivedes, Lydighed og Orden vendte tilbage. Saameget formaaer en Hærfører, som vor Ranzau, endog over saa raae og fordærvede Undergivne, som Leietropperne virkeligen

vare; saa stor Magt har Exemplet, understøttet af en viis og fast Villie.

De Svenske, som havde mistet deres Anførere, trak sig atter tilbage. Omtrent paa denne Tid gjorde et andet svensk Corps, under Bo Grips Anførsel, et Tog langs Nissa-Aaen, ind i Halland, for at overrumple Halmstad; men dette mislykkedes, og da Grip erfarede, at et Jilbud var sendt til Ranzau, for at bede ham om Undsætning, trak han sig igjen ad samme Vei tilbage, dog ikke uden at ødelægge den Egn, han gjennemvandrede.

Underrettet om, at Christen Munck med et Corps paa fem Fenniker norske Skytter var ankommen til Egnen ved Bohus, forlod Daniel Ranzau sin Leir paa Guldbjerg-Enge, rykkede frem langs Gøtha-Elven og forenede sig ved Byen Nørtz med de Norske. Saaledes forstærket, fortsatte han nu sin Marsch over Bergum for at opsøge Fjenden, som netop paa denne

Tid havde atter begyndt at samle sig. Omtrent en Miil fra sidstnævnte Sted, ved Knabrefos, holdt de Svenske bag en Bro med 200 Skytter og 1000 Ryttere. Ranzau tiltvang sig Overgangen, og der forefaldt nu en Fægtning imellem Knabrefos og Skalsø Kirke, som kostede Fjenden 51 Dræbte og 12 Fangne, de Danske derimod 34 Dræbte og 7 Saarede. Efterat de Svenske havde trukket sig tilbage, op i Landet, leirede Ranzau sig ved Bergum Kirke, hvor han forblev til den 16de October. Nu gjorde Aarstiden, i Forbindelse med de stedse mere Overhaand tagende Sygdomme og Mangelen paa Levnetsmidler i disse aldeles udsugede og ødelagte Egne, et længere Ophold i Felten umuligt. De Svenske kom ikke mere tilsyne, og havde allerede hjemforlovet deres Mandskab. Ranzau lod derfor Munck vende tilbage til Norge og marscherede selv ned til Elfsborg, hvorfra han, den 19de October, fortsatte sin

Marsch til Halmstad. Her forblev han i fire Dage, for at oppebie Kongens Befaling, ifølge hvilken Hæren blev henlagt i de sædvanlige Vinterqvarterer.

Daniel Ranzau, erindrende sig Oprøret i Malmø, lod denne Gang Fæstningerne besætte af Indfødte, og henlagde de hvervede Tropper i aabne Stæder. Tillige var han betænkt paa, at forebygge al Udsugelse og vilkaarlig Fremfærd imod Indbyggerne; Landet omkring Vinterqvartererne blev derfor inddeelt i visse Districter, hvoraf ethvert havde sin Troppeafdeling anviist, som det skulde tilføre de fornødne Levnetsmidler, imod en fastsat og billig Betaling. Som et Beviis paa Ranzaus Borgersind, paa den Omhu hvormed han stræbte, til enhver Tid at holde Krigsfolket i god Tugt og Orden, bør denne Handling ikke blive ubemærket.

I Foraaret 1567 foretoge de Svenske atter et meget alvorligt Indfald, og beleirede af al

Magt Aggershuus Slot, hvilket af Christen Munck mandeligen forsvaredes. For at komme ham til Undsætning indskibedes i Kjøbenhavn sex Fenniker danske Knegte, anførte af Frantz Brockenhuus, Bjørn Kaas og Erich Kaas (107). Man ankrede den 17de Mai for Aggershuus, og to Dage senere ankom Lehnsmanden i Bergen, Erich Rosenkrantz, med fire veludrustede Skibe, paa hvilke et i Bergen sammenbragt Corps var ombord. Brockenhuus havde allerede været ifærd med Fienden, hvis Styrke beløb sig til noget over 12 Fenniker og 2 Faner (108); men med en saa overlegen Magt kunde det ikke falde Fienden vanskeligt, at forsvare den af ham besatte By imod det første Angreb, om-endskjøndt Munck til samme Tid foretog et djervt og heldigt Udfald mod de Svenskes Forskandsninger. Dog, da Forstærkningen fra Bergen ankom, og den norske Almue begyndte at reise sig, tabte Fienden Haabet om Fæstningens

Erobring, og lod Beleiringsstykket afgaae iforveien. Natten forend den 23de Mai erobrede de forenede danske og norske Tropper alle Fiendens Forskandsninger og tvang ham til at kaste sig ind i Byen, som han om Morgenen stak i Brand, og tiltraadte derpaa sit Tilbagetog, efter at have beleiret Slottet i atten Uger. De Danske satte ufortøvet efter Fienden; da de ankom til Hammer, var denne By alt givet til Priis for Flammerne, og man kunde, især af Mangel paa Rytterie, ikke indhente den hastigt bortilende Fiende, som paa sit Tilbagetog bragte Mord og Ødelæggelse med sig, hvor han kom frem. Da Norge saaledes var befriet og Landet bragt til Rolighed, indskibede Frantz Brockenhuus sig igjen den 10de Juni. Paa Tilbagereisen vilde han forsøge et Overfald imod Warberg, men da han der fandt Fienden aarvaagen og i bedste Forsvarsstand, lod dette Forehavende sig ikke udføre; han drog altsaa vi-

here, og forenede sig igjen med Ranzau, hvis Hær imidlertid var forbleven i Vintergvarteerne. Det tilbagekomne Corps, der alene bestod af Indfødte, udgjorde Kjærnen af det danske Fodfolk; derfor har Hæren, under dets Fraværelse, rimeligviis været for svag til at foretage noget Væsentligt, saa meget mere, da et Felttog ind i Sverrig er vanskeligt om Foraaret, fordi netop paa denne Tid Veiene ere meest ufremkommelige. Henimod Vinterens Begyndelse kan man derimod snarere foretage et Tog af Betydenhed, thi da kan man vente, at Sneen snart vil skaffe Slædeføre og Isen lægge Bro over dette Lands mangfoldige Søer og Vandløb (109).

Da Kong Frederik igjen havde sin Hær samlet, gav han Befaling, at der til Efteraaret skulde foretages et nyt Tog ind i Hjertet af Sverrig. Leietropperne bleve mønstrede og erholdt deres tilgodehavende Sold. Det visse

sig nu, at den lange Uvirksomhed havde næret Oprørsaanden, som Ranzau under det forrige Aars Felttog vel havde tæmmet, men ikke kunnet udrydde. De i Ysted liggende Knegte, af Jørgen von Holles forhenværende Regiment, gjorde sig opsætsige, og paastode, at der tilkom dem mere, end det, man nu vilde udbetale. Heri havde de ikke saa ganske Uret; de beviste virkeligen, at Fennikernes Høvedsmænd havde gjort sig skyldige i Bedragerier ved Lønningens Uddeling; ogsaa lod Kongen dem vederfares Ret, og landsforviste de uredelige Anførere. Men da Oprøret alligevel fortsattes, blev Ysted indesluttet af skaanske Bønder og danske Ryttere. For at frelse Byen, som Oprørerne havde sat i Forsvarsstand, nedlod Daniel Ranzau sig til, efter given Leide, flere Gange personligen at underhandle med Knegtene, indtil der ankom en Skrivelse fra Kongen, hvori deres Tjeneste blev dem opsagt. De skulde ufor-

Fovet indskibes, og føres over til Tydskland; dog havde De, som frivilligen underkastede sig og for Fremtiden lovede Troskab og Lydighed, Tilladelse at begive sig til Lund, for paany at optages i Tjenesten. Af disse Sidste meldte sig saamange, at fire nye Fenniker blevne af Daniel Ranzau oprettede, tagne i Eed og satte under nye Befalingsmænd. De øvrige tydske Knegte bleve, efterat man paa Torvet i Ysted havde revet deres Faner af Stængerne, indskibede, for at gaae tilbage til deres Fædreneland (110).

Ranzau forsamlede og mønstrede nu sine Tropper ved Staden Lund. Hæren var kun liden, 6000 Mand stærk, hvoriblandt 2000 til 2400 Ryttere. Disse vare deelte i 8 Faner, nemlig Forvagten, anført af Christopher von Dohna; 3 ikke fuldstændige tydske Faner, under Frantz Kappel (der førte den saakaldte Rendefane), Henrich Plat og Jørgen van Allen; en-

deriblandt 4 danske Faner, som anførtes af Jack Holgersson, Peder Gyldenstierne, Erich Kaas og Frantz Banner; Mænd, hvis Navne alt ere os hæderligen bekiendte. Fodfolket har formodentlig været inddeelt i 9 til 10 Fenniker, hver paa 400 Mand, hvoriblandt 4 tydske, 1 skotsk og de øvrige danske. Over det hele Fodfolk var Frantz Brockenhuus Oberst. Til denne liden Hær kom endnu et Artillerie paa 12 Stykker Skyts og et Tros paa 569 Vogne.

Det var den 20de October, da vor Ranzau, fra Halmstad af, tiltraadte sit mærkværdige østergothlandske Tog, paa hvilket vi nu ville ledsage ham. Hæren fulgte den Vei, der langs Nissa-Aaens Bred fører lige til Jønkiøping. Toget var strax i Begyndelsen møisommeligt, deels fordi Veirliget var slet og Veiene vanskelige, deels fordi Fienden havde afkastet Broerne og tilspærret Passerne ved Braader, Forhug og Blokhuse, hvilke han dog ikke dri-

stede sig til at forsvare, saa at Hæren, uden betydeligt Tab, men ikke uden megen Besværlighed, omsider trængte frem til Egnen foran Jonkjøping. Her sendte Feltherren to Faner Ryttere, samt 1200 tydske og hessiske Skytter fremad imod Byen, for at recognoscere; tillige bleve tre Fenniker Knegte og nogle Ryttere beordrede, at drage omkring i Landet og indsamle Levnetsmidler til Hæren, for tvende Dage; han selv, med de øvrige Tropper, gjorde imidlertid Holdt. Da det imod Jonkjøping udsendte Corps var kommet denne By paa een Miil nær, fandtes Veien indesluttet af en stor og tæt Granskov, og forsvaret ved et paa Toppen af en meget høi Klippe anlagt Blokhuus, der var besat med 2 Fenniker Knegte, understøttede af en Fane Ryttere. Veien foran Blokhuset var ved Forhug giort ufremkommelig og blev desuden fra Siderne forsvaret ved en Deel af de Svenske, som havde besat Skoven. Alle disse

Forberedelser uagtet, trængte den liden Trop, ønskende at indlægge sig Ære hos sin Feltherre og sine Vaabenbrødre, modigen frem over Forhugget, uden at ændse en Regn af Kugler og Pile, hvormed den imodtoges; Skoven paa begge Sider blev snart gjort ryddelig, og Fienden, som alt havde tabt 70 Mand, tøvede ikke i Blokhuset indtil de Danske naaede bidop, men flygtede hurtigt derfra, Fodfolket ind imellem Klipperne og Rytterne til deres Heste. Ikke langt fra Blokhuset var en Træbro, en Fierdingmiil lang, anlagt over et utilgængeligt og vidt udstrakt Morads, der paa begge Sider indsluttede Jönkjöpingsveien ([111]). Over denne Bro sprængte de svenske Rytterne, stak den i Brand efter sig, og opstillede sig nu, 400 Mand stærk, i Slagorden paa den modsatte Side. Paa Efterretningen herom ilede Feltherren, med den tilbageblevne Deel af Hæren, samme Aften frem til Broen, som endnu

brændte. Uforsøvet blev der arbeidet paa dens Slukning og Istandsættelse; imidlertid maatte Tropperne tilbringe Natten under Vaaben, i det sletteste Veir, uden Levnetsmidler og Fo- ring. Om Morgenen, den 1ste November, var Broen saavidt bragt istand, at 3 Faner Ryt- tere og 1200 Skytter kunde komme over. Ran- zau vidste, hvormeget man vinder ved hurtigen at afbenytte den vundne Fordeel, uden at give Fienden Tid til at besinde sig og komme tilbage fra den Forvirring, som det første betydelige Vanheld sædvanligen medfører; han ilede derfor, i Spidsen af de Tropper han havde ført over Broen, frem mod Jonkjøping, imedens Brocken- huus blev tilbage, for at fuldføre Broens Istandsættelse, bringe Skytset og Vognene over. De Svenske havde for nogen Tid siden begyndt at befæste Jonkjøping; allerede var den omgiven med en stor Jordvold, som, omendskjøndt endnu ikke aldeles færdig, dog kunde have sat et

endog liden Corps istand til, at forsvare Byen, og standse de Danske, indtil den svenske Hovedstyrke kunde, fra det Indre af Landet, komme til Undsætning. Maaskee var ogsaa dette skeet, isald man havde levnet Fienden Tid til Eftertanke og roligt Overlæg; men nu, da Denne, tilligemed det overraskende Budskab om Blokhusets Erobring, erholdt Underretning om de Danskes saa hurtigen fortsatte Fremmarsch, valgte han en Forholdsregel, der gjorde hem selv større Skade, end hans Modstander; han trak sig nemlig længere tilbage, efterat have givet Jonkjøping, samt de nærmest omkringliggende Landsbyer, til Priis for Flammerne. De Svenske betænkte ikke, at Rantzau nok var istand til at skaffe sig Levnetsmidler, skulde han end lade dem hente ud paa Mile borte; ikke engang Bytte havde de, thi de Danske opdagede strax en anseelig Deel, som var gjemt i Brøndene eller nedgravet i Jorden. Da Feltherren saaledes var [illegible]

kommen til Jönkjöping den samme Dag, uden at finde Modstand, lode han om Natten til Vage til Broen, for at paaskynde Overgangen. Underveis indtog han med Storm en steil og krobbegroet Klippe, som de Svenske havde besat, for at afskære ham fra Brockenhuus; derpaa drog han, i Spidsen for den øvrige Deel af Hæren, anden Gang til Jönkjöping, hvor han lod slaae Bro over den Aa, som strømmer igjennem Staden og udgyder sig i Wettern; hvilken Bro Fienden havde afkastet. Den 4de November holdt den nu gjensamlede Hær Hviledag i denne By.

Feltherrens Hensigt var, at trænge ind i Østergothland, en Provinds, som i denne Krig endnu ikke havde seet fiendtlige Tropper. Den vestre Huulvei er den eneste Adgang, som fra denne Kant tilbyder sig. Følgende Wettersøens Klippebred, snoer denne snevre og ligesaa farlige som besværlige Vei sig frem, deels over og

deels ved Foden af den med Skoven Hylavder bedækkede Bjergkjæde, som paa denne Side dæmmer for hiin store Indsø. Det farligste Stykke — den egentlig saakaldte Hyulvei — er fire Mile langt, imellem Skärsta og Alvastra. Paa hiin Side af sidstnævnte Sted findes et nyt, men snevrere Pas, dannet af Ambjerget og Søen Tåkern. Herfra gaaer Veien igjennem en aabnere Egn til Wadstena.

Denne særdeles vanskelige Vei, der ydermere var udraabt for endnu værre, end den virkeligen var, skulde nu betrædes. Feltherren, som vidste, at Fjenden havde et med 1500 Skytter besat, stort Blokhuus paa Veien imellem Jönkjöping og Skärsta, en Miil fra sidstnævnte Stad, brød den 5te November op fra Jönkjöping med 3 Faner og 1000 Skytter, for at bemægtige sig denne Post. Men han fandt Blokhuset tomt; saa hurtigen havde Fjenden draget sig tilbage. Medens Huset blev af-

brændt; sendtes Bud efter den øvrige Hær, som snart ankom, og Marschen fortsattes nu i en frugtbar Egn, hvor Levnetsmidler fandtes i Overflødighed. Hæren slog her Leir ved Kirkebyen Skärsta, hvorfra den atter brød op om Morgenen den 7de November. Nu fik man igjen Fjenden i Sigte, to Fenniker og tre Faner stærk. Dette Corps satte sig i Slagorden og syntes bestemt til at levere en Træfning. Med fem Faner gjorde Rantzau strax et Angreb, men Fjenderne toge, forend man naaede dem, Flugten op imod Huulveien. Ikkun en skotsk Capitain paa det fjendtlige Parti, William Roham, viste Lyst til at holde Stand, men blev forladt af sine Folk og toges til Fange. Rantzaus Rytteri forfulgte Fjenden paa en Strækning af halvanden Miil, og forvoldte hans Fodtropper et betydeligt Tab, omendskjøndt det, efter for Rytteriet saa vanskelige Terrain, stedse Mangel; saa at ikkun 50 Fanger, foruden 160

løse Heste, faldt i de Danskes Hænder. — Rytterne viste her saa stor Lyst til at indhente Fienden, at den største Deel af deres Heste bleve forsprængte paa den slette Vei, saa at de ikke i lang Tid formaaede denne Jagt. Omsider vendte Rytterne igien tilbage, og leirede sig, tilligemed den øvrige Hær, paa en aaben Plads i Skogen. Morgenen derpaa, den 11te November, blev Christopher von Dohna sendt forud med Fortroppen og endnu 1000 Heste, for at undersøge Hovedveien, forend man begav sig ind i den. Han kom om Aftenen tilbage med den Efterretning, at Veien vel lod sig passere, da den havde fast Bund og var saa bred, at trende Heste kunde gaae jevnsides. Denne Bredde man naturligviis have gieldet for de snevreste Steder. Overeensstemmende Meldingen erklærer Veien for brugbar, men af samme dog indskrænkende Spor, sædeles ustikkeligt det her maatte være, omringet af Skove og Klipper, at dække imod

fiendtlige Bagholds et Tros paa 569 firspændte Vogne.

Desuagtet lod Daniel Rantzau, den følgende Morgen, sin Hær rykke frem lige til Indgangen af Hulveien, hvor han mønstrede den, og forsamlede derpaa alle Officererne til et stort Krigsraad, hvori han, som Resen siger, "vidtløftigen foregav om deres Tog, hvorledes "Gud havde her udi Fiendelandet naadeligen lyk"saget dem til det Sted, for hvilket Alle grudede "og mistvivlede; hvad dem forestod." Dog, det var ikke alene Anførernes, men Hærens Mening i Almindelighed, han vilde vide. Ved et saa farligt Foretagende maatte det være ham vigtigt, at forvisse sig om Krigsfolkets Mod, Tillid og gode Villie; ved Haandslag lod han hver enkelt Mand udgive sit Samtykke til det forestaaende Tog, bevæg han Enhver ved Afledning til fordi at være en Ulykke, hvilken, om man end ikke aabenbart kunde ytre den, dog altid forestillede sig

og aldrig er uden skadelige Følger. Han lod derfor Officererne raadslaae, ei alene indbyrdes, men tillige med Folkene, hvorpaa de i hele Hærens Navn bragte ham følgende Svar: "De "havde Alle eendrægtigen besluttet, at følge ham "og vove Liv og Blod med en Feltherre, som "dem af deres naadige Herre var given, hvis "ærlige Gemyt de tilforn, saavel i Marken, "som andensteds, noksom havde lært at kiende, "og om hvem de nok vidste, at han meente det "oprigtigt med Konge og Fædreland. Han selv "vidste, hvad Eed de havde tilsvoret hans Maje-"stæt, og da Gud hidtil havde beskiermet dem "og ledsaget dem saa langt ind i Fiendens Land, "saa vilde det være dem en stor Spot, om de "nu, for et Par Dages naadelig Reises Skyld, "skulde lade sig forfærde og bevæge til at vende "om igjen". Feltherren modtog med Glæde dette Beviis paa Troppernes gode Stemning, takkede dem og haabede, at han, med den Almægtiges

Bistand, skulde anføre dem saaledes, som han vilde være det bekjendt for Gud og for Kongen. Derpaa formanede han dem til Agtpaagivenhed og Orden, paadet de, som ærlige Krigsmænd, troligen maatte staae hverandre bi imod ethvert, saavel hemmeligt, som aabenbart Angreb; og lod dem nu, uden videre Opsættelse, i Herrens Navn rykke ind i Huulveien.

Den svenske Feltherre, Hogenschild Bjelke, havde paa sin Side gjort alle Foranstaltninger til at overfalde og tilintetgjøre den danske Hær, naar han først havde den paa de besværligste og farligste Steder i Huulveien. Det manglede ham ikke paa Tropper; thi hans samlede Styrke har upaatvivlelig været mere end dobbelt saa stor som Ranzaus, og alene i regulaire Tropper var han sin Fjende overlegen. Hogenschild bestemte 12 Faner Ryttere, 2000 Skytter og det "smaalandske Folk" — formodentlig det fra Smaaland udskrevne eller 3die Regiment Fod-

folk (113) — til at angribe de Danske for fra, medens de toges i Ryggen af 4 Faner Ryttere og 2 Fenniker Skytter. Til samme Tid skulde den bevæbnede Almue anfalde Midten af den danske Marschcolonne, fra Klipperne og Skoven paa begge Sider.

Disse Forholdsregler synes meget hensigtsmæssige; vi ville nu see, hvorledes de bleve udførte.

Omendskjøndt Daniel Ranzau hverken kunde formode at have en saadan Styrke imod sig, eller var underrettet om de af Fjenden trufne Foranstaltninger, saa indrettede han dog sin Marschorden med al mulig Forsigtighed. Han var selv i Spidsen af Toget, med 5 Faner og 800 Skytter; Bagtoget bestod af 2 Faner danske Ryttere, 200 Knegte og 2 Fenniker Dobbeltsoldnere (114). Den øvrige Deel af Fodfolket marscherede i Midten af Trosset, for at møde et Sideangreb. Til ydermere Sikkerhed var den

tilovers værende Rytterfane fordeelt langs med Trosset, paa begge Sider af Vognene.

I denne Orden marscherede Hæren samme Dag halvanden Miil ind i Huulveien, og slog om Aftenen Leir paa en aaben Plads, hvor de Svenske i Fredstider pleiede at have et Vagtsted, for at examinere de Reisende. Underveis havde man, paa Toppen af et Bjerg, strax ved Indgangen til Huulveien, forefunden en Deel døde Ryttere og Heste, af de Fjendtlige, som endnu laae her efter den sidste Fægtning, da de Svenske bleve forfulgte ind i Huulveien. Til Leiren ankom samme Aften en svensk Trompeter, under Paaskud, at overbringe Feltherren et Forslag fra Hogenschild Bjelke, angaaende Fangers Udvexling; tillige skulde han formelde, at man ventede paa de Danske, for at levere dem et Slag, saasnart de vare komne ud af Skoven. Ranzau mærkede strax, at han egentlig var afsendt for at speide, og beholdt ham derfor

hos sig i tvende Dage, medens man endnu befandt sig i denne farlige Egn.

Toget blev næste Dag fortsat, og Daniel Ranzau naaede med Fortroppen til Enden af Huulveien. Paa Sletten tæt udenfor vare over 10,000 Svenske opstillede i Slagorden. Det syntes altsaa, at Fjenden vilde holde det ved hiin Trompeter overfendte Løfte. Den danske Fortrop bestod, som vi vide, af 5 Faner og 800 Skytter, altsaa i det høieste af 2,300 Mand.

Feltherren seer de talrige Fjender foran sig; strax at gaae dem imøde, uden at kjende deres Stilling og Hensigter; at udsætte sig for, paa Sletten at vorde omringet og afskaaren fra den øvrige Deel af Hæren, der endnu er et langt Stykke tilbage: dette forbyder hans Sindighed; eiheller vil han blive staaende ved Udgangen af Passet, for ikke at opmuntre Fjenden til et Angreb, hvorved Fordelen vilde være paa Dennes Side; og den sletteste Forholdsregel i dette Til-

fælde, havde uden Tvivl været, at trække sig tilbage. Men Ranzau tager hurtigen sin Beslutning: bag et Bjerg ved Udkanten af Skoven stiller han Hageskytterne, samt den største Deel af Rytteriet paa den ene Side af Veien, og Brockenhuus med det øvrige Fodfolk paa den anden Side. Selv rykker han med Forvagten og en Deel af de andre Ryttere frem imod Fjenden, deels for at recognoscere, deels for at beskjeftige ham, og, om mueligt, ved en forstilt Flugt at lokke ham ind imellem Bagholdene. Men de Svenske kjende Ranzau alt for vel, til ikke at fatte Mistanke, naar de see ham flye; de blive derfor roligt staaende. Dog, nu har han overskuet deres Stilling og bemærket, at de ere ængstelige og lidet tilbøielige til at vove en Dyst med ham; sluttende heraf, at det nærværende Øieblik er gunstigt for dristig Daad, samler han alle sine Folk, ordner dem til Angreb og gaaer lige løs paa Fjenden. Denne, som mærker at

dette Angreb ei er paa Skromt, vender Ryggen til og flygter saa hastigt ind i en hagvedliggende Skov, at de Danske forbauskede spørge hverandre, hvorledes Fjenden har gjort sig usynlig. Men Ranzaus Sindighed forlader ham ikke, endog i det selvsamme Oieblik, da han i Spidsen for sine Ryttere er i Begreb med at hugge ind. Helten forfølger ei de flygtende Fjender; thi han vilde derved fjerne sig formeget fra den øvrige Hær. Hans Vink standser den kamplystne Skare, og et Oieblik derefter have de fleste Krigere ombyttet Sværdet med Spaden: Feltherren befaler, at her, hvor Pladsen er beleilig, skal anlægges en Leir for den hele Hær, paa det den, efter Toget igjennem Hulveien, igjen kan forsamle og udhvile sig. Forsigtig som han altid er, endog naar Fjenden flygter for ham, byder han tillige, at Leiren ved Forstandsninger skal sikkres.

Saaledes var Daniel Ranzaus Indtrædelse

i Østergothland. Vi ville nu see, hvad der imidlertid tildrog sig med den øvrige Deel af hans Hær.

Hvor Ranzau ikke personligen var tilstede, manglede det ingenlunde Fjenden paa Dristighed. Saaledes foretoge de fire svenske Faner, der vare bestemte til at falde de Danske i Ryggen, et skarpt Angreb paa Frantz Banner og Hack Holgersson, som da førte Bagtoget. Banner, hvis Fane var bagest, havde netop begivet sig hen til Fortroppen, for at tale med Feltherren; hans Folk, i dette farlige Øieblik uden Ritmester, bleve i den første Dyst kastede tilbage; allerede begyndte de at tabe Modet, da Hack Holgersson trængte sig frem i deres Spidse, formanede dem til tappert Modværge og lovede at anføre dem saaledes, at de med Guds Hjelp skulde komme derfra med Ære og Seier. Herved opmuntrede, stode Rytterne ham tappert bi, hug trende Gange ind paa de fire fjendtlige Faner, drev dem omsider paa Flugt og forfulgte dem næsten en halv Miils

Vei, indtil de aldeles vare adsplittede. De Danske gjorde mange Fanger, og deriblandt adskillige af Fjendens fornemste Officerer. 300 Svenske laae døde paa Pladsen.

Til samme Tid foretog Fjenden et endnu farligere Angreb paa den bageste Deel af Trosset. Uheldigviis var Veisnevringen fortil saaledes spærret af Vogne, at ingen Undsætning kunde komme frem; Bagtoget kæmpede, som vi have seet, allerede mod overlegen Magt; da nu, fra Klipperne paa begge Sider, en stor Mængde svenske Bønder og Skytter faldt ind paa Trosset, kunde den bageste Deel af samme, som ved den tilspærrede Snevring var afskaaren, ikke beskyttes. Alle disse Vogne, som især hørte til Peder Gyldenstjernes Fane, bleve udplyndrede, og over 800 Heste lemlestede. En Hageskytte udmærkede sig ved, af Peder Gyldenstjernes Vogn at udtage Kalk og Disk, som han siden overleverede til Feltpræsten. Omsider kom Undsætning

til, Fjenden blev fordreven, og den hele Hær forsamlede sig endnu samme Dags Aften, den 10de November, i Leiren som Feltherren havde ladet afstikke. Ikkun Een var bleven tilbage. Det var en Qvinde, gift med en Landsknegt i den danske Hær (115). Midt under Vaabentummelen i Huulveien blev hun overfalden af Fødselssmerter. Skjult i Krattet ved Siden af Veien havde hun barslet, og kom siden, med sin nyfødte Søn i sin Kjortel, til Leiren. Den menneskekjærlige Feltherre og hans Ven Brockenhuus lode den ulykkelige Moder pleie, vare selv Faddere ved Barnets Daab og opkaldte det efter dem selv og Stedet, hvor det var kommet til Verden: Frantz Daniel Huulvei.

Efter tvende Dages Forløb, da Ranzau imidlertid havde udforsket Egnens Beskaffenhed og fornummet, at ingen Fjender vare i Nærheden, brød han op, drog en Miil længere frem, til Alvastra Kloster, hvor han atter leirede sig.

Underrettet om, at 5 svenske Faner skulde ligge i Wadstena, rykkede han tidlig om Morgenen, den 15de November, frem imod denne Stad, med 5 Faner og 1000 Skytter. Saasnart Slotsherren paa Wadstena mærkede, at de Danske nærmede sig, gav han det svenske Løsen med to Skud, hvilket var det aftalte Signal for Borgerne og de i Byen værende Tropper, at drage ind paa Slottet. De Danske forefandt derfor ingen Modstand i Byen, som blev plyndret, dog under strengt Forbud: at Ingen maatte forulempe Qvinder og Børn. I Kirken og det pragtfulde St. Birgithes Kloster havde Indbyggerne skjult mange Kostbarheder, som de Danske gjorde til Bytte, uagtet Slotsherren ved en heftig Ild imod Byen søgte at afholde dem fra at randsage disse Steder. Daniel Ranzau fandt Slottet alt for stærkt til at tages med stormende Haand, og da han ikke vidste, hvormange Tropper Fjenden kunde have i Omegnen, vilde

han ikke blive Natten over i Byen, men vendte nd paa Aftenen igjen tilbage til Leiren. Ved Bortmarschen lod han Byen stikke i Brand; dog befalede han at skaane Klosteret, men det blev alligevel, maaskee hændelsesviis, fortæret af Flammerne. Medens dette Tog gik for sig havde Frantz Brockenhuus erfaret, at de Svenske samlede sig ved Mølleby, 3 Mile fra Leiren. Ranzau og Brockenhuus brøde derfor op næste Midnat, med en Deel af Hæren, for at angribe Fjenden. Men underveis erholdt de af en Bonde, som man havde opsnappet, Underretning om, at den svenske Hoffane laae i Tureby, halvanden Miil borte. Daniel Ranzau besluttede, først at overrumple denne Fane, og dertil behøvede han ei sin hele Styrke; han fortsatte altsaa, ledsaget af Christopher von Dohna, Marschen med 400 Skytter og 4 Faner Ryttere, nemlig Peder Gyldenstjernes og Hendrik Plaths Faner, samt Forvagten og Rendefanen. Frantz Brockenhuus

lod han vende tilbage til Leiren med Resten af Corpset. I Morgendæmringen havde Ranzau nærmet sig Tureby, og for at komme did maatte han endnu passere en lang Bro, som førte over et tæt foran Byen liggende, stort Morads. Men netop til denne Tid vare hændelsesviis fem andre Faner og tvende Fenniker Knegte ankomne til Tureby og havde forenet sig med Hoffanen. Da de svenske Forposter saae et danskt Corps rykke frem, trak de sig hurtigt tilbage over Broen, og Ranzau satte af al Magt efter, for at berøve Fienden Tid til at samle sig; men da han nu kom nærmere, øinede han en langt stærkere Magt end hans, opstillet i fuld Slagorden bagved Broen. I dette Øieblik kunde kun hans Aandsnærværelse og urokkelige Mod frelse de Danske; thi paa begge Sider var dybt Morads, og et Tilbagetog over en lang og smal Bro var i høieste Grad farligt, efterat man alt var kommen saa nær. "Værer ved frit Mod og

følger mig! Vi ville byde Svensken et Rytterbud!" Med dette Udraab sprænger Ranzau i fordoblet Fart frem mod Fjenden, og hans modige Ryttere følge ham. Ogsaa var i næste Øieblik de Svenske jagne paa Flugt. Ranzau satte efter dem, 200 fjendtlige Ryttere og en stor Deel af Fodfolket bleve nedsablede, en Mængde toges til Fange, hvoriblandt Feltmarskalken Erik Hendriksen, Hoffanens Lieutenant Peder Olsøn og en Overqvarteermester; tvende Faner erobredes. Efter denne ærefulde Dyst vendte Daniel Ranzau med sine Folk, endnu samme Dag, tilbage til Leiren ved Alvastra. Morgenen derpaa, den 18de November, gik det tilforn opsatte Tog til Møllebÿ for sig, men Ranzau fandt her ingen Fjender, og da han nu erfarede, at Disse havde trukket sig tilbage lige til Linkjøping, hvor det syntes, at deres hele Styrke skulde forenes, saa ilede denne Feltherre, lige saa utrættelig i at opsøge Fjenden, som

begjerlig efter at angribe ham, tilbage til Alvastra, for Dagen derpaa at bryde op med den hele Hær.

Den følgende Nat leirede Hæren sig i en Skov, halvanden Miil fra Linkjøping. Tidlig om Morgenen, den 20de November, fik Ranzau igjen Fjenden at see i Nærheden af denne Stad. Men det var kun Forposter, som hurtigen trak sig tilbage. Strax derpaa indløb Meldning fra Forvagten, at Byen var stukken i Brand af de Svenske og stod alt i lys Lue. Nu skyndte Hæren sig fremad, og fandt Fjenden opstillet bag den store Aa Staang, med den brændende By foran sig. Ogsaa Broen, som fra Byen førte over Aaen, stod i Lue. Fjendens Stilling var desuden forstærket ved et med Skyts og Besætning vel forsynet Blokhuus, anlagt paa en høi Klippe. Endskjøndt de Svenske havde 10 Faner Ryttere, Ranzau derimod kun 7 — thi een Fane var bleven tilbage for at beskytte

Trosset — og deres Fodfolk var fire Gange stærkere end det danske (116), saa satte han dog Hæren i Slagorden og udsendte en Trompeter, for at opfordre Fjenden til et Slag i aaben Mark. Men dette Tilbud blev ikke imodtaget. Ranzau lod derpaa Skotterne rykke frem til Aabredden for at skjærmydsere; tillige lod han med sit grove Skyts Blokhuset heftigen beskyde. Ved denne Ild blev Fjenden tvungen til at trække sig tilbage, bag Bjerget, og de svenske Ryttere maatte med Magt jage Blokhusets Besætning, der alt havde begyndt at flygte, tilbage igjen. Saaledes forløb denne Dag, da Aaen hindrede den danske Feltherre i at foretage et alvorligt Angreb paa Fjendens fordeelagtige Stilling. Om Aftenen blev Leiren slagen tæt ved Byen, og de Svenske trak sig samme Nat aldeles tilbage. Det første Ranzau nu foretog sig, var at lade slaae Bro over Aaen. Alle Fourageringer maatte skee paa hiin Side af

samme Aa, da paa denne Side ingen Levnetsmidler vare at finde. Smaa Afdelinger bleve i dette Øiemeed udsendte, men mange af dem kom ikke tilbage igjen; thi de svenske Bønder lagde Baghold for disse uvelkomne Gjester, benyttede enhver gunstig Leilighed for at anfalde og overmande dem, og havde derhos altid selv deres sikkre Tilflugtssteder, imellem de dem alene tilstrækkeligen bekjendte, skovbegroede Bjerge. Herover bleve de Danske saa opbragte, at al Skaansel tilsidesattes, og mange Bønder i den omkringliggende Egn bleve ihjelslagne. Almuen tyede derfor selv til den danske Feltherre, for at anraabe ham om Beskyttelse. Over 2000 svenske Bønder forsamlede sig, tilsvore Kong Frederik den Anden Troskab og Huldskab, og forpligtede sig til, at bringe den danske Hær Tilførsel af alt hvad den behøvede. Dette var paa den Tid, og især i denne Krig, almindelig Skik og Brug. De svenske Feltherrer

lode ligeledes ved lignende Leiligheder danske Undersaatter aflægge Troskabseed til den svenske Konge. Men Eed og Løfte om Tilførsel holdtes kun saalænge, som Hæren ved sin Nærværelse holdt Tvangen vedlige.

Daniel Ranzau gjennemskuede Fjendens Plan, som han gjenkjendte fra sit foregaaende Tog i Vestergothland. Han forudsaae, at man fremdeles vilde undgaae enhver alvorlig Fægtning, for paa en vistnok langsommere og Landet ødelæggende, men desto sikkrere Maade at tilintetgjøre hans Hær. Hogenschild havde, med sin overlegne Styrke, ikke havt Mod til at forsvare Adgangen til Østergothland. I dette af ham selv forraadte Land troede han nu at see den Grube, hvori Løven skulde fanges.

Ranzau bemærkede, at de forskjellige Skjærmydsler allerede havde kostet ham mange Folk. Hverken for sig selv, eller for Krigsraadet, som han i denne Anledning havde sammenkaldt, dulgte

han den stedse voxende Fare, hvori Hæren befandt sig. Det blev derfor besluttet, ufortøvet at sende Budskab til Kong Frederik, for at underrette ham om Hærens Tilstand og Tingenes Stilling, som og for at bede om Forstærkning, ifald man fremdeles skulde holde sig der i Landet. Til dette Ærinde udvalgte Ranzau en af sine dueligste og snildeste Officerer, den os allerede bekjendte danske Skytteanfører, Mikkel Gynge. En stærk Bedækning ledsagede ham til Huulveien, hvorpaa han fortsatte Reisen, med et Følge af 30 Mand. For Øieblikket ville vi lade ham drage fort, og igjen henvende vor Opmærksomhed paa Leiren ved Linkjøping.

En Tidlang forefaldt her intet af Mærkværdighed, da man ikke spurgte noget fra Fjenden, uagtet jævnlige Streiftoge foretoges omkring i Landet. Omsider indløb den Efterretning, at de Svenske samlede sig ved Norkjøping. Daniel Ranzau lod nu Trosset, under

Bedækning af 400 Skytter, 100 Ryttere og nogle Dobbeltsoldnere blive tilbage i Leiren. Bispegaarden i Linkjøping, en stor Kirke og nogle flere, faste, med høie Ringmure omgivne Bygninger bleve paa bedste Maade satte i Forsvarsstand, erholdt stærke Besætninger og forsynedes tilbørligen med Skyts og Ammunition. Efterat Leiren og Trosset saaledes var sikkret, brød Feltherren op med den øvrige Hær og tiltraadte den 2den December Marschen imod Norkjøping; men de Svenske havde nu deres Leir en Miil fra Byen, paa denne Side af Motala-Strømmen. Toget blev altsaa, omendskjøndt det var ved Midnatstide, ufortøvet fortsat: man fandt Fjendens Leir i lys Lue, og ham selv i Begreb med at trække sig tilbage til Norkjøping. Denne By ligger paa begge Sider af Motala-Strømmen, tæt ved sammes Udløb i Fjorden Bråviken. Fjenden blev saa heftigt eftersat, at han ikke turde give sig Tid til at

afkaste Broen som forener Stadens tvende Dele, indtil alt hans Skyts var kommet over, hvorfor han saae sig nødsaget til at nedsænke en Deel deraf i Strømmen. Den sydlige Deel af Byen stak han i Brand, medens han selv søgte Sikkerhed paa hiin Side af Floden. Her var hans Stilling uangribelig, aldeles liig den, han tilforn havde ved Linkjøping; thi han stod her paa et Bjerg, Borgarhøien kaldet, hvorpaa Byens nordre Deel ligger; her var ligeledes et stort Blokhuus anlagt; ogsaa her havde han en strid og dyb Flod, og en brændende By foran sig. Blokhusets Ild blev virksomt besvaret af det danske Skyts. Saaledes forløb denne Dag; Ranzau leirede sig Natten over i Nærheden af den brændte By, blandt hvis Ruiner hans Folk fremsøgte Levnetsmidler. Men næste Morgen opstillede han igjen sin Slagorden og opfordrede atter Fjenden til et Slag i aaben Mark. Under Blokhusets Kanontorden blev af de Svenske

sendt det Svar: "At om de ikke kom selv, saa skulde de dog nok sende deres visse Bud". Fjenden havde nemlig om Natten affendt et Corps paa 200 Ryttere og 2000 Hageskytter, for at overrumple Leiren ved Linkjøping. Derfor svarede de med Spot, da de hvert Øieblik ventede Efterretning om Erobringen af den danske Leir. Men dette Budskab kom aldrig; thi Ranzaus Folk vare nu veløvede og erfarne Krigere, der kappedes om at vise deres Feltherre, at de ogsaa forstode at indlægge sig Ære der, hvor han ikke selv var tilstede. Fjenden fandt derfor ikke alene Leirens Besætning aarvaagen, men blev endog ved en vel udtænkt Krigslist afskræmmet fra et aabenbart Angreb, hvortil hans overlegne Styrke ellers letteligen kunde have opmuntret ham. De Danske lode nemlig alle i Leiren værende Kudske og Drenge bestige Trosshestene og optoge dem i deres Slagorden, saa at Fjenden, istedet for de 100 Ryttere, som virkeligen vare

tilsiede, troede at see et talrigt Rytterie. De Svenske opgave altsaa deres Forehavende og droge bort, for at lægge sig i Baghold i en stor Skov, som Ranzau maatte igjennem paa sin Tilbagemarsch til Leiren.

Om alt dette var Ranzau allerede underrettet. Da han indsaae, at et Angreb paa Fjendens faste Stilling bag Motala-Strømmen vilde udfordre Forberedelser og medtage Tid; da han tillige maatte befrygte, at hiint svenske Corps let kunde erholde bedre Underretning om den virkelige Styrke af Leirens Besætning, og altsaa foretage et nyt, alvorligere Forsøg, saa fandt han det ei raadeligt, at opholde sig længere paa dette Sted. Dog drog han ikke lige tilbage til Leiren, men lagde Veien over Søderkjøping, som Fjenden havde besat med en Fane Ryttere. Denne By, beliggende tæt ovenfor Stor-Aaens Udløb i Fjorden Slät-Baken, 2 Mile fra Østersøen og halvanden fra Norkjøping,

var en rig og velbygget Handelsstad. Da Ranzau nærmede sig, begave Byens Borgemester og Raad sig til den svenske Ritmester, og bade om Tilladelse, at tilbyde den danske Feltherre Brandskat, paadet Byen maatte skaanes. Men den Barmhjertighed, de gjorde Regning paa hos Fjenden, fandtes ikke hos deres egen Landsmand. Borgerne bleve med Magt udjagne af Byen, hvilken derpaa, med alt sit Vareforraad og de i Havnen liggende Skibe, blev given til Priis for Flammerne. Den svenske Ritmester trak sig itide tilbage; dog lode sig siden i nogen Afstand fire Faner tilsyne; men Ranzau ilede efter dem med tre Faner, forfulgte den flygtende Fjende halvanden Miil ind i Landet og tilføiede ham betydelig Skade.

Imidlertid havde den øvrige Deel af Hæren beskjeftiget sig med at opsøge Bytte under Søderkjøpings Ruiner. Især fandtes her mange Tønder, Viin, Rostocker Øl og andre stærke

Drikkevarer. Disse Tønder bleve saalidet sparede, at Feltherren ved sin Tilbagekomst fandt den største Deel af Hæren beruset, Leiren tom, Folkene adspredte omkring i Byen. Strax lader han Trommen røre, Folket bliver under Livsstraf befalet, ufortøvet at forsamle sig omkring Fanerne, og Straffen fuldbyrdes uden Skaansel paa Enhver, der ikke adlyder. Paa denne Maade blev Orden og Lydighed igjen nogenlunde tilveiebragt. Dog vare Følgerne af Krigsfolkets Umaadelighed endnu ikke forsvundne, efterat Ranzau næste Morgen havde tiltraadt sin Marsch fra Søderkjøping til Leiren ved Linkjøping. Adskillige vare endnu saa berusede, at de fore omkring som Afsindige, og paa ingen Maade ved lempelige Midler kunde bringes tilrette. Dem lod Feltherren paa Stedet ophænge, og bragte ved dette strenge Exempel de øvrige halvberusede Hoveder til Eftertanke. Omendskjøndt man vel ikke havde Grund til at for-

møde noget Angreb fra Fiendens Side, den Nat da Hæren stod ved Søderkiøping, saa var dette dog altid en Mulighed, som under disse Omstændigheder truede med Undergang. Ranzau havde derfor — ikke at tale om, hvor nødvendig Mandstugtens strenge Overholdelse i Almindelighed er, og især paa Toget i Østergothland maatte være — Aarsag nok til at anvende alvorlige Midler, for at hemme det Uvæsen, som under hans Fraværelse havde taget Overhaand. Dagen derpaa var Tingenes Stilling ikke mindre betænkelig; thi skulde Leiren ved Linkiøping betimeligen undsættes, saa var der ingen Tid at spilde; skulde man naae den velbeholden, da maatte afskrækkende Exempler anvendes, for igjen at bringe den endnu berusede Mængde til Orden og Lydighed. Den mandige Aandsfasthed, som Daniel Ranzau her viste, fortjener vor hele Beundring; ikkun bløde, kraftløse Sjæle kunne forvexle den med Grum-

hed; ikkun den fuldkomneste Ubekjendthed med Feltherrens, under saadanne Omstændigheder ligesaa tunge, som hellige Pligter, kunde gjøre Nødvendigheden af en saa streng Retfærdspleie miskjendt. —

Daniel Ranzau brød altsaa næste Morgen op, for at gaae tilbage til Linkjøping. Han havde fem Mile at marschere, og skulde igjennem en tæt Skov, der, som han vidste, var besat af Fjenden. Rytteriet kunde her ikke bruges, og marscherede derfor sluttet paa Veien. De bedste Hageskytter udtoges til at danne Fortroppen, og de øvrige fordeeltes paa begge Sider af Veien. Feltherren formanede dem til tapper Modstand; ogsaa blev Fjenden, som snart lod sig see, kastet tilbage, saa at hans Baghold ikke kom ham til Nytte. Da Hæren saaledes heldigen havde passeret denne farlige Skov, stundede det imod Aften. Gaarsdagens Ruus var endnu ikke ganske bortdunstet af

Landsknegtenes Hoveder; man besværgede sig over Feltherrens Forsæt, uopholdeligen at fortsætte Marschen til Leiren, da Natten var mørk og Veien besværlig. Men Ranzau vilde adlydes; Leirens Sikkerhed laae ham paa Hjertet; sine Folk formanede han: at være ved godt Mod, han skulde nok lyse for dem, saa at de uden Besværlighed skulde komme fremad. Derpaa sendtes Brandmesteren (117) med nogle Folk forud; alle Landsbyer i Nærheden af Veien bleve stukne i Brand, og opklarede Nattens Mørke, saa at ikke alene Marschen blev let, og sikkredes imod fiendtlige Baghold; men tillige underrettedes Leiren ved Linkjøping, hvilken man samme Nat lykkeligen naaede, om en nærforestaaende Undsætning, i Tilfælde, at den til samme Tid skulde befinde sig i Fare. Ingen vil kunne nægte, at dette Middel, saa nyttigt det ogsaa var, jo tillige var haardt. Men paa en Tid, da, saavel ved den svenske, som

ved den danske Hær, egne Embedsmænd, Brandmesterne, vare ansatte, alene for at bestyre Brandødelæggelserne i Fjendens Land; i en Krig, hvor ogsaa de Svenske havde behandlet danske Provindser uden Skaansel; paa et Tog, hvor man ligesaavel maatte fægte imod den bevæbnede Almue, som mod Fjendens regulaire Hær, viser Brugen af slige Midler os ikkun Krigens Karakteer, ikke Feltherrens.

Daniel Ranzau traf sin Leir og dens stærke Besætning i bedste Tilstand; men Underholdning for Hæren kunde i denne Egn ikke længere tilveiebringes. Leiren blev derfor, den 9de December, forlagt til Wreta-Kloster, ikke langt fra Motala-Strømmens Sammenløb med Søen Roxen. Dog var ved denne Forandring intet vundet. Hæren led idelig Mangel paa de fleste Fornødenheder, maatte gjøre langt udgaaende Fourageringer og tabte derved mange Folk. Feltherren drog selv ud med en Trop,

for at opsøge en bedre Leirplads. Overalt fandt han Landet øde, rundt omkring sig saae han fjendtlige Hærafdelinger leirede paa Steder, som han, der aldrig vinede Fjenden uden strax at træde nærmere, vel med sin liden Skare forsøgte at angribe, men forgjeves; thi Fjendens omspredte Leire vare alle anlagte bag stride Strømme eller paa Klippeholme i dette Landstrøgs talrige Indsøer. At lokke Fjenderne ud fra disse deres Skjælesteder, derpaa var allermindst at tænke. Ranzau, da han paa tvende slige Tog havde erfaret, hvor troligen Fjenden vedblev at følge sin engang lagte Plan, begav sig tilbage til Leiren og sammenkaldte et almindeligt Krigsraad; for at høre sine Offiserers Mening angaaende de Forholdsregler, som nu burde vælges.

I denne Raadslagning blev det bestemt, at Leiren skulde forlægges til Skenninge, omtrent en Miil fra Wadstena; paadet man nu, da Undsætningen fra Danmark hver Dag kunde

ventes, maatte være Hunløien nærmere, til lettere Forening med de Ankommende.

Natten imellem den 15de og 16de December forlod Hæren sin Leir ved Wreta Kloster. Feltherren havde befalet, at Marschen skulde skee i al Stilhed og uden at sætte Ild paa Hytterne i Leiren; alligevel stak en Forræder iblandt de tydske Knegte, som stod i Forstaaelse med Fienden, Leiren i Brand, og nu droge de Danske aabenlyst frem, lode Trommer og Trompeter høre, og stak Ild paa de Landsbyer, som laae tæt ved Veien. Næste Aften stod Hæren ved Skenninge, hvor Rytteriet blev indlagt; men Fodfolket leirede og forskandsede sig paa Heden udenfor Byen. Strax ved Ankomsten bleve Christopher von Dohna, Peder Gyldenstjerne og Henrik Plath med deres Faner udsendte for at angribe to svenske Faner, som stode en halv Miil derfra, men disse trak sig ufortøvet tilbage til Wadstena, hvor de Danske ikke kunde an-

gribe dem, men vendte sildig ud paa Aftenen tilbage til Leiren. Samme Nat sad en svensk Ritmester, gift med en uægte Datter af Kong Erich, i Wadstena, hvor han, med Kruset i Haanden, førte store Ord om det Nederlag, han næste Morgenstund agtede at tilføie de Danske. Ogsaa lagde han sig virkelig i Baghold med 150 Heste, ved en Vei, hvor han ventede at de Danske vilde drage ud paa Fouragering. Det varede ikke længe førend Christopher von Dohna kom frem paa Veien med 30 Heste. Fjenden stod saa godt skjult, at Dohna intet mærkede, førend han var kommen ham lige ind under Øie; men da satte Dohna ogsaa, uden et Øieblik Betænkning, saa djærvt ind paa ham, at i en Haandevending Ritmesteren og 80 af hans bedste Ryttere bleve dræbte og en Deel tagne til Fange; saa at ikkun den mindste Part fandt Leilighed til at frelse sig ved Flugten. Imidlertid var der i Leiren gjort Anskrig, at

Dohna var fangen og hans Folk slagne; Ryt-terne stege hurtigen til Hest, for at ile ham til Undsætning; men med hvilken glad Forban-selse saae de sig ikke standsede, tæt udenfor Leiren, af denne tappre Hovedsmand, der førte Ritme-sterens Liig og Fangerne med sig! Det hænder ofte i Krigen, at man, al Forsigtighed uagtet, uventet støder paa fjendtlig Overmagt, der lu-rende troer sig vis paa Seieren; hvad man da har at gjøre, det lære man af Ranzau ved Tureby, og af Dohna ved Skenninge; hvorle-des et betimeligen opdaget, fjendtligt Baghold bør behandles, dette har Frantz Brockenhuus lært os, da han tog de svenske Feltherrer Mor-nay og Hendrikssen til Fange.

I Leiren blev strax gjort Forberedelser til en hæderlig Begravelse for den faldne svenske Ritmester; men da det ved nærmere Undersø-gelse befandtes, at han havde havt det danske Felttegn hos sig, blev Liget henlagt i trende

Dage under Galgen, og siden der begravet. Samme Dag, da Christopher von Dohna saa hæderligen havde udmærket sig, kom Johan von Allens Fane, som ligeledes var dragen ud paa Fouragering, i Kast med Fienden. Ogsaa her vare de Danske heldige, tilføiede Fienden et betydeligt Tab og gjorde 100 Heste til Bytte. Hos en stor Deel af Fangerne fandtes, som hos den fornævnte Ritmester, det danske Felttegn skjult i Hattene, hvilket beviste, at de vare uddragne med det Forsæt, naar Leilighed gaves, at maskere sig som Danske. En saadan Hensigt var, efter den Tids Tænkemaade, anseet som nærlig, og blev derfor uden Naade straffet med en vanærende Død. Ifølge heraf bleve disse Fanger hængte i den Galge, hvorunder Ritmesteren var nedlagt; tillige opsloges her en Kundgjørelse, angaaende Aarsagen til denne strenge Fremfærd.

Det var derpaa i nogle Dage roligt paa

begge Sider, indtil den 22de December, da Fjenden gjorde de tydske Ryttere nogen Afbræk under Fourageringen. For at hevne dette, foretoge Disse, 3 Faner stærke, den følgende Nat et Overfald paa en af de svenske Leire, hvilket lykkedes saa vel, at Fjendens Forvagt blev jaget paa Flugt og et af hans Blokhuse erobret.

Første Juledag blev i den danske Leir høitideligholdt med Sang, Prædiken og den hellige Nadveres Uddeling. Efter fuldendt Gudstjeneste frembare Krigerne, iførte deres fulde Rustning, det ved slige Leiligheder sædvanlige Præsteoffer. Den hele Høitidelighed bivaanedes af en svensk Trompeter, som under et intet betydende Paaskud var kommen til Leiren, men hvis egentlige Hensigt var, som man vel mærkede, at indhente Efterretninger om de Danskes Tilstand.

Natten efter tredie Juledag droge Daniel Ranzau og Christopher von Dohna ud med Forvagten, Rendefanen, nogle Hageskytter og en

Deel Frivillige, imod Wadstena. Stolende paa at de Danske, da de eengang havde udplyndret denne By, ikke skulde holde det Umagen værd, at gjeste den oftere, havde neinlig de Svenske her oplagt det bedste Gods fra Omegnen, samt forsamlet en Deel Heste, som skulde staae i Beredskab for deres Rytterie, naar de Danske gjorde Anstalter til at begynde Tilbagetoget igjennem Huulveien; og herom havde Rantzau erholdt Underretning. Fra Slottet bleve de Danske heftigen beskudte, dog uden betydelig Virkning. Dette var den eneste Modstand, de her mødte, hvorimod deres Randsagning, som paa det skarpeste udførtes, rigeligen lønnede sig. Med 20 af de bedste svenske Heste, et stort Forraad af Levnetsmidler og meget andet kostbart Bytte, for største Delen fundet i en skjult og vel tilmuret Hvelving under St. Birgithes Kloster, vendte de Danske tilbage til Leiren ved Skenninge, hvor man nu tog en glædelig Afsked med det gamle

Aar og uden Frygt hilsede det kommende. Levningerne af det ulykkelige Wadstena vare under hiint Besøg givne Flammerne til Priis, og mange Borgere maatte undgjelde med Livet, fordi de den forrige Gang vare flygtede ind paa Slottet. Med største Rimelighed kunne vi af Feltherrens øvrige Fremfærd slutte, at denne Grumhed ikke blev udøvet paa hans Befaling; men ved Leiligheder som denne, kan Soldatens Vildhed ikke altid holdes i Tømme.

Den 6te Januar ([118]) i det nye Aar, 1568, bleve Hack Holgersson og Hendrik Plath med deres Faner udsendte paa et lignende Tog imod Alvarstad, hvor netop det samme Tilfælde fandt Sted, som ved Wadstena; de Danske vare her ligesaa heldige, og vendte tilbage, belæssede med Bytte.

Da nu den svenske Feltherre mærkede, at de hidtil anvendte Midler ikke havde kunnet forhindre den danske Hær fra at forsyne sig med

Levnetsmidler og andre Fornødenheder, og da det netop var ved Mangelen af disse, at han vilde tæmme sin Fjende, forinden han vovede at gaae ham under Øie med Sværdet i Haanden, saa maatte der tænkes paa sikkrere Forholdsregler, for at udhungre de Danske. I dette Øiemeed blev Egnen i en stor Afstand rundt omkring den danske Leir forvandlet til en Ørken, Indbyggerne maatte drage bort med deres Qvæg og Gods, atten Landsbyer bleve opbrændte. Almuen i Østergothland og de tilgrændsende Provindser var bragt under Vaaben, og den svenske Hær blev desuden forstærket med alt Flaadens Mandskab, anført af Admiralen Claus Flemming. Den vestre Huulvei var besat med 6 Faner Ryttere og 2000 Skytter, den østre med 4000 bevæbnede Bønder, og man arbeidede ivrigen paa at gjøre disse Veie saa utilgængelige, som muligt. Besætningen i Wadstena havde erholdt en betydelig Forstærkning.

Foruden Hovedleiren i Kongs-Norby, bag Motala-Strømmen, var paa samme Flodbred endnu anlagt en anden Leir, som forsvarede Overgangsstedet ved Motala (119). Den 9de Januar brød Kong Erich selv op fra Swartsiø og drog, i Spidsen for sit eget Regiment, til Norkiøping, hvor han slog Leir.

Daniel Ranzau befandt sig altsaa paa denne Tid i en meget farlig Stilling, saameget mere, som han endnu ingen Efterretning havde fra Fædrelandet, og altsaa ikke turde haabe, at erholde den ved Mikkel Gynge forlangte Undsætning.

Vi ville et Øieblik forlade Leiren ved Skenninge, for at see, hvorledes Gynge røgtede sit Ærinde. Som vi vide, havde en Bedækning ledsaget ham til den vestre Hulvei, hvorfra han, i Spidsen for 30 Mand, fortsatte Reisen paa egen Haand. Gynge var — som Resen udtrykker sig — en tapper Vovehals, der fra

Barnsbeen af havde seet sig om i Sverrig, saa at han ikke alene talede Sproget som en Indfødt, men tillige var vel bekjendt med Veiene og Landets Beskaffenhed. Hvor han kom frem, udgav han altsaa sig og sine for Svenske; paa denne Maade hjalp han sig lykkeligen igjennem Sverrig og naaede Kjøbenhavn (120). Kongen var paa denne Tid i Jylland, men Peder Oxe, som imodtog Gynges Andragende, lod ufortøvet nogle Knegte udskrive fra Kjøbenhavn og Sjællands øvrige Kjøbstæder. Man havde nyligen af hver tiende Bonde i Skaane og nogle fra Kjøbstæderne i denne Provinds udskrevne Ryttere samlet et Corps, bestemt til, under Otto Brahes, Biørn Kaas's og Jørgen Marsvins Anførsel, at foretage et Tog ind i Sverrig. Peder Oxes Hensigt var, at forstærke dette Corps med de sidst udskrevne Tropper, og derpaa lade det rykke frem for at undsætte Daniel Ranzau. Men da Peder Gynge ankom til Hel-

fingborg med Sjællænderne, erfarede han, at Brahe alt havde været inde i Sverrig, og ved Wernamo lidt et saa betydeligt Tab, at hans Bondehær var adsplittet og havde søgt hjem, Enhver til sit. Med den Haandfuld Folk, som Gynge havde, var intet at udrette; han ilede derfor over til Jylland, for at underrette Kongen om Sagernes Tilstand. Følgen heraf var, at Peder Oxe erholdt Befaling, paany at samle Tropperne, forstærke dem ved nye Udskrivninger og derpaa lade dem snarest muligt tiltræde Marschen op imod Huulveien. Men hertil udfordredes betydelig Tid, saa at man først efter nogle Ugers Forløb havde sammenbragt et Corps paa 2 Faner og 7 Fenniker, som den 11te Januar blev mønstret ved Engelholm. Hvad dette Corps videre foretog sig, skal siden fortælles.

Medens dette foregik i Danmark, havde, som vi vide, Uveiret trukket sig alt nærmere og nærmere sammen over Leiren ved Skenninge.

Med hver Dag voxede Faren, thi med hver Dag bleve Huulveiene stærkere tilspærrede og Fjendernes Antal forøget; Mangelen, forenet med en streng Aarstid, rykkede bestandigen nærmere. Men Daniel Ranzau var langt fra at tabe Modet. Han lod Krigsraadet og alle Ritmesterne sammenkalde, for, i Forening med disse sine troe Stalbrødre at overlægge, hvad der nu var at gjøre. Ranzau havde flere Gange underhandlet med den fjendtlige Feltherre om Fangernes Udvexling, og tilbudt, at give Fange for Fange, ja endog, som svenske Historieskrivere fortælle, to svenske Fanger for een dansk. Hogenschild og hans Raadgiver Grev Peder Brahe vilde ikke indlade sig herpaa; dog opholdt de Ranzau med Løfter, som siden ikke bleve holdte, for bestandigen at have Anledning til at sende Parlamentairer, og paa denne Maade indhente Efterretninger om Tilstanden i den danske Leir. Kort før Ranzau sammenkaldte

etage Overfaldet. Som Kjendetegn riden, lod Feltherren enhver Soldat Granqvister i Hatten, een ved hvert an Leiren ved Kongs-Norby var en Motala-Strømmen, og Adgangen til sam- varedes ved en med Kanoner og Skytter Forskandsning, eller et saakaldet Brohoved gt paa Strømmens sydlige Bredde. Didhen ce Ranzau sine Skytter, for at alarmere derne og fængsle deres Opmærksomhed, ens han selv, ledsaget af en svensk Bonde, tjente som Veiviser, drog i Spidsen for terne en anden Vei, til et lidet bekjendt og es beliggende Vadested ved Huusbyfjøl, paa et den hele Plan var beregnet. Overgan- her var ikke uden Fare og meget vanskelig; Strømmen udmærker sig ved sit stride Løb har en betydelig Brede, hvorimod Vadeste- var saa smalt, at tvende Ryttere ikke kunde ved Siden af hinanden, og saa dybt, at

det nyligen omtalte Krigsraad, var en svensk Trompeter, som dog ikke blev indladt i Leiren, ankommen med et Brev fra Hogenschild, hvori Fangernes Udvexling ligefrem blev afslaaet (121). De Svenske havde, fra Tid til anden, gjort 130 Fanger, som alle vare forsamlede i Leiren ved Kongs-Norby og skulde om nogle Dage sendes op i Landet, for at trælle i de svenske Bjergværker (122). Det var Ranzau magtpaaliggende, at befrie sine fangne Landsmænd, og han besluttede, ikke at drage tilbage, førend dette var iværksat.

Da Planen til et Overfald paa den svenske Hovedleir ved Kongs-Norby var aftalt i Krigsraadet, skete Afmarschen samme Aften Kl. 9, den 14 Januar. Frantz Brockenhuus med den største Deel af Fodfolket, samt Frantz Banner og Peder Gyldenstjerne med deres Faner, bleve tilbage i Leiren, for at beskytte den. De øvrige sex Faner, i Forening med 1000 Skytter, skulde

›retage Overfaldet. Som Kjendetegn under Striden, lod Feltherren enhver Soldat sætte o Granqvister i Hatten, een ved hvert Øre. Foran Leiren ved Kongs-Norby var en Bro over Motala-Strømmen, og Adgangen til samme forsvaredes ved en med Kanoner og Skytter besat Forskandsning, eller et saakaldet Brohoved, anlagt paa Strømmens sydlige Bredde. Didhen sendte Ranzau sine Skytter, for at alarmere Fjenderne og fængsle deres Opmærksomhed, imedens han selv, ledsaget af en svensk Bonde, der tjente som Veiviser, drog i Spidsen for Rytterne en anden Vei, til et lidet bekjendt og afsides beliggende Vadested ved Hunsbysjøl, paa hvilket den hele Plan var beregnet. Overgangen her var ikke uden Fare og meget vanskelig; thi Strømmen udmærker sig ved sit stride Løb og har en betydelig Brede, hvorimod Vadestedet var saa smalt, at tvende Ryttere ikke kunde ride ved Siden af hinanden, og saa dybt, at

Vandet naaede op i Sadelen. Det var i Dagbrækningen, da man, efter Bestemmelsen, naaede disse tvende Punkter, nemlig Skytterne til Brohovedet, hvor de strax begyndte en levende Skjærmydsel med Fienden, og Ranzau til Vadestedet, hvor han i al Stilhed passerede Motala-Strømmen. Først gik Christopher von Dohna over med Forvagten, dernæst fulgte Feltherren; efter ham kom de fem Ritmestere, hver i *Spidsen* for 40 af de bedste Heste; endeligen fulgte Resten af Fanerne, og det hele Corps blev saaledes lykkeligen samlet paa hiin Side af Strømmen. Men nu tøvede Ranzau intet Øieblik længere, og Fienderne saae ham strax derpaa i fuld Fart at sprenge frem mod Leiren. Dette uventede Anfald bedøvede dem i den Grad, at — som en svensk Historieskriver fortæller — de trak Handsker paa Fødderne istedet for Støvler og løb vel to Miles Vei, førend de vovede at see sig om (125). Ingen tænkte paa at gjøre Mod-

stand; mange af Rytterne, endog Feltherren Hogenschild selv, lode deres Heste i Stikken og flygtede til Fods; Fændrikkerne reve Fanerne af Stængerne, for desto lettere at bringe dem i Sikkerhed; Grev Peder Brahe kastede sig paa sin usadlede Hest, og undkom saaledes. De Tropper, som vare indlagte paa Kongens Gaard, fik ei Tid til Flugt; Huset indtoges ufortøvet med Storm, og Besætningen, over 300 Mand stærk, blev nedsablet.

Neppe gik Angrebet paa Leiren for sig, førend Besætningen i det paa den modsatte Flodbredde anlagte Brohoved ligeledes tog Flugten, forfulgtes over Broen af de danske Skytter og blev for største Delen nedsablet eller tagen til Fange af Ranzaus Ryttere.

Den svenske Hovedleir, hvor Kong Erichs Broder, Hertug Carl, endnu for faa Timer siden havde været tilstede, var saaledes i Daniel Ranzaus Magt; de danske Fanger vare befriede,

og mange Svenske, hvoriblandt adskillige høiere Officerer, geraadede i dansk Fangenskab. Ingen Børgesøn, Slotsherre paa Calmar, var iblandt de Faldne. Flere Faner; 14 Stykker Skyts af forskjellige Calibre (124); en Deel Ammunition, hvoriblandt tre Tønder Krudt; og meget andet, tildeels kostbart Bytte, erobredes. Hærens Pengekasse, hvori fandtes 40,000 Mark Ortiger, samt alle de Breve, som under dette Felttog vare sendte fra Kong Erich og Rigsraadet, til Hærens Befalingsmænd, faldt ligeledes i Seierherrens Hænder.

Dette Foretagende, der ikke kostede de Danske mere, end fire Mand, ansees med Rette som den mærkeligste iblandt Daniel Ranzaus Bedrifter, næst efter Slaget ved Svarteraa; med Rette er det berømt, som et af de snildest anlagte, bedst udførte og fuldkomnest lykkede Overfald, Krigshistorien har at fremvise. Bevæggrunden til denne Handling, de danske Fan-

gers Befrielse, sætter Daniel Ranzaus Karakteer i det ædleste Lys; thi naar vi saa ofte see Historiens Helte ligegyldigen at opoffre Medstridere, hvis Frelse ikke tillige er deres egen; naar det ofte synes os, at Heltens Sjæl maa have været saa kold og følesløs, som Marmorstøtten, der nu pryder hans Grav, da maa det saa meget mere glæde os, her at skue en Helt, der tillige var Menneske; en Helt, som elskede sine Undergivne og altid var redebon til at gjengjelde den Hengivenhed, han af dem fordrede.

Efterat alt Byttet var samlet, blev saavel Leiren som Kongens Gaard stukken i Brand, og Ranzau vendte nu i Triumph tilbage til sit Leir ved Skenninge, hvor han ankom Kl. 3 om Eftermiddagen, den 15de Januar. Næste Morgen sendte han en Trompeter med femten fangne Bønder til Leiren ved Motala, for at overleveres Hogenschild som en Foræring. Resen fortæller, at Trompeteren tillige skulde have over-

bragt ham den spottende Formaning, at han en anden Gang maatte tage sig bedre iagt, og hellere lade slige arme Krigsmænd drage hjem for at saae og pløie, og skaffe ham og Andre Underholdning der i Landet. Dette synes at være en Tilsætning, hvormed Resen har villet udpynte sit Foredrag; thi ifølge Manuscriptet lod Ranzau alene den svenske Feltherre sige, at han forærede ham disse Fanger, fordi han ikke skjøttede om at føde dem. Trompeteren traf ikke Feltherren i denne Leir, lod derfor Fangerne løbe hvorhen de vilde, og begav sig igjen tilbage. Man seer imidlertid heraf, at Ranzau ingenlunde behandlede sine Fanger med den Grumhed, som de Svenske, og at Tegel ikke farer med Sandhed, naar han beskylder ham for at have ladet en Deel af Fangerne skyde ihjel (125); thi netop de bevæbnede Bønder havde mindst Aarsag til at gjøre Regning paa lempelig Behandling, som danske Krigsfanger.

Vi have tilforn seet, hvor mislig de Danskes Stilling nu var, og hvorledes Faren Dag for Dag voxede. Ved Toget mod Kongs-Norby havde Ranzau vel for en Tid sat sig i Sikkerhed imod ethvert umiddelbart Angreb; men snart kunde Fjenden igjen samle sig, og — opmuntret ved sin Overmagt — forvinde den Skræk, der nyligen var ham indjaget. Ranzau troede derfor at burde anvende det nærværende Tidspunkt, som ved Fjendens Forvirring over det lidte Tab var de Danske gunstigt, for at trække sig tilbage fra Østergothland. Uden Tvivl havde Feltherren ogsaa, endskjøndt Fangernes Befrielse var den nærmeste Bevæggrund, havt sit Tilbagetog for Øie, da han besluttede hiint Overfald. Men forinden Tilbagetoget gik for sig, bleve Christopher von Dohna, Henrik Plat, Frantz Banner og Hack Holgerssøn, med deres Faner og Halvparten af Dobbeltsoldnerne, sendte ned imod den østre Huulvei, imedens Felther-

ren selv, i Spidsen for et andet Parti, foretog et Streiftog imod den vestre Huulvei. Dette skete rimeligviis for at recognoscere, samt gjøre Fjenden uvis angaaende de Danskes forestaaende Tilbagetog og den Vei, man vilde tage; deels vel ogsaa for at inddrive Levnetsmidler. Det Parti, som Ranzau ikke selv førte, holdt ved denne Leilighed slemt Huus med den Egn, det gjestede; thi der berettes, at flere end hundrede store Landsbyer her bleve afbrændte.

Paa denne Tid blev hændelsesviis opdaget, at hiin Forræder, der stak Ild paa Leiren, da Hæren marscherede fra Wreta Kloster til Skenninge, var en tydsk Landsknegt ved Navn Jørgen Krop. Han blev overbeviist om, ved flere Leiligheder at have villet forføre sine Landsmænd til Mytteri; at han bestandigen havde staaet i Forbindelse med Fjenden, og endog havt Anslag paa Feltherrens Person. Ogsaa fik man fat paa en liflandsk Hofdreng, som tilforn var tagen

til Fange, og derpaa kommen i Tjeneste hos Fændrikken ved Rendefanen, Caspar von Wendel; men efter at have nydt megen Godhed af denne Officeer, tog han Flugten med den Fændrikken anbetroede Fane, som han havde revet fra Stangen. Begge disse Forbrydere maatte bøde med Livet.

De to nysomtalte Streifpartier kom efter tre Dages Forløb igjen tilbage; Ranzau var bleven underrettet om, at de 4000 Bønder, som bevogtede den østre Huulvei, vare paa nogle Dage hjemforlovede, for at forsyne sig med Levnetsmidler. Denne Efterretning var Feltherren meget velkommen; saameget mere, som den vestre Huulvei var befunden at være stærkt besat af regulaire Tropper, og vel forsparet ved Braader, Forskandsninger og Blokhuse; og han forsømte derfor ikke, at benytte sig af en saa heldig Omstændighed. Krigsraadet blev atter samlet, for at aftale det Fornødne angaaende Til-

bagetoget, som nu ufortøvet skulde tiltrædes. Det besluttedes, at man intet Ratteleie vilde holde, førend Huulveien var lagt tilbage og man havde naaet Sæby; thi Bønderne, som skulde forhindre Tilbagetoget, kunde hver Dag ventes tilbage.

Den 23de Januar, meget tidlig om Morgenen, satte Hæren sig i Marsch, uden at Leiren og Byen bleve stukne i Brand. Som sædvanligt aabnedes Toget af Christopher von Dohna med Forvagten; 3 andre Rytterfaner, tilligemed Halvparten af Hageskytterne, tjente Fortroppen til Understøttelse. Dernæst fulgte Dobbeltsoldnerne og de øvrige Landsknegte, tilligemed Skytset, Rustvognene og Trosset. Resten af Rytteriet og Hageskytterne sluttede Toget. I denne Orden naaede man Huulveien, som var 3 stærke Mile lang. Denne Vei frembød saa store Vanskeligheder, at Feltherren nær havde besluttet, at lade det hele Vogntros ødelægge.

Dog fortsattes Marschen denne Dag og paafølgende Nat; men under vedholdende og yderst møisommeligt Arbeide. Især havde man megen Besværlighed med at faae Skytset, Vognene og Hestene over en meget steil og med glat Jis bedækket Klippe. Dog, Krigsfolket, især Skytterne, arbeidede saa ufortrødent, at ikke alene de Vanskeligheder, som Aarstiden og Veiens naturlige Beskaffenhed medførte, men ogsaa de Hindringer, som Fjenden havde tilføiet — ved nemlig at afkaste alle Broer over Aaer og Fjeldkløfter, samt anlægge tæt sammenføiet Forhug i de vanskeligste Klippesnevringer — bleve efterhaanden overvundne.

Den paafølgende Morgen havde man med usigelig Møie arbeidet sig igjennem fem slige Forhug, og man stødte paa det sjette, som endnu var værre end nogen af de foregaaende; da kom der Meldning fra de Folk, man havde sendt forud, for at undersøge Veien, at der af

samme Beskaffenhed endnu vare fire tilbage. Denne Efterretning nedslog aldeles Modet hos de allerede meget udmattede Tropper; man forlangte lydeligen, at vende tilbage. Men Feltherrens Standhaftighed blev uforandret. Han vidste, at man nu maatte være i Nærheden saf den store Sommensø, paa hvilken hans Haab om en heldig Tilbagekomst især var bygget; eiheller varede det længe, førend de Folk, han nu udsendte for at afføge Egnen, opdagede en Bugt af denne Sø. Uheldigviis havde man hele den foregaaende Dag havt Tøveir med Regn, og Frosten var først siden Midnat begyndt paany; dog befandtes Isen saa stærk, at man, naar den første Forsigtighed iagttoges, nogenlunde kunde betroe sig til den. Ranzau sendte altsaa enkelte Mænd forud, for ideligen at prøve Isen; derpaa fulgte Hæren, i mange Afdelinger og med store Mellemrum. Saaledes blev — omendskjøndt Isen ofte bugnede under Rytterne — den

værste Deel af Huulveien omgaaet, uden andet Vanheld, end at Isen brast under nogle faa Vogne og tre halve Slanger, som vare bagest i Toget. To af Slangerne fik man dog strax op igjen; men den tredie sank, med de forspændte Heste, paa en Dybde af tyve Favne.

Paa denne Maade ankom Hæren den 25de Januar til Sæby; Fortroppen henimod Aften, men Bagtoget først ved Midnatstide. Omendskjøndt Afstanden imellem Skenninge og Sæby ikkun er sex Mile, havde man dog til denne Marsch anvendt tvende Dage og een Nat, i hvilken Tid Rytterne uafbrudt vare tilhest og hverken Mennesker, eller Dyr nøde den mindste Hvile og Vederqvægelse. Det slette Veir holdt ved med Regn, Slud og Blæst. Derfor tilstod Ranzau sin Hær fem Dages Hvile i Sæby; imidlertid led Omegnen meget af de til Levnetsmidlers Inddrivelse udsendte Streifpartier.

Den 31te Januar brød Hæren atter op,

og Byen blev stukken i Brand. Efterat have holdt Natteleie ved Flisby Kirke, fortsattes næste Dag Marschen til Eckesiø. Man havde paa den ene Side en Sø, paa den anden en tyk Skov, af hvilken en Mængde fældede Træer vare kastede tvers over Veien; men Fodfolket ryddede saa ufortrødent tilside, at man *alligevel* kom temmelig rask fremad. Omsider meldte Fjenden sig personlig, men ikke paa den *høfligste* Maade; thi ved Rødsiø, en Miil *fra* Eckesiø, anfaldtes henimod Aften den bageste Deel af Trosset uventet af fire Fenniker smaalandske Knegte og 600 Bønder, under den svenske Høvedsmand, Henrik von Mindens Anførsel. Mange Kudske og Landknegtes Qvinder bleve ihjelslagne og adskillige Vogne udplyndrede, hvorved Angriberne bemægtigede sig en Deel af det Bytte, de Danske havde samlet hos deres Landsmænd. Fortropperne vare netop paa denne Tid langt fremad; Angrebet skete paa en med tæt

Skov omgiven Veisnevring, der i samme Øie-blik tilspærredes af de sig i Forvirringen sammentrængende Vogne, saa at det blev umuligt for Frantz Banner og Erich Kaas, som denne Dag førte Bagtroppen, strax at komme frem til Undsætning. Da dette endeligen lykkedes, forefaldt en hidsig Fægtning, hvorved vel Fjenden blev fordreven, men de Danske tabte 4 Adelsmænd og 30 Ryttere, som førtes med til Eckesiø, hvor de anden Dagen bleve jordede paa Byens Kirkegaard. Frantz Banner havde desuden det Uheld, at hans Fændrik, Jens Vognsøn, faldt, hvorved tillige Fanen gik tabt ([126]).

Den 4de Februar forlod Hæren igjen Eckesiø, som ved Afmarschen blev stukken i Brand ([127]). Atter forefandt man en Vei, indesluttet af Søer og tætte Skove, og fordærvet ved fældede Træer, hvis Bortryddelse kostede meget Arbeide og lang Tid. Feltherren havde faaet Underretning om, at Veien var besat med 1800 svenske

Skytter og Bønder, som ud paa Aftenen skulde foretage et nyt Angreb paa Trosset. Han forstærkede derfor Bagtoget, der bestod af Peder Gyldenstjernes og Erich Kaas's Faner, med 300 Skytter; gav Hæren det Feltraab: "Her, her Danmark!" samt opmuntrede saavel Anførerne som den menige Mand til Standhaftighed, med den Forsikkring, at naar de først vare igjennem denne Skovegn, skulde Fjenden ikke tiere vove, at gaae dem under Øie. Ogsaa foretog Denne virkeligen tvende Angreb, men blev af de danske Skytter begge Gange kastet tilbage, saa at endog en af hans Fenniker erobredes. Daniel Ranzau ilede selv didhen, hvor Faren truede, hans Nærværelse opmuntrede Krigsfolket og forhindrede Kudskene fra at forlade Vognene, hvortil de, siden Overfaldet ved Runsiø, vare meget tilbøielige (128). De Danske lede intet videre Tab, end at enkelte Folk og Heste bleve dræbte ved Pileskud. Ud

paa Aftenen samlede Hæren sig ved Vetlanda, hvor Fortroppen havde slaget Leir. Samme Nat fik den skotske Capitain af det fjendtlige Parti, Willum Koham, som paa Optoget var tagen til Fange i den vestre Huulvei, Leilighed til at bemægtige sig en af de danske Officerers Heste, og romme derfra selvanden (129). Morgenen derpaa fortsattes Marschen, og man fik underveis et svensk Corps i Sigte. De Danske havde stor Lyst til at indlade sig i en Fægtning; men da Fjenden ikke gjorde Mine til Angreb, og man endnu skulde igjennem en stor Skov, hvor maaskee Baghold vare skjulte, vilde Feltherren ikke spilde Tiden med unyttige Skjærmydsler. Han fortsatte altsaa sin Marsch, passerede den store Ämm-Aa og ankom lykkeligen til Landsbyen Myresis (130), hvor han, om Eftermiddagen Kl. 3, slog Leir tæt ved Byen, østen for en sammesteds værende, stor So.

Den svenske Feltherre, Hogenschild Bjelke,

var imidlertid fulgt efter, og havde nu leiret sine Tropper een Miil fra de Danske, paa et meget fordeelagtigt Sted, dækket paa den ene Side af en stor Sø, paa den anden af en tæt Skov; en af sine Høvedsmænd, den før omtalte Henrik von Minden, havde han udsendt med 2000 Hageskytter, for altid at holde sig paa Veien foran de Danske, imedens han selv, med den øvrige Hær, vilde søge at falde dem i Ryggen, saa ofte Leilighed maatte gives. Nu havde altsaa den svenske Magt igjen forsamlet sig, siden Overfaldet paa Kongs-Norby, der visseligen bør ansees som den væsentligste Aarsag til de Danskes hidtil saa heldige Tilbagetog paa den farligste Strækning af Hjemveien. Daniel Ranzau vilde atter forsøge at forekomme den Fare, der paany truede ham. Om Morgenen den 6te, længe før Dag, rykkede han derfor ud fra Leiren ved Myreslø, med et Corps, bestaaende af en Deel Frivillige, nogle hundrede

Skytter og tvende Rytterfaner, for om muligt at foretage et Overfald paa den fjendtlige Leir. Under Ranzaus Fraværelse hændte det sig, at nogle danske Ryttere, der vare dragne ud for at fouragere, stødte paa den svenske Feltherre, ledsaget af Gouverneuren over Smaaland, Anders Griis, tilligemed en anden Adelsmand, Steen Banner, og en svensk Cancellie-Herre. Disse havde tilbragt Natten paa den i Nærheden liggende Herregaard: Flishult, og vare just i Begreb med at vende tilbage til deres Leir. Forskrækkede over dette uventede Møde og forladte af deres Folk, som efter en kort Modstand toge Flugten, lode Hogenschild og Banner, uagtet de begge vare velbevæbnede, sig tage til Fange af een dansk Rytter, imedens en anden indhentede Erich Griis. Cancellie-Herren havde samme Skjebne; og bleve disse Fanger derpaa førte til Leiren, hvor de imodtoges af Hack Holgersson og Niels Krabbe.

Medens dette gik for sig erfarede Daniel Ranzau, at de Svenske ikke havde glemt den dem ved Kongs-Norby givne Lection; thi denne Gang fandt han dem saa aarvaagne, at han maatte opgive sit forehavende Overfald. Han begyndte derpaa at stikke nogle Landsbyer i Brand der i Nærheden, for derved muligen at lokke Fjenden ud i aaben Mark; men ogsaa dette var forgjeves. Uagtet han altsaa maatte begive sig paa Hjemveien med uforrettet Sag, føiede Lykken det dog saaledes, at han kom i Kast med et Corps svenske Skytter og Bønder, slog det og nedlagde 500 Mand. Ved Middagstid ankom han igjen til Leiren, hvor man glædede sig til at forestille ham de fangne svenske Herrer. Saasnart Krigsfolket i Leiren saae Ranzau nærme sig med sit Corps over den tilfrosne Sø, blev det danske Løsen, trende Kanonskud, givet; Landsknegtene rykkede ham imøde med flyvende Fenniker, og modtoge ham under lydelig Jubel

og krigerifke Æresbeviisninger. Feltherren lader Tropperne blive under Vaaben; efterat have hilset paa sine fornemme Fanger, fører han dem omkring i Leiren, for at lade dem tage saavel den, som de opstillede Tropper, i Øiesyn; med Geværsalver hilses Hogenschild, der tilforn havde ladet det Rygte udsprede, at de Danske havde maattet rømme Østergothland, fordi de manglede Krudt og Lod (131).

Næste Morgen, den 7de Februar, brød Hæren op og drog tvende Mile videre frem, over Liunga til Wrigsta Kirke, hvor den leirede sig paa Heden, ved Bredden af en stor Sø. Fjenden lod sig imidlertid ikke see, førend den følgende Dag, da Marschen fortsattes paa Veien til Wernamo. 30 Ryttere, som vare detascherede for at skaffe Levnetsmidler, stødte nemlig paa en svensk Rytterhob, 60 Mand stærk. Med Feltraabet: "Her, her Danmark" satte de strax ind paa Fjenden, hvilken, stolende paa sin

Overmagt, mødte Angrebet; men da de Svenske saae nogle af deres Kamerater i det forreste Geled tumle ned fra Hestene, vendte de om og flygtede ind i en nærliggende Skov. Ved denne Leilighed toges en svensk Ritmester, Søfren Nielssøn, tilligemed hans Trompeter, til Fange, og førtes til Hæren, som imidlertid havde leiret sig. Fangerne udsagde, at tvende smaalandske Faner, anførte af en Ritmester ved Navn Bryne Byrgesøn, stode ikke langt derfra. Feltherren lod strax Christopher von Dohna med 400 Heste rykke ud imod ham; men han flygtede, saasnart han fik de Danske i Sigte, saa at Dohna kun fik Leilighed til at hugge nogle af hans Bagtropper ned. Paa Tilbageveien mødte Dohna en anden fjendtlig Rytterhob, under Ritmesteren Jon Turesøn. Den blev ufortøvet angreben, for største Delen nedhugget og Resten adsplittet, saa at Mange endog maatte springe fra Hestene,

for at søge Tilflugt i Skoven. Denne Fægtning var den sidste paa dette Tog.

Af Fangerne, som Dohna bragte tilbage med sig til Leiren, fik man Underretning om den for Ranzau bestemte Undsætning, der havde været i denne Egn og siden skulde have rettet sin Marsch imod Østen, nemlig ad Wexiø og Calmar.

Med dette Corps, der anførtes af Jørgen Marsvin og Mikkel Synge, og var, som vi alt vide, mønstret ved Engelholm den 11te Januar, forholdt det sig saaledes:

Samme Dag, da Ranzau tiltraadte sit Tilbagetog igjennem den østre Huulvei, gik Jørgen Marsvin over Grændsen igjennem Passet ved Markaryd, langs Laga-Aaen til Wernamo, og afbrændte Byerne hvor han kom frem. Allerede ved Liunga — ikke den By, vi nyligen have omtalt i Anledning af Ranzaus Tilbagetog, men en anden, nordlig for Markaryd beliggende — og siden ved Toftaholm, midt i det Pas, som

dannes af Søerne Widosten og Flåren, forefaldt Fægtninger med Fjenden, som her havde forsamlet fire Faner Ryttere og en stor Mængde af Smaalands bevæbnede Almue. Desuden afsendte den svenske Feltherre Halvparten af sit Fodfolk imod Wernamo, for saaledes at hindre Undsætningens Forening med Ranzaus Corps. Da Jørgen Marsvin omsider var trængt frem til Wernamo, fandt han derfor Fjenden i den Grad forstærket, at han ikke kunde fortsætte Fremtoget; han trak sig altsaa paa samme Vei tilbage, ikke uden største Fare for at overmandes af Fjenden, men naaede dog lykkeligen ind over Grændsen til Knæred, hvorfra han med sit Corps begav sig til Halmstad og Laholm (132). Omendskjøndt altsaa denne Undsætning ikke naaede til Ranzau, saa indseer man dog letteligen, at den alligevel, ved at dele Fjendens Stridskræfter, har gjort ham væsentlig Tjeneste.

Tredie Dagen efterat Jørgen Marsvin og

Mikkel Gynge havde forladt Wernamo, nemlig den 10de Februar, ankom Daniel Ranzau did. Uagtet den afbrændte By var et Beviis paa, at Undsætningen virkeligen havde været der, turde man dog ikke fæste Lid til Fangernes Udsagn, angaaende Veien den havde taget; og om end dette Udsagn var rigtigt, vilde det dog været forbundet med alt for store Vanskeligheder, at følge Undsætningscorpsets Spor, især fordi man da maatte gjennemvandre ødelagte og for Levnetsmidler aldeles blottede Egne. I det af Feltherren sammenkaldte Krigsraad besluttedes derfor, at drage den nærmeste Vei, over Toftaholm og langs Laga-Aaen ned imod Skaane, og dernæst at træffe de fornødne Forholdsregler med Hensyn til Jørgen Marsvins Corps, naar man havde indhentet paalidelige Efterretninger om samme.

Det var den 14de Februar 1568, altsaa efter et Ophold af næsten fire Maaneder i Fjen-

dens Land, at Hæren lykkeligen naaede Landemærket, idet den passerede Ulfsbæk og Orkellinnga. Da Ranzau her bragte i Erfaring, at Jørgen Marsvin og Mikkel Synge alt vare komne tilbage, lagde han i denne Egn sine Tropper til Landeværn, indtil han fra Kongen erholdt Befaling, at den danske Adel med sine Folk skulde hjemforloves. Leietropperne skulde derimod henlægges i deres sædvanlige Vinterqvarterer, men dog holde sig i Beredskab, i Tilfælde af et Angreb fra Fjendens Side.

Saaledes var dette, i vor Krigshistorie saa berømte Tog, lykkeligen tilendebragt. Stor var Kongens og Folkets Glæde, da Efterretningen om Daniel Ranzaus Tilbagekomst indløb; thi Undsætningscorpsets uheldige Skjebne var intet godt Forvarsel, og Rygtet om hans Undergang havde alt længe været udbredt.

Toget til Østergothland blev, ligesom Slaget ved Svarteraa, hædret ved en Skuemønt.

Paa Aversen sees Kongens Brystbillede, under en Baldachin og med Trophæer paa begge Sider. Under Brystbilledet findes en Erindring om dette Togs mærkeligste Begivenhed: Overfaldet paa den svenske Leir ved Kongs-Norby; man seer nemlig her en med Qviste smykket Hat, hvilket, som vi vide, var det ved denne Leilighed brugte Felttegn. Paa Reversen findes en latinsk Indskrift, af følgende Indhold:

"1567 har, ved Guds Bistand, under Felt-"herren Daniel Ranzau og Obersten for Fodfol-"ket Frantz Brockenhuus, den danske Hær, paa "6000 Mand, med 569 fiirspændte Vogne og "12 Kanoner — efter at have med ualmindelig "Tapperhed slaaet Fjenderne — aabnet sig med "Sværdet den vestlige Huulvei, saa vanskelig "den end var at passere formedelst sin Snæverhed "og Fjendernes Forskandsninger. Hæren opholdt "sig i 2 Maaneder og 14 Dage i Østergothland. "Endelig er den, efter at have erobret Fjendens

"Leir, gjentagne Gange slaaet hans Tropper, "ødelagt Byer og Slotte, den 24de Januar "gaaet tilbage til Smaaland, ad en anden, "ligesaa besværlig og ufremkommelig Vei, den "østre Hunlvei. Dernæst, efter at have taget "den fjendtlige Overanfører, 6 Ritmestere og "Mange af Adelen til Fange, og med 9 erob- "rede Kanoner, er den uskadet kommen tilbage "til Danmark, den 14de Februar 1568." ([133]).

At dette Tog kaster et nyt og glimrende Lys paa Daniel Ranzaus Talent som Anfører, hans Heltemod og urokkelige Standhaftighed, behøver intet Beviis. Mindre indlysende kunde derimod dets Vigtighed i strategisk og politisk Henseende synes. Vistnok blev, ved Ranzaus Ophold i Østergothland, den svenske Hær uafbrudt holdt i Aande og forhindret fra at nærme sig de danske Grændser; ogsaa bleve Tropperne imidlertid underholdte paa Fjendens Bekostning; men disse Fordele kunne neppe antages som til-

strækkelige Grunde for et saa voveligt Foretagende, hvorved unegteligen Kjernen af den danske Hær, og med den Landkrigens fremtidige Skjebne, sattes paa Spil. Hvorfor vilde man da udsætte Ranzaus Corps for at indesluttes og tilintetgjøres i en langt fraliggende og affondret Provinds, hvis stadige Erobring dog ikke var mulig; hvorfor søgte man ikke hellere at sætte sig i varig Besiddelse af tilgrændsende Egne? — Men ikkun med nøie Hensyn til Øieblikkets politiske Conjuncturer bør dette Spørgsmaal besvares. Det af Kong Erich begaaede Mord paa Sturerne og flere af Sverrigs bedste Mænd, hans derpaa følgende Sindsforvirring, hans Giftermaal med sin Frille, Uenigheden imellem ham og hans Brødre, af hvilke især den ældste, Hertug Johan — nyligen løsladt af et fireaarigt, haardt Fangenskab, hvori Kongen havde holdt ham — ivrigen arbeidede paa at sætte Folket og de Store i Oprør; alt dette frembragte en Gjæ-

ring, som Kong Frederik, ved Toget til Øster-gothland, uden Tvivl har søgt at vedligeholde og forøge; thi saalænge hiin, den danske Konges personlige Uven og Danmarks uforsonlige Fjende, forblev paa Sverrigs Throne, var neppe Fred at vente, og til denne trængte begge Riger i lige Grad. Men Virkningen af det danske Tog maatte være saameget større og vissere, jo dybere man rykkede frem i Kjernen af Landet og jo mere man nærmede sig dets Hovedstad. Fra dette Synspunkt bør, i politisk Henseende, Toget til Østergothland betragtes. Strategien var her, som ikke sjeldent er Tilfældet, Politiken underordnet (134).

Fra disse Bemærkninger henvende vi atter vor Opmærksomhed paa den nyligen tilbagekomne Hær, der nu skulde nyde Hvile efter saa mange udstandne Besværligheder. Da de danske Tropper vare dragne over Sundet og Tydskerne deels havde naaet de skaanske Vinterqvarterer,

deels endnu vare paa Veien did, indløb ved Ilbud den uventede Efterretning, at Kong Erich havde samlet sin Hær og gjort et Indfald i Gjønge Herred, hvor han foer frem med Ild og Sværd. Fire Kirkesogne østen for Helgeaaen vare alt ødelagte. Daniel Ranzau, understøttet af sine brave Vaabenbrødre, Frantz Brockenhuus og Christopher von Dohna, samler hurtigen de faa Tropper, hvorover han endnu har Raadighed, og iler frem imod Helgeaaen, paa hvis vestlige Bredde han opstiller sig, ligeover for den svenske Konge, for at gjøre ham Overgangen stridig. Saa hurtigt havde Kong Erich ingen Modstand ventet, og det er Daniel Ranzau, hans Feltherrers Overvinder, med hvem han nu skal maale sig. Sin Selvtillid uagtet, vil han ikke sætte sin Krigerroes i Vove; sin store Overmagt uagtet, tør han ikke længere spille den Angribendes Rolle; ja, han troer det endog nødvendigt, at forskandse sin desuden

ved Floden dækkede Leir. I denne forbliver han i tre Dage. Ranzau skjærmydserer med de svenske Forposter, imedens han afbenytter denne kostbare Tid, til at forstærke sig med den skaanske Almue, som han bevæbner og forsamler under sine Faner. Den svenske Konge, bemærkende dette, troer det ei tjenligt at tøve længere, men bryder pludseligen op og gaaer igjen tilbage over Grændsen (135).

I denne Vinter var eiheller Normanden ledig. Saasnart det rygtedes i Norge, at Daniel Ranzau var trængt ind igjennem Huulveien, samlede Christen Munk alle Tropperne i Aggershuus Lehn og rykkede langs Dalen ind i Wermeland, indtil Wenern, hvor Vincentius Juul fra Bohus og Jens Kaas fra Elfsborg mødte ham med et anseeligt Corps Fodfolk og nogle hundrede Ryttere. De droge derpaa forenede omkring i Vestergothland, langs med Wenerns Bredde, hvor de afbrændte mange Kirkesogne,

indtil de underrettedes om Daniel Ranzaus Tilbagetog. Nu vendte de Norske tilbage, for at forstærke sig til et nyt Tog, som kort derpaa — til samme Tid, da Kong Erich faldt ind i Gjønge Herred — gik for sig under Anførsel af Mogens Svale og Oluf Calips, og rettedes atter imod Wermeland. For at hevne den Ødelæggelse, Normændene saaledes afstedkom, faldt en af de svenske Anførere, Bent Byrgesøn, ind i Norhalland, hvor han skjændte og brændte, men trak sig dog igjen hurtigen tilbage, da han mærkede, at Almuen stod op imod ham.

Strax efter Kong Erichs Tilbagekomst fra Toget til Gjønge Herred begyndte de Uroligheder, som gjorde Ende paa hans Regjering. Den 29de September 1568 blev han af sine Brødre kastet i Fængsel, hvor han døde nogle Aar derefter. Den næstfølgende 13de October hyldedes Hertug Johan som Sverrigs Konge, under Navn af Johan den Tredie. Allerede den

6te August erholdt Kong Frederik og det danske Rigsraad Skrivelser fra Hertugen, hvori Denne selv erklærede, at Kong Erich havde givet Anledning til Krigen, som nu ønskedes tilendebragt, hvorfor han begjerede Vaabenstilstand paa trende Maaneder, med Løfte, om føie Tid at sende Gesandter til Kjøbenhavn, for at underhandle om Freden. Danmarks ædle Konge havde forsmaaet, til sin Fordeel at afbenytte Stridighederne imellem Erich og Hertugerne; thi Freden, som han troede at skulde vorde Frugten af den sig udvikleude Statsomvæltning, var alt hvad han attraaede. Ogsaa nu fandtes han rede til at indgaae Vaabenhvilen, uagtet den kloge Daniel Ranzau, vel vidende, at Sværdet sikkrere end Høimodighed vilde tvinge Kong Erichs Broder til Fred, ivrigen raadede derfra (136). Ogsaa viiste det sig, at vor Ranzau havde skuet rigtigt ind i Fremtiden; thi den Roeskildske Fredstractat af 18de November 1568, sluttet

ned de fra Kong Johan sendte Gesandter, blev af ham ikke ratificeret. Dog fortsattes Underhandlingerne og et nyt Møde paa Grændsen imellem begge Riger, ved Trøskeholt, berammedes til den 29de Juli i det imidlertid indtraadte nye Aar, 1569. Men ogsaa dette Møde blev uden Frugt, og det viste sig klarligen, at Freden ingenlunde havde været Kong Johans Formaal, men at han kun havde villet vinde Tid, indtil han var befæstet paa Thronen.

Fra Begyndelsen af denne Krig, der nu paany skulde bryde løs, havde Daniel Ranzau udelukkende opoffret sig for Fædrelandets Sag. I et Tidsrum af fem Aar havde han ikke seet sin Fæstemø Catharine Damme, ikke bekymret sig om sine private Anliggender, omendskjøndt disse imidlertid vare betydeligen udvidede; thi hans Forældre døde begge i Foraaret 1564, og efterlode ham Godset Rienhof ([137]). Alt tidligere, førend Syvaarskrigen udbrød, var vor

Ranzau i Besiddelse af Godset Waldenhof, hvor hans Sands for Natur og Konst, og deres smagfulde Forbindelse til et harmonisk Heelt, frembragte Forskjønnelser, der vidnede om, at han skyldte Italien mere, end sin første Krigserfaring og Krigerroes; at hans Aand var aaben, saavel for det Skjønne, som for det Store. Men ogsaa dette sit Yndlingssted overlod Ranzau til fremmede Hænder, indtil han nu, i det Tidsrum, da Fredsunderhandlingerne standsede Krigens Gang, atter gjensaae sin Brud og sine Frænder; frydedes ved igjen at føre sin Catharine ind i den af ham selv udsmykkede Borg, at gjennemvandre ved hendes Side de af ham selv indrettede Haveanlæg, at lade hende deeltage i den Hylding, hans nye Undergivne, Godset Rienhofs Beboere, nu for første Gang bragte deres afdøde Herres Søn og Arving.

Dog skulde vor Helt ikke her finde Hvile efter en saa vedholdende Anstrengelse, saa stor

Opoffrelse; eiheller var huuslig Lykke eller rolig Nydelse af alle de Goder, som Hæder og Rigdom have at frembyde, den for hans Daad bestemte Løn.

Fredsunderhandlingerne afbrydes; Daniel Ranzau iler tilbage til Hæren, som han forsamler ved Halmstad.

Kong Frederik havde fast besluttet at gjenerobre Warberg. Den 21de September drog han selv til Halmstad og førte Hæren imod hiin Fæstning, hvis Beleiring ufortøvet begyndte. Strax derpaa rykkede Kong Johan med en betydelig Hær frem igjennem den vestre Huulvei. Frederik opfordrede ham til, at undsætte sine Folk paa Slottet, tilbydende ham et Slag i aaben Mark. Da Fjenden ikke antog denne Udæskning, var et Indfald i de sydlige Provindser at befrygte, hvorfor Kongen gav Otto Brahe, Jørgen Bilde og Steen Bilde Fuldmagt, at bringe Almuen i Skaane og Blekingen under

Vaaben, og lægge den til Landeværn paa Grændsen. Men Gjøngerne, som endelig selv vilde forsvare deres Herred, lode sig, den 24de October, overfalde af et svensk Corps paa 6 Faner og 10 Fenniker, som hurtigen trængte frem i Landet, afbrændte Byerne Aahuus, Ysted, Whæ, tilligemed Sølwitzborg, hvis Slot dog holdt sig, og anrettede over hele denne Egn store Ødelæggelser, hvorpaa det atter gik tilbage over Grændsen (138).

Imidlertid blev Warbergs Beleiring af al Magt fortsat, og havde, ved Daniel Ranzaus Iver og vise Styrelse, gjort saa gode Fremskridt, at man dagligen saae Slottets Overgivelse imøde, da Danmark tabte denne sin store Feltherre, tilligemed hans tro Vaabenbroder, Frantz Brockenhuus. Den 11te November blev Daniel Ranzau dræbt af en Kanonkugle, der traf hans Hoved, idet han fra en Klippe — formodentlig den samme, hvor han under den

forrige Beleiring havde anlagt sine Batterier — vilde iagttage Ildens Virkning, efter at have viist Artilleristerne, hvorledes Skytset skulde rettes (139). Ved en brav og ærefuld Død endte han saaledes sin Heltebane, paa hvilken han stedse havde vandret med Æren for Øie og Lykken ved sin Side.

Fem Dage tidligere blev Frantz Brockenhuus truffen i det ene Been af en fra Slottet udskudt Geværkugle, idet han, alt for lidet tænkende paa egen Sikkerhed, i kort Afstand reed forbi. Vundfeberen forværredes ved Koldbrand, som bragte ham Døden.

Dybt følte Kongen dette dobbelte Tab; Hæren brændte af Begjerlighed efter Hevn for deres Anførers Død. Allerede stod Colonnen færdig til Storm, da Slottet — hvis Commandant, Bo Grip, ligeledes var falden — omsider overgav sig.

Imedens Kong Frederik lod Warberg paany

sætte i Forsvarsstand, bleve Daniel Ranzaus og Frantz Brockenhuus's Liig høitideligen bortførte, Dennes til Fyen, hvor han havde havt sit Herresæde, Hiins til Holsteen, hvor det modtoges af dybtsørgende Slægtninge og en Fæstemø, der nu havde tabt sit Livs skjønneste Haab. Den Afdødes ældste Vaabenbroder, Hertug Adolph, hele det holsteenske Ridderskab, og Afsendinge, hvormed Staden Lübeck beviidnede den hedenfarne Helt sin Høiagtelse, bivaanede Sørgehøitiden, ikke mindre udmærket ved dyb og almindelig Bedrøvelse, end ved fyrstelig Pragt. Daniel Ranzaus jordiske Levninger nedsattes ved Siden af hans Forældres, i Westensee Kirke, hvor siden et med hans Billedstøtte prydet Gravmæle blev opreist.

En Skribent, samtidig med Daniel Ranzau, og nøie bekjendt, saavel med ham, som med hele hans Slægt, fortæller følgende mærkværdige Træk fra hans sidste Levetid: "Det

syntes ogsaa," — saaledes lyder Carlstatts Beretning — "af adskillige Omstændigheder, at "hans eget Hjerte tildeels har forudsagt ham "hans forestaaende Død. Thi kort iforveien havde "han lovformeligen tilkjendegivet og oprettet sit "Testamente eller sin sidste Villie, og siden altid "bedet flittigere, end nogensinde tilforn. Nogle "af hans Livtjenere have siden hos hans nærmeste Paarørende (som jeg selv har hørt en af "dem troværdigen bevidne), og uden Tvivl og"saa paa andre Steder, eenstemmigen fortalt, "at han havde givet dem tilkjende, hvorlunde "han Natten tilforn havde i Drømme seet en "Liigbaare for sig, hvorpaa stod en Liigkiste med "et sort Dække over, og med tvende brændende "Voxlys; at han da for et Øieblik havde været "meget sørgmodig og bekymret, men var strax "derefter kommen ind i et andet, til al Fryd og "Glæde velordnet Rige, hvilket han ingenlunde "havde ønsket, igjen at forlade. — Tillige be-

"vidner hans Fætter, Henrik Ranzau, nogen "Tid tilforn at have givet ham nogle latinske "Vers at læse, hvilke han havde ladet sætte un- "der Billederne af mange afdøde Krigsfyrster og "Feltherrer, paa sit Slot Bredenborg; og da "han, Daniel Ranzau, iblandt andre ogsaa "traf paa det, der angik ham og hans Billede, "havde han studset og sagt: Quid vivus inter "tot mortuos? Hvad skal den Levende iblandt "saamange Døde? — Hermed meente han uden "Tvivl, at saadant havde en spaadomsfuld Hen- "tydning til hans sig nærmende dødelige Afgang."

Vi kunne heraf med første Føie uddrage den Slutning, at Daniel Ranzaus Sjæl var intet mindre end kold og ufølsom; Kriger i Ordets egentligste, som i dets ædleste Forstand, udraaber han dog i en poetisk Epistel til sin værdige Ven og Frænde, Henrik Ranzau: "Det Deus, ut liceat tranquillam ducere vitam!" Ligesom denne Skrivelse er Udtrykket af

det inderligste Venskab, saaledes udmærker sig det, ligeledes i Romersproget affattede Brev til den fangne Carl Mornay, ved den fineste Skaansel og meest forekommende Høflighed. Vi vide, at vor Ranzau nød som Yngling den omhyggeligste Opdragelse; Religionen forædlede hans Hjerte, Videnskaberne oplyste hans Aand; ved Hoffet vandt han Dannished og Tække; paa Valpladsen stempledes han til Mand; i hans Sjæl laae Spiren til en stor Feltherre; Syvaarskrigen udviklede den tilfulde. Hvad han var som Kriger og Hærfører, behøver her ingen Gjentagelse, saafremt det tør haabes, at Beskrivelsen over Heltens Færd ikke har været ham aldeles uværdig. Men at han, som Menneske, ikke var mindre ærværdig, at end ikke Aandens Prydelser savnes hos det Billede, som vi, veiledede af Historien, kunne gjøre os om ham, derpaa have vi endnu engang villet henpege. Klart lyse hans Dyder frem af Historiens Aar-

bøger; deres Glands har gjort hans Feil usynlige for Efterslægten, og rimeligt er det, at disse aldrig have havt mærkelig Indflydelse paa hans offentlige Handlinger.

Daniel Ranzau havde et ædelt og mandigt Udvortes. Hans Afbildning i heel Figur viser os en høi og rank Mand, hvis Legemsbygning vidner om Styrke forenet med Lethed. Det paalideligste af hans Portraiter, der blev stukket i Kobber før, eller dog kort efter hans Død — thi det findes i den 1587 udgivne Genealogia Ranzoviana — bestyrker den Formodning, at en, undertiden til Tungsind grændsende Alvorlighed, har været et Træk af hans Karakteer. Ansigtet, langagtigt af Form, er mere magert end fyldigt; de noget indfaldne Kinder vidne om en Mand, der har udholdt mange Besværligheder og sjelden nydt gode Dage; dyb Alvor throner over de skyggende Bryn; det dybtliggende Øie har et skarpt og forskende Blik; med

den romerske Næse forener Panden sig til et smukt Profil; Mund og Hage skjules ved det stærke, nedhængende Skæg.

Paa Daniel Ranzaus Afbildninger sees han i Almindelighed iført et sort Harnisk med blanke Skinner; Løvehoveder omfatte de brede Skuldre, og endog Hænderne, hvoraf den ene hviler paa Kaardeheftet, den anden holder Commandostaven, ere bedækkede med Handsker af Pantserværk. Paa Bordet foran ham staaer et brændende Lys. Betydningen heraf kan neppe med Vished angives; men da Lyset næsten er udbrændt, skal det maaskee hentyde paa hans korte Levetid, der ikke fuldt naaede det 40de Aar.

"Diverso tempore, diversa fata" eller: "Ander Jahr, ander Glück" var Ranzaus Valgsprog. Det synes, at han derved har villet erindre sig selv om Lykkens Ustadighed, uagtet denne vægelsindede Gudinde, netop fordi Helten ikke stolede paa hende, aldrig forlod hans Banner.

Ikke alene i Danmark, men over hele Europa var Daniel Ranzau erkjendt som en af sin Tids berømteste Krigere og største Feltherrer. Beviis herpaa er en Skrivelse fra Erkehertug Ferdinand af Østerrig til Henrik Ranzau, hvori han udbeder sig Johan og Daniel Ranzaus Billeder, Rustninger, Skjoldmærker og de over dem forfattede Mindevers, for at anbringe dem i en til store Hærførers Erindring indviet Hal.

Nogle Aar efter Daniel Ranzaus Død gav hans efterladte Fæstemø, Catharine Damme, sin Haand til hans yngste Broder, Peder Ranzau. Frugten af dette Ægteskab var en Søn, som blev kaldet Daniel. Men dette dyrebare Navn skulde ikke forplantes. Efter sine Frænders Exempel vilde den unge Daniel Ranzau uddanne sig ved Reiser i fremmede Lande; men han døde 1590 i Padua, 28 Aar gammel. Allerede tretten Aar tidligere havde Moderen forladt det Jordiske (140).

Daniel Ranzaus Historie har tillige været Syvaarskrigens, for saavidt den førtes til Lands. Det være mig derfor tilladt, med faa Ord og-saa at tilendebringe denne.

I det erobrede Warberg blev Hack Holgersøn indsat som Slotsherre, med en Besætning paa to Fenniker Knegte. Christopher von Dohna blev som Feltherre sat i Spidsen for Hæren, og Jens Kaas erholdt den Plads, Frantz Brockenhuus havde havt, som Oberst for Fodfolket. Imedens Kong Frederik drog tilbage til Kjøbenhavn for at tage vare paa Rigets indvortes Anliggender, rykkede Christopher von Dohna ind i Mark- og Kind-Herreder, lod mange Byer afbrænde og leirede sig Juledag ved Lougum, i Egnen ved Bogesund og i Nærheden af det Sted, hvor Kong Johan laae i Leir med hele sin Hær. Saavel Jens Kaas som Christopher von Dohna vilde nu formaae Krigsraadet til at samtykke i et Overfald paa den svenske Leir; men de øvrige

Anførere, især Tydskerne, førte nu atter det gamle Sprog, som Daniel Ranzaus Myndighed og Anseelse havde dæmpet: man var ikke tilfulde udrustet, man manglede Harnisker; og under slige tomme Udflugter blev Forslaget overstemmet. Imidlertid havde de Danske dog det Held, at tage den tredie svenske Feltherre, Pontus de la Gardie, til Fange. Herover blev Fjenden meget bestyrtset, og holdt sig bestandigen *indesluttet* i sin Leir. Iøvrigt endte Felttoget sig dermed, at de Danske, efter nogle Streiftog omkring i Landet, droge tilbage til Skaane, for at henlægge sig i de sædvanlige Vinterqvarterer. Fjenden hjemforlovede derpaa en Deel af sine Tropper, og brugte Resten til at bevogte Grændsen.

I Begyndelsen af det paafølgende Aar indsaae den svenske Konge endeligen, at hans udmattede Rige trængte til Fred; men Kong Frederik vilde ikke anden Gang skuffes; Nøden skulde tvinge hans Fjende til Oprigtighed i Un-

rhandlinger. Derfor blev ved Fastelavns Tid
hristopher von Dohna med et Corps Ryttere
endt frem imod Egnen ved Wexiø. Uden at
ræffe paa væbnede Fjender, drog han i fjorten
Dage omkring i Abo- og Kongs-Herreder, hvor
efter Sædvane Landet ødelagdes. Derpaa trak
han sig igjen tilbage til Skaane, for at fornye
Toget med den samlede Hær. Men førend dette
skete, enedes man om den bekjendte stettinske
Fredsforsamling til næstpaafølgende 1ste Juli,
og her blev en for Danmark meget ærefuld Fred
omsider sluttet, den 13de December i samme
Aar, 1570.

Idet vi først erkjende Forsynets Styrelse,
maa det dernæst sandes, at denne Fred var
Daniel Ranzaus Værk. Han havde tilkæmpet Fædrelandet Fred, han selv havde fundet den. Ham
har det ikke harmet, da Thorstensons vilde Krigere forgrebe sig paa hans Billedstøtte i Westensee
Kirke, og derved beviste, at, efter fire og halv-

fjerdsindstyve Aars Forløb, en ny Generation endnu erindrede sig, af hvem Fædrene var overvundne. Ingen Støtte pryder nu hans Grav; men sit Navn havde han foreviget, førend det indgroves paa Marmortavlen. Halvtredie Seklers Mellemrum har derfor ikke kunnet svække den Ærefrygt og Taknemmelighed, som i hver dansk Barm freder om Daniel Ranzaus Minde.

Anmærkninger og Bilæg

til

Daniel Ranzaus Biographie.

1. Rands Au bedeut ein Au und Ohrt,
"So am Rand und Ufer gelegen,
Da sich die fruchtbahr Wasser regen".
(Joh. Fredr. Noodts Versuch einer unpartheyischen Nachricht von dem Nahmen, Alterthum, Ursprung, Wapen, Ansehen und Verdiensten der Hoch Adelichen Ranzowischen Familie. Pag. 7, 8, 9 og 10).
2. See Slægtregisteret over Ranzauernes Familie, i Hofmans historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd. 1ste Deel.
3. Noodt, Pag. 12. J Genealogia Ranzoviana, ædita anno Domini 1587, findes det samme Vers under det ranzauiske Vaaben.
4. Saaledes siger Noodt, Pag. 12. Paa denne Tid var ellers Waldemar den Anden Konge af Danmark, Hertug af Slesvig og Greve af Holsteen. Abel, Waldemars Søn, blev, efter Suhms Tidsregning, Hertug 1231, Konge 1250 og døde 1252. Dog kan imod det sidste Aarstal indvendes, at i Thestrups Krigs-Armatur, Pag. 195, findes et af Kong Abels Breve, dateret: Nonas Septembris 1253.

5. Ifølge Hofmans Slægtregister var han Ridder og fyrstelig Raad, og døde 1237.
6. Roodt, Pag. 34, ligeledes Genealogia Ranzoviana samt Hofmans hist. Efterretninger, 1ste Deel Pag. 7:
7. Christiani Geschichte der Herzogth. Schleswig und Holstein, 1ste Deel Pag. 18 og 19.
8. Ogsaa dens Rigdom er noksom bekjendt. I Lexico over adelige Familier, 2det Binds 2det Hefte, opregnes ikke færre end 82 forskjellige Godser, som have tilhørt den ranzauiske Familie.
9. Ifølge Slægtregisteret hos Hofman.
10. Iblandt ti af Rigets første Adelsmænd, som i Aaret 1548 ledsagede Kong Christian den Tredies Datter, Prindsesse Anna, til Torgau i Sachsen, hvor hun den 7de October blev formælet med Hertug August, siden Churførste, anføres Godske Ranzau som den Femte. Han førte et større Følgeskab med sig, end nogen af de Andre; thi Antallet af hans Heste beløb sig til 15, hvorimod Rigets Hofmester, Gyldenstjerne, kun førte 10, og Ridderen Otto Krumpen 9 Heste med sig, og flere førte ingen af de Øvrige. Nye danske Magazin, 1ste Bind, Pag. 365.
11. Bogens Titel er følgende: "Kurtz begriffene Anzeigung vom Leben und Wesen, der Durchleuchtigsten, Großmächtigen Könige zu Dänemarck, Sueden, Nordwegen rc. .... Darneben vom Stande und Leben des Gestrengen, Edlen, und Vesten, Hern Johann Ranzowen Ritters, ... Heinrich Ranzowen, seines Sohns .... Deßgleichen Daniel Ranzowen, ihrer beyder Blutsverwanthen Vetters, höchstermeldter jetztregierender Kö-

niglicher Majestat, in verlaufenen achtjährigen Kriege, wider beyde; König Erichen und König Johannsen zu Sueden, Gebrüder, ꝛc. auch gewesenen vilberühmten Feld-Obersten. Durch Michaelem Beuther von Carlstatt, der Rechten Doctorn verfärtigt. Basel 1587.

12. Thi Tydsk var for ham, som en født Holstener, det oprindelige Modersmaal. Carlstatt kunde desuden have anført det franske Sprog.

13. Findes iblandt: Epistolæ consolatoriæ Regum Principum, Comitum .... ad Henricum Ranzovium .... Opera et studio M. Georgii Ludovici Frobenii collectæ.

14. Nemlig i Aaret 1544. See Johannis Molleri Flensburgensis Cimbria Literata; Tom. 1, Pag. 522. Melanchton var paa den Tid den wittenbergske Hoiskoles Rector. Tom 3, Pag. 568.

15. Maaskee var det netop denne forestaaende Reise, der bevægede Gødske Ranzau til at kalde sin Søn tilbage fra Wittenberg, da han ikke kunde ønske sig en bedre Leilighed, for at gjøre Ynglingen bekjendt med den store Verden.

16. Hofman og Wandall.

17. I Augsburg gaves der den bedste Leilighed for Daniel Ranzau, til at iværksætte sit Forehavende. Her kunde han lettere end i Brüssel forskaffe sig de for hans Øiemeed tjenligste Forbindelser og indhente de fornødne Underretninger; hemmelige Forberedelser kunde, ifald de vare nødvendige, her lettere skjules, og Veien til Krigsskuepladsen var Tourebildele kortere. Jeg troer derfor at have Rimeligheden for mig, naar jeg antager, at Daniel Ranzau har under Opholdet i Augsburg forladt

sine Reisefæller og begivet sig til Italien. Tidsregningen stemmer hermed paa det Fuldkomneste overeens. Kort efter, at Keiseren havde ophævet Metz's Beleiring, altsaa i Slutningen af 1552 eller Begyndelsen af 1553, kom Hertug Adolph og Henrik Ranzau tilbage til Holsteen. De fleste Forfattere sige, at de i 6 til 7 Aar have opholdt sig ved Keiserens Hof; Carlstatt anfører udtrykkelig kun 6 Aar; dette har jeg derfor fulgt. Altsaa skete Afreisen i Slutningen af 1546, eller i Begyndelsen af 1547. Efter 3 Aars Forløb, altsaa omtrent 1550, gik Daniel Ranzau til Italien. Ifølge Carlstatts Udsagn opholdt han sig her i 5 Aar; altsaa kom han hjem omtrent i Aaret 1555. (Christiani II, 252; jevnfør Koll. 236, 264, 265 og 267; Molleri Cimbria Literata III, 568; Carlstatt 75 og 77; Hofman 91).

18. Dette Commandos Størrelse kan ikke bestemt angives, da den var meget foranderlig; dog kan en complet Fennike Knegte, med Hensyn til Størrelsen, snarere sammenlignes med vore Dages Bataillon, end med det vi kalde Compagnie. I Sverrig var paa denne Tid den reglementerede Styrke af en Fennike Knegte 500 Mand, og af en Fane Ryttere 300 Mand. Denne Bestemmelse synes ogsaa at have været temmelig almindelig hos Tydskerne og Andre.

Adlersparres Historiska Samlinger I, 32; II, 75; Celsii Konung Erics den XIVdes Historia, Pag. 143. I Magazin for militair Videnskabelighed, 2den Aargangs 4de Hefte, findes et Udtog af Adlersparres Afhandling om Svenska Krigsmagtens och Krigskonstens tillstånd ifrån K. Gustaf I. död till K. Gustaf

Adolphs anträde till Regeringen, kronet af det kongelige svenske Vitterhets — Historie och Antiquitets Academien og indrykket i tredie Deel af dets Handlingar. I dette Uddrag findes de med Hensyn til denne Biographie fornødne Oplysninger, Krigsvæsenet betræffende.

19. Christiani II, 301.

20. Ditmarsker Krigens Historie af Molbech, Pag. 146. Kilderne til denne Krigs Historie ere iøvrigt noksom bekjendte.

21. "In expugnatione Dithmarsiæ duarum cohortium ductor" siges i Elogium Danielis Ranzovii (Epist. consol. pag. 68) og i Genealogia Ranzoviana. Et andet samtidigt Vidne, Carlstatt, bekræfter dette. Jeg har derfor ikke heri fulgt Christiani, der siger at han førte en Hovedfane. Muligt kan ogsaa en Hovedfane have bestaaet af eller været saa stor som to andre Faner.

22. I Epist. consol. findes herpaa mange Beviser.

23. Hofman siger, Pag. 175: "Da den ditmarske Krig "begyndte 1558 (?), hvervede han to Regimenter, og var "saa lykkelig at hielpe til denne Provindses Erobring, "som videre skal fortælles i Johan Rantzaus Levnet. "Kong Friderich den Anden, fuld af Erkiendtlighed over "hans gode Tienester, udnævnte ham til Generalfeld"marskalk (!) over de kongelige Tropper, i den af Hi"storien saa bekiendte 7 Aars Krig. Samme Tid blev "han forlovet med Jomfrue Cathrine Damme" o. s. v. Hermed synes Forf. at mene, at D. R. blev forlovet til samme Tid, da han blev Kong Frederiks Feltherre; men dette er ikke rimeligt. Ved denne Leilighed kan jeg, iblandt flere Distractionsfeil hos Hofman, ikke

undlade at bemærke, at han, Pag. 89, regner D. R. iblandt Johan Ranzaus Sønner. Ifølge Slægtregisteret og de øvrige Efterretninger, som Hofman meddeler, var D. Rs. Tipoldefader en Broder til J. Rs. Oldefader.

24. Kong Erichs Instructioner for sine Feltherrer ere forfattede med beundringsværdig Indsigt. See: Handlingar, rörande Krigsväsendet under Konung Eric XIVs. Regering. Indrykket i Adlersparres Historiska Samlingar. Andra Delen. Stockholm 1795.

25. Holbergs Dannemarks Riges Historie, tredie Oplag, anden Deel, Pag. 377.

26. See hos Schlegel, Holberg, Resen, Manuscriptet over Syvaarsfeiden, o. fl. A. De svenske Historieskrivere benægte, i det Hele taget, ikke det Ovenanførte, men fremsætte Begivenhederne i et mildere Lys med Hensyn til Kong Erich, og lægge især Vægt paa Anholdelsen af det svenske Gesandtskab. En nærmere Undersøgelse over denne Gjenstand vilde her ikke være paa sit Sted, og forekommer mig desuden ikke særdeles vigtig.

27. Manuscriptet over Syvaarsfeiden, som findes paa det kongelige Bibliothek, er den Kilde, som her synes mig tilforladeligst. Det siger, at Hæren bestod af 3 Regimenter Knegte, 60 Fenniker, for hvilke Jørgen von Holle, Hilmar von Münchhausen og Daniel Ranzau vare Oberster; samt af 9 Escadroner (Svadde) Ryttere, som Greven af Schwarzburg førte ind i Riget. "Da Kong Frederik havde forsamlet alt dette Krigsfolk, foruden sin egen Hoffane, og derover gjort Grev Gynther af Schwarzburg til Feltøverste og Hilmar von Münchhausen til Feltmarskalk, drog han" o. s. v. Lige-

ledes siger Carlstatt (Pag. 78), at da Krigen udbrød lod Fr. II. ved Henrik Ranzau underhandle med Daniel Ranzau, saa at denne gik i hans Tjeneste, som Oberst over et Regiment Landsknegte, hvilket han ufortøvet tilførte ham, efter at have bragt tilsammen 24 Fenniker eller 8000 Mand. Efter Manuscriptet skulde hvert Regiment bestaae af 20 Fenniker, forudsat, at Regimenterne vare lige stærke, hvilket dog ikke kan ansees som afgjort. Antage vi dette Tal, saa faae vi derved en mere passende Styrke for hver Fennike især, nemlig 400 Mand. Wandalls Udsagn stemmer aldeles overeens med Carlstatts. Schlegel har derimod fulgt Resen, som siger, at Greven af Schwarzburg havde hvervet 3000 Ryttere, og at Georg von Holle, Hilmar von Münchhausen og Daniel Ranzau havde sammenbragt 7 Faner Ryttere, og enhver især (af disse Trende) 20 Fenniker Knegte. Den Post, som Daniel Ranzau her beklædte, er, med Hensyn til Troppeantallet, omtrent at sammenligne med en Divisions-Generals i vore Tider.

28. Dette, nemlig det gamle Elfsborg, som nu ikke mere er til, laae ved Gotha-Elven, i Såfvedals Herred, ligeover for de saakaldte Färgestadsågor paa Øen Hisfingen, altsaa i Nærheden af det nuværende Gothaborg, vestlig for samme, omtrent paa Grændsen imellem Askims og Såfwedals Herreder (Svio Gothia munita Pag. 60 og 74). Paa den Tid vare de tvende nysnævnte Herreder Skillerum imellem Danmark og Norge. Det nuværende Bohus Lehn, tilligemed Øen Hisfingen,

var Norges sydligste Provinds, og Halland tilhørte Danmark.

29. Her forefandtes et rigt Bytte, hvoriblandt 32 Stykker Skyts, og i Havnen tvende skjønne nye Skibe, der endnu ikke vare aldeles færdige. Kongen forbeholdt sig ikkun disse, samt alle Vaaben og andet Krigsforraad; men alt det øvrige Bytte gav han til Greven af Schwarzburg. Dette opvakte Misfornøielse hos de øvrige Høvedsmænd. Fangerne bleve alle løsgivne, med Undtagelse af Commandanten, Erik Kagge, og tvende andre Befalingsmænd. Man seer heraf, at Frederik foregik sin Fjende med det bedste Exempel, i Henseende til Fangernes Behandling. Jørgen Ranzau blev med 4 Fenniker indlagt paa Slottet, hvorpaa Hæren leirede sig i Nærheden, paa Guldbjerg Enge; men ved Afmarschen blev Jørgen Crummendig Commandant paa Elfsborg.

30. Dette var maaskee tildeels en Følge deraf, at Hæren var forbleven samlet i et Land, hvor ingen tilstrækkelig Underholdning kunde tilveiebringes for saa Mange.

31. Man seer heraf, at Greven maa have leveret meget slet udrustede Ryttere. Jeg har her især fulgt Manuscriptet, og dernæst Resen.

32. Dalin fortæller, at Greven skal have havt Tilnavnet: "den Stridbare". Dette hæderlige Tilnavn har han ikke erhvervet sig medens han stod i dansk Tjeneste. (Svearikes Historia III, 574).

33. See Beskrivelsen over Slaget ved Marekjær, i Magazin for militair Videnskabelighed, 2den Aargangs 3die Hefte.

34. At Resen, Schlegel, Christiani v. Fl. tage feil, naar de ansætte Kong Erichs Ankomst for Halmstad til den 20de October, er beviist i ovenanførte Beskrivelse.

35. Ifølge Manuscriptet. Dette Angivende synes eihelder urimeligt.

36. Ifald den danske Hær ikke var rykket frem for at undsætte Halmstad, skulde, ifølge Kong Erichs Befalinger, de Svenske have trukket sig tilbage ad forskjellige Veie, i tre Colonner, for desbedre at udplyndre Indbyggerne, afbrænde Stæderne og ødelægge Landet. Anførerne havde herom udtrykkelig Ordre (Adlersparre II, 30, 31 og 32). Vi see heraf, at det Ødelæggelses-System, som herskede i denne Krig, tog sin Begyndelse fra svensk Side; og naar derfor Historiens Muse, igjennem Mallets Mund, raaber Vee over den Fyrste, der aabnede Skranken for alle disse den sande Krig fremmede Umenneskeligheder, saa er det ikke vor eiegode anden Frederik, det overantvordes til Efterslægtens retfærdige Afsky. (Histoire de Dannemarc Tom. 7eme, 72).

37. Denne overordentlige Langsomhed — thi Halmstad ligger kun 2½ Mile fra Laholm — er et nyt Beviis paa Feltherrens onde Villie. Kongen var ikke med paa denne Marsch, men ankom til Hæren om Aftenen.

38. At disse Underretninger om Slaget ved Mårekjær ere fuldkommen overeensstemmende med Sandheden, uagtet de svenske Historieskrivere, og tildeels ogsaa de danske, give et ganske andet Begreb om dette Slag, troer jeg at have tilstrækkeligen beviist i den ovenfor citerede Beskrivelse (33te Anm.)

39. Tillige blev hver tiende Mand af Almuen i Skaane udskreven, for at tjene under et Landeværn, der skulde sikkre Provindsens Grændser. Fire Fenniker af dette Landeværn bleve, under Anførsel af Peder Stinger, en Borger i Malmø, sendte til Rudneby, for at bidrage til Blekingens Forsvar.

40. Nærmere Efterretning om de Beleiringer, som Bohus Slot udholdt under denne Krig, findes i Magazin for militair Videnskabelighed, 3die Aargangs 2det Hefte. Af Anm. P. 634 i 2den Aarg. 4de H. sees, hvorfor jeg ikke har fulgt de danske Historieskrivere, naar de henføre Collarts Tog til 1565. Det af Prof. Boye, i Tillæget til hans Lovtale over Daniel Ranzau Pag. 185 anførte Skrivelse, sætter ydermere denne Sag udenfor al Tvivl. Jevnf. endvidere, angaaende denne Begivenhed, 2den Aarg. 3die H. P. 474.

41. Greven af Schwartzburgs Hovedøiemeed var at samle Rigdom. Derfor var det ham ogsaa frem for Alt magtpaaliggende, at faae sin Broder Albrecht sendt hjem med en betydelig Skat, som han allerede havde samlet sig i dansk Tjeneste, og at faae sin Frue bragt hid fra Tydskland, paadet han desto behageligere kunde fordrive den rigtignok ikke korte Tid, han tilbragte i Vinterqvarteret (Resen Pag. 104).

42. Alene dette Raisonnement vilde være nok for at karakterisere denne Feltherre, og bevise, at jeg ingenlunde gjør ham Uret.

43. Ifølge Manuscriptet. Resen, Pag. 106, lader Ranzau rykke op fra Laholm, følge Laga-Aaens Løb og ligge over om Pintsedagen paa Udgaard. Dette

Sted findes ikke paa Kortet. Derimod findes Langaryd eller Langarod, som Manuscr. nævner, ved Nissa-Aaen. Ranzau laae desuden i Halmstad, og drog den gjenneste Vei ind over Grændsen, hvilken netop er den langs Nissa-Aaen. Scheel (Krigens Skueplads, Pag. 87) har fulgt Resen ved at angive den Vei, paa hvilken D. R. drog ind i Sverrig. Scheel siger sammesteds, at D. R. streifede lige til Jonkoping. At Toget er skeet op imod denne Stad, sees af Manuscr., nemlig der, hvor Grevens senere Tog ind i Smaaland omtales.

44. Rytteriet, især det tungt bevæbnede, blev i de Tider kaldet Reisetoi; af dette Udtryk betjener Resen sig, i Beskrivelsen over D. Rs. Tog.

45. Resen Pag. 106. Manuscriptet har samme Antal, men istedet for Hageskytter staaer der Fribytter; rimeligviis et Slags Frivillige eller et Fricorps, der gjerne kan have været Hageskytter.

46. Saaledes ifølge Manuscriptet, hvor der udtrykkeligen siges, at D. R. selv var med ved denne Affaire. Ifølge Resen skulde man troe, at han ikke personligen havde fort dette Parti, men detascheret Frederik v. Dohna med de 400 Skytter og 50 Heste. Dog udtrykker Resen sig ikke bestemt herover.

47. Det kan neppe betvivles, at denne Plan jo var udkastet af Daniel Ranzau; thi Manuscriptet over Syvaarsfeiden siger, "at han (efter sin Tilbagekomst fra "Sverrig) sendte strax Herr von Dohna til Kong Fre-"derik at give hannem det (Togets Udfald) tilkjende, "og fordi at denne Reise lykkedes nu saare vel, da lod "Kongen sig med saa ringe (faa) Folk ikke noie, efter

"Herr von Dohnas Raad (det jo rygtede de
"Qvinder, Daniel Ranzau havde givet ham) for-
"end Felt-Oversten maatte det bevilge (vil sige: uden
"først at spørge Feltherren til Raads, befalede Kongen)
"at der strax skulde gjøres et andet Tog ind i Sverrig,
"paa to Sider" o. s. v. som ovenfor er beskrevet.

48. Europas mægtigste Fyrster sendte Gesandter did, for at mægle imellem begge krigførende Magter; fra dansk Side ankom et Gesandtskab, bestaaende af Rigets Marsk Otto Krumpen, den lærde Henrik Ranzau og Rigsraad Jørgen Rosenkrantz; men Kong Eriks Affendinge udebleve, hvorved Mødet blev frugtesløst. — Især bidrog Admiralen Herluf Trolle, ved den Seier han tilfægtede sig under Øland, hvor det store svenske Admiralskib, Mageløs eller Indehaveren, blev erobret og tilintetgjort, til at gjøre dette Aars Pintsefest mærkværdig for Danmark. Herluf Trolles Brev, hvori han underretter Kongen om dette Slag, er dateret Torsdagen den 1ste Juni 1564. Han siger: "vi kom i Handel med de "Svenskes Skibe i Tiirsdags nu forgangen". Slaget varede i to Dage; altsaa begyndte det den 30te Mai, hvilken tillige var tredie Pintsedag. Dette bekræfter Wandall, Pag. 354; thi at her staaer 3die Mai, er øiensynlig en Trykfeil, som bør rettes til 30te Mai. I den i Aaret 1818 udkomne Søkrigshistorie af Lieutenant Graah, siges Pag. 53 og 54, at man den 28de fik Fienden i Sigte, og at Slaget begyndte den 29de. Dette er ikke rigtigt, som Trolles Brev, det ogsaa her i en Copie af selve Originalen er meddeelt, beviser, og hvilket desuden let indsees deraf, at den svenske

Flaade først var løbet ud fra Stockholm den 28de, og havde ligget under Bornholm, inden den kom sammen med den danske Flaade under Øland. Første Pintsedag er altsaa i dette Aar indtruffen den 28de Mai og Ranzau har tiltraadt sit Tog ind i Smaaland den 27de Mai (Pintseaften). Samme Dag var bestemt for Fredsmødet i Rostok. Anden Pintsedag afbrændte D. R. Kongens Lystgaard, Hammer; altsaa har, ifølge det Foregaaende, Ranzaus Seier over Mornay høist rimeligviis fundet Sted paa tredie Pintsedag, nemlig den selvsamme Dag, da Slaget under Øland begyndte. Da jeg nyligen har citeret Graahs Søkrigshistorie, kan jeg ikke undlade at henvise til hans Fortælling, Pag. 52 og 53. om den Umenneskelighed, hvormed den svenske Admiral Jacob Bagge behandlede de Fanger, han havde gjort paa danske Handelsskibe. Det samme findes hos Resen, i Manuscriptet og hos Flere. Dette er et nyt Beviis paa den Grumhed, der herskede i denne Krig, og især fra svensk Side; thi det er uretfærdigt, her i denne Henseende at sætte de Danske i Parallel med deres Fjender, omendskjøndt flere, og endog deriblandt nogle danske Historieskrivere, gjøre det. Et par Dage efterat Bagge paa en uhørt Maade havde aflivet sine Fanger, blev han selv, i Slaget under Øland, tagen til Fange. Dog blev han behandlet som Riddersmand, og hverken han eller hans Medfanger undgjeldte for den nys udøvede Udaad. Bagge var af Fødsel en Nordmand; men han har som svensk Admiral sikkert ikke havt sin Konges Unaade at befrygte for denne Handling; thi Erich havde tilforn i et Brev

givet ham det betydningsfulde Vink, at han nu havde Fanger nok, og kjøttede ikke om Flere.

49. See Manuscriptet, og Resen Pag. 107.

50. Disse vare Jørgen Lycke, Lawe Brahe, Steen Rosensparre og Jacob Ulfeld.

51. Resen siger, Pag. 115: "Endeligen bleff afftalt, at baade Greffven af Schwartzburg oc Jørgen von Holle, samt de andre Øfversker med deris Folck skulde inden tre Maaneder, naar de blefve tilsagde, være færdige oc strax rycke op imod Fienderne paa Toget, da dennem deris tilstaaende Besolding vorde erlagt". Her bør nok istedet for inden læses endnu i; thi Hæren drog kort derpaa i Felten, nemlig den 14de Juli, efter Resens eget Angivende. Manuscriptet udtrykker sig saaledes om denne Sag: "Men Kongens Commissarii handlede denne Sag dog saa vit at Grefuens Rytter loffuede endda at bliffue udi Landet y III Maaneder, oc der lade sig bruge emodt Fienderne, hvor man vilde, oc Jørgen von Hols Knegte med".

52. Manuscriptet omtaler dette Foretagende med følgende Ord: "Oc fordi der spordes, at hoff Tofftholm" — Resens Tofte, formodentlig det Toftaholm, som findes paa Hermelins Kort, imellem Søerne Widosten og Flaaren — "her (Herr) Gustaff Olsens Gaardt laae en Fane Rytter oc nogle Knegte af de Suenske daa befalede Grefuen at Daniel Rantzov med sine Knegte oc III Faner Rytter skulle drage hen oc nederlægge samme Suenske, hvilket oc skeede, oc fangede deres Rithmester ved Nafn Anders Olsen, oc brende der mange Landsbyer Runt omkring". Resen angiver Fjendens Styrke

til 3 Faner Ryttere og nogle Knegte, og siger, at Greven sendte "Daniel Rantzau med sit Krigsfolk, desligeste Mickel Gynge med sine Hageskytter" imod de Svenske. At Gynge stod i Ranzaus Corps, slutter jeg deraf, at han i de følgende Felttoge fulgte hans Faner. Gynge var en af sin Tids snildeste Partigængere. Til Belønning for sine i Krigen udviiste Tienester blev han i Aaret 1571 adlet. Adelsbrevet findes hos Hofman (1ste Deel Pag. 78). Han kaldes her Michell Pedersen Gønnge og siges at have under Krigen været Hovedsmand for en Fennike (Fennlein) Knegte. Denne Fennike, der bestod af Hageskytter, har uden Tvivl hørt til Ranzaus Regiment. Han var Herre til Brøndstrupgaard, og efterlod sig ingen Sønner, der kunde arve den Adel, han havde tilkæmpet sig (Lexicon over adelige Familier).

53. De danske Adelsmænd gjenfandt siden hos de tydske Ryttere deres Klæder og Klenodier, og saae dem endog ride paa Heste, der havde trukket hine Rustvogne; dog blev, som det synes, Ranet dem ikke frataget. Under Foregivende, at drage paa Fouragering, havde Grevens Ryttere forladt Leiren, for at møde de ankommende Vogne; medens disse bleve plyndrede, gjorde man Ankrig i Leiren, som om Fienden var forhaanden. Ifølge en Skrivelse af 10de September 1564, anført i Tillæget til Prof. Boyes Lovtale over D. R., Pag. 188. En fuldtallig (stor eller heel) Rode bestod, efter det svenske Reglement, af 21 Mand. (See Magazinets 2den Aarg. 4de H., Pag. 607).

54. Resen, og efter ham Andre, angiver dette Antal,

til 3000; men jeg troer, at her er kommet et Nul for mange, thi Manuscriptet nævner udtrykkeligen 300, og dette Tal har desuden en større Rimelighed for sig.

55. Lyckeby laae paa den høire, og Slottet paa den venstre Side af Lyckeby-Strømmen, ikke langt fra sammes Udløb. Hardenberg blev ført til Sverrig, hvor han, et Aar derefter, døde i et haardt Fængsel. Denne Skjebne havde de fleste danske Officerer, som bleve tagne til Fange, f. Ex. Hans Holck, fra hvem de Svenske toge Warberg Slot, og Admiralen Otto Rud; thi de bleve sædvanligen anviste Opholdssteder, hvor smitsomme Sygdomme herskede. De simple Soldater sendtes til Kobberbjergværkerne, hvor de vare den haardeste Trældom underkastede, indtil det farlige og usunde Arbeide gjorde Ende paa deres Liv. Desuden maatte de Fangne, Høie og Lave, med sammenbundne Hænder vandre foran den ligesaa forfængelige som grusomme svenske Konge, under hans Triumphtog igjennem Stockholms Porte, ved hvilke han, saagodt han kunde, søgte at efterligne de romerske Triumpher.

Denne og nogle af de foregaaende Anmærkninger have vel til Hensigt, at bevise den Sandhed, at Krigen, omendskjøndt den, i Overeensstemmelse med Tidens Aand, ogsaa af de Danske førtes med Forbittrelse og Haardhed, dog fra svensk Side blev ført med langt større Grumhed; men ingenlunde kan denne Paastand være fornærmelig for Nutidens Svenske; thi Aarsagerne ligge aabenbart i tilfældige Omstændigheder. Man læse Gustav den Forstes Breve, i Adlersparres

hist. Saml., og man vil deraf see, at de Svenske, som en Følge af Landets, fra den Tids cultiverede Verden affondrede, Beliggenhed, stode i det Hele taget noget lavere i Cultur, end de samtidige Danske. Disses umiddelbare Samqvem med Tydskland satte dem omtrent paa samme Culturtrin, som deres sydlige Naboer, medens Sverrigs Krige under Gustav I., med Russerne, gjorde dets Krigsmaneer i høi Grad barbarisk. Hertil kom nu Kong Erichs personlige Hang til Grumhed og Vrede.

56. Disse to Fenniker anførtes af Peder Stinger. See den 39te Anmærkning.

57. Saaledes berette de danske Historieskrivere denne ulykkelige Begivenhed, som Jørgen von Holle sikkert havde kunnet forebygge, ifald han havde villet. Af svenske Beretninger vil jeg her kun citere den af Biskop Andr. Olai Rhyzelius, i hans Svio - Gothia munita (see Bibliotheca hist. Sveo - Goth. I, 74; thi paa Titelbladet kalder Forf. sig Amint. OR), Pag. 157: "År 1564 d. 4 September hafwer Konung Erick then "Fjortonde sielf nårvarande med krigsmanda hand intagit "Rotneby, tå han, förbittrad öfwer den manhil- "lan, som Fienden med tappert motstånd honom föror- "sakade, låt med hißelig (grueflig) och okristelig grym- "het nedergiöre alt thet lefwande befants i Staden, "och therefter forstörde Fästningen med hela Staden i "grund". Som Bidrag til Kundskaben om de Tiders Krigsvæsen bemærkes, at Rudnebyes Forsvarere have betjent sig af et Slags Ulvegrave, hvilke Manuscriptet omtaler med disse Ord: "Borgerne havde tilforn

"ladet nedgrave nogle Tønder uden Byen, alle Veje
"udi Marken, med en lang Pæl udi, hvilket gjorde
"de Svenske for Skade".

58. See Manuscriptet og Ægidius Girs, Pag. 48. Resens Beretning om Solwitzborgs Ødelæggelse er ikke aldeles rigtig. Girs fortæller tillige om et Plyndretog, som de Svenske foretoge ind i Halland; men de danske Historieskrivere berette netop det Modsatte, nemlig at det var de Danske, som under Mikkel Gynge gjorde et saadant Tog ind i Smaaland. Maaskee have begge Streiftog fundet Sted, det ene kort efter det andet. Girs angiver fremdeles den Styrke, hvormed de Danske siden rykkede frem mod Calmar, til 6 Fennifer og 3 Faner; var dette rigtigt, saa maatte man antage, at Hæren, medens den stod ved Aahuus, ikke havde været stærkere, og da havde Greven og Jørgen von Holle for en Deel været at undskylde. Men dette Angivende er aldeles urigtigt; thi de her forsamlede Tropper bestode i det mindste af Jørgen von Holles hele Regiment, nogle Fenniker jydske Knegte og 7 Faner Ryttere; dog synes det, at den svenske Armee har været betydeligt stærkere end den danske.

59. Anføreren for disse Skotter kaldes hos Resen Elers, men i Manuscriptet Klerk.

60. Her hændte det sig, at man paa en Fouragering tog 13 Svenske til Fange. Man gav dem til Priis for den blekingske Almues Hevnbegjerlighed, og de bleve af Bønderne, dog uden videre Mishandling, kudte udenfor Slotsporten.

61. Engang var der kun en Aa imellem de Danske og

de Svenske. Broen var afkastet, men der fandtes tillige et meget beqvemt Vadested; dog vilde Greven ikke betjene sig af dette, men biede indtil en ny Bro var slagen.

62. Ifølge Manuscriptet. Resen, der iøvrigt leverer den bedste Beretning over dette Tog, har her den 11te October. Men den 16de October passer bedre i Tidsregningen, da det synes, at de Danske, uagtet deres hurtige Tilbagetog, førft kort før Mortensaften, eller den 10de November, ere ankomne til Aahuus. Er dette saa, da maae de have givet sig god Tid ved Plyndringerne i Calmars Lehn. Dog kan man ogsaa antage, at de tidligere ere ankomne til Aahuus; thi her blev en stor Deel af Hæren, nemlig Jyderne, staaende, medens deres Hovedsmænd, Frantz Banner, Erich Kaas og Jørgen Skram, reiste over til Sjælland, for hos Kongen at indhente Befaling angaaende Vinterleiet. Men især bestyrkes det af mig valgte Datum ved det i næstfølgende Anmærkning omtalte Svar fra Greven til Kong Erich, hvoraf sees, at Greven endnu den 13de ikke var ankommen til Calmar.

63. Landsknegtene, Skytset og Trosset havde nemlig gjort Holdt ved Landsbyen Sønderager, 4 Mile fra Calmar. De Kongelige Commissarier kunde ikke haabe, at de danske Vaaben vilde indlægge sig Ære under en saa sletsindet Feltherre; de havde meget at befrygte af hans Ryttere, som forlangte, at Toget nu skulde endes; og sikkert gjorde de derfor vel i at give efter for den Veltalenhed, hvormed Greven søgte at bevise Tilbagetogets Nødvendighed. Men for ikke at gjøre

Digitized by Google

denne Mand Uret, ved alene at omtale Det, der gemeder ham til Vanære, bør følgende Begivenhed ikke forbigaaes. Imedens Greven rykkede frem mod Calmar sendte Kong Erich ham et Brev, hvori han omtalte Kong Frederik som en feig Fyrste, under hvem det ikke lønnede Umagen at tjene, og gjorde med det samme — hvilket alt eengang tilforn var skeet — Greven og hans Ryttere fordeelagtige Tilbud, ifald de vilde gaae i hans Tjeneste. Men Greven svarede, at hans ærlige Navn ikke var tilfals for Penge. Dette Svar (hvori han tillige lod Kongen vide, at de Danske ikke vare tilsinds at vise sig saa grusomme imod Fangerne, som de Svenske, og at han med det første vilde sende Kong Erich en heel Hob svenske Fanger til Forœring) blev affendt fra Walchom den 13de October. (Resen Pag. 121; Bibliotheca Sveo-Gothica af Warmholtz, VI, 71).

64. Lexicon over adl. Fam.; Behrmanns Christian IIs. Historie, Pag. 162, 66, 73, 99, 207 og paa flere Steder. Otto Krumpen døde 1569, i sit 96de Aar og har altsaa været 92 Aar, eller dog kun manglet meget lidet deri, da han overtog Commandoen.

65. See den 40de Anmærkning i det Foregaaende.

66. Denne By findes paa det hermelinske Kort over Elfsborgs Høvdingdømme. Den ligger ved Gotha-Elvens venstre Bredde, omtrent 2 Mile nordlig for Bohus og 4 Mile fra det gamle Elfsborg. I November 1545 havde Gustav den Første forflyttet den største Deel af det gamle Lødelses Indbyggere til Nylødelse, som han havde anlagt længere nede ved Elven, tæt Norden

for det Sted, hvor nu Gothaborg ligger. Da i senere Tider. sidstnævnte By blev anlagt, gav man Nyløddelse det Navn: gamla Staden. Under dette Navn findes det forrige Nyløddelse paa Kortet over Gothaborgs og Bohus's Lehn. See Svio Gothia munita Pag. 125.

67. Han havde, som Tegel siger Pag. 201, en Hob Ryttere og Knegte af det tredie Regiment med sig. Dette Corps var egentlig et forudsendt Verendings-corps. Hakanson var forsynet med en Mængde Salvegards-Breve, hvilke i denne Krig bleve første Gang brugte her i Norden. Men Kong Erich lod dem kun uddele under den Betingelse, at Modtageren tilsvor ham Huldskab og Troskab. Jevns. Magazin f. m. B., 3 Aargs. 4 H. Pag. 631.

68. See Manuscriptet.

69. Beretningen om denne Beleiring og de skotske Knegtes Forræderi er udførligen meddeelt hos Resen Pag. 131, 32 og 33, men især i Manuscriptet, der her er aldeles uundværligt, for retteligen at forstaae Resen. Besætningen i Byen bestod, foruden Borgerne, af 200 jydske (ikke, som Resen siger, tydske) Knegte og af 250 skotske Hageskytter (som Resen kalder danske Skytter). Forræderiets Ophavsmand, som hos Resen omtales Pag. 131, var en fra svensk Fangenskab losgiven Skotte, ved Navn Thomas Berk. Jevnfør Magazin f. m. B, 3die Aargs. 2 H. Pag. 285.

70. Ranzaus eget Regiment, medens det laae i Malmø.

71. Og desuden er det endog rimeligt, at de 200 jydske Knegte, der udgjorde en Deel af Warbergs Besætning, vare udtagne af disse 4 Fenniker. Skotternes Opfor-

tet i Warberg beviser noksom, hvad man paa den Tid havde at befrygte af de fremmede Tropper.

72. Vi see heraf, at Warbergs Fald ikke bør tilskrives Daniel Ranzau. Herom ville vi i det Følgende, ved at ledsage denne utrættelige Feltherre paa hans seierrige Løbebane, endnu bedre overbevise os. Det Foregaaende viser Aarsagerne til Fiendens Overlegenhed og større Virksomhed i Krigens trende første Aar; ogsaa var det netop med Hentydning paa dette Tidsrum, at den franske Gesandt ved det danske Hof, Dancey, skrev i et fortroligt Brev: "Les affaires du Roi de Danemare durant cette guerre ont jusqu'a présent été aussi mal conduites, que de Prince du monde". (Schlegel, Pag. 254).

Den ny Feltherres Virksomhed faldt endog de tydske Ryttere saa besværlig, at de erklærede, ikke at ville tjene under ham (See Tillæget til Prof. Hoyes Lovt. over D. R., Pag. 195). Dog vandt han snart et uindskrænket Herredømme over dem, hvilket allerede Slaget ved Svarteraa beviser. Den i ovennævnte Tillæg Pag. 183 anførte Skrivelse, fra Kongen til Hans Holck, er fra Aaret 1564 og angaaer altsaa ikke Warbergs her omtalte Beleiring.

73. Saavel med Hensyn hertil, som til dette Aars senere Krigstildragelser, henvises til Hermelins Kort over Halland.

74. Slottets Beleiring varede denne Gang ikke over 14 Dage, og ifølge Dalin (III, 611) endog kun 5 Dage; men kort derpaa udholdt Carl Mornay en Beleiring, der varede over en Maaned. I Henseende til

Opröret iblandt Jörgen von Holkes Knegte, og sammes Folger, har jeg især fulgt Manuscriptet, der her er tydeligere end Resen.

75. Kort tilforn var Slotsherren paa Sölwitsborg, Jörgen Bilde — med en Fane og fire Fenniker, udskrevne af Kiøbstæderne i Skaane — rykket to Mile ind over Grændsen i Kongs-Herred i Smaaland, for at tugte den smaalandske Almue for dens fiendlige Streiftog imod Blekingen. Men paa Tilbageveien blev han, den 24de September, overfalden i en tyk Skov af et overlegent Antal Svenske, og led, omendskiøndt han med sit Corps trende Gange modigt gik løs paa Fienden, et saadant Nederlag, at han tabte Fennikerne og førte kun faa af sine Folk tilbage med sig.

76. Tegel, Pag. 209.

77. Saaledes bør Resens Ord forstaaes, naar han (Pag. 135) siger: "Og eftersom han hørte i Sandhed "at Broen ved Falkenberg var afkast, og intet tviv"lede, at de Svenske jo vare meget stærke, og havde "der henstillet alt deres Anslag, thi tog han en anden "Vei ned ad Svarteraa, og der han kom imod Van"det (Svarteraaen), da lod han alt Krigsfolket der "forbblive; og slog sin Leier paa Warberg Hede (sæd"vanlig kaldet: Falkenberg eller Artorna Hede). Om "Morgenen betimeligen kom der Tidender udi Leiren, "at de Svenske vare fremmeligen indkomne over Lan"demærket, og skundede slux ned imod de Danske, og "vare nu ikke langt derfra, tilmed lod det sig anse, "som de vilde besøge eller bie de Danske; hvorover "Feltøversten med de danske og tydske Ritmestere og

"ganske Krigshær bleve meget glade, at de kunde engang komme Fienderne ret under Øie i Marken, og "der efter Krigsviis forsøge, hvad Lykken vilde give, "besluttede derfor indbyrdes, at de ingensteds vilde "afvige, ja ikke engang drage over Aaen "(Sparteraaen) udi deres Fordeel, at Svensken "skulde ikke mene eller lade sig høre, at de befrygtede "eller undvigede hannem".

Resen mener altsaa, at Ranzau ikke vilde drage over Sparteraaen, for paa hiin Side af denne at passere Æthran (nemlig ved Kongsbacka), og saaledes komme i Behold. Men Aarsagen hertil var, at dette ikke kunde skee, uden at støde sammen med Fienden paa et for de Danske ufordeelagtigt Terrain. Denne Forklaring stadfæstes fuldkomment af Ægidius Girs (Konung Erichs XIVs. Hist. Pag. 73). Scheel farer derfor vild, naar han (Krigens Skueplads, Pag. 106) siger, at det Vadested, som Ranzau vilde afbenytte for at komme over Æthran, ligger i Væsige (Wesige) Kirkesogn. Han burde sagt: Askome Sogn. Dette ligger længere oppe i Landet, og her er Overgangsstedet ved Kongsbacka, som jeg antager at Ranzau har søgt at naae, og hvor der maaskee ogsaa har været et Vadested. At Scheel er i Vildrede med disse to Sogne, sees tydeligt deraf, at han lægger Vadestedet (som i Manuscriptet kaldes Vedske Vad) i det Sogn, som er nærmest mod Falkenberg, og siger at det ligger to Mile fra samme By. I det andet Sogn, Askome, som ligger længere op i Landet, siger han, at der findes et høit Bierg, Fællebakke kaldet, som kun

er 1½ Miil fra Stranden. Men Falkenberg ligger i en Bugt, og er netop selv det nærmeste Punkt af Stranden, for denne Egn. Her findes altsaa en aabenbar Modsigelse Sted. For det andet siger Scheel, at dette Vadested giver Anledning til en Sidevei som findes paa hans Kort, men her passerer denne Vei Ethran netop ved Askome, i Sognet af samme Navn, og dette Overgangssteds Beliggenhed stemmer aldeles overeens med Beliggenheden af Kongsbacka paa det store Hermelinske Kort over Halland (thi dette Kongsbacka er ikke anført paa Scheels Kort, hvor den samme Sidevei sees). Vel gaaer der, paa det Hermelinske Kort, ogsaa en Green af denne Vei over Ethran i Wessige Sogn, men her har, ifald denne Green dengang var til, maaskee ikkun en Bro ført over Floden, og den har da af de Svenske været affastet. Derimod er det sikkert, at der dengang har været en Vei over Kongsbacka, hvilken Daniel Ranzau meget vel kjendte. Jeg troer altsaa med Sikkerhed at kunne antage Kongsbacka i Askome Sogn, som det Overgangssted, hvortil Ranzau søgte.

78. Thi havde det været hans Hensigt, at forsvare denne Bro, saa maatte han især have sendt Fodfolk.

79. Formodentlig har Svarteraaens sumpige Bredde, og Moradsets muligt større Udstrækning paa hiin Tid, gjort Kamppladsen endnu langt smallere, end den synes at være, naar man betragter Hermelins Kort over Halland. Erfaring har viist, at Moradserne i Almindelighed udtørres og svinde ind, ligesom Jordens Dyrkning med Tiden tiltager.

80. Resen Pag. 136.

81. Tegel Pag. 212.
82. See hos Resen, Pag. 137, og i Manuscriptet.
83. Dalins Svea Rikes Historia, 3die Deel Pag. 614. Dalin siger sammesteds, at Daniel Ranzau havde forskandset sig med en Vognborg. Resen omtaler den ikke og den stemmer eiheller overeens med hans Beretning. Havde Ranzau forskandset sig, da havde han sikkert tabt Slaget. Men hvad der især beviser, at denne Forskandsning ikke har fundet Sted, er den Omstændighed, at Ranzau selv opfordrede Fienden til Slag i aaben Mark.
84. For at bevise, med hvilken Sanddruhed Resen beskriver dette Slag, behøver jeg kun at henvise til Magazinets 2 Aargs. 4 H. Pag. 640, hvor en i denne Anledning af den svenske Feltherre afgiven Erklæring er indrykket. Vi see her, som hos Resen, to danske Faner i Fægtning med 5 svenske.
85. Dette Navn hidrører formodentlig derfra, at Fanen har været sammensat af Adelens Staldrenge, hvilke ved flere Leiligheder omtales.
86. See Magazinets 2den Aargs. 4de H., Pag. 613.
87. Nemlig i Magazinets 2den Aargs. 3die Hefte.
88. Dette Brev findes i Adlersparres hist. Samlingar, anden Deel, Pag. 42. Overskriften lyder saaledes:

Till Jakob Hendrichsson, att H. K. M. slett inthett behager dett Rytterne hafwe så skamligen blifwit fälttflychttige, och dher de welle sigh nu mhanligen förholle, så att dhe kunne undsettie Wardbergh, och eröfre H. K. M. felttskytt igen; will H. K. M. nådigest gifwe dem dett till, såsom och huru han dett

togh medh behändighett företage skall, som han nu i denne Reese emoth fienden före skall.

Datum. Wastena then 3 Novemb. 1565.

Det nye Tog, som her omtales, blev ikke udført. Vi see af Brevet, at Jacob Hendriksens Rapport til Kongen var dateret Frølunda den 27de October, altsaa heelt sildigt. Iøvrigt finde vi hos de svenske Historieskrivere den Dag, da Slaget ved Svarteraa fandt Sted, angiven til den 20de October.

89. See den 67de Anmærkning i det Foregaaende.

90. Tegel, Pag. 208 og 210.

91. Tegel, Pag. 128 og 213.

92. Kongens Brev giver tydeligt nok tilkjende, at de øvrige Regimenter ikke efter Slaget have været tilstede i den svenske Leir. Kongen siger nemlig, at han alvorligen har ladet tilskrive de Knegte af det andet Regiment, som ikke vare med paa det næstforegaaende Tog (hvoraf jeg har uddraget den Slutning, at den øvrige Deel maa have været med), ligesom ogsaa de 4 Fenniker af Skibsregimentet, hvoraf den største Deel havde været med, at de ufortøvet skulde møde hos Feltherren; derimod kan Kongen ikke opfylde Dennes Begjering, at opfordre alle Knegte, især de af hans eget Regiment, da de saa troligen have ladet sig bruge mod Fienderne, og da den Tid, hvori de vare tilsagte at forblive i Felten, nemlig til Simonis og Judæ Dag (d. 28de October) nu var udløben.

Heraf kunde man have Grund til den Formodning, at det svenske Fodfolk har adspredt sig efter Slaget ved Svarteraa og søgt lige hjem. Thi Feltherren havde sik-

kert beholdt alle Tropperne hos sig, ifald det havde staaet i hans Magt; deels for Fiendens Skyld, deels for først at indhente Kongens Ordrer, deels fordi han var tilsinds at foretage et nyt Tog: men at de alligevel ikke vare hos ham, sees af det Ovenanførte.

93. Tegel, Pag. 208.

94. Begge angive udtrykkelig den svenske Hær til 16 Faner og 36 Fenniker. See hos Resen Pag. 137.

95. See den 18de Anmærkning i det Foregaaende.

96. See Magazinets aden Aargs. 3die H. Pag. 444 og 45, samt 4de H., Pag. 617.

Ifølge Resen var Antallet af de svenske Kanoner 38, men de svenske Beretninger angive kun 30.

97. Muligheden af en uforsætlig Overdrivelse, vil jeg — alt det Foranførte uagtet — ikke absolut benægte. De Svenske havde, ifølge deres egne Beretninger, tabt 100 Mand for Warberg og indlagt en Besætning paa 1500 Mand i det erobrede Slot. For nu at gaae til det Yderste, ville vi fra foranførte Styrke af 22,800 Mand trække disse 1600 Mand, uden at tage Artillerie og Train i Betragtning. Saaledes erholde vi da et Minimum af 21,200 Mand, der sikkert snarere kan kaldes for lidet, end Antallet af 25000 Mand, hvilket vi gjerne ville lade gjelde for et Maximum, kan kaldes for stort. Det har iøvrigt ikke saa meget ligget mig paa Hjertet, at faae afgjort, om de Danske sloge et femdobbelt, eller sexdobbelt Antal Fiender; thi Forskjellen i saa Henseende er ikke stor; men jeg har især villet bevise, at Kong Frederik ikke har ladet præge en Seiersmedaille med en Paaskrift, der indeholdt forsætlige Overdrivel-

ker; jeg har tillige villet historisk gjendrive en Fornærmelse, som den om Slaget ved Svarteraa meget slet underrettede Herr Professor Rühs har tilladt sig imod de Danske, idet han i sin "Geschichte Schwedens" (3die Deel Pag. 316) fortæller: at denne Seier ikke for de Danske medførte videre Fordele, end at den gav dem Anledning til overdrevne Pralerier. Det Følgende vil tvertimod vise os, at netop dette Slag frembragte en total Forandring i Landkrigen, til Fordeel for de Danske.

Seiersmedaillen, som findes aftegnet hos Hofman, har paa den ene Side Kongens Brystbillede, paa den anden Side et F. med Krone over og omgivet med følgende Indskrift: "Anno 65 am Abondt S. Ursul. slug K. Friderich der 2. mit 4000 Man auf Astor Heide K. Erich d. 14. war 25000 Man starck unt bliben 5000 Sweden auf die Walstadt". Man har villet kuldkaste dette Mindesmærkes Gyldighed ved den intetsigende Bemærkning, at Navnet Axtorna var fordreiet til Astor; som om saadant var noget Ualmindeligt, især i et fremmedt Sprog! —

98. Den svenske Hærs Styrke kan derimod ikke af denne Tegning bedømmes, da de Svenske her fremstilles paa eengang i flere og forskjellige Situationer.

Da ovenfor er sagt, at vore Historieskrivere ikke angive Antallet af de danske Fenniker, saa maa jeg her tilføie, at jeg intet Hensyn tager til den med aldeles falske Angivelser gjennemvævede Beretning, som Carlstatt giver i Frederik den Andens Biographie. Han forhøier f. Ex. de Svenskes Tab i Slaget ved Marekjær til 4000 Mand og den danske Hærs Styrke i Slaget

ved Svarteraa til intet mindre end 9 Faner og 20 Fenniker, altsaa — som vi med Vished vide — 2 Faner for mange, og, hvad Fodfolket angaaer, endog 6 Fenniker mere, end de Svenske angive. Som Daniel Ranzaus Biograph er Carlskatt derimod langt troværdigere, da han her ikke omtaler Krigsbegivenheder, hvorom han ingen tilforladelig Kundskab havde, men kun meddeler biographiske Efterretninger, som han hos selve den ranzauiske Familie har indsamlet.

99. See Citationen i 33te Anmærkning.

100. Dalin siger, Pag. 613 og 614, at begge Hære vare leirede, hver paa sin Høi, ligeover for hinanden; at i Begyndelsen ingen af dem vilde give Slip paa sin Fordeel, men at den svenske Feltherre dog *tilsidst forlod* sin gode Stilling.

101. At Kong Erichs Vrede siden frygteligt brød løs imod de Tydske, derom vidner Resens og Manuscriptets omstændelige Beretning. Derfor gik ogsaa en Fane af disse Ryttere over til de Danske. Dens Ritmester hedte Frantz Bredenberg og dens Lieutenant Erich Griis. Om Sidstnævnte siger hiint, strax efter Fredens Slutning skrevne Manuscript, at han "n u b o e r i H a l l a n d". Vel er det sandt, hvad Professor Rühs bemærker, at det Brev fra Kong Erich til Jacob Hendriksen, som vi tilforn have omtalt, ikke bærer Spor af nogen stor Forbittrelse; men hertil kan svares, at det ikke er usandsynligt at Jacob Hendriksen har fulgt Carl Mornays Exempel, da Denne efter Slaget ved Marekjær søgte at undgaae Kongens første, voldsomme Vredesudbrud, ved en ikke alt for sandfærdig Indbe-

retning. (See den tilforn citerede Beskrivelse over dette Slag.) Saameget er vist, at Hendrikssen hertil havde ulige mere Aarsag, end Mornay. At der i Anledning af dette Slag virkelig har været lagt Sag an imod de Tydske, bevises ydermere ved det i Magazinets 2den Aargs. 4de Hefte, Pag. 640. Anførte; ligesom man ogsaa af det i 3die Aargs. 2det Hefte anførte Brev seer, at Kong Erich ikke turde betroe Jacob Hendrikssen Hæren i paafølgende Aar, fordi Slaget ved Svarteraa havde berøvet ham al Anseelse iblandt Krigsfolket.

102. Forunderlig er den Maade, paa hvilken Tegel bestemmer samme. Han siger, Pag. 213, at de Svenske bleve af deres Fanger underrettede om, at 4000 Døde befandtes paa Valpladsen, og ved Mønstringen savnede de selv kun 1400 Mand. Her maa man vel spørge, hvorledes disse Fanger — hvadenten de vare tagne under selve Slaget, eller medens de forfulgte Fienden — kunde have havt Leilighed til at tælle de Døde, omspredte paa et Terrain af omtrent en Fierdingmiil i Længde og Brede? Ægidius Girs beretter, Pag. 75, at 4000 Danske bleve paa Pladsen. Skal hans Ord staae ved Magt, saa er altsaa ikke en eneste af Seierherrerne sluppen med Livet.

103. Saaledes efter Resen. Manuscriptet angiver Styrken ikkun til 7 Faner og 11 Fenniker, altsaa 6500 til 8000 Mand.

104. I Magazinets 2den Aargangs 4de Hefte Pag 589-591 findes de tilhørende Beviser. Iøvrigt ere Resens og Manuscriptets Beretninger saa meget mindre mis-

tænkelige, som de, Ordet forgifte nøgtet, egentligen kun omtale en Forpestelse af Vandet, hvilket blev fordærvet og gjort usundt ved Aadslerne, men ikke, i Ordets strengere Forstand, konstigen forgiftet. Forskjellen er vel ikke meget stor, hvorfor man ei heller kan undres over de Danskes Forbittrelse, der ydermere maatte forøges ved den Omstændighed, at Brønden stod paa et helligt Sted.

105. Braaderne ere beskrevne i Magazinets 2den Aarg. 2 H. Pag. 617, Anmærkn.

106. Til Retfærdiggjørelse for min Fremstillingsmaade af denne Begivenhed henviser jeg ikke alene til Resen, men tillige til Manuscriptet. Ifølge Sidstnævnte gik Marschen fra Alingsaas over Hsie og Storkier; hertil svare uden Tvivl Navnene Hsia og Stärkere, som findes paa Hermelins Kort over Elfsborgs Höfdingdømme, og altsaa maa Ranzau have taget Veien norden om Mjøren og ikke igjennem Passet Hjemsø, som Schreel formoder; dette bliver endnu rimeligere, naar man lægger Mærke til Veiene og Beliggenheden af Skardal, hvor Hæren standsede. I Manuscriptet bebreides det Mornay med Rette, at han lod sig nøie med et Angreb paa Trosset; thi at det besværlige Terrain skulde, som Resen mener, have forhindret ham fra at samle sine Tropper, før at angribe Ranzau, kan ikke undskylde Den, der forud har besat et Defilee og havt fuldkommen tilstrækkelig Tid til alle Forberedelser. De danske Historieskrivere tilstaae ligefrem, at Ranzau mistede alle sine Vogne, og at, som naturligt var, en stor Deel af Kudskene bleve

ihjelslagne. Dalin angiver (Pag. 636) Tabet til 1500 Mand, 3000 (tre tusende!) Rustvogne og 600 Heste. Hvad et Train paa 3000, i Almindelighed fiirspændte Rustvogne har at betyde, derom maa Dalin vel intet Begreb have havt; det vilde paa Marschen have indtaget en Strækning af omtrent halvfemte Mile! Man kan derfor med god Samvittighed dividere dette Antal med ti, især da de Svenske kun erobrede 600 Heste; men da er man ogsaa berettiget til at gjøre det samme ved Tallet 1500, og Tabet af Mandskab reduceres da til 150, som vel omtrent kan have været Antallet paa de ihjelslagne Kudske og Trosknegte.

107. Manuscriptet angiver denne Styrke til syv Fenniker.

108. Resen Pag. 167 og 68. Hos de svenske Historieskrivere har jeg ikke fundet nogen bestemt Angivelse. Resen siger, at Byen var besat med 400 Ryttere og 3 Fenniker Knegte, og at Fjenden desuden havde tre Leire paa den anden Side af Slottet; længere hen angiver han den samlede Styrke til 2 Faner og 12 Fenniker, foruden de Tropper der tjente til Bedækning for Skytset.

109. Jevnfør Scheels: Krigens Skueplads, Pag. 66.

110. Mange af dem bleve dog siden gjenkjendte som svenske Soldater, da Fjenden i Aaret 1569 afbrændte Ysted, ved hvilken Leilighed netop disse Mennesker begik de værste Grusomheder.

111. Af Resen og i Manuscriptet bemærkes, at dette Morads havde en god Fjerdingmiils Udstrækning paa hver Side af Veien. Ifølge Scheel Pag. 84 er dets Navn Dumbe Mose. Ogsaa det af Ranzau erobrede

Blokhuus omtales her, som en Aaret tilforn anlagt Skandse; og atter Pag. 88, med den Bemærkning, at dette Pas uden Tvivl var det saakaldte Dombro, hvis Befæstning Christian den Fjerde lod sleife i Aaret 1612.

112. (Til Pag. 390 Lin. 4). Om end Jordvolden ikke havde været, maatte de Svenske dog have kunnet forsvare Jonkiøpings befæstede Slot, som de afbrændte tilligemed Byen.

113. Jevnfør Beskrivelsen over Slaget ved Svarteraa i det Foregaaende. Det bør iøvrigt bemærkes, at Manuscriptet og Resen navnligen angive de her omtalte Faner m. m.

114. Dobbeltsoldnerne bare Harnisker og førte ikke Skydegevær som Hageskytterne, men Landser. See Magazinets 2den Aargs. 4de Hefte Pag. 608 og 571.

115. Hofman, i sine historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd, 1ste Deel Pag. 79, fortæller dette saaledes, som om Qvinden havde tilhørt de Svenske; men han er heri, som i saa meget andet, temmelig nefterrettelig, saa at han endog lader Tildragelsen gaae for sig fem Dage forend Daniel Ranzaus Død! — Resen siger: "... og dermed kom den ganske (nemlig danske) Krigshær samme Dag, som var den 10 November St. Mortens Aften, ud igjennem Huulveien, uden alene en fattig Landsknægts Qvinde, som maatte blive paa Skoven om Natten, og gjorde Barsel udi Buskene, kom dog om Morgenen udi Leiren" o. s. v. Paa selvsamme Maade omtales denne Begivenhed i Manuscriptet. Det er ydermere

heelt urimeligt, at Ranzau og Brockenhuus skulde have ladet sig opkalde, naar Barnet havde tilhørt det fjendtlige Partie; ligesom og, at en høifrugtsommelig Qvinde skulde have fulgt med et Partie, der ikke, som de Danske, var paa et langvarigt Tog, men havde i sit eget Land gjort en kort Marsch, for at foretage et Overfald. Ved slige Leiligheder lader man naturligviis Trosset tilligemed alle de Personer, der ikke høre med i Række og Geled, blive tilbage.

116. Saaledes ifølge Manuscriptet. Resen siger endog, at de Svenskes Fodfolk var fire Gange stærkere, end hele den danske Hær.

117. Om denne Bestilling see Magazinet, 2den Aarg. 4de H., Pag. 636.

118. Dette Datum findes i Manuscriptet.

119. Resens Mardall (Pag. 193) og Mandal (Pag. 194) bør uden Tvivl paa begge Steder rettes til Motala. Modal og paa et andet Sted Motala findes i Manuscriptet, og de svenske Historieskrivere omtale, foruden Leiren ved Kongs-Norby, ikkun den ved Motala.

120. Dette Tog giver os atter et Beviis paa hiin Tids Krigsbarbarie. I mindre bekjendte Egne forskaffede Gynge sig, ved List eller Magt, Veivisere; men naar man kom i en anden Egn, som var den nærværende Veiviser ubekjendt, saa blev han dræbt, paadet han ikke skulde forraade Troppen, da han ved det nøiere Samqvem maatte have opdaget, at den var dansk.

121. See Tegel Pag. 265, og Manuscriptet.

122. Jevnfør den 55de Anmærkn. i det Foregaaende,

samt Magazinet, 2den Aarg. 4de H., Pag. 637 og 38. Manuscriptet og Resen angive udtrykkeligen Fangernes Befrielse som Øiemedet for Overfaldet paa Kongs-Norby.

123. Tegel, Pag. 266.

124. Manuscriptet angiver endog dette Antal til 18 Piecer.

125. Tegel, Pag. 269.

126. Naturligviis angiver Tegel (Pag. 271) de Danskes Tab større, nemlig til 150 Mand, foruden fem af Adelen; tillige siger han, at de Danske sloges tilside, bort fra Veien, saa at de igjennem Skoven maatte søge til Eckesiø; men da havde de neppe kunnet føre deres Døde med sig, hvilke dog, ogsaa *ifølge Tegels* Beretning, bleve begravne i Eckesiø.

127. Ifølge Manuscriptet.

128. Ligeledes.

129. See Pag. 393 i det Foregaaende. Paa dette Sted kalder Resen ham Wilhelm Kocham; i Manuscriptet kaldes han Villem Kaahund eller Villom Kohund.

130. Dette Navn findes i Manuscriptet; hos Resen derimod Morumsø.

131. Saaledes bør Resens Fortælling forstaaes, naar den sammenlignes med Manuscriptet. Der kan ingen Tvivl være om, at alt dette jo gik for sig paa een og samme Dag. Manuscriptet siger udtrykkeligen: at Mrekuddene bleve givne efter Daniel Ranzaus Befaling, da han var hjemkommen. Tegel fortæller, Pag. 71 og 72, den samme Begivenhed, men med nogle Forandringer. Ved denne Leilighed siger han, at den

svenske Feltherre, skammende sig over, at de Danske vare uskadt slupne igjennem Graaderne — "i Særde-"lesched efterdi Kong Erich havde anordnet ham saa "mange Krigsfolk til Hjelp, nemlig de Knegte, "som Clement von Isleben, Hindric von Minden, "Måns Nilsson, Joen Olufsson, Per Joensson, Lasse "von Skara, desslige Peder Armidssons Ryttere". — nu vilde indhente, hvad han før havde forsømt, men det bekom ham ilde, o. s. v.

132. See Manuscriptet.

133. Ogsaa denne Medaille findes hos Hofman. At Byers og Slottes Ødelæggelse udtrykkeligen nævnes i Indskriften, er et mærkværdigt Træk til Krigens Karakteristik, paa hiin Tid. Tegel anfører, Pag. 273, Navnene paa 19 svenske Adelsmænd, som vare tagne til Fange, og hvilke Ranzau lod ved Brockenhuus føre over til Kjøbenhavn, tilligemed de øvrige Fanger. De 9 Kanoner, som Indskriften omtaler, vare erobrede i Kongs-Norby; af de 14 Piecer, som her toges, var den ene en svær Muurbrækker, som rimeligviis har været for tung til at føres med; een Kanon sank paa Sommensøen; de tre andre ere sandsynligen blevne stikkende i de slette Veie; thi hverken svenske eller danske Efterretninger lade formode, at de med Magt skulde af Fjenden være tilbagetagne. Tegel paastaaer, Pag. 272, at de Danske, paa Toget til og fra Østergothland, skulde have tabt henimod 3500 Mand og 700 Vogne. Hvor overdreven denne Angivelse maa være, skjonnes allerede deraf, at Hæren ikkun førte 569 Vogne med sig.

134. Jevnfør Resen, Pag. 169=72.

135. Jevnfør Tegel, Pag. 275.

136. Carlstatt, Pag. 78.

137. Daniel Ranzaus Moder døde den 22de Februar og Faderen den 22de Marts 1564. Hans yngre Broder Anton (født 1533) arvede efter Faderen Godset Wildstedt, og siden, efter Daniel Ranzau, Nienhof. Det tredie af Faderens Godser, Wammendorf, tilfaldt den yngste Søn, Peder Ranzau (født 1538). Disse Notitser ere tagne af Genealogia Ranzoviana, et Værk, der udkom imedens Anton og Peder Ranzau endnu levede. Hofman kalder Daniel Ranzau Herre til Nienhowe og Waldenhowe.

138. Dette Corps anførtes af Kong Johans Broder, Hertug Carl, som lod, over Kirkedørene i de af ham ødelagte Byer, sætte følgende Indskrift: "Carolus Dux, Gustavi Regis Filius, Vindice fato".

139. Carlstatt, Pag. 79.

140. Catharine Damme var født i Aaret 1547 og opnaaede altsaa kun en Alder af 30 Aar.

Andagten

og

Til Sandhed.

Tvende Priisdigte

af Jonas Rein,

Provst i Bergen.

εν πνευματι και αληθεια δεῖ προσκυνειν.

Joh. IV. 24.

Andagten.

Midnattens Time nu slog —
Rolige Omkreds, forvandlet, hentryllet,
I Barndommens første Svøb er indhyllet. —
Mørket fra lønlige Huler fremdrog,
Jorden selv og dens Brøde tildækkes,
Og hver, som vil bryde dens Taushed, forskrækkes.

Nattens den huldrige Barm
Alle tye hen til som Brødre herneden;
Og dægge sig ved dens Næring, ved Freden —
Skatten nedsynker fra knugende Arm;
Trællen syngende Byrden nedsætter;
Selv Lykke og Jubel og Munterhed trætter —

Avind har skiulet sit Blik —
Frække Forbryder sin Vandring har standset;
Med visnede Blomster Vellyst bekrandset,
Ravende, tung, nu bag Forhænget gik —
Grumheds Færd ei mit Øie her saarer;
Og Kummer hensegner bedugget med Taarer —

Taust, som før Skabningens Bliv! —
Frygteligt meer end det formløse Øde! —
Nys levende Væsner ligge henstrøede,
Som ved Fordærverens Aande — dog Liv
Frit her spiller i Skyggernes Rige.
Kun Formerne synke, men Aanderne stige —

Hvil, o betyngede Leer!
Trælbundne Siæl disse Øieblik nytter,
Til ahnet, forjættet Fædreland flytter;
Flygtige Glimt af det Evige seer.
Tabte Ven paa sin Reise gienfinder,
Som under henrykkende Favnetag svinder —

Salige Aander din Fred
Skue, o Jord! og de Egne besøge,
Der saae dem i barnlig Uskyld at spøge,
Dvæle saa gierne ved Fortidens Fied,
Elskte Minder af Glæder og Taarer;
Og prise den Fader, som fryder, og saarer —

Grædende segnede hun;
Yndige Skiønne, hun Søvnen velsigner,
Den favner som Ven, thi Døden den ligner —
O! hvi hun smiler saa glad i sin Blund!
Tabte Yngling den Elskte omsvæver;
Med ham hun til straalende Bane sig hæver —

Men, giennem Skyggernes Skiød,
Hvis er den Stemme, som Tausheden bryder,
Som bunden til Støv, dets Love ei lyder?
Klar og melodisk, som Harpeklang, sød —
Medens stadigen Bækken henruller;
Omcirkler den natlige Vugge, og luller —

Andagt! Jeg kiender din Gang.
Hellige Andagt! mens Skabningen sover,
Du tryg Dig i Aandens Helligdom vover,
Ekko saa gierne gientager din Sang.
Uglen tier paa Biergkløftens Tinde;
Og Gienfærdet standser ved sørgeligt Minde —

Dagen tilhører din Flid,
Blidhed og Taalmod dens Sorger Du skiænker,
Dens Trælle et Suk, og Medynk dens Rænker;
Verden Du skiænker din virksomme Tid —
Nattens Stille den Fred dig afbilder,
Som Hiertet husvaler og Livet formilder —

Hvad, som bær Plætter af Støv,
Alt hvad som Støvet bedrøver, forlyster,
I dristige høie Flugt Du afryster —
Saa, fra sin Verden, fra moderligt Løv,
Sommerfuglen, med nyfødte Vinger,
Forædlet, til høiere Kreds sig opsvinger —

Dette usynlige Baand,
Som om de flygtende Kloder sig slynger,
Den Kraft som bortfjerner, medens den tynger
Strømmende Liv, alt omfattende Aand.
Andagt! ei Du opløser i Dele;
Tilbedende, sænker Du dig i det Hele —

Men fra Mangfoldigheds Kreds,
Hvor Du forgiæves dig Enhed vil bilde,
Hvor Tanker og Phantasier forvilde,
Hvor Du kun nyder, ei stilles tilfreds;
Snart, udmattet, tilbage Du vender;
Ved sikkere Lue din Lampe antænder —

Hvor er det hellige Sted,
Hvor er den antændt, hiin klarere Lue?
Hvor kan Du, som her, den Evige skue,
Høre hans Stemme, og finde hans Fred? —
Morgenstiernen dig, deilig, oprinder
I dybeste Løndom; der Herren Du finder —

Da, naar dig Jorden er trang,
Længselens Taare paa Kinden nedglider,
Unævnelig Straben Hiertet udvider,
Støvets Forventning dig synes saa lang.
Naar i Kiærligheds Dyb Du dig taber,
Da meer Du end synlige Verdner dig skaber —

Drag hen i Ørkener ud! —
— Ei er for dig paa Jorden et Øde —
Hvor Livet i første Spire uddøde;
Hvor ingen Læbe udtalede Gud;
Der hvor selv dine Fied kun Du hører,
Du Herren dog finder, ham med dig Du fører —

Følelse hellig og stor,
Ahnelse om det uendelig Høie,
Forjættelse præget staaer i dit Øie —
Ei Du allene blandt Altere boer;
Nøgne Vildmand Du kiærlig opleder
Paa ensomme Stier; han falder, tilbeder —

Hvo dine Veie forstaaer,
Stundom hos Glæden og ofte hos Sorgen,
I Hytterne ofte, stundom i Borgen,
Du som Guds lønlige Sendebud gaaer.
Selv den blege Misdæder dit Bæger
Til smægtende Læbe Du bringer, og qvæger —

Vældige Aander gaae ud,
Forske, og herlige Under opdage;
Fra Mulmet de skiulte Skatte fremdrage,
Kiende Naturen, men ikke dens Gud.
Du ham kiærlig, fortrolig tiltaler
Ham barnlig, uskyldig dit Inderste maler —

O! dine skinnende Fied
Viner ei Trællen, som Guldet kun fryder;
Ei mægtige Voldsmand, Jorden adlyder —
— Dig ei, kun Jorden han røver dens Fred —
Trange Fængseler ere hans Riger,
Mod hine, Du eier, til hvilke Du stiger —

Men — hvo er hiin, som ei troer;
Haaber ei blot, men i Støvet beskuer,
Som straaler af dine hellige Luer,
Deilig som Seraph blandt Aandernes Chor?
Hvilket Syn, som opflammer, henriver?
Hvor herlig den Glands, som hans Tinding omgiver —

Medens Du sover, o Jord!
Ei med vanhellige Toner ham saarer;
For dig og din Brøde ofrer han Taarer;
Henter han Haab fra det evige Ord.
Usle! Du som ham haaner, nedtræder,
Forstyr ei hans Fred, thi for dig han og beder—

Hellige, salige Bøn! —
Ild! som en Christen allene opvarmer. —
Han Skabningens store Klæde omarmer;
Knytter til ham, til den Høiestes Søn.
Ham han hører i Vindenes Susen,
I Fuglenes Toner, og Bølgernes Brusen —

Stiller sig frem for hans Dom,
Seer ham som Broder, som Midler, Forsoner,
Blandt Vælder og Fyrstendømmer og Throner.
Høit slaaer hans Barm, medens Læben er stum;
Retfærd seer han liig Kiærlighed smile,
Og venlig indbyde til Frihed og Hvile —

Ydmyg dog fri er hans Færd —
End naar han kiæmper med jordiske Hinder;
Nedtynget i Støv, naar Afmagt han finder,
Sukkende ryster de Lænker, han bær;
Angers Taare ham qvæger, og lindrer,
Og giennem hans Vemod Lyksalighed tindrer —

Tungt hæver Tiden sin Arm,
Svækker, og tvinger, nedkuer, bedøver;
Selv Siælens de hvasse Blikke den sløver.
Prøvede Dyd, som i Oldingens Barm
Endnu seirer, dog vakler og bæver.
O, Andagt! Du ene ved Graven dig hæver —

Der seer Jeg Oldingen fro
Svøbets forældede Dække henkaste,
Til Friheds og Lysets Boliger haste,
Stærk ved sit Haab og sin levende Tro.
Sidste Smiil paa hans Læbe Du spreder;
Han seirende døer, og i Døden tilbeder —

Dog Jeg dig skiønnere saae,
Ungdommens Roser Jeg saae dig at pryde,
Og end over Uskyld Ynde udgyde.
Jorden fortryllende, lokkende, laae;
Ømt den talte til brændende Hierte;
Men Luen Du greb, og for Himmelen nærte —

Kummerens Søn i dit Ly
Saae Jeg at stige i Høihed og Styrke,
Hans Blik, som naar giennem Uveirets Mørke
Solen fremblinker bag tordnende Sky,
Svøbt i Rædsler den synes for Øiet,
Dog, langt over disse, den vandrer ophøiet —

Hvi Du saa enlig mon gaae?
Skinler i Natten de himmelske Ynder,
Og, ukiendt, omsvæver slumrende Synder!
Hist dine Templer indviede staae;
Der din Stemme de samlede Chore
Opløfte til ham, til den Gode og Store! —

*) Oldtidens Drot i dit Hegn,
Ofte nedsteeg, og sit Purpur nedlagde,
Og ydmyge Hiertes Offer frembragde;
Da, under Skyen, det hellige Tegn
Bildet stod for hans henrykte Øie;
Bebuded' ham Velbehag, Fred fra det Høie.

Ak! denne Slægt dig har glemt —
Haanet, og fra dine Templer forjaget,
Du vandrer, forladt, af Faa kun ledsaget;
Derfor i Mulm Du dit Hoved har giemt.
Liig en Olding, som Barnet veileder,
Tilsmiler hvert Sted, hvor Du fordum fandt Hæder.

*) Valdemar den anden.

Maanen med Slør sig har skiult —
Afgudens Tempel i Gruset hist bæver.
En Kiæmpe med Bautastenen sig hæver;
Rustningen klinger saa frygtelig hult;
Høit sin sildige Æt han begræder,
Som kjender den eneste Gud, og ei beder —

Kom med din himmelske Fred,
Hellige Andagt! og tryl mig tilbage
I Oldtidens stille festlige Dage,
Kom i den vise Enfoldigheds Fied!
Du mig Fremtidens Bane omhegne!
Og dig Jeg i Døden omfavne og segne!

Til Sandhed.

— ∪ — ∪∪ — — ∪∪ — ∪∪
— ∪ — ∪∪ — — ∪∪ — ∪∪
— ∪ — ∪∪ — ∪
— ∪ — ∪∪ — ∪∪

Heros! Halvgud! hvad Navn hører Du helst? —
i dit
Aasyn, mandigen skiønt, Retfærd og Mildhed sig
Blande, hvast er dit Blik, som
Lynets Piil mellem Skyerne —

Høie Tillid og Kraft, præntet paa rynkefri
Pande — sieldent dit Smil, men yndigt, er
Løn for tusindfold Trængsel.
Ei ved Leflekunst kiøbes det —

Sikker, stadig din Gang, end naar Du vandrer ad
Knudret, tornefuld Vei — frit og ukunstlet sig
Lokker snoe om din Hals — og
Reen, som nyfaldne Snee, din Dragt —

Stærk din Røst er, og klar — Tubaens Klang i de
Tause Slagtordner liig — Helten den, smilende,
Hører, flammer af Mod, den
Feige blegner, og skiuler sig —

Broget Vrimmel dig fly! — Ei Du et Spøgelse
Er — Jeg møde dig vil, kiende og nævne dig —
Ja, dit Navn vil Jeg nævne,
Høit, o Sandhed! og prise dig —

Ned til nyskabte Slægt steeg fra Olympen Du;
Fandt den, barnligen glad, lege med Blomsterne —
Uskyld hørte dig gierne.
Ak! men intet den frygtede —

Grimme Uhyrers Flok vorte imod dig;
Vellyst, Hovmod og Svig. Klart, i den Død'liges
Barm, gientoned' din Stemme —
Han dig flyede, men sukkende —

Hvor Du vandrede frem, milde ambrosiske
Strømme fulgte dit Fied — Lyset der dvælede;
Hvo som nærmed' sig, følte
Dig, og Guddom opfyldte ham —

Thi udslettes dit Navn ei, ei din Hæder af
Jorden — Nazareths Helt døde for dig — for dig
Bægret Socrates tømte —
Luther seired' i Kamp for dig —

Hist hvad søger dit Blik! der hvor Palladsets de
Gyldne Fløie sig snoe, flammende høit i Sky —
Fly! thi kunstløse Høihed
Adgang aldrig der aabnedes —

"Jordens Guder! mit Navn Hæber modtage fra
"Eder — Hint Tribunal, Templernes Hvælvinger,
"Raads-Forsamlingens Hvisal
"Her, af Eder modtage mig!

"Hører, hører min Røst, Landenes Styrere!
"Folkes Herskere, I! eller min sildige
"Hævn skal falde paa Eder
"Eders Æt skal udraabe Vee! —

"Sandheds Borg være her" — da ved en Sqvalder som
Lyder Hvisal omkring, standser din Tale — liig
Hundeglam, der afbryder
Freds-Heroldens Bebudelse —

Emigers trælbaarne Slægt stormer imod dig, op
Løfter driftige Arm, trykker tilbage dig — Stolt
Rolig, vender Du om; dit
Blik, din Taushed da rædsom er —

Liig henſvævende Ørn, naar den af Smaafugles
Flok, med Piben forfulgt, nappes og ſtødes; et
Blik den kaſter tilſide;
Styrer rolig mod Solen op —

Men, i enſomme Vraa ſidder en Olding, og
Grunder, ſkuer omkring — Eie vel Murene
Øren? — mumler han — for ham
Staaer en Ædling, med Ungdoms Ild —

Her Du ſtandſer, og taus, klart giennemſkuer ham
— Og med bævende Røſt, han for den lyttende
Unge tolker din Sag, med
Ild-Bogſtaver indpræger dig —

Og, paa Ynglingens Kind, glider en Taare, ſaa
Tung, han hæver ſin Haand; ſværger den hellige
Eed; til Døden dig tro at
Blive; Alt at opofre dig —

Dybe Hemmelighed røber dit Blik, ind i
Fierne Fremtid Du seer; seer en tilkommende
Æt, som skiules bag Dækket —
Venner seer Du og Hævnere. —
